

SZÁJER JÓZSEF

**JOGÁLLAM,
SZABADSÁG,
RENDSZERVÁLTOZTATÁS**

**BESZÉDEK, ÍRÁSOK, DOKUMENTUMOK
1987-1997**

Jogállam - Könyvek

DAC Alapítvány - Budapest, 1998

TARTALOM

ELŐSZÓ

I. KÜZDELEM A JOGÉRT 1987-1990

1. A SZABADSÁG EGY KIS KÖRE - A BIBÓ ISTVÁN SZAKKOLLÉGIUM
2. FIDESZ KONTRA MAGYAR HÍRLAP - EGY PRÓBAPER DOKUMENTUMAI

Rendőrségi figyelmeztetés
Jogi kommentár egy közleményhez
Helyreigazítási kérelem
A Népköztársaság nevében I.
Kommentár egy (még) nem jogerős ítélethez
A Népköztársaság nevében II.
Kommentár egy ítélethez
A jogállam - avagy egy sajtóper tanulságai

3. ŐSZINTÉN, KOMOLYAN - A PÁRTÁLLAM SZÉTHULLÁSA

Március ifjúsága
A jogállam felé
Spanyol útijegyzet
A FIDESZ panasza a Katonai Főügyészséghez
Elfogatóparancs és próbaper

4. CIVITAS FIDELISSIMA - SZÁJER KONTRA POZSGAY

Sopron és a FIDESZ
„Kevesen hajlandók elfelejteni neki, hogy ő is csak kommunista volt”
Egy tudósítás - washingtoni szemmel
Győr-Sopron megye 7-es választókerület
Levél Pozsgay Imrének

II. A RENDSZERVÁLTOZTATÓ ORSZÁGGYŰLÉS ELLENZÉKI PADSORÁBAN 1990-1994

1. TISZTA LAPPAL - A RENDSZERVÁLTOZTATÁS SODRÁBAN

Jog és szabadság
Politikai kibontakozás a demokratikus átmenet során
Egy polgári kormány - polgári ellenzéke

2. LEGYEN A TÖRVÉNY AZ ÚR! - ALKOTMÁNY, KÖZJOGI BERENDEZKEDÉS, SZABADSÁGJOGOK

A Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról (Általános vita)
A Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról (Módosító indítvány - Tulajdonjog)
A Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról (Részletes vita - A földkérdésről, a Habeas Corpusról)
Törvényjavaslat az országgyűlési képviselők jogállásáról
Kormány, parlament, jogalkotás - Az első száz nap, 1990
Határozati javaslat megyei jogú várossá nyilvánításról - Sopron megyei jogának visszaadásáról
Törvényjavaslat a bíróságok szervezetéről szóló törvény módosításáról - A katonai bíróságok megszüntetéséről
Az 1992. évi költségvetési törvény tárgyalása
Törvényjavaslat a személyi adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról
Törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyv módosításáról - Az önkényuralmi jelképek betiltásáról

3. SZEMBENÉZNI A MÚLTAL - KÁRPÓTLÁS, IGAZSÁGTÉTEL

Törvényjavaslat a kárpótlásról
Reprivatizáció, kárpótlás, elévülés
Törvény után örvény
Lex Zétényi - Jogelvek és jogi szabályok

4. PIAC ÉS SZABADSÁG - A RENDSZERVÁLTOZTATÁS GAZDASÁGI ALAPINTÉZMÉNYEI

Törvényjavaslat a piaci versenyről
Törvényjavaslat a koncesszióról
Törvényjavaslat az ügyvédségről szóló törvényerejű rendelet módosításáról
Állam, állam!
Törvényjavaslat a csődről
Törvényjavaslat a gazdasági társaságokról szóló törvény módosításáról
Törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyv módosításáról - A gazdasági bűncselekményekről

5. UNIÓT EURÓPÁVAL! - INTEGRÁCIÓ, TÁRSULÁS, FELZÁRKÓZÁS

Közép-Európa jogi, történelmi hagyományai és Európa
Határozati javaslat az Európai Megállapodásról - A társulási szerződésről
Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz
Határozati javaslat az Európai Unióhoz való csatlakozási kérelem benyújtásáról

6. VÉGJÁTÉK - VÁLASZTÁS '94

Négy év nem elég
Politikusi, és nem bürokrata kormányt akarunk

III. EGY POSZTKOMMUNISTA KORMÁNY POLGÁRI ELLENZÉKE 1994-1997

1. A NAGY ÁTVERÉS KORMÁNYA - A LELASSULT POLGÁROSODÁS

A megbízható megoldástól a megoldható megbízásokig - Az első 100 nap, 1994
A különös visszaesőkről
Dívat és politika - avagy egy polgár portréja
Milyen a Fidesz polgárideálja?
A meghasonlott koalíció
Ki üldözte a kisebbséget?
Év végi számvetés, 1995
Búcsú az utolsó kommunista pártfőtitkártól
Mi van itt?!
Miért nem „jó” a kormány teljesítménye?
Van más választás: Polgári Magyarország
A NATO küszöbén

2. A JOGÁLLAM VÉDELMEBEN - FOLYTATÁSOS TÖRTÉNETEK

A képviselői összeférhetetlenségről I.
Az erdélyi magyarság nyelvéhez való jogáról I.
Az erdélyi magyarság nyelvéhez való jogáról II.
A miniszterek jogállása I. - A lemondott pénzügyminiszter végkielégítéséről
A miniszterek jogállása II. - A kormánypártok választási ígéreteiről
Határozati javaslat a Magyar Köztársaság Alkotmányának koncepciójáról
A képviselői összeférhetetlenségről II.
Új alkotmánybírák választásáról I.
A miniszterek jogállása III. - Az alkotmánybíróági döntés után
Új alkotmánybírák választásáról II.

3. A SZABADSÁG RENDJÉÉRT - IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS, KÖZBIZTONSÁG, KORRUPCIÓ

Veszélyben a magyar bírászkodás
A rejtett közösségek hálózata - Siker- vagy sikerdíjtörténet?
Rendőrségi vezetők leváltásáról
Javaslat a korrupció letörésére

4. MEGSZORÍTÁS KONTRA NÖVEKEDÉS - GAZDASÁGPOLITIKA A KÖZÉPOSZTÁLY ELLENÉBEN

Törvényjavaslat a Magyar Köztársaság 1995. évi költségvetéséről
A megszorító csomag csődje
Javaslat a csomag visszavonására
Fekete vasárnap 2.
Az ország gazdasági szuverenitásáról
Horn Gyula újabb esete a fogakkal
Az infláció valódi okai
A középosztályt sújtó adópolitikáról
Kinek fájnak a kormány intézkedései?
Visszatérés a '94-es gazdasági mutatókhoz
Külföldiek termőföldszerzése tárgyában
A magánosítás mint a klientúraépítés legjobb eszköze

ELŐSZÓ

Ennek a könyvnek az ötlete 1996 tavaszán Kubában született. A washingtoni Kelet-Európai Demokrácia Intézete (IDEE) szervezésében jártam félig illegálisan a kommunizmus egyik utolsó fellegrárában, hogy a kubai ellenzéki vezetőkkel megosszam a magyarországi rendszerváltoztatás tapasztalatait. Egy egész héten át nemcsak egy másik féltekén voltam, hanem gondolatban visszautaztam 1988-89-be. Miközben a kubai légitársaság kétes biztonságú TU-134-es gépén a Karib-tenger felett repültünk Irena Lasotával, az IDEE igazgatójával, próbáltuk elterelni figyelmünket a jármű néha furcsa zajairól. Irena ekkor adta azt az ötletet, hogy érdemes volna tíz esztendő politikai tevékenységének írásos anyagait összegyűjteni és kiadni.

A gondolat azért is nagyon tetszett, mert saját könyvtáramban számos könyvmatos kötetet őrzök múlt századi magyar politikusok beszédeivel. Akkoriban természetesnek számított, hogy vezető politikusok publikálták összegyűjtött szónoklataikat. Ez önálló politikai műfaj volt. Őszintén bevallom, hogy a kötetrel másokban is szeretném felébreszteni a kedvet, hogy a rendszerváltozáshoz kapcsolódó írásaikat, beszédeiket összegyűjtsék, kiadják, mielőtt azok elkallódnának. Az ilyen könyvek számának gyarapodása hozzásegíthet bennünket az elmúlt évtized politikai törekvéseinek, eszméinek jobb megértéséhez.

Ha valaki átlapozza ezt a könyvet, talán észreveszi, hogy van néhány olyan alapvető eszme, amely irányt szabott eddigi politikusi tevékenységemnek: ragaszkodás az alkotmányosság, a jogállam elveihez, a polgári szabadságjogok tiszteletben tartása, következetes küzdelem a szocialista rendszer és annak ma is élő rossz hagyományai ellen egy új Magyarország létrehozása érdekében. Jogállam, szabadság, rendszerváltoztatás.

A kötet 1987 óta született interjúkat, beszédeket, politikai tárgyú írásokat és dokumentumokat tartalmaz. A válogatás során arra törekedtem, hogy a gyűjtemény emelkedjen felül a napi politika felszínes aktualitásain, de az eltelt tíz esztendő eseményei, amelyek politikusi működésem és a Fidesz szempontjából fontosak, megjelenjenek a könyvben. Belekerültek olyan írások is, amelyekkel ma már nem értek egyet, amelyekről az idő igazolta, hogy nem voltak helytállóak. Ez azért fontos, mert e tapasztalatok nélkül nem lenne teljes az elmúlt tíz év személyes látószögű bemutatása.

A politika ma sajnos a pillanat műfaja. A tömeghírközlés világa azoknak az „ügyes” politikusoknak kedvez, akik könnyedén és lelkiismeret-furdalás nélkül képesek megfelekedni tegnapi véleményeikről. Így semmi sem akadályozza őket abban, hogy a „közvélemény” minden rezdülését követhessék. A kétmondatos híradós állítások világa azonban nem képes arra, hogy a polgárok számára vonzóvá tegye a politikát. Egy évtizedet összefoglaló gyűjtemény talán alkalmas lehet a politikusokról a polgárok többségében meggyökeresedett fenti vélekedés cáfolására. Alkalmas lehet annak bemutatására, hogy a demokratikus politika napi döntései mögött nem reménytelen elvi következetességet és egységet keresni. Alkalmas lehet annak bizonyítására, hogy létezik olyan politika, amely a polgárokról szól, és a polgárokat szolgálja. Alkalmas egy ilyen kötet arra is, hogy az emberek elé tárja azokat a vívódásokat, szellemi küzdelmeket, amelyek során kialakul vagy megváltozik egy-egy politikai álláspont.

*

A nyomtatásban korábban már megjelent szövegeket általában változtatás nélkül vettem át a kötetbe. Néhány esetben kisebb stilisztikai javítást végeztem az eredeti szövegen. Igyekeztem kiszűrni az előbeszéd esetlegességeit és a kötetbeli ismétlődéseket. A jelentősebb javításokat és kihagyásokat a szövegben jeleztem. A könyvben szereplő anyagok a saját írásaim: a kivételeket a cím alatt a *Dokumentum* megjelölés és a teljes szöveg dőlt betűs szedése jelzi.

A Fidesz nevének változataival kapcsolatban fontos, hogy 1995 áprilisában a párt elnevezése megváltozott: a korábbi Fiatal Demokraták Szövetsége (rövidítése: FIDESZ) Fidesz - Magyar Polgári Pártra (rövidítése: Fidesz) változott. Az időrendnek megfelelő nevet használtam.

A könyv összeállításában Balázs Eszter volt segítségemre, de köszönettel tartozom Tieger Tamásnének is, aki áldozatos munkával, fáradságot nem kímélve rövid idő alatt legépelte az anyagot. Itt köszönöm meg a két fordító, Babarczy Eszter és Tillmann Mónika munkáját. A szervezésben Kardos József segített. Köszönöm Gonda Zsuzsa és Várkonyi Zsolt értékes segítségét.

A kötetben szereplő írásokhoz - leginkább a szakmai tárgyú beszédekhez - sok szakértőtől kaptam segítséget az elmúlt tíz év során. A köszönetnyilvánítás itt azoknak szól, akik maguk gyakran egyáltalán nem jelennek meg a politikai nyilvánosságban, de munkájuk, tanácsaik nélkül a politikus nem volna képes boldogulni: Hankiss Ágnes, Polt Péter, Bárány Tibor, Palkovics Éva, Cseh Gabriella, Székely László, Erdélyi Leonóra, Tóth Ádám, Schmidt Mária, Kardos Gábor, Urbán László, Woortsch Péter, Nagy Gábor, Módos Márton, Holbok Sándor, Bárány Anzelm, Péterfalvi Attila, Parti Tamás, Karvalits Ferenc, Mihalik Péter, Lakatos Péter, Siklósi Péter, Mátrai Julianna.

Budapest, 1997. december

*„Kié e hon, ha nem miénk?
Ha érte mindent megtevének,
Ha tiszta kézzel áldozánk,
S lettünk, mi eddig nem valánk:
Nincs hatalom,
Mely visszanyom.”*

(Vörösmarty Mihály: Jóslat)

I. KÜZDELEM A JOGÉRT*

1987-1990

* Rudolf von Jhering műve 1907. évi magyar kiadásának címe alapján

1. A SZABADSÁG EGY KIS KÖRE - A BIBÓ ISTVÁN SZAKKOLLÉGIUM

„A szabadságszerető ember ... bízik a közösség erejében, az emberek többségének tisztességében és abban, hogy ezt elegendő bátorsággal és igyekezettel érvényre is lehet juttatni, ezért a maga példájával, minden rosszhiszeműség elleni együttes és eredményes fellépéssel és minden jóhiszeműség számára a bizalom előlegezésével erősíti maga körül a közösségben és a tisztességes szándékok győzelemre vihethetőségében való hitet.”

(Bibó István)

Kedves Barátaim!

Nekem jutott az a megtisztelő feladat, hogy a magyar szervezők, a Jogász Társadalomtudományi Szakkollégium nevében megnyithatom ezt a konferenciát. Az elmúlt hetekben a kollégium mintegy tucat diákja dolgozott keményen azon, hogy lehetővé tegyék a konferencia megtartását itt, Budapesten. A problémák és nehézségek, amelyekkel meg kellett küzdeniük, *nem mindig technikai természetűek voltak.*

A Jogász Társadalomtudományi Szakkollégium 1983-ban alakult. A Szakkollégium a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem intézménye. Alapításának ötlete egy joghallgatókból álló mozgalomtól származik, amelynek célja az volt, hogy változást hozzon a megmerevedett egyetemi oktatási rendszerben, hangot adjon a társadalommal, a joggal és az egyetemi hallgatók érdekeivel kapcsolatos kritikai nézeteknek, és megszüntesse a diákkollégiumokban uralkodó elidegenítő magatartásformákat.

A Szakkollégium alapítása összefonódott az egyetem egyik régi, Gellért-hegyi kollégiumi épületének a felújításával, amely a Ménesi út 12. alatt található. A ház 1910 körül épült, és hosszú időn keresztül egy radikális baloldali értelmiségi család, a Madzsar család otthonául szolgált. A trianoni szerződést megelőzően ebben a lakásban gyakran találkoztak magyarországi progresszív értelmiségiek (Jászi Oszkár, Szabó Ervin, Lukács György, Polányi Károly, Duczynska Ilona, Ady Endre, Somló Bódog stb.). A második világháborút követően az épületet a NÉKOSZ keretében népi kollégiummá alakították át, és ekként működött egészen 1948-ig. Akkor a Rákosi-rezsim a mozgalmat önhatalmúlag felszámolta. Ezt követően az épület nemzetközi kollégiumként szolgált a kommunista és fejlődő országokból érkezett diákok számára.

A hetvenes évek végétől kezdve létezett egy, az ELTE másik egyetemi kollégiumában, a Budaörsi kollégiumban lakó joghallgatókból álló közösség, amely magát Szakkollégiumnak nevezte. Ők az egyetemen a szokottnál nyitottabb és kritikusabb hangvételben beszéltek a közelmúlt történelméről, és tárgyalták a társadalmi problémákat. Előadókat hívtak, filmeket mutattak be, vitákat szerveztek. Mint ismeretes, Magyarországon minden érdekorientált (és bármely más) olyan diák-tevékenység, amely a hivatalos ifjúsági szervezet keretein kívül akar működni, nagymértékben korlátok közé van szorítva. A nyolcvanas évek elején a fent említett diákközösség és más egyetemeken szerveződő autonóm csoportok részvételével egy különleges mozgalom kezdett kibontakozni. Ami a jogászkollégiumot illeti, a jogi egyetem reformista

vezetése óriási lehetőséget nyújtott a Szakkollégium közösségének azzal, hogy rendelkezésükre bocsátotta a Madzsar-házat. Mint az ókori Róma plebejusai, úgy vonultak ki a Szakkollégium szervezői a Szent (Gellért-) Hegyre, hogy ott egy új, önkormányzó közösséget hozzanak létre.

Az új kollégium különböző tanfolyamokat szervez, elsősorban a társadalomtudományok témakörében. Ezzel kívánja pótolni a pozitívista jogi és politikai oktatás hiányosságait. Tudományos tevékenysége a diákok energiájának és igényeinek függvénye, akik maguk hívnak előadókat, szerveznek vitafórumokat. Az elmúlt négy évben tartott kurzusok címei között szerepelt többek között: *1956 Magyarországon*, *A XX. század jogfilozófiája*, *Politika-elméleti kurzus*, *A gazdaság jogi szabályozása*, *Közép- és kelet-európai eszmétörténet* stb.

Elismert magyar egyetemi oktatók, politikusok és egyéb neves személyiségek gyakran tartanak előadásokat a kollégium klubjában. A kollégium számos külföldi vendéget is meghívott. Az intézménynek egyéves diákcserre-szerződése van a poznaíni egyetemmel.

A Szakkollégium lapja az *Értesítő*, folyóirata pedig a *Századvég*, de egyéb kiadványokkal is rendelkezik. A diákok kiállítások és konferenciák tucatjait szervezték, amelyeknek célja háttérbe szorított magyar gondolkodók, neves személyiségek életének és műveinek a bemutatása volt. Említésre méltó a nagy magyar politikai gondolkodóról, Bibó Istvánról rendezett kiállítás. Bibó autonómiaelmélete a nyolcvanas évek alternatív csoportosulásai - és köztük a Szakkollégium - alapelvévé és jelszavává vált.

A kollégiumban angol nyelvi és számítástechnikai tanfolyam, két filmklub, egy amatőr színjátszó kör és egy kicsi, de gyorsan növekvő könyvtár is működik.

A kollégiumnak jelenleg 64 tagja van, mindannyian a budapesti egyetem jogi karán tanulnak. Egy tucatnyi egyetemi tanár és professzor is kapcsolódik az intézményhez. A kollégiumhoz csatlakozni kívánó joghallgatóknak egy, a már meglévő tagokból álló ad hoc bizottság előtt kell felvételi vizsgát tenniük. A jelenlegi tagok többsége vidékről jött egyetemista.

Létezik egy, a taggyűlés által elfogadott kollégiumi szabályzat, ami a szervezeti felépítést, a döntéshozatal szabályait és a tagok jogait és kötelezettségeit tartalmazza. A kollégiumi közgyűlésnek önkormányzatából folyó szilárd jogosítványai vannak, amelyek jogi akadályát képezik annak, hogy az egyetem vezetése a kollégium belső életébe avatkozzon. A napi ügyeket egy választott, diákokból álló választmány irányítja. Az intézmény vezetője az igazgató. További tisztségviselők: két oktató és két senior, akiket a közgyűlés választ az egyetem tanárai, illetve a kollégium végzős hallgatói közül.

Ma mindezen meglévő jogok természetesnek tűnnek (még ha megvalósításuk az egyetemmel való napi kapcsolattartás során nem is teljesen problémamentes), azonban nehéz harcok eredményeként születtek meg. Az elért eredmények ellenére elmondható, hogy a kollégium mint autonóm önkormányzat alapuló diákközösség léte állandó külső veszélyeknek van kitéve.

A kollégium az elmúlt négy év során egy paradigmátikus jelentőségű közösséggé vált a különböző, autonóm módon szerveződő egyetemi mozgalmak számára. Ezen mozgalmak évente tartanak konferenciákat, táborokat, közös publikációik jelennek meg, és napi rendszerességgel együttműködnek.

Az épület fenntartásával és üzemeltetésével járó kiadások megtérítésén túl a kollégium nem kap pénzügyi támogatást az egyetemtől. A tanfolyamok, programok és a kiadványok költségeit a diákok serény munkája, valamint független alapítványi támogatás fedezi.

1980-ban egy kiváló magyar szociológus, Hankiss Elemér drámai hangvételű cikket írt arról, hogy a magyar társadalomból hiányoznak a közösségi intézmények. A kollégium vezetése és tagjai fő feladatuknak tekintik a közösségnek, ennek a nagyszerű vívmányának a megőrzését.

Kedves Barátaim!

Sokukban felmerülhet a kérdés: hogyan lehetséges a mai helyzetben, hogy egy állami kollégium úgy dönt, hogy részt vesz egy ilyen rendezvény megszervezésében. Kollégiumunk nem először foglalkozik a kelet-nyugati, békével kapcsolatos, illetve környezetvédelmi kérdésekkel. Kapcsolatban állunk több kelet- és nyugat-európai értelmiségivel. Diákjaink meghívhatták a Kelet-Nyugat Hálózat (East-West Network) néhány képviselőjét, és alkalmunk nyílt arra, hogy megvitassuk velük ezeket a kérdéseket. Két évvel ezelőtt például Mary Kaldor és Dieter Esche látogatta meg a kollégiumot. Idén a kollégiumi újság megjelentette a Hálózat „A helsinki egyezmény életre keltése” című memorandumát. Nyáron hárman részt vettünk Coventryben az END kongresszusán. Ezek voltak a mérföldkövei annak az útnak, amely e konferencia szervezőivé tett bennünket.

A konferencia szervezése közben azt szerettük volna, ha nyugati és keleti értelmiségiek nyitott, független vitáját és kölcsönös megértését tennénk lehetővé. Ez az első alkalom, amikor a Kelet-Nyugat Hálózat rendezvényét egy olyan országban tartják, amely a világot félrevezető módon keleti és nyugati részre tagoló politikai felosztás szerint a keleti blokkhoz tartozik. Igaz, mi magyar értelmiségiek jobban szeretjük, ha szellemi és kulturális értelemben európaiaknak vagy legalább közép-európaiaknak tekintenek bennünket!

Amint említettem, ez az első ilyen alkalom „Kelet-Európában”, ám reméljük, hogy nem az utolsó. A Hálózat programját alkotó értékek azonosak a mi értékrendszerünkkel.

Kívánok Önöknek az elkövetkező két napra izgalmas vitákat és egymás gondjainak minél jobb megértését.

(A Kelet-Nyugat Hálózat és a Szakkollégium 1987. november 21-22-én, Budapesten megtartott konferenciáján elhangzott megnyitóbeszéd. Angolból fordította: Tillmann Mónika.)

2. FIDESZ KONTRA MAGYAR HÍRLAP - EGY PRÓBAPER DOKUMENTUMAI

*„... élni csak szabadon érdemes
s az a szabadság, amikor az ember
erkölcsi ítéletéhez híven,
s tekintet nélkül érdekeire,
választ elv s elv, rendszer s rendszer között,
s magáévá teszi az egyiket,
avagy elfogadja a másikat,
vagy visszautasítja mind a kettőt.”*

(Faludy György: Kétségbeesés Szirmán)

Rendőrségi figyelmeztetés

Dokumentum

1988. március 30-án egyetemi hallgatók és fiatal értelmiségiek egy csoportja törvényellenes szervezet létrehozását kezdeményezte, ezért az arra illetékes rendőri szervek 1988. április 8-án figyelmeztették Andrassy [sic!] Miklós dunaújvárosi, Orbán Viktor szolnoki, valamint Csaba Iván, Kövér László és Rácz András budapesti lakosokat. A nevezetteket felhívták tevékenységük abbahagyására.

(MTI)

*

Az államrend képviselője akkor szólal meg, ha elegendő okot lát arra, hogy a törvények betartására még a törvényszegést megelőzve intsen. Ily módon a rendőrhatalmási figyelmeztetés a törvényesség és a türelem jogintézménye.

A címzettek ezúttal egy budapesti eszpresszóban találkoztak; korántsem intim eszmecserére gyülekezve - már csak azért sem, mert meghívók invitáltak erre az összejövetelre. A meghívottak között szerkesztőségünk ugyan nem szerepelt, de - amint az eszpresszóasztal mellett rámutattak - a konferenciáról még aznap este tudósít a BBC és a Szabad Európa Rádió, még hozzá pontosan olyan műfaji elrendezésben, ahogyan ott, abban az eszpresszóban ezt célszerűnek ítélték. Tényeket közvetítettek a rádión kommentár nélkül - így kérték ezt, s így jelezték előzetesen Budapesten.

Ami most már a tényeket illeti, annyi történt, hogy az eszpresszóba invitált vendégeknek bejelentették: a magukat Fiatal Demokraták Szövetségének nevező résztvevők országos szervezetet alapítottak, talányos programmal és sűrű hivatkozással az alkotmányra.

Életkortól teljességgel függetlenül, a demokraták tömörülése természetesen üdvözlendő. Magyarországon a demokratáknak sokféle tömörülése működik, és további tömörülések alakulnak, hiszen olyan időket élünk, amikor tömérdek okból indokolt a demokratáknak tömörülniük. Semmi kétség: nemzeti történelmünk korszakos, sorsfordító időszakában élünk. Sorsprobléma mindenekelőtt az: milyen feltételeket teremthetünk a fejlődés megalapozására, milyen módon válhatunk képessé arra, hogy a világgazdaság átrendeződő értékviszonyai közepette elhárítsuk a leszakadás veszélyét, s hogy megőrizzük és megjavítsuk kivívott helyünket a nemzetek mezőnyében. Ehhez a feltételeket természetesen állami eszközrendszerrel

is javítanunk kell, de nélkülözhetetlen feltétel a társadalom önszerveződése, a kisközösségek energiatöbblete, a személyes aktivitás társadalmivá összegezett erőfeszítéseinek hasznosítása. Ez a felismerés nem a meghívóban jelzett eszpresszó asztalainál fogalmazódott meg. Az MSZMP országos értekezletének állásfoglalás-tervezete is rámutat, hogy „társadalmunkban helye van minden olyan helyi, területi, országos szervezetnek, egyesületnek, amely a szocialista törvényesség keretei között működik”. S az ifjúságpolitika szervezeti kereteit az 1971-ben alkotott Ifjúsági Törvény szabályozza.

Nos, így és ezért kért szót ebben a történetben a rendőrség. A fiataldemokraták ugyanis sajátos értelmezéssel választották el a démosz és a krácia fogalmait - az előbbi a népet, az utóbbi a törvényes kereteket jelenti -, önmagukat az előbbi fogalom képviselőinek jelölve ki, s az utóbbit, a törvényes előírásokat mellőzhetőnek ítélve. Ismeretes, hogy az alkotmány rögzíti az egyesülési jogot, és jól ismert az is, hogy vita folyik e jog törvényi szabályozásáról. Ez a vita sem korlátozódik ama eszpresszóbeli eszmecserére, hiszen - ismét az MSZMP állásfoglalás-tervezetére utalva - napirenden van az egyesületi törvény megalkotása. Ám a ma érvényes jogszabályokat az új törvény hatálybalépéséig is minden állampolgárnak be kell tartania. Márpedig 1981. december 29-én kihirdették azt a törvényerejű rendeletet, amely 2. §-ában kimondja, hogy „egyesület létrehozását állami, társadalmi és szövetkezeti szervek, valamint az állampolgárok kezdeményezhetik. Egyesület létrehozására irányuló szervezőmunka megkezdését a felügyelő szervnek előzetesen be kell jelenteni; a felügyelő szerv a szervezést feltételhez kötheti.” A 7. § hozzáteszi, hogy „a felügyelő szerv feladata az egyesület nyilván tartásba vétele, törvényes és alapszabályszerű működésének ellenőrzése”. A szervezők éppen csak ezt a feltételt ítélték mellőzhetőnek.

Országos szervezetek alapításának természetesen nemcsak jogszabályi feltételei vannak, hanem íratlan, ám a társadalom által méltán elvárt szabályai is. Első számú szabály: a felelősség, a közérdek tisztelete, a nemzeti sorsproblémák érett értelmezése. Ámde mit kezdehetünk például a papírra vetett program ama állításával, hogy nem értenek egyet az MSZMP és ifjúsági szervezete azon politikájával, amely csak hosszabb távon látja megvalósíthatónak a társadalom előtt álló problémák megoldását? Számukra - tették hozzá - ez nem jelent vonzó perspektívát. A figyelmes szemlélő csak tűnődhet: meghirdethető-e a nemzet iránti felelősséggel a gazdaság strukturális átrendeződésének azonnali megoldása, az infláció azonnali megfékezése, a tudományos-technikai forradalom követelményeinek holnap reggeli érvényesítése? Komolynak tekinthető-e az a kiindulópont, amely „vonzó perspektívát” kíván hirdetni felelős perspektíva helyett?

Közlík továbbá, hogy új Magyarországot kívánnak építeni - nem tudni természetesen, hogy milyen Magyarországot, s kinek a megbízásából. S hogy minden kétségtől, homálytól mentessé váljék ez a program, szükségesnek ítélik hozzátenni azt is, hogy a csatlakozni szándékozók nem lehetnek tagjai a KISZ-nek.

Ezért szólalt meg a hatóság - türelmesen felelősségre és törvényességre intve. S az intellemt jelzi egyszersmind a türelemnek azokat a határait, amelyek a törvényes rend, a demokrácia védelmében minden állampolgárra kötelezőek!

(Magyar Hírlap, 1988. április 9. 4. o.)

Jogi kommentár egy közleményhez

1988. április 8-9-én a magyar tömeghírközlés az MTI közleményét hozta nyilvánosságra, amely egy törvényellenes szervezet létrehozásának kezdeményezéséről szól.

A Fiatal Demokraták Szövetsége hivatalos és nyilvánosságnak szánt nyilatkozatai és közleményei, az alapítók minden elszánt erőfeszítése ellenére, nem érthették el a hazai nyilvánosság fórumait. A közvélemény tehát ebből a lakonikus híradásból értesült először a FIDESZ-ről.

A FIDESZ - szemben az MTI-közlemény állításával - nem törvényellenes, létrehozása és működése minden tekintetben a Magyar Népköztársaság jogrendjének alapján áll. A szervezet állított törvényellenességét a közlemény nem magyarázza. A másik probléma, hogy az „egyetemi hallgatók és fiatal értelmiségiek” említett csoportja nem csupán egy „szervezet létrehozását kezdeményezte”, hanem március 30-án az Alkotmány alapján *létre is hozta* a Fiatal Demokraták Szövetségét mint országos ifjúsági tömegszervezetet.

Az Alkotmány 65. §-a biztosítja az egyesülési jogot. Ugyanezen szakasz második bekezdése kiemeli a tömegszervezetek és tömegmozgalmak alkotmányos létrehozásának lehetőségét. A Polgári Törvénykönyv 57. § (1) bekezdése az állampolgárok alkotmányosan elismert politikai szervezeteit jogi személyiséggel ruházza fel. A társadalmi szervezetek létrehozására vonatkozó egyéb, az Alkotmányon és a Polgári Törvénykönyvön túli részletes szabályozás nem létezik. Az egyesülés alkotmányos jogával kapcsolatos részletszabályozást tartalmaz az 1981. évi 29. sz. törvényerejű rendelet, amely az állampolgárok egyesületeinek létrehozására vonatkozik. A törvényerejű rendelet nem vonatkozik azonban az Alkotmány 65. § (2) bekezdésében említett társadalmi szervezetek szervezésére. A KISZ, a Partizánszövetség stb. tehát nem az említett egyesületi törvényerejű rendelet hatálya alá tartozik. Egyes társadalmi szervezetek, szövetségek létrehozásáról miniszteri szintű jogszabályok rendelkeznek, például: reklámszövetség, jogászszövetség, azt azonban semmilyen jogszabály nem írja elő, hogy ez kötelező lenne a társadalmi szervezet létrehozásához.

A FIDESZ alapítói akarata folytán országos ifjúsági társadalmi szervezetként jött létre. Elvei, alapítónyilatkozata megfelelnek az Alkotmányban felsorolt kritériumoknak, szinte valamennyi alkotmányos kritérium szó szerint is szerepel a FIDESZ alapítónyilatkozatában. A meglepetést valószínűleg a szövetség alulról jövő, állampolgári kezdeményezésre történő létrehozásának szokatlansága okozta.

A FIDESZ alkotmányos és törvényes státusa azonos más hasonló, korábban létrejött politikai-társadalmi tömegszervezetekével. A tény, hogy az ilyen jellegű szervezetek megalakítására csak nagyon általános szabályozás vonatkozik, nem jelenti azt, hogy a szabályozás általánossága miatt ilyen szervezeteket ne lehetne létrehozni. Már csak azért sem, hiszen számos ilyen általános törvényi alapon létrehozott szervezet működik (pl.: KISZ, MSZMP). Az alapítás jogosultságának oldaláról tehát a FIDESZ alkotmányos és törvényes alapokon áll.

Negatív oldalról - a tilalom oldaláról - megközelítve azonos következtetésre juthatunk. Semmilyen törvényi tilalom nem létezik társadalmi szervezetek alapítására vonatkozóan. Egyesület, szervezet létrehozását a Büntető Törvénykönyv három lehetséges tényállás esetén szankcionálja: ha a nyilvántartásba vételt nem kérték, vagy azt megtagadták, vagy ha a szervezetet feloszlatták. A társadalmi szervezetekre vonatkozó szabályok nyilvántartásba vételi kötelezettséget nem írnak elő, tehát amíg a szervezetet fel nem oszlatták, a Btk. sem tiltja szervezet vezetését vagy szervezését.

Az ifjúság politikai tevékenységét, a KISZ szerepét érinti az Ifjúsági Törvény, amely az „ifjúság egységes politikai-társadalmi szervezete”-ként jelöli meg a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetséget. Az egységes jelző arra vonatkozik, hogy e szerveződés az ifjúság minden rétegét át kívánja fogni, nem jelenti azonban azt, hogy egyetlen ifjúsági szervezet lenne.

A fenti érvek alapján az MTI közleményének törvényellenességre, valamint a létrehozás kezdeményezésére vonatkozó kitétele nem tartható. A Szövetség törvényesen létrejött 1988. március 30-án, s az alapítás aktusa által jogi személyiséget nyert. Tehát a szervezőtevékenység beszüntetésére való felhívás jogi alapon nem igazolható. A FIDESZ törvényellenesnek minősítése annak mint jogi személynek, s a név szerint felsorolt öt személynek mint egyénnek a Polgári Törvénykönyvben biztosított személyiségi jogait sérti.

(Röplap, 1988. április)

Helyreigazítási kérelem

Bajnok Zsolt
főszerkesztő

Magyar Hírlap
Szerkesztőség
1906 Budapest VII.
Lenin krt. 9-11.

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

A Fiatal Demokraták Szövetsége (FIDESZ) nevében a sajtóra vonatkozó szabályokban meghatározott jogosultságunkkal élve helyreigazítást kérünk a Magyar Hírlaptól.

Az Ön által szerkesztett lap 1988. április 9-i száma „Rendőrségi figyelmeztetés” címmel egy MTI-jelentést és ahhoz kapcsolódó - szerzői megjelölés nélküli - kommentárt tett közzé, amelyek a Szövetség s annak tagjai személyhez fűződő jogait és a közvélemény hiteles tájékoztatásának követelményét sértik. Ezért kérjük a Szerkesztőséget, hogy a törvényben meghatározott módon és határidőn belül a következő helyreigazító nyilatkozatot tegyék közzé:

„HELYREIGAZÍTÁS

Szerkesztőségünk a Fiatal Demokraták Szövetsége kérésére a következő helyreigazítást teszi:

Lapunk 1988. április 9-i számának negyedik oldalán »Rendőrségi figyelmeztetés« cím alatt szereplő cikke több helytelen, a tényeknek nem megfelelő állítást és értékelést tartalmaz. Ezért az érintettek szíves elnézését kérjük.

1. 1988. március 30-án harminchét egyetemi hallgató és fiatal értelmiségi nem »törvényellenes szervezet létrehozását kezdeményezte«, hanem az Alkotmány által biztosított egyesülési jog alapján ifjúsági szövetséget alakított Fiatal Demokraták Szövetsége (FIDESZ) néven. A FIDESZ mint társadalmi szervezet törvényes, megalakulása és működése minden tekintetben a Magyar Népköztársaság jogrendje alapján áll.

2. Az alapítók nem sértették, nem is sérthették meg a cikk által idézett egyesületi jogszabály rendelkezéseit, szervezetük ugyanis nem egyesület. A cikk összemosza az egyesülési jogot az ennél lényegesen szűkebb egyesületi joggal, annak érdekében, hogy a szövetség törvénysértő voltát »bizonyítani« tudja. Nem teszi világossá, hogy az a vélemény, mely szerint a Fiatal Demokraták Szövetsége az idézett jogszabályt sérti, csupán a szerkesztőség véleménye. Az említett rendőrségi figyelmeztetés ugyanis erre való utalást nem tartalmaz, hanem konkrétumok megjelölése nélkül, általánosságban minősíti törvényellenesnek a szervezetet. Az Ifjúsági Törvényre való hivatkozás nem közöl információt a FIDESZ-re nézve, mivel az említett törvény nem zárja ki ifjúsági szövetségek alakítását.

3. Helytelenül állítja a cikk azt is, miszerint a Magyar Hírlap nem szerepel a sajtókonferenciára meghívottak között. Valójában minden fontosabb magyar sajtóorgánium, így a Magyar Hírlap szerkesztősége is meghívást kapott. A március 30-i alakulás és az április 1-jei sajtótájékoztató között rendelkezésre álló idő rövidsége miatt e meghívásokra telefonon került sor. A Magyar Ifjúság, a Cél-ok, az Új Ember, a Heti Világgazdaság és a Jövő Mérnöke újságírói megjelentek, és kérdéseket tettek fel a sajtótájékoztatón.

4. A cikk következetesen, de helytelenül programnak nevezi a szervezet alapító Nyilatkozatát. Annak közlése helyett arra vállalkozik, hogy kiragadott részeket értelmez és értékkel. Ezzel kapcsolatban azt is állítja, hogy »a papírra vetett program« (azaz a Nyilatkozat) szerint a szervezet alapítói »nem értenek egyet az MSZMP és ifjúsági szervezete azon politikájával, amely csak hosszabb távon látja megvalósíthatónak a társadalom előtt álló problémák megoldását«. A Nyilatkozat semmi ilyet nem tartalmaz, ahogy azt az alább következő idézetek is igazolni fogják.

5. A Nyilatkozattal kapcsolatban még a következők olvashatók: »Közzik továbbá, hogy új Magyarországot kívánnak építeni - nem tudni természetesen, hogy milyen Magyarországot, s kinek a megbízásából. S hogy minden kétségtől, homálytól mentessé váljék ez a program, szükségesnek ítélik hozzátenni azt is, hogy a csatlakozni szándékozók nem lehetnek tagjai a KISZ-nek.«

Ezzel szemben a Nyilatkozat a következő szöveget tartalmazza:

»A FIDESZ az Alkotmány előírásainak megfelelően kíván működni. Tevékenységében egy olyan új Magyarország felépítésének igényéből indul ki,

- amelyben egy olyan gazdasági modell működik, ahol a magán-, az önkormányzati és az állami tulajdon arányait a gazdasági racionalitás szabályozza;

- amelyben a demokrácia szabályainak megfelelően az egyéni és csoportérdekek szabad szerveződésen alapuló képviseletet nyernek;

- amelyben megfelelő intézményrendszer segíti elő a gazdasági hatékonyság széles körű értelmezett társadalmi egyenlőség - állandó konfliktusokon keresztül megvalósuló - hosszú távú egyensúlyát, lehetővé téve a gazdasági versenyben lemaradt csoportok támogatását és felzárkóztatását, a társadalmi szolidaritás elve alapján;

- amelyben az egészséges öntudatát visszanyert nemzet képes hatékonyan fellépni az államának határain kívül rekedt magyarság érdekében, s a nemzeti függetlenség, valamint a Kelet-Közép-Európa népeivel való szolidaritás elvi alapján képes közreműködni egy demilitarizált és egységes Európa eszméjének megvalósításában...

A FIDESZ tagjai nem lehetnek más politikai ifjúsági szövetségnek a tagjai.«

Annak kiemelésével, hogy a nyugati rádióadók tudósítottak a megalakulásról és a sajtótájékoztatóról, a cikk sugallja a választ a maga által feltett kérdésre, hogy tudniillik »kinek a megbízásából« akar a FIDESZ tevékenykedni. Azzal, hogy a »más ifjúsági szövetségek« általános, többes számú megjelölése helyébe konkrétan a KISZ-t állítja, »minden kétségtől, homálytól mentessé« teszi saját politikai ítéletét, miszerint a KISZ az egyetlen lehetséges politikai ifjúsági szervezet. Válaszul szó szerinti idézet a Nyilatkozatból:

»Úgy gondoljuk, hogy Magyarország társadalmának és a magyar nemzetnek súlyos és valószínűleg elhúzódó válságidőszakában vagyunk. A ma fiatal generációinak semmiféle felelőssége nem lehet azokért a tegnapi hibás döntésekért, amelyeknek következményeit nagyrészt már ma is ők viselik. Van viszont felelősségük a jövőt befolyásoló mában, és van joguk is, hogy saját jövőjük alakításába az általuk választott módon beleszóljanak! Egyre többen hívják fel a figyelmet arra a veszélyre, amelyet a válság elmélyülése mellett a társadalom integrálatlan volta jelent. Úgy véljük, ahhoz, hogy a társadalom cselekvéseit ne artikulálatlan indulatok vezéreljék, szükség van az állampolgári felelősséget erősítő, az érzelmeknek kollektív bölcsességgel gátat szabó és formát adó autentikus társadalmi szerveződésekre is. A Fiatal Demokraták Szövetsége egy akar lenni e szerveződések közül... Felhívjuk a KISZ tagjait és szerveit, hogy anyagi és politikai eszközökkel támogasson minden olyan kezdeményezést, amely az ifjúság politikai képviseletét teljesebbé teheti. Tisztában vagyunk azzal, hogy a jelenlegi helyzetben a kezdeményezés újszerűségéből fakadóan a potenciális tagság számára a fő vonzerőt az adja majd, hogy a FIDESZ létéből fakadóan alternatívát fog jelenteni a KISZ-szel szemben. A FIDESZ azonban nem valami ellen, hanem valami érdekében óhajt politizálni, s reméli, hogy ehhez partnerekre talál a várhatóan tovább differenciálódó ifjúsági politikai intézményrendszerben. Felhívjuk továbbá az összes társadalmi szervezetet, felelős politikai tényezőt, saját eszközeikkel segítsék azt a folyamatot, amelyet a FIDESZ megalakulásával elindítani óhajt!«»

INDOKOLÁS

A Fiatal Demokraták Szövetsége hivatalos és nyilvánosságnak szánt nyilatkozatai és közleményei az alapítók minden erőfeszítése (sajtóértekezlet, újságok, rádió, MTI tájékoztatása etc.) ellenére nem érhatték el a hazai nyilvánosság fórumait. A közvélemény tehát az MTI-közlemény és a Magyar Hírlap cikkéből értesült először a FIDESZ-ről. A jelenlegi történelmi helyzetben, amikor mindenki a mélyreható gazdasági, politikai, társadalmi változások, a csupa nagybetűvel szedett REFORM elodázhatatlansága mellett kell hogy síkraszálljon, az ilyen jellegű jóhiszemű és jogszerű állampolgári kezdeményezések sajtónyilvánossága alapvető társadalmi érdek, a közvélemény hiteles tájékoztatása alapkövetelmény. Az illető MTI-közlemény és az azt kísérő kommentár - szemben az ország vezető politikusainak nyilatkozataival, amelyek a reformfolyamatban való társadalmi részvétel fokozásáról, az alulról induló kezdeményezések támogatásáról, az alternatív vélemények és szervezetek szükségességéről, az „alulról építkezés” korszakának kezdetéről szólnak - alkalmasak arra, hogy a FIDESZ - az említett nyilatkozatokkal összhangban álló - kezdeményezését lejárassák az ország közvéleménye előtt. A FIDESZ törvényességével kapcsolatos téves információk mind a Szövetség, mind pedig annak tagjai érdekeit, személyhez fűződő jogait sértik. (...)

A FIDESZ törvényellenesnek minősítése annak mint jogi személynek Ptk.-ban biztosított személyiségi jogait sérti. A kommentárban szereplő - a FIDESZ-re és annak szervezőire vonatkozó - téves információk közlése, s valós tények hamis színben való feltüntetése egyéni és társadalmi károkat okoz.

Levelünkhöz mellékeljük a FIDESZ alapító Nyilatkozatának teljes szövegét. Helyreigazítási felszólító levelünk szövegének lapjait a hátoldalakon kézjegyükkel hitelesítettük.

Budapest, 1988. április 14.

Tisztelettel a FIDESZ nevében:

dr. Szájer József
dr. Fodor Gábor
a FIDESZ jogi képviseletére a
Közgyűlés által felhatalmazottak

Levélcím: 1118 Budapest
Ménesi út 12.
Tel.: 669-902

A Népköztársaság nevében I.

Dokumentum

I.P.23140/1988/3. szám.

A Fővárosi Bíróság a perben A Budapesti 5. számú Ügyvédi Munkaközösség (1054 Budapest, Alkotmány u. 19., ügyintéző: Dr. Dornbach Alajos ügyvéd) által képviselt

Kövér László ösztöndíjas, budapesti (1215 Árpád út 12/C) lakos I. r.,

Andrási Miklós egyetemi hallgató, budapesti (1085 Makarenko u. 18-22.) lakos II. r.,

Orbán Viktor ösztöndíjas, szolnoki (5000 Orosz Gy. u. 19.) lakos III. r.,

Rácz András, budapesti (1027 Horvát u. 2.) lakos IV. r.,

Csaba Iván, budapesti (1037 Pomázi köz 3.) lakos V. r.,

Fiatalkorú Demokraták Szövetsége (képviselői: dr. Fodor Gábor főelőadó, budapesti, 1118

Ménesi út 12. és dr. Szájer József egyetemi tanársegéd u.o. lakosok) VI. r. f e l p e r e s e k n e k,

a perben dr. Habaz Ferenc jogtanácsos által képviselt Magyar Távirati Iroda (1426

Budapest, Fém u. 5-7.) I. r., é s

a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat (1906 Budapest, Lenin krt. 9-11, üi. dr. Horgossi Gabriella jogtanácsos) által képviselt

Magyar Hírlap szerkesztősége (1906 Budapest, Lenin krt. 9-11.) II. r. a l p e r e s e k e l l e n

sajtó-helyreigazítás és jár. iránt indult perében meghozta a következő

í t é l e t e t:

A bíróság I-II-III-IV. és V. r. felperesek keresetét e l u t a s í t j a.

VI. r. felperes tekintetében a pert m e g s z ü n t e t i.

Kötelezi a bíróság a felpereseket, egyetemlegesen, hogy fizessenek meg az I. r. alperesnek 400.- (négy száz) forint, a Hírlapkiadó Vállalatnak ugyancsak 400.- (négy száz) forint perköltséget az ítélet kézbesítésétől számított 15 nap alatt.

Az ítélet ellen fellebbezni lehet a kézbesítéstől számított 15 nap alatt.

A fellebbezést a Fővárosi Bíróságon lehet előterjeszteni, a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságához címezve 4 példányban, indokolva, illetékbélyeggel ellátva.

INDOKOLÁS

A Magyar Távirati Iroda I. r. alperes 1988. április 8-án és 9-én a rádió-televízió, napi-sajtó útján a következő közleményt tette közzé: „RENDŐRSÉGI KÖZLEMÉNY (MTI) 1988. március 30-án egyetemi hallgatók és fiatal értelmiségiek egy csoportja törvényellenes szervezet létrehozását kezdeményezte, ezért az arra illetékes rendőri szervek 1988. április 8-án figyelmeztették András Miklós dunaiújvárosi, Orbán Viktor szolnoki, valamint Csaba Iván, Kövér László és Rácz András budapesti lakosokat. A nevezetteket felhívták tevékenységük abbahagyására.”

II. r. alperes az 1988. április 9. napján megjelent számának 4. oldalán „Rendőrségi figyelmeztetés” címmel közölte az I. r. alperes fentiekben megjelölt közleményét és ahhoz a közlemény elemzése mellett észrevételeket, véleményeket fűzött. Az észrevételek, vélemények - az I. r. alperes közleményében foglaltakon túlmenően - semmiféle megjelölést vagy megnevezést nem tartalmazott. [sic!]

I-II-III-IV. és V. r. felperesek saját nevükben 1988. április 14-én kelt levélben mind az I. r. alperes igazgatójához, mind a II. r. alperes főszerkesztőjéhez helyreigazítási kérelmet nyújtottak be. (...)

Ugyanezen időpontban az I-II-III-IV. és V. r. felperesek a II. r. alperes főszerkesztőjéhez is helyreigazítási kérelmet nyújtottak be. (...)

VI. r. felperes az I. r. alpereshez ugyancsak a fenti időpontban helyreigazítási kérelmet terjesztett elő. (...) Azonos szövegű helyreigazítást kért az I. r. alperestől azzal azonban, hogy az érintettektől elnézést kérjen. Egyebekben az indokolás azonos tartalmú az I-V. r. felperesek által előterjesztett helyreigazítási igénybejelentéssel. A Szövetség nevében az igénybejelentést dr. Fodor Gábor és dr. Szájer József írták alá, mint a FIDESZ jogi képviselőjére a közgyűlés által felhatalmazottak.

A II. r. alpereshez ugyanazon időpontban a VI. r. felperes saját nevében nyújtott be helyreigazítási igénybejelentést, a képviselő előbbiekben megjelölt személyének megjelölésével, úgy azonban, hogy azt saját kezűleg csak dr. Szájer József írta alá. A helyreigazítási igénybejelentés egyebekben teljesen azonos az I-V. r. felperesek által aláírt és II. r. alpereshez eljuttatott helyreigazítási kérelem szövegével.

Alperesek a helyreigazítási igénybejelentésre nem válaszoltak.

Felperesek a bírósághoz 1988. május 11. napján benyújtott keresetükben kérték, hogy a bíróság kötelezze az I. r. alperest, hogy a keresetlevélhez csatolt helyreigazítási kérelemben meghatározott helyreigazító közleményt tegye közzé, amennyiben a közölni kért helyreigazítás terjedelme miatt az nem teljesíthető, a következő közlemény közzétételét kérte I. r. alperestől: „András Miklós dunaiújvárosi, Orbán Viktor szolnoki, valamint Csaba Iván, Kövér László és Rácz András budapesti lakosokról 1988. április 8-i közleményünkben tévesen állítottuk, hogy fiatal értelmiségiek egy csoportjával törvényellenes szervezet létrehozását kezdeményezték. A

szóban forgó szervezet - a Fiatal Demokraták Szövetsége (FIDESZ) - a kezdeményezők nyilatkozata alapján nem minősíthető törvényellenesnek. (MTI).”

II. r. alperest kérték a becsatolt helyreigazítási kérelemben írt helyreigazító közlemény közlésére, amennyiben ez nem teljesíthető, terjedelme vagy tartalma miatt, a helyreigazítási kérelmet mint válaszlevelet kérték közzétenni. Kérték továbbá, hogy a bíróság kötelezze az alpereseket jelképes perköltség megfizetésére.

A kereset ezt követően részletesen taglalja, hogy a felperes álláspontja szerint miért sérelmes mind az I., mind pedig a II. r. alperes közleménye. Felperesek a tárgyalás során keresetüket az írásbelivel egyezően mint személyes előadásukat is fenntartották.

Alperesek a kereset elutasítását kérték. I. r. alperes előadta, hogy a Magyar Távirati Iroda a Magyar Népköztársaság hírügynöksége, a jelen esetben hivatalos közleményt, a rendőrség közleményét adta le megjelölve a forrást a legkisebb változtatás nélkül. Az I. r. alperesnek a hivatalos közlemény kétségbevonására lehetősége nincsen.

II. r. alperes a kereset elutasítását kérte. Álláspontja szerint az I. r. alperes közleményét jelentették meg, amelyhez szerkesztőségi kommentárt fűztek. A kommentár véleménynyilvánítás, értéktétel, amely sajtó-helyreigazítás tárgya nem lehet.

VI. r. felperessel szemben mindkét alperes kérte, hogy a bíróság hívja fel a VI. r. felperest „jogalanyiséga és perképessége igazolására” és ennek eredményéhez képest VI. r. felperessel szemben a kereset elutasítását illetőleg a per megszüntetését kérték.

Mind az I., mind a II. r. alperes a perköltség megállapítását kérte.

A bíróság figyelemmel a Ptk. 79.§ (1) bekezdésére az I-II-III-IV-V. r. felperesek keresetét megalapozottnak nem találta és azt az alábbiak alapján elutasította:

A Ptk. 79. § (1) bekezdése kimondja, ha valakiről napilap, folyóirat (időszaki lap), rádió, televízió vagy filmhíradó valótlan tényt közöl, vagy híresztel, illetőleg való tényeket hamis színben tüntet fel - a törvényben biztosított egyéb igényeken kívül -, követelheti olyan közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlemény mely tényállítása valótlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben, illetőleg melyek a való tények (helyreigazítás).

Az I-II-III-IV. és V. r. felperesek tekintetében:

A bíróság álláspontja szerint az I. r. alperes a 10/1986. IM-BM. számú együttes rendelet 1. § a) pontja és a 3. § (2) bekezdésében megjelöltek szerint járt el, amikor a rendőrségi közleményt kommentár nélkül leköszölte. Az I. r. alperes nem jogosult a rendőrségi közlemény felülbírálatára, kötelezettsége arra irányul, amelynek eleget is tett - hogy a hír forrását megjelölje.

A II. r. alperes az MTI-hírhez a szerkesztőség részéről fűzött kommentárt, amely tényeket nem állított. A kommentár véleménynyilvánítás, bírálat, amely a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának 12. sz. Állásfoglalása (3) bekezdése szerint sajtó-helyreigazítás alapjául nem szolgálhat. A hivatkozott állásfoglalás ugyanis kimondja, hogy véleménynyilvánítás, értékelés, bírálat, valamint társadalmi, politikai, tudományos és művészeti vita önmagában nem lehet sajtó-helyreigazítás alapja.

I-V. r. felperesek maguk sem vitatták sem a helyreigazítási kérelemben, sem keresetükben, hogy velük szemben a rendőrhatalóság figyelmeztetést alkalmazott. Így tehát az I. r. alperes hírközlése valótlan tényt nem állított, illetve való tényt hamis színben nem tüntetett fel, ezért sajtó-helyreigazításra az alperesek nem kötelezhetők.

Felperesek azon tárgyalási előadására, hogy a rendőrségi figyelmeztetéssel kapcsolatban panaszt jelentettek be, és így az nem jogerős, a bíróság álláspontja az, hogy jogerős határozat esetén a már hivatkozott 10/1986.(IX.1.) IM-BM számú együttes rendelet 3. § (3) bekezdése szerint járhatnak el. Egyébként I-V. r. felperesek a tárgyalás során nem igazolták, hogy a rendőrségi intézkedéssel kapcsolatosan panaszt jelentettek be.

A VI. r. felperes tekintetében:

A bíróság a VI. r. felperes vonatkozásában a pert a Pp. 157. § a) pontja alapján, utalással a Pp. 130. § (1) bekezdés e.) pontjára megszüntette, mert VI. r. felperesnek nincs perbeli jogképessége. A Pp. 48. §-a szerint ugyanis a perben fél az lehet (perbeli jogképesség), akit a Polgári Jog [sic!] szabályai szerint jogok illethetnek és kötelezettségek terhelhetnek. A Ptk. 28.§-a ugyanis kimondja, hogy az állam az erre irányadó jogszabályok szerint jogi személyeknek ismeri el az állami, gazdasági, társadalmi szerveket és szervezeteket, az egyesületeket, valamint egyéb szervezeteket, ha feladataik szükségessé teszik, hogy vagyoni jogaik és kötelezettségeik legyenek. A jogi személy jogképes.

Miután a VI. r. felperest jogszabály jogi személynek nem ismerte el, ezért a Pp. 48. §-a alapján a perben félként nem szerepelhet.

A bíróság álláspontja szerint mindezekre figyelemmel a hatályos jogszabályi rendelkezések szerint a már hivatkozott és részletezett jogszabályok alapján a Ptk. 79. § (1) bekezdésének alkalmazására sor nem kerülhet, mert a bíróságnak a kereset elbírálásánál nem a tudományos vagy politikai vitákból kell kiindulnia, hanem a hatályos jogszabályi rendelkezéseket kell alkalmaznia.

A bíróság megítélése szerint felpereseknek a Ptk. 57. § (1) bekezdésére való hivatkozása mint általános jogszabály, jelen esetben nem alkalmazható, annál is inkább, mert a Ptk. 57. § (1) bekezdése az alkotmányosan előírt [sic!] szervezetekre vonatkozik, a (2) bekezdése pedig kifejezetten előírja, hogy jogszabály más társadalmi feladatot ellátó szervezetet is társadalmi szervezetté nyilváníthat. Ilyen jogszabályi lehetőség viszont nincsen.

Ezért a bíróság az általános jellegű jogszabályi rendelkezés figyelembevételével a különös és konkrét - azzal azonos szintű jogszabályi rendelkezést kellett, hogy figyelembe vegye, márpedig az 1971. évi IV. tv. 27. §-a jelöli meg, hogy mely társadalmi szervezet az ifjúság egységes szervezete. [sic!]

Mindezekre figyelemmel a bíróság I-V. r. felperesek keresetét elutasította, VI. r. felperes tekintetében a pert megszüntette.

A felperesek perköltség-viselési kötelezettsége a Pp. 78. § (1) bekezdésén alapul.

Budapest, 1988. évi május hó 19. napján.

*Madarász Vladimírné dr. sk.
a tanács elnöke.*

*Potharn Rezső sk.
ülnök*

*Horváth László sk.
ülnök*

*A kiadmány hitelül:
Takács Ferencné
- főelőadó*

Kommentár egy (még) nem jogerős ítélethez

Dr. Kövér László, András Miklós, dr. Orbán Viktor, Rácz András, Csaba Iván, továbbá a Fiatal Demokraták Szövetsége (FIDESZ) által a Magyar Távirati Iroda (MTI) és a Magyar Hírlap ellen indított sajtó-helyreigazítási keresetére indult pert a Fővárosi Bíróság 1988. május 19-én tárgyalta első fokon. A dr. Madarász Vladimírné elnökletével, Potharn Rezső és Horváth László ülnökök részvételével lefolytatott eljárásban a Bíróság által hozott ítélet elutasította dr. Kövér László és társai sajtó-helyreigazítási keresetét, a FIDESZ tekintetében pedig megszüntette a pert. Az ítélet nem jogerős, az érintettek fellebbezni kívánnak a Legfelsőbb Bírósághoz.

Az ítéletét a Bíróság - röviden összefoglalva - a következőkkel indokolta:

1. Az MTI egy igazságügy-miniszteri és belügyminiszteri együttes rendelet vonatkozó szabályai alapján „nem jogosult a rendőrségi közlemény felülbírálatára, kötelezettsége arra irányul..., hogy a hír forrását megjelölje”, tehát szabályszerűen járt el a hír közlésénél.
2. A Magyar Hírlap a szerkesztőség részéről a közleményhez fűzött kommentárjában „tényeket nem állított... a kommentár véleménynyilvánítás, bírálat”, s mint ilyen a magyar jog szerint „sajtó-helyreigazítás alapjául nem szolgálhat”; a sajtó-helyreigazításra csak tényállítások tekintetében van lehetőség.
3. A FIDESZ-nek nincs perbeli jogképessége, mert nem jogi személy. Mivel a FIDESZ-t „jogszabály jogi személynek nem ismerte el, ezért ... a perben félként nem szerepelhet”. A FIDESZ hivatkozása a Polgári Törvénykönyvre nem helyes, mert a FIDESZ nem „alkotmányosan előírt [sic!] szervezet”.

Az ítélettel, annak tartalmával, megfogalmazásaival, jogszabály-értelmezésével, érvelésének logikájával kapcsolatban alapvető - az érdemi döntésre kiható - fenntartásaink vannak. A Bíróság nem csupán félreértelmezte több helyen az általa is hivatkozott rendelkezéseket, hanem többször a jogszabállyal ellentétes értelmet tulajdonított nekik, kiszakítva azokat szövegösszefüggésükből, több helyen a jogszabályi hierarchia általános elvével szemben alkalmazta a szabályokat, sőt, még a logika alapvető szabályai ellen is vétett.

ad1.

Az MTI, a Magyar Népköztársaság hírügynöksége sajtószerv, amelyre a sajtóra vonatkozó szabályok irányadóak. A Sajtótörvény a következőket mondja ki: „A sajtóban közölt tájékoztatás nem sértheti... az állampolgárok és jogi személyek jogait, törvényes érdekeit és a közérkölcset.” Ezzel összhangban szól a Bíróság által hivatkozott IM-BM, együttes rendelet (10/1986.[IX.1.]), amely szintén kiemeli a személyiség védelmét a nyomozóhatóságok előtt folyamatban levő ügyekről történő tájékoztatással kapcsolatban. A rendelet szerint ugyanis az ilyen „tájékoztatás nem sértheti az ártatlanság védelmét és az állampolgárok személyhez fűződő jogait”. Végül, a Legfelsőbb Bíróság egy polgári kollégiumi állásfoglalása a következőt mondja: „A sajtóközlemény kifogásolt tényállításának valóságát a sajtószerv köteles bizonyítani. Az olyan sajtóközlemény valóságát is általában a sajtószerv köteles bizonyítani, amely híven közli más személy tényállítását, nyilatkozatát, vagy átveszi más szerv (sajtószerv) közleményét.”

Az MTI, I. rendű alperes a perben nem bizonyította - ezzel meg sem próbálkozott - a felperesek (dr. Kövér és társai, és a FIDESZ) által kifogásolt tényállítások valóságát, hanem formális okokra hivatkozva tért ki ez elől. Előadta, „hogya a Magyar Távirati Iroda a Magyar Népköztársaság hírügynöksége, a jelen esetben hivatalos közleményt, a rendőrség közleményét adta le megjelölve a forrást a legkisebb változtatás nélkül”. A Bíróság elfogadta az MTI formális védekezését, és eltekintett a valóság bizonyításának követelményétől.

A Bíróság tévesen hivatkozott az említett IM-BM-rendeletre, mert az nem zárja ki a személyiségvédelem érdekében a valósághoz hű tájékoztatást, s azt, hogy az állítások valóságtartalmát a közreadó sajtószerv vizsgálni köteles. A Bíróság által hivatkozott rendelet kimondja, hogy a „bűnüldöző szervek... a szükséges felvilágosításoknak és adatoknak a sajtó rendelkezésére bocsátásával biztosítják, hogy az előttük folyó eljárásokról, az egyes ügyekben végzett tevékenységükről a közvélemény hiteles, pontos és gyors tájékoztatást kapjon”. Az idézett rendelkezésekből egyértelműen kitűnik, hogy sem azok, de a sajtóra vonatkozó más jogszabályok sem tartalmazznak közlési kötelezettséget, még hivatalos közlemények tekintetében sem. A közölt közlemény valóságáért, ha másnak a nyilatkozata is, az azt leadó hírközlő szerv tartozik felelősséggel - s így a helyreigazítási kötelezettség terhét is viselnie kell. Az MTI elleni helyreigazítási lehetőséget a Sajtótörvény külön megemlíti azzal, hogy az ellene hozott jogerős helyreigazító ítélet esetén az összes, az MTI-hírt leközlő sajtószerv is köteles a helyreigazítást közzétenni. Az MTI-nek - a Bíróság által is átvett - vélekedése, hogy nem jogosult a hivatalos közlemény felülvizsgálatára, az MTI valóságnak megfelelő tájékoztatásért fennálló kötelezettsége miatt minden jogszabályi alapot nélkülöz. Ez a kijelentés ellentmond a személyhez fűződő jogok védelmét biztosító polgári és sajtójogi szabályoknak és jogértelmezési, jogalkalmazási elveknek, általánosabb értelemben pedig a törvényesség alkotmányos alapkövetelményének.

Az MTI és a Bíróság felfogása szerint, ad absurdum a hivatalos szervek által kiadott, sajtóban megjelenő közlemények ellen akkor sem lehetne helyreigazítást kérni, ha azok mindenki számára nyilvánvalóan valótlanok, hamisak vagy személyiségi jogokat, érdeket sértőek lennének. A sajtó-helyreigazítás jogintézményének alapelvei és garanciái éppen azt szolgálják, hogy a sajtó által közölt személyiségi jogot sértő közlésekkel szemben - azok forrására való tekintet nélkül - igénybe lehessen venni a helyreigazítást. A polgári jogban szabályozott személyiségi jogoknak jellegzetessége, hogy azok abszolút jellegűek, vagyis minden jogsértéssel szemben érvényesülnek. A személyhez fűződő jogok abszolút jellegének a sajtóhelyreigazítás speciális keretei között is érvényesülnie kell. Az eljárás bírói útja azt hivatott a jogalkotó szándéka szerint biztosítani, hogy a független bíróság részrehajlás nélkül adhasson utat a személyiségi jogok érvényesülésének. Feltehetően a Bíróságnak nem állt szándékában a sztálinizmus idejére jellemző autoriter felfogás támogatása, amely szerint az államhatalom szervei korlátozás nélkül sérthetnének meg alapvető személyiségi jogokat a sajtó útján, mindenfajta jogorvoslati lehetőség nélkül. A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának 12. számú állásfoglalása külön kiemeli a sajtó által előidézett jogsérelem orvoslásának fontosságát. Részlet az indokolásból: „A sajtótájékoztatás széles körű nyilvánosságot jelent, az ilyen közléssel elért tömeghatás nagymértékben fokozza a sérelem súlyosságát. Ezért fokozott jogi védelmet tesz szükségessé annak biztosítékául, hogy a közlés megfelelően a társadalmi rendeltetésének.”

A 12. számú PK-állásfoglalás kimondja, hogy „a helyreigazítási kötelezettség független a sajtószerv vétkességétől”. Jelen esetben azonban az MTI vétlensége is kétséges, hiszen a FIDESZ képviselői a szervezet megalakulásának másnapján, 1988. április 1-jén tájékoztatták a Távirati Irodát a FIDESZ létrejöttéről és elfogadott Nyilatkozatának főbb elveiről, szervezésének törvényességéről; majd meghívták az MTI képviselőit az április 2-án tartott

sajtóértekezletükre. Az MTI-nek tehát tudomása volt a FIDESZ törvényessége mellett szóló jogszabályokról és tényekről.

Emlékeztetünk arra, hogy a FIDESZ törvényellenesnek állítása a hírközlő szervek útján mind a Szövetség mint jogi személy, mind pedig a közleményben név szerint megemlített személyek személyiségi jogait sérti. A „törvényellenes szervezet” megjelölés egy, a Magyar Népköztársaság Alkotmánya és vonatkozó törvényei alapján létrejött és annak betartásával működő társadalmi szervezet vonatkozásában nyilvánvalóan hamis állítás, és a FIDESZ jogos érdekeit sérti. A törvényellenesség állítása nem tekinthető a sajtó-helyreigazítás szempontjából értékelésnek, minősítésnek, véleményközlésnek, mert a közlemény tényként állítja, hogy „egyetemi hallgatók és fiatal értelmiségiek egy csoportja törvényellenes szervezet létrehozását kezdeményezte”.

A rendőrségi figyelmeztetés tényét felperesek sem vonták kétségbe. Ilyen rendészeti eszköz-höz a Rendőrség akkor fordulhat, ha egy cselekmény nem éri el a társadalomra veszélyességnek azt a szintjét, amikor szabálysértési vagy büntetőeljárást lehetne vagy kellene indítani. Nyilvánvaló, hogy a jelenleg hatályos szabályok szerint a Rendőrség nem jogosult egy szervezet törvényellenességének megállapítására, s különösen nem egy rendőrségi figyelmeztetés keretében, amely valójában jogkövetkezmények nélküli jogintézmény. A Rendőrség egyébként sem szóban, sem írásban nem jelölte meg, hogy milyen jogszabály alapján tekinti törvényellenesnek a szervezetet. Az MTI-közlemény tehát megfelelő jogalap nélkül állítja, hogy a FIDESZ törvényellenes.

Az a tény, hogy maga a közlemény nem említi a FIDESZ-t név szerint, nem kérdőjelezi meg a Szövetség mint jogi személy helyreigazítási jogosultságát, mert a Legfelsőbb Bíróság állásfoglalása szerint (PK. 13. I.) sajtó-helyreigazítást az kérhet, „akinek a személye a sajtó-közlemény tartalmából felismerhető”, s ez az indokolás szerint jogi személyekre is vonatkozik. A közlemény egy szervezetről, annak néhány tagjáról szól, s ennek alapján a Fiatal Demokraták Szövetsége azonosítható.

ad 2.

A Magyar Hírlap védekezésének arra a pontjára, hogy az MTI közleményét tette közzé, ugyanaz vonatkozik, mint amit már a fentiekben írtunk, más közleményének, nyilatkozatának átvételével kapcsolatban. Az 1037/1986. (VI. 26.) sz. Minisztertanácsi határozat az MTI feladatát a következőkben határozza meg: „a hazai nyomtatott sajtó, a Magyar Rádió, a Magyar Televízió és más tömegtájékoztatási eszközök... ellátása bel- és külföldi hírekkel, képekkel és sajtószolgálati anyagokkal.” Az MTI-hírek, -közlemények közzétételére a jogszabály nem kötelezi az egyes sajtószerveket. A Magyar Hírlap önállóan kell helyt álljon állításainak valóságtartalmáért.

Az MTI-közleményhez a Magyar Hírlap - a szerző megjelölése nélkül - terjedelmes szerkesztőségi kommentárt fűzött. A Magyar Hírlap álláspontjával és a Bíróság ítéletével ellentétben az újságcikk nem csupán értékeléseket, véleményeket, hanem tényállításokat is tartalmaz. Sem a Magyar Hírlap jogi képviselője, sem a Bíróság nem bizonyította, ill. indokolta, hogy miért tekinti értékelésnek, véleménynek a cikket, illetve hogy a felperesek által megjelölt sérelmesnek tartott cikkbéli kijelentések miért nem tekinthetők tényállításoknak. Ennek bizonyítása már csak azért is fontos lett volna, mert a logika szabályai alkalmazásával, nyelvtani és tartalmi elemzés útján sem juthatunk más következtetésre, mint hogy a cikk (hamis) tényeket állít.

A Polgári Törvénykönyv a sajtó-helyreigazítást valótlan tények közlése és valós tények hamis színben való feltüntetése esetére teszi lehetővé. Ezzel összhangban a Legfelsőbb Bíróság állásfoglalása szerint „véleménynyilvánítás, értékelés, bírálat, valamint társadalmi, politikai, tudományos és művészeti vita önmagában nem lehet sajtó-helyreigazítás alapja”.

A szerkesztőségi cikk hamis tényállításokat tartalmaz, valamint való tényeket hamis színben tüntet fel. Az említett PK 12. állásfoglalás II. pontja azt is kimondja, hogy „sajtóközleményt a maga egészében kell vizsgálni. A kifogásolt közléseket nem formális megjelenésük, hanem valóságos tartalmuk szerint kell figyelembe venni, a sajtóközlemény egymással összetartozó részeit összefüggésükben kell értékelni.” A cikk több közvetett és direkt utalással - a közlemény tartalmával egyezően - következetesen törvényellenesnek állítja a FIDESZ-t. A továbbiakban a cikk azt állítja, hogy a FIDESZ szervezői megsértették az egyesületi törvényerejű rendeletet. A FIDESZ azonban nem egyesület, s ezért az egyesületek szabályai nem vonatkoznak rá, így azokat megsérteni sem tudja. Nem felel meg továbbá a valóságnak az a kijelentés sem, hogy a „meghívottak között szerkesztőségünk... nem szerepelt”, mivel a FIDESZ április 1-jén telefonon értesített minden budapesti napi- és hetilapot, sajtószervet, köztük a Magyar Hírlapot is a sajtótájékoztatóról.

A PK 12. állásfoglalás indokolása a következőket mondja: „A jogsértő közlés történhet közvetetten, célzásokkal, utalásokkal, egyes tényállásrészek elhagyásával, a tényálláselemek téves következtetésre indító csoportosításával tünteti fel hamis színben a valóságot.” Mi másnak tekinthető, mint a tényálláselemek, tények hamis csoportosításának a FIDESZ BBC-vel és SZER-rel való állítólagos kapcsolatainak felemlegetése, az MSZMP és a KISZ politikájával való állítólagos nézeteltérés hangsúlyozása, az új Magyarország építésére a FIDESZ-t megbízókra való homályos utalás stb., s mindezek alapján az olvasóban felidézni szánt talányos ellenségkép sugallása? A FIDESZ Nyilatkozata és tevékenysége ezeket a rosszinulatú vádakat önmagában is cáfolja.

ad 3.

A Bíróság szerint a Fiatal Demokraták Szövetsége azért nem állhat perben, illetőleg vele kapcsolatban a Polgári Törvénykönyv sajtó-helyreigazításra vonatkozó részét azért nem lehet alkalmazni, mert nem jogi személy. A Bíróság sajátos értelmezése szerint ugyanis a FIDESZ-t csak „jogszabály” ismerheti el „jogi személynek”. Ez az értelmezés szemben áll az általa hivatkozott Polgári Törvénykönyv szóhasználatával, amely szerint „az állam az erre irányadó jogszabályok szerint jogi személynek ismeri el az állami, gazdasági, társadalmi szervezetek és szervezeteket, ha feladataik szükségessé teszik, hogy vagyoni jogaik és kötelezettségeik legyenek”. Itt a mondat alanya nem a jogszabály - amint azt a Bíróság tévesen értelmezte -, hanem az állam, amely az irányadó jogszabályok szerint ismeri el a felsorolt szervezettípusok jogi személyiségét.

A jelenlegi magyar jog és joggyakorlat szerint jogi személy keletkezéséhez az adott szervezet állami elismerése szükséges. Az elismerés alapvetően három fő úton történhet:

a) Ha törvény határozza meg a jogi személy típusát, és a típus elismerésén túl a típushoz tartozó jogi személyek létrejöttéhez további állami elismerés nem szükséges. Ezek a szervezetek adott típusként - azaz politikai-társadalmi tömegszervezetként - való megalakulásukkal automatikusan jogi személyiséget nyernek. Jogi személyiségük azonban polgári jogviszonyuk szempontjából nem jelentős, mert vagyoni, perbeli stb. részvételük politikai tevékenységükhöz képest másodlagos fontosságú. E társadalmi szervezetek jogi személyiségének az alapja az Alkotmány 65. § (2) bekezdése, valamint a Ptk. 28. § (1) és 57. § (1) bekezdései. „Jogalanyiságuk elnyeréséhez külön állami elismerésre, nyilvántartásba vételre nincs szükség”

(Asztalos László: *Polgári jog*. I-II. 1982.). A Polgári Törvénykönyv 57. § (1) bekezdése az alkotmányosan elismert szervezeteknek létrejöttük tényével jogalanyiságot ad.

b) Ha az „adott” jogi személy kifejezetten törvényen alapul, közvetlenül jogszabály hozza létre. E körbe elsősorban olyan jogi személyek tartoznak, amelyek a Ptk.-ban szabályozott egyik jogi személy típushoz sem tartoznak (Ptk-kommentár).

c) Végül az állam egyedi elismerésével, amelynek fő útja a nyilvántartásba vétel.

A FIDESZ országos társadalmi szervezatként jött létre, s mint ilyen, az Alkotmány és a Polgári Törvénykönyv rendelkezései alapján jogi személy, vagyis a fent említett „a)” csoportba tartozik. Az pedig, hogy a FIDESZ-nek feladatai ellátásához vagyoni jogai és kötelezettségei kell hogy legyenek, az is igazolja, hogy a Szövetség mint jogi személy saját nevében már eddig is több bérleti, ajándékozási, megbízási és adásvételi szerződést kötött. A Bíróság szerint azonban, mivel a FIDESZ nem „alkotmányosan előírt (*sic!*) szervezet”, és jogszabály sem nyilvánította társadalmi szervvé, ezért nem hivatkozhat a Ptk. 57. § (1) bekezdésére. Az említett bekezdés így szól: „Az állampolgároknak alkotmányosan elismert politikai szervezetei, szakszervezetei, női és ifjúsági, valamint egyéb társadalmi szervezetei jogi személyek.” Az Alkotmány név szerint csak a Hazafias Népfrontot említi, a pártról pedig nem név szerint, hanem csak általában mint marxista-leninista pártról tesz említést. Az alkotmányosan elismert szervezetek alatt tehát nem csupán a Népfrontot kell érteni, hanem egyéb tömegszervezeteket is. Ezt konkretizálja a Ptk. 57. §-a, külön említve az ifjúsági társadalmi szervezeteket is (többes számban!).

A Polgári Törvénykönyvvel azonos jogforrási szinten álló Ifjúsági Törvény (1971. évi IV tv. 27. §) felsorolja a jogszabály megalkotása idején létező ifjúsági társadalmi szervezeteket, a KISZ-t és az Úttörőszövetséget, és azt mondja, hogy ezek a magyar ifjúság egységes politikai-társadalmi szervezetei. A jogszabály azonban nem állítja, hogy ezenkívül ne lehetnének, alakulhatnak még az ifjúságnak társadalmi szervezetei, azt pedig nem várhatjuk el egy 1971-ben hozott törvénytől, hogy egy 1988-ban megalakult ifjúsági társadalmi szervezetet is név szerint említsen. Az egységes szó egyetlennek való értelmezése nemcsak nyelvtanilag képtelenség (hogyan lehetne az ifjúság egyetlen társadalmi szervezete egyszerre két szervezet?!), hanem az Alkotmány 65. §-val is szemben áll, tehát az ilyen értelmezés alkotmányellenes; sérti a tömegszervezetekben való egyesülés állampolgári jogát. Az Ifjúsági Törvénynek - annak szelleméből következően - nem célja, hogy az ifjúság képviseletét ellátó szervezetek körének bővülését jövőre is kizáróan felsorolással megmeregítse. A felsorolás nem is kizárólagos, hanem tényállító jellegű. Az Ifjúsági Törvény azért sorolja fel a KISZ-t és az Úttörőszövetséget, mert különböző jogosítványokkal kívánja felruházni azokat az ifjúságot képviselő tevékenységükben. Nyilvánvaló azonban, hogy nem az Ifjúsági Törvény ruházta fel az említett két szervezetet jogalanyisággal, jogi személyiségük nem az Ifjúsági Törvényből fakad, hanem az Alkotmány és a Ptk. előbb hivatkozott felhatalmazásaiból, vagyis abból a tényből, hogy a két szervezet társadalmi szervezet megalakulása aktusánál fogva, s a jogi személyisége ennek automatikus folyománya. Ez annál inkább igaz, mert a KISZ pl. 1957-ben, tehát 14 évvel az Ifjúsági Törvény előtt jött létre. Az Ifjúsági Törvény nem „legalizálta” a KISZ-t, hanem különböző addig nem élvezett képviseleti és egyéb jogosítványokkal ruházta fel.

A Bíróság feltehetően tévedésből értékelte a FIDESZ-t a fenti felsorolás „b)” pontjába tartozónak, vagyis jogszabály által típuson kívüli létrehozandó jellegűnek, s ezért vélte úgy, hogy létrehozó jogszabály hiányában nem jogi személy. A FIDESZ jogszabályokban rögzített jogi személy típusba, a „társadalmi szervezet” kategóriába tartozik, s mint ilyent nem külön alapító jogszabály, hanem a létrehozók „megalakító” aktusa ruházza fel jogi személyiséggel.

Ha azonban az ítélet értelme az (e tekintetben ugyanis az indokolás fogalmazása nem teljesen világos), hogy társadalmi szervezetet csak jogszabály hozhat létre, ha az nincs megnevezve az Alkotmányban, akkor a Bíróság az Alkotmánnyal ellentétesen értelmezte a tételes jogot, s számos létező, „megbecsült”, politikai életünkben komoly szerepet játszó (bankszámlával is rendelkező) társadalmi szervezetünk nem lenne jogi személy, sőt illegálisan létezne: Magyar Nők Országos Tanácsa, Szakszervezetek Országos Tanácsa és az egyes szakszervezetek, Magyarországi Délszlávok Szövetsége és a többi nemzetiségi szövetségek, Antifasiszták és Ellenállók Szövetsége, Magyar Világszövetség...

A Bíróság állítása, hogy a FIDESZ jogi személyiségével kapcsolatban „a Bíróságnak a kereset elbírálásánál nem a tudományos vagy politikai vitákból kell kiindulnia, hanem a hatályos jogszabályi rendelkezéseket kell alkalmaznia” - félrevezető. Egy szervezet jogi személyisége par excellence jogi kérdés, amelynek eldöntésére bíróság jogosult. A FIDESZ jogi személyiségét, társadalmi szervezet voltát és a hatályos jogszabályok értelmezését nem lehet tudományos vagy politikai vitának tekinteni. Ha a Bíróság - saját idézett szavához tartva magát - a hatályos jogszabályi rendelkezéseket helyesen alkalmazta volna, akkor nem hozhatott volna a FIDESZ-szel szemben a pert megszüntető ítéletet. *(A Bíróság ítéletével közvetve, s talán akarata ellenére, mégis elismerte a FIDESZ jogalanyiségát, amikor a többi természetes személy felperessel egyetemlegesen kötelezte a FIDESZ-t a perköltség fizetésére!)*

A fenti érvek alapján a perben hozott ítélet törvénysértő és megalapozatlan.

(Röplap, 1988. június)

A Népköztársaság nevében II.

Dokumentum

Pf.IV. 20 591/1988/4. szám.

A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága a Budapesti 5. számú Ügyvédi Munkaközösség (1054 Budapest, Alkotmány u. 19., ügyintéző: dr. Dornbach Alajos ügyvéd) által képviselt dr. Kövér László budapesti (1215 Árpád u. 12/c) lakos I. r., András Miklós budapesti (1085 Makarenko u. 18-22.) lakos II. r., dr. Orbán Viktor szolnoki (5000 Orosz Gy. u. 19.) lakos III. r., Rácz András budapesti (1027 Horváth u. 2.) lakos IV. r., Csaba Iván budapesti (1037 Pomázi köz 3.) lakos V. r., és a Fiatal Demokraták Szövetsége (további képviselői: dr. Fodor Gábor és dr. Szájer József budapesti [1118 Ménesi u. 12.] lakosok) VI. r. felpereseknek

a másodfokú eljárásban dr. Lovász Gabriella jogtanácsos által képviselt Magyar Távirati Iroda (1426 Budapest, Fém u. 5-7.) I. r. és a

Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat (1906 Budapest, Lenin krt. 9-11., ügyintéző: dr. Horgosi Gabriella jogtanácsos) által képviselt

Magyar Hírlap Szerkesztősége (1906 Budapest, Lenin krt. 9-11.) II. r. alperes ellen

sajtó-helyreigazítás iránt indított perében a Fővárosi Bíróság 1988. május 19-én meghozott I.P.23 140/1988/3. számú ítélete ellen a felperesek által 4. sorszám alatt benyújtott fellebbezés folytán az 1988. július 11-én tartott másodfokú tárgyalás alapján meghozta és az alulírt napon nyilvánosan kihirdette a következő

í t é l e t e t:

A Legfelsőbb Bíróság a Fővárosi Bíróság 1.P.23 140/1988/3. számú ítéletét azzal hagyja helyben, hogy mellőzi a VI. r. felperes perköltség fizetésére kötelező rendelkezést.

Kötelezi az I-V. r. felpereseket, hogy fizessenek meg egyetemlegesen 15 nap alatt az alpereseknek külön-külön 200-200 (kettőszáz-kettőszáz) forint másodfokú perköltséget.

INDOKOLÁS

Az első fokú ítélet megváltoztatása és a kereseti kérelmüknek való helyt adás érdekében a felperesek fellebbeztek. (...)

A fellebbezés az alábbiak szerint alaptalan:

I. A VI. r. felperessel szemben a per megszüntetését sérelmező fellebbezésre tekintettel a Legfelsőbb Bíróságnak abban a kérdésben kellett állást foglalnia, hogy a hatályos polgári eljárásjogi és anyagi jogi szabályok szerint a VI. r. felperes polgári peres úton érvényesíthet-e jogokat, van-e perbeli jogképessége.

A Pp. 48. §-a szerint a perben fél az lehet (perbeli jogképesség), akit a polgári jog szabályai szerint jogok illethetnek és kötelezettségek terhelhetnek.

A Ptk. 28. § (2) bekezdése szerint a jogi személy jogképes.

A fentiekből következik: a VI. r. felperes perbeli jogképessége megállapításának előfeltétele jogi személyiségének vizsgálata.

A Ptk. 28. §-ának (1) bekezdése értelmében az állam az erre irányadó jogszabályok szerint jogi személyeknek ismeri el az állami, gazdasági, társadalmi szerveket és szervezeteket, az egyesületeket, valamint egyéb szervezeteket, ha feladataik szükségessé teszik, hogy vagyoni jogaik és kötelezettségeik legyenek. A törvény javaslatának miniszteri indokolása szerint e rendelkezés a jogi személyek különböző fajtáira egyaránt érvényesen írja elő az állami elismerés általános feltételét, ami érvényes a javaslatban külön nem szabályozott jogi személytípusokra és - eltérő rendelkezés hiányában - a VI. fejezetben külön szabályozottakra is. A Ptk. VI. fejezete egyéb jogi személy típusok mellett szabályozza a társadalmi szervezetek legfontosabb vagyoni viszonyait (Ptk. 58. §-a, korábban 63. §-a), ezek rendezése nem is tartozik a Polgári Törvénykönyvre (a Ptk. törvényjavaslatának a társadalmi szervezetekhez fűzött miniszteri indokolása).

A Ptk. módosításáról szóló 1977. évi IV. törvény a Ptk. 28. §-a (1) bekezdésének rendelkezéseit csak annyiban módosította, hogy az állam által jogi személynek elismerhető szervek és szervezetek körét bővítette. A Ptk. 57-58. §-ainak (korábban 62-64. §-ok) módosítása sem eredményezte azonban a társadalmi szervezetek alakulására, szervezetére, megszűnésére, jogi személyiségének elismerésére vonatkozó szabályok megalkotását, és nem tette mellőzhetővé a Ptk. 28. §-a (1) bekezdésében megfogalmazott, a társadalmi szervezetekre is vonatkozó állami elismerés általános követelményét. Ez egyértelműen kitűnik az 1977. évi IV. tv. javaslatának miniszteri indokolásából is.

Az Alkotmány 65. §-ának (1) bekezdése által biztosított egyesülési jog alapján az egyesülési igény a társadalomban elsődlegesen az egyesületek alapítása iránti igényként jelentkezett, és e körben került sor átfogó jogi szabályozásra is (az egyesületekről szóló - módosított - 1970. évi 35. sz. tvr.). Elmaradt azonban az átfogó jogi szabályozás a hazai társadalmi szervek, szervezetek és egyéb szervezetek jogi személyisége elismerésének módja kérdésében (a

külgazdasági kapcsolatok körében az állam elismerte a külföldi jog szerint megalakult jogi személyeket: 1978. évi 8. tvr. 2. §-a). Átfogó jogi szabályozás hiányában a gyakorlat úgy alakult, hogy a központi államhatalmi és államigazgatási szervek, valamint az Alkotmányban felsorolt politikai tömegszervezetek egyedi engedélyezést magában foglaló jogszabállyal, illetőleg határozattal ismerték el az egyes társadalmi szervek, szervezetek jogi személyiségét.

Az előzőekből következik: téves az az álláspont, amely szerint a társadalmi szervezetek jogi személyisége közvetlenül a törvényen alapul, és ahhoz semmilyen külön állami elismerés nem szükséges.

A VI. r. felperes perbeli jogképességének vizsgálatára olyan időben kerül sor, amikor a magyar társadalomban jelentős folyamatok indultak meg az alkotmányos jogokra, egyebek mellett az egyesülési jogra vonatkozó szabályozás továbbfejlesztésének, korszerűbb alapokon nyugvó, alkotmányos értékeket kifejező, átfogó jogi szabályozása irányában. Az egyesülési jogról szóló törvény tervezetének előkészítése, politikai, társadalmi, jogi-szakmai vitája folyik. Ez azonban nem változtat azon az általános jogelven, hogy a jogvitákat csak az azok alapjául szolgáló életviszonyok keletkezésekor, illetve a jogvita elbírálásakor hatályban levő jogszabályok alapján lehet elbírálni.

A VI. r. felperes jogi személyiség hiányában perbeli jogképességgel sem rendelkezik, ezért az I. fokú bíróságnak a Pp. 157. §-a a) pontja és a 130. §-a (1) bekezdésének e) pontján alapuló pert megszüntető ítéleti rendelkezését támadó felperesi fellebbezés alaptalan.

II. Az I-V. r. felperesek sajtó-helyreigazítás iránt előterjesztett keresetét mindkét alperessel szemben érdemben elutasító I. fokú ítélet az alábbi indokok alapján helytálló.

A sajtóról szóló 1986. évi II. tv-nek a sajtó feladatát meghatározó 2. §-ában kifejtett jogelvekből következik: a hiteles, pontos és gyors tájékoztatás igénye a hatósági eljárásokkal kapcsolatban is felmerül. A hatósági eljárások tekintetében a nyilvánosság kereteinek bővítését a hatóságok eljárásának társadalmi ellenőrzéséhez, a közéleti tájékozódáshoz, az eljárások megelőző, nevelő hatásához fűződő érdekek indokolják. A hatósági eljárásokról szóló sajtótájékoztatás azonban e rendeltetését csak akkor tudja betölteni, ha híven tájékoztat a valóságról, és nem sért személyiségi jogokat. Ezért a Ptk. 79. §-ának (1) bekezdése szerint hatósági eljárásokról szóló tudósítással kapcsolatban is sajtó-helyreigazításnak van helye a valótlan vagy a valóságot hamis színben feltűntető tényállások esetén.

Ha azonban a sajtóközlemény a hatósági eljárásról és az annak alapján hozott határozatról, intézkedésről valósághűen tájékoztat, a sajtó-helyreigazítás elrendelésének feltételei hiányoznak.

Az adott esetben a rendőrség a 39/1974. (XI.1.) MT sz. rendeletben szabályozott hatáskörében eljárva - törvényellenes szervezet létrehozásának kezdeményezése miatt - alkalmazta az I-V. r. felperesekkel szemben a figyelmeztetést. A felperesek előadásából megállapítható, hogy az I. r. alperes által közzétett sajtóközlemény - a maga egészében vizsgálva, valóságos tartalma szerint - valósághűen ismerteti a rendőrség szóbeli figyelmeztetésének okát és lényeges tartalmát.

A felperesek igénye fellebbezési érvelésükből is kitűnően - tartalmát tekintve - annak megállapítására irányult, hogy az általuk létrehozott szervezet nem törvényellenes, ebből következően az ezzel ellentétes rendőrhatalmági megállapítás valótlan, és a sajtóközlemény alapjául szolgáló rendőrségi eljárás törvénysértő. Sajtó-helyreigazítási perben azonban ilyen igény nem érvényesíthető. A perbeli sajtóközleményben szereplő rendőrségi eljárással, az annak során meghozott intézkedéssel szemben az eljárásra, az intézkedésre irányadó jogszabályokban meghatározott jogorvoslati út igénybevételére van jogi lehetőség, amit a

felperesek a II. fokú eljárásban tett bejelentésük szerint igénybe is vettek. A jogorvoslati kérelem elbírálására ugyan az újságcikk megjelenését követően került sor, annak az alkalmazott figyelmeztetést jóváhagyó tartalma azonban - az erre vonatkozó felperesi igény hiányára is tekintettel - nem indokolja a sajtóközleménynek olyan helyreigazítását, amelyből kitűnik, hogy a sajtóközlemény megjelenése idején a hatósági eljárás még folyamatban volt.

Az I. r. alperes közleményével kapcsolatos sajtó-helyreigazítási kérelmet elutasító ítéleti rendelkezés a fenti indokok alapján helytálló.

III. A II. r. alperes által az I. r. alperes közleményéhez fűzött kommentár felperesek által 5. pontban kifogásolt részének a helyreigazítására irányuló igény az alábbiak miatt alaptalan:

1. A rendőrségi figyelmeztetés alapjául szolgáló felperesi magatartás és a rendőrségi eljárás felülbírlata a II. pontban kifejtettek szerint nem sajtó-helyreigazítási per tárgya.

2. A felperesek által alapított szervezetnek a perbeli sajtóközlemény által egyesületként való minősítése téves jogi vélemény, amely sajtó-helyreigazítás alapja nem lehet (Legfelsőbb Bíróság PK 12. sz. állásfoglalásának III. pontja).

3. Az a tény, hogy a felperesek által tartott sajtókonferenciára a II. r. alperes kapott-e meghívást, a helyreigazítást kérő személyének megítélése, a sajtóközlemény egészének értékelése szempontjából jelentéktelen részlet, amely helyreigazításra alapot ez okból nem ad (Legfelsőbb Bíróság PK 12. sz. állásfoglalásának II. pontja).

4-5. Sajtó-helyreigazításra alapot nem adó újságírói vélemény a perbeli sajtóközleménynek a felperesi Nyilatkozat ideológiai célkitűzéseinek értékelésével, minősítésével kapcsolatos része. A sajtóközleményben kifejtett értékítélet helytálló vagy téves voltának a megítélése olyan politikai vita tárgya lehet, aminek eldöntése nem tartozik a sajtó-helyreigazítási eljárásra (Legfelsőbb Bíróság PK 12. sz. állásfoglalásának III. pontja).

A Legfelsőbb Bíróság a kifejtettek alapján a felperesek fellebbezését alaptalannak találta, és az I. fokú ítélet érdemi részét az előzőekben kifejtett indokok alapján az I. fokú ítélet indokainak mellőzésével - a Pp. 253. §-ának (2) bekezdése alapján helyben hagyta.

Tévedett az I. fokú bíróság, amikor a perbeli jogképességgel nem rendelkező VI. r. felperest is kötelezte perköltség megfizetésére, ezért az erre vonatkozó rendelkezést mellőzte.

Budapest, 1988. évi július hó 15. napján

*dr. Imreh Katalin sk.
a tanács elnöke-*

Kommentár egy ítélethez

Dr. Kövér László, András Miklós, dr. Orbán Viktor, Rácz András, Csaba Iván, továbbá a *Fiatal Demokraták Szövetsége (FIDESZ)* által a Magyar Távirati Iroda és a Magyar Hírlap ellen indított sajtó-helyreigazítási keresetet a Legfelsőbb Bíróság 1988. július 11-én tárgyalta másodfokon. A dr. Imreh Katalin bírói tanácsa által lefolytatott eljárásban a Bíróság által hozott ítélet helybenhagyta a Fővárosi Bíróság ítéletét, amely elutasította dr. Kövér László és társai keresetét, amely arra vonatkozott, hogy a Magyar Hírlap és az MTI helyreigazító cikket,

illetve közleményt tegyen közzé; a FIDESZ tekintetében pedig *megszüntette* a pert. A Fővárosi Bíróság ítéletét csak annyiban módosította, hogy mellőzte a FIDESZ perköltségfizetési kötelezettségét. Erre azért került sor, mert felperesek fellebbezésükben felhívták a figyelmet arra, hogy a Fővárosi Bíróságnak a FIDESZ-re is vonatkozó egyetemleges perköltségviselésre kötelező határozata a FIDESZ jogi személyiségének implicit elismerését jelenti. Az ítélet jogerős, *az érintettek törvényességi óvást kívánnak benyújtani*.

A Legfelsőbb Bíróság az ítéletet a Fővárosi Bíróságtól eltérő indokok alapján hagyta helyben. Ítéletét a Bíróság - röviden összefoglalva - a következőkkel indokolta:

1. A FIDESZ nem rendelkezik jogi személyiséggel, tehát perben fél nem lehet, mert a Polgári Törvénykönyv megköveteli az állami elismerést minden jogi személy típusra. A Bíróság szerint a társadalmi szervezetek alakulására, jogi személyiségére vonatkozó szabályok hiányában a joggyakorlatot kell figyelembe venni. Ebből fakadóan téves a felperesek álláspontja, hogy a társadalmi szervezetek jogi személyisége közvetlenül a törvényen alapul, s ahhoz külön állami elismerés nem kell. Az indokolás felhívja a figyelmet a készülő egyesülési törvényre, de kimondja: a jogvitákat a jelenleg hatályos jog szerint kell megítélni.

ad 1.

A Bíróság tévesen értelmezte a jelenleg hatályos jogot a társadalmi szervezetek jogi személyiségével kapcsolatban. Az „állami elismerésről” beszél: „Az állam az erre irányadó jogszabályok szerint jogi személynek ismeri el (a) ... társadalmi szerveket.” Az elismerés az erre „irányadó” szabályok *szerint* történik. Egyéb szabályozás hiányában a társadalmi szervezetekre a Ptk. 57. §-a vonatkozik, amely jogi személynek ismeri el a társadalmi szervezeteket (köztük az ifjúsági szervezeteket). Az állami elismerés tehát ebből a szabályból automatikusan a jogszabály szerint történik. A külön szó többször is szerepel az ítéletben mint az állami elismerés jelzője, holott a külön szó vagy ilyen értelmű szószerkezet egyáltalán nem szerepel az idézett jogszabályi szakaszban. A Bíróság nem bizonyította, miért tartja az állami elismerés jogszabály szerinti módjának követelményét külön elismerésnek. Az állami elismerést ez esetben jogszabályi általános szabályozással történő elismerés jelenti.

Az ítélet ellentmondásossága abból is kiviláglik, hogy miközben külön *állami elismerésről* beszél folyamatosan, a joggyakorlatra való hivatkozással nem állami, hanem egyéb társadalmi szervezetek is biztosítani véli a jogi személyiség elismerésének jogát. Ezzel elismeri azt a felperesek által is állított tényt, hogy léteznek olyan társadalmi szervezetek, amelyek nem külön állami engedélyezés, hanem más úton nyerték jogi személyiségüket.

Az Alkotmányban felsorolt politikai tömegszervezetek tehát állami jelentőségű jogi aktusra lennének jogosultak a jogi személyiség elismerésével! Ez nem csupán azért téves, mert a társadalmi szervek nem gyakorolhatnak állami jogköröket, hanem azért is, mert az Alkotmány egyetlen társadalmi szervezetet említ csak név szerint: a Hazafias Népfrontot. A többi társadalmi szervezetnél csak egyes típusokat határoz meg: szakszervezetek, „marxista-leninista párt”. Az indoklás valószínűleg abból indult ki, hogy a közelmúltban létrejött egyes ágazati szakszervezetek alakításánál a SZOT elismerése vagy a KISZ létrehozásánál az MSZMP elismerése stb. tette szociológiailag lehetővé ezek működését. Ez azonban nyilvánvalóan nem tekinthető állami elismerésnek! Ilyen hiányában pedig be kell vallani, hogy az állami elismerést ezekben az esetekben a Ptk. 57.§-a végzi el, mert különben nem lennének jogi személyek az ilyen szervezetek (pl. MSZMP, KISZ, SZOT). Az említett ágazati szakszervezetek, a KISZ jogi személyiségüket nem a SZOT, vagy az MSZMP elismerésével, hanem az Alkotmány és a Ptk. megfelelő paragrafusai szerint automatikusan létrehozásuk aktusával nyerték. A Bíróság összekeverte a szociológiai értelemben vett létrehozói aktust a jogi

személyiség jogi értelemben vett keletkezésével, elismerésével; tehát nem joggyakorlatra, szokásjogra, hanem szociológiai értelemben vett gyakorlatra, szokásra hivatkozik. A joggyakorlatra való hivatkozás helyes az állami szervek által jogszabállyal létrehozott társadalmi szervezetekre nézve, amire az indoklás szintén utal, felperesek azonban nem azt a tényt vitatták, hogy ilyen szervezetek léteznének, hanem azt állították, hogy ilyen külön társadalmi szervet alkotó jogszabály hiányában is jogi személyiségként jön létre egy társadalmi szervezet, mint ezt az MSZMP, a KISZ, a SZOT, a TDDSZ példái is bizonyítják. Nincs jogszabály arra vonatkozóan, hogy csak jogszabály vagy állami engedély hozhatja létre egy társadalmi szervezet jogi személyiségét. A Bíróság ítélete jogi tévedésen alapszik, mert a bíróság nem tudott különbséget tenni jogi és nem jogi jelenségek között. Nem jogforrási értékű miniszteri indoklásra, szociológiai szokásra való ellentmondásos és téves hivatkozás nem lehet alapja egy alkotmányosan biztosított jog, az egyesülési jog akadályozásának. A fenti indokok alapján az ítélet e része alkotmányellenes.

2. Felperesek MTI-közleménnyel kapcsolatos kérelmének elutasítását azzal indokolta a Bíróság, hogy a sajtó kötelessége, hogy hűen tájékoztasson a különböző folyamatban lévő hatósági ügyekről, s ez esetben a sajtó csak pontosan beszámolt a rendőrségi figyelmeztetés tényéről és okáról. Ezért nem lehet helyreigazítást kérni az ügyben.

ad 2.

A Bíróság félreértette a felperesi kereset lényegét. A sajtó-helyreigazítási eljárást azért indították meg a felperesek, mert az MTI-közlemény nem csupán ismerteti a rendőrségi eljárást, annak okát és tartalmát, hanem önmagában is állítja, hogy az említett szervezet törvényellenes. Tehát nem a rendőrségi eljárással szembeni sajátos és jogilag lehetetlen útról van szó, hanem a sajtó által történő hamis jogi állításról. A közlemény nem mondja, hogy „a rendőrség szerint törvényellenesnek ítélt”, vagy valami hasonlót, hanem saját megjegyzésével állítja a törvényellenességet. A rendőrség eljárásában egyébként nem minősítette a FIDESZ-t törvényellenesnek, csupán felhívta az érintett személyeket tevékenységük abbahagyására - tehát nem hűen és pontosan tájékoztat a sajtóközlemény a rendőrségi eljárásról. Pontatlansága miatt dezinformál, és ezzel az említett személyek és a hivatkozott szervezet személyiségi jogait sérti. Törvényellenesség hiányában bizonyítékait a felperesek keresetükben és fellebbezésükben a Bíróság elé tárták, az azonban nem foglalt tartalmilag állást a kérdésben, mondván, hogy az nem erre az eljárásra tartozik.

3. A Magyar Hírlapnak benyújtott helyreigazítást azzal utasítja el a Bíróság, hogy az alaptalan, mivel: a FIDESZ egyesületként való minősítése téves jogi vélemény. A Nyilatkozat téves idézése, politikai elemzése újságírói vélemény, amit politikai vita dönthet el, nem a bíróság. A fenti kérdések nem tartoznak a helyreigazítás eljárására.

ad 3.

Felperesek fellebbezésükben is kifejtették, hogy miért nem tekinthetők a cikk állításai értékeléseknek, milyen hamis tényeket tartalmaznak:

- A FIDESZ egyesületként való feltüntetésével az újságíró azt állítja, hogy a figyelmeztetett személyek hatályos jogszabályokat sértettek meg. Jogszabálysértéssel vádolni valakit sajtónyilvánosság előtt sérti a személyiséget. Még a rendőrség eljárásában sem mondták, hogy az érintettek jogszabályt sértettek volna. A rendőrségi figyelmeztetés intézményének lényege épp az, hogy még a várható jogszabálysértés előtt történik!

- Valaki nyilatkozatának téves idézése minden esetben helyreigazítás alapját képezi a sajtójog szerint, ha erre a nyilatkozónak igénye van. A Bíróság úgy próbálta elkenni a dolgot, hogy ez újságírói vélemény. Azt, hogy itt tényállásról, téves idézésről van szó, a józan ész szabályait figyelembe vevő emberek előtt felesleges bizonygatni.

Mindezek alapján - bár a másodfokú bíróság ítélete minőségileg jobb és koherensebb jogi véleményt tartalmaz az első fokúnál - az ítélet törvénytörő és megalapozatlan.

(Röplap, 1988. július)

A jogállam - avagy egy sajtóper tanulságai

Még néhány hónapja is elképzelhetetlen lett volna, hogy laikus - nem jogász - közönség érdeklődéssel figyeljen egy jogelméleti vagy egy pertörténeti elbeszélést. A helyzet megváltozott, a tavasz óta látványosan erősödő és növekvő civil mozgalmaknak létkérdése a jogállam.

De létkérdése ez a politikai hatalomnak is: „Célunk a törvényekkel szabályozott jogállam felépítése” - hirdette szalagcímben a kormány lapjának augusztus 22-i száma.

És most jönnek a kérdések. Talán eddig nem volt jogállam a szocialista Magyarország? Nem voltak törvények? És most, 1988-ban - több évtizedes uralma után - milyen törvényeket és milyen jogállamot tart kívánatosnak a kommunista kormány? Egyáltalán: mit jelent az, hogy jogállam?

I.

1. A joguralom-eszme történetileg egy olyan társadalmi helyzet terméke, amikor a vezető társadalmi csoportok közös érdeke az azonos feltételekkel, egymás kölcsönös korlátozásával vívott küzdelem. Ekkor minden egyén vagy csoport olyan eszközként tekinthet a jog uralmára, mint ami hosszú távon a legalkalmasabb saját céljainak elősegítésére.

A jogállamiságnak ez a felvilágosodásban kibontakozó eszméje a jog politika feletti uralmának megvalósítását tűzte ki célul. A joguralom az egyén védelmét kívánta szolgálni az önkényes hatalmaskodással szemben. A modern jogállam gondolata a hatalmak elválasztásának elméletével együtt megkérdőjelezte egyes személyek vagy csoportok bármiféle korlátlan hatalommal való felruházásának legitimitását. A jog uralmának gondolata egy olyan jogrend óhaját fejezi ki, amely alkalmas az ellentétes érdekek semleges kiegyenlítésére.

Formális értelemben bármiféle jogrendszer létének alapja a jog uralma. Ahol a jog nem uralkodik, ahol az államhatalmat nem szabályozzák általános rendelkezések, ott jogról nem beszélhetünk. E tekintetben a joguralom minden jogrendszer lényege. Ugyanakkor a jogállamiság eszméje nem csupán formális kritériumokat szab egy adott állam jogrendszere számára. Hiszen ha törvényesség, jogállam alatt pusztán a létező jogszabályokhoz való konformizmust értjük, akkor bármilyen zsarnoki rendszer lehetne a jogállam mintaképe, ha ott az elnyomás formálisan a jog által megengedett, vagyis jogszerű magatartás. Gondoljunk az 50-es évek hazai kitelepítettjeire. Kártérítési és rehabilitációs kérelmüket az igazságügyi hatóságok ma is azzal utasítják el, hogy törvénytörés velük nem történt, az akkor hatályban lévő jogszabályok szerint törvényesen jártak el.

De a jogállam eszméje nem jelentheti pusztán egy jogrend létét, ez az eszme nem csupán a joggal való összhangot követeli meg, hanem mércét ad magának a jog tartalmának is.

2. A jogállamiság tartalmi feltétele az alapvető emberi jogok elsődlegessége. Történelmi, civilizációs, humanisztikus hagyományok alapján, nemzetközi egyezmények formájában - a magyar jogrendszer elvi szinten ma is tartalmazza az alapvető emberi jogokra vonatkozó szabályozást. A gyakorlatban azonban évtizedeken keresztül a politikai hatalom kizárólagos korlátozó szerepe érvényesült. A papíron deklarált jogok csak a politikai napi érdekeket nem vagy kevésbé veszélyeztető, a társadalommal való hallgatólagos konszenzus fenntartásához elengedhetetlenül szükséges mértékben, többnyire szigorúan a magánszférában voltak garantálva. Például: egyesületek kezdtek megalakulni vagy egyszerűen újra működni. A hatalom nagylelkűen hagyta, hogy néhány hóbortos állampolgár időnként összegyűljön kedvenc passziójáról társalogni. Amikor azonban mozgalom erejével indult meg a közösségalkotási, egyesületgründolási láz, az addig is keskeny és göröngyös jogi útnak mindjárt az elejére - sietve - egy újabb, óriás csapdát ástak. A tényleges döntés jogát a rendőrségre testálták. Mindez furcsa mód 1981-ben, a lengyel válsággal egy időben történt.

3. De íme, a kormány célja ma: rendőrállam helyett jogállam! Vagy ez csupán a kibontakozó civil társadalom álma, s a kormány az újabb jogszabályokkal csupán a rendőr-jog államát akarja erősíteni?

Az eddig jog által nem korlátozott állam és a lassan erejére ébredő társadalom közötti feszültség terében mindenesetre újra megjelent - mintegy vezéreszményként - a jogállamiság gondolata.

A papíron deklarált jogok és a ténylegesen érvényesülni képes jogosultságok tere közötti eltérés a klasszikus jogállamiság feltámadt szellemében már nem tartható nyílt színvallás nélkül. A két szféra méreteinek különbözőségére a „játszma” mindkét játékosa ki kell hogy alakítsa saját stratégiáját. A felemelkedő mozgalmak számára ez éppoly létkérdés, mint a hatalom számára.

II.

1. 1988. március 30-án egyetemisták és fiatal értelmiségiek csoportja független ifjúsági szövetséget hozott létre FIDESZ néven. A Bibó Szakkollégiumban összegyűlt társaság legnagyobb dilemmája volt: megalakítani egy szervezetet vagy csak egy szándéknyilatkozatot közreadni. Végül harmincheten az azonnali megalakulás mellett döntöttek, mert szerintük jogilag szabályos volt a megalakulási aktus: ha egy szövetség alakul, azonnal jogi személlyé válik, s ez a tagokat jobban védi az esetleges retorzióktól.

1988. április 6-án a FIDESZ öt tagját beidézte a budapesti rendőrség, és rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesítette őket „törvényellenes szervezet létrehozására irányuló tevékenység” miatt. A politikai vezetés ismét adminisztratív eszközöket vett igénybe a civil társadalom letörésére. A rendőrség az utóbbi évtizedek joggyakorlatának megfelelően felhatalmazva érezte magát, hogy a bíróság helyett törvényellenesnek minősítsen valamit, mindenféle jogi indokolás nélkül. A hatóság - és sűgőja - a honi állampolgárookra jellemző jogi nihilizmusra épített, az autokratikus uralom természetességére, az alattvalói magatartásra.

Ez a hatalom - a totális megsemmisítés biztos tudatában - nem késlekedett világgá kürtölni a hírt, hogy kellően elrettentse a többi bent levőt és a FIDESZ kapujában toporgókat.

Számunkra, a Jogász Szakkollégiumból kikerült FIDESZ-esek számára egyértelmű volt a következő lépés: sajtó-helyreigazítás, személyiségi jogi per. Szerencsére 1988 tavaszán már nem csak néhány jogásznak jutott eszébe, hogy a személyiségét, jó hírnevét sértő intézkedés

miatt csorbát szenvedett jogainak bíróság előtt szerezzen érvényt. Sokan emlékeztek még Sólyom László két évvel ezelőtti cikkére: *Mit szabad és mit nem?*

Az április 10-i FIDESZ-gyűlésen a sajtó-helyreigazítási eljárás megindítása mellett döntötünk. A tagok közös álláspontja szerint a FIDESZ részére három dolog jelenthet védelmet: a tagság, a nyilvánosság és a legalitás. Az öt név szerint érintett személy és a FIDESZ helyreigazítási felszólítást juttatott el az MTI-hez és a Magyar Hírlaphoz. Mivel válasz nem érkezett, az érintettek keresetet nyújtottak be a bírósághoz.

2. Ezt megelőzően a rendőrség és az ügyészség megtette elrettentő stratégiájának utolsó látványos hadmozdulatát. A veszprémi felsőoktatási diákszállásházán a rendőrök FIDESZ-nyilatkozatokat koboztak el néhány képviselőtől, és kiutasítással fenyegették meg őket, mondanom sem kell, mindezt jogszabályi indokolás nélkül. Az ifjúsági parlament azonban mentelmi jogot szavazott meg részükre, kisebb huzavona után a FIDESZ neve is kimondatott, és a civilizálódó ifjak határozati pontként fogadták el, hogy a felsőoktatási intézményekben alakulhatnak politikai ifjúsági szervezetek.

Ugyanezen a napon az ügyészségi elbeszélgetésen az öt kiszemelt FIDESZ-tagnak megpróbálták megmagyarázni, miért törvénytelen a FIDESZ. Íme egy érv: a nyilatkozat szövege alkalmas arra, hogy államellenes bűncselekmény miatt eljárást indítsanak ellenük, hiszen a demilitarizált és egységes Európa a szövetségi rendszer ellen irányuló kitétel. Az a válasz, hogy Gorbacsov, a SZKP főtitkára több fejezetet szentel ennek a témának „bestsellerré” lett könyvében, láthatóan váratlanul érte őket. Végül az ügyészség úgymond politikai kompromisszumot ajánlott fel nekik: most hagyják abba a szervezkedést, ne bonyolítsák a helyzetet, majd szeptemberben - az új egyesületi törvény bevezetésekor - csinálhatják tovább az egészet, ahogy akarják. És itt nem is az ajánlott kompromisszum tartalma tanulságos számunkra, hanem a pusztán tény. Az uralmon lévő politikai hatalom egy politikai csoportosulást egyszerűbbnek tart leradíroztatni a színről - olyan jól bevált szervekkel, mint az ügyészség és a rendőrség -, mint hogy valódi és nyilvános tárgyalásokba bocsátkozzon vele.

3. Látható, a FIDESZ történetének szinte minden jelentősebb eseménye újabb adalékkal szolgál a jogállam mibenlétére, ill. nemlétére.

A Fővárosi Bíróság 1988. május 19-én elutasította a FIDESZ és az öt név szerint érintett személy helyreigazítási keresetét. Ítéletét - röviden összefoglalva - a következőkkel indokolta:

A) Az MTI egy igazságügy-miniszteri és belügyminiszteri együttes rendelet vonatkozó szabályai alapján „nem jogosult a rendőrségi közlemény felülbírálatára, kötelezettsége arra irányul..., hogy a hír forrását megjelölje”, tehát szabályszerűen járt el a hír közlésénél.

B) A Magyar Hírlap a szerkesztőség részéről a közleményhez fűzött kommentárjában „tényeket nem állított... a kommentár véleménynyilvánítás, bírálat”, s mint ilyen, a magyar jog szerint „sajtó-helyreigazítás alapjául nem szolgálhat”, a sajtó-helyreigazításra csak tényállítások tekintetében van lehetőség.

C) A FIDESZ-nek nincs perbeli jogképessége, mert nem jogi személy. Mivel a FIDESZ-t „jogszabály jogi személynek nem ismerte el, ezért ... a perben félként nem szerepelhet”. A FIDESZ hivatkozása a Polgári Törvénykönyvre nem helyes, mert a FIDESZ nem „alkotmányosan előírt szervezet”.

Az ítélettel alapvető fenntartásaink voltak és vannak. A bíróság nem csupán félreértelmezte az általa is hivatkozott rendelkezéseket, hanem többször a jogszabállyal ellentétes értelmet tulajdonított neki.

Nem akarom a hallgatóságot a laikus számára nehezen érthető jogi problémákkal terhelni, de némi „jogászkodás” elkerülhetetlen. Nem kell megijedni ettől, nem kell legyinteni, hiszen az állampolgári lét, a civil kurázszi feltételez egy minimális jogi műveltséget.

Jogszabályi hierarchia: a jogrend élén az Alkotmány áll, valamennyi jogszabálynak ezzel összhangban kell rendelkeznie; ezalatt helyezkednek el a törvények, amelyek az állampolgárok és jogi személyek szempontjából az alapvető jogokat és kötelezettségeket szabályozzák. Ezután következnek a szocialista jogrend torzszülöttei: a törvényerejű rendeletek, végül a miniszteri rendeletek.

Jogi személy: Mindenki tudja, hogy a természetes személyek szerződéseket köthetnek, jogaik és kötelezettségeik lehetnek. Csakhogy ilyen jogokra szüksége lehet egy vállalatnak, egy egyesületnek, egy társadalmi szervezetnek, egy banknak, egy hivatalnak, tehát személyek egy csoportjának is. Ez utóbbiakat nevezik jogi személyeknek.

Személyhez fűződő jog: amelyeket mindenki köteles tiszteletben tartani. Ilyenek többek között: a névviseléshez való jog, a lelkiismereti szabadság, a személyes szabadság joga, a jó hírnévhez való jog. Ez utóbbi sérelmét jelenti, ha valaki másról valótlan tényt állít vagy híresztel, illetve valós tényt hamis színben tüntet fel.

Sajtó-helyreigazítási per: amennyiben valamely sajtószerv közleménye valakinek a jó hírnevét sérti, az illető helyreigazítást kérhet a sajtótól. Ha kérését nem teljesítik, bírósághoz fordulhat. A személyiség fokozott védelmét az ilyenfajta sérelem külön szabályozottsága és a gyorsított eljárás szolgálja.

Fentiek ismeretében a laikus számára is világos, hogy az Alkotmánnyal, illetve egy törvénnyel szemben egy belügyminiszteri rendeletre hivatkozni nem felel meg a jogállamiság formális ismérvének. A bíróság kiemelte a rendőrséget a törvény, sőt a belügyminiszter rendeletének hatálya alól. Sőt, elfogadta azt az alperesi érvelést is, hogy a sajtónak a rendőrségi közlemény kétségbevonására nincs lehetősége. A dolog pikantériája - amint az a Legfelsőbb Bíróságon kiderült -: a rendőrség saját közleményét már eleve MTI aláírással küldi meg a Távirati Irodára.

Sem a sajtótörvény, sem semmiféle rendelet nem tartalmaz olyan rendelkezést, hogy a sajtószerv - akár hivatalos közleményt is - köteles lenne közzétenni. Tartalmazza viszont a sajtótörvény azt, hogy a sajtóban közölt tájékoztatás nem sértheti a természetes és jogi személyek jogait. Egy Legfelsőbb Bírósági állásfoglalás pedig kimondja: a közölt állításokért akkor is a sajtószerv felelős, ha az híven közli más személy tényállítását.

A bíróság - hogy érdemben ne is kelljen foglalkoznia a FIDESZ-szel - egyszerűen kijelenti: a FIDESZ nem jogi személy, perben sem mint alperes, sem mint felperes nem szerepelhet, vele szemben a pert tehát megszünteti. A bíróság sajátos értelmezése szerint ugyanis a FIDESZ-t csak „jogszabály” ismerheti el „jogi személynek”. Az általa is hivatkozott Ptk. paragrafusa azonban így szól: az állam az erre irányadó jogszabályok szerint jogi személynek ismeri el az állami, gazdasági, társadalmi szervezeteket... Ez azt jelenti, hogy a jogi személy keletkezéséhez az adott szervezet állami elismerése szükséges, amelynek csak egyik lehetséges útja a jogszabállyal történő létesítés.

4. A FIDESZ társadalmi szervezetként jött létre, s mint ilyen, az Alkotmány és a Polgári Törvénykönyv rendelkezései alapján jogi személy. Az Alkotmány 65. §-a biztosítja az egyesülési jogot. Ugyanezen paragrafus kiemeli a tömegszervezetek és tömegmozgalmak alkotmányos létrehozásának lehetőségét. A Ptk. pedig így szól: „Az állampolgároknak alkotmányosan elismert politikai szervezetei, szakszervezetei, női és ifjúsági, valamint egyéb társadalmi szervezetei jogi személyek.” Ezek a jogszabályok jelentik a FIDESZ törvényes-

ségének alapját, és ezek a szabályok biztosítják a Magyar Demokrata Fórum, a Duna Kör, a Szabad Kezdeményezések Hálózatának, a TDDSZ-nek mint társadalmi tömegmozgalmaknak, illetve szakszervezetnek alkotmányos létét.

A bíróság azonban az Alkotmánnyal ellentétben értelmezte a tételes jogot, azt állítva, hogy társadalmi szervezetet csak jogszabály hozhat létre. Ha ez valóban így volna, számos létező társadalmi szervezet nem lenne jogi személy, sőt illegálisan működne: az MSZMP, a Magyar Nők Országos Tanácsa, a Szakszervezetek Országos Tanácsa, az egyes szakszervezetek, a nemzetiségi szövetségek, a Partizánszövetség, de idetartozna a KISZ és az Úttörőszövetség is, hiszen azokat sem jogszabály hozta létre.

A Legfelsőbb Bíróság helybenhagyta az első fokú ítéletet, de sokkal részletesebben indokolta, mint ahogy a Fővárosi Bíróság tette. Ezzel még több - törvényességi óvásra is alapot adó - ellentmondásba bonyolódott. Olyan jogi nonszenszek találhatók benne, mint az, hogy jogszabályok hiányában az új társadalmi szervezetek jogi személyisége más társadalmi szervezetek határozatán nyugszik. Egy ilyen konfúzióért az alkotmányjogi vizsgán az elsős joghallgatót nemcsak megbuktatják, de el is tanácsolják az egyetemről! A bíróság ítéletét nem menti, hogy nem egészen saját maga által hozott döntést kellett megindokolnia, olyan jogszabályokra támaszkodva, amelyek értelme éppen ellentétes a döntés lényegével.

A június 15-i ítélet (egy nappal az MSZMP KB egyesülési jogról szóló vitája után) bizonyítéka a demokratizálás korlátainak.

Bár formálisan elutasításról van szó, mégsem tekintjük vereségnek. A jogi személyiségről való bírósági állásfoglalás nem érinti a Szövetség alkotmányos voltát. A FIDESZ továbbra is legálisan működő szervezet, mivel bíróság nem nyilvánította törvényellenesnek, hanem csak azt mondta, hogy perben felperes nem lehet, gazdasági jogai és kötelezettségei nem lehetnek. A bíróság teljes zavarodottságára utal, hogy saját ítélete ellenére maga is gazdasági kötelezettséget rótt ki a FIDESZ-re. 400 Ft perköltség megfizetésére marasztalta!!!

Mi az a „fidesz”? - kérdezik a matricát bogarászó járókelők. Latinul azt jelenti: hitel, szavahihetőség, bizonyosság, hűség, őszinteség, becsületesség, adott szó, oltalom. Magyarul a FIDESZ jelentése: Küzdelem a jogért!

III.

1. Az eddigi civil társadalmi mozgalmak legalizmusa korlátozott volt. Bár e mozgalmak résztvevői szívesen látták úgy, hogy ők maradéktalanul ragaszkodnak a legalitáshoz: csak addig mennek el függetlenségük gyakorlásában, ameddig ezt a hatályos jogszabályok összessége kétségkívül megengedi.

A Klubtanács körkérdésére válaszolva Kis János ezt „szigorú legalizmusnak” nevezi. Mivel azonban ma semmilyen független egyesülési vagy kifejezési forma nem áll a jogrendszer egyértelmű védelme alatt, minden „szigorúan legalista” kezdeményezés sorsa a hatalomgyakorlók politikai belátásától függ. Konfliktus esetén a mozgalom két dolgot tehet: *a)* megpróbál addig a pontig visszahátrálni, ahol a politikai hatalom szerint is legális (csak hogy a legalitás itt már nem legalitás: a hivatkozás alapja nem az, hogy mit mond a törvény, hanem az, mit mond a hatalom), vagy *b)* továbbmegy a legalizmus felé. Eszerint az alapvető szabadságjogok az ember elidegeníthetetlen jogai, ezért az emberi jogok érvényét lerontó alsóbb szintű jogszabályok ellenére is érvényesíthetők, sőt érvényesítendők.

A FIDESZ esetében nem is volt arról szó, hogy bármilyen lerontó alsóbb szintű szabályozás lenne - az egyesülési jogról esetünkben az Alkotmány és a Ptk. rendelkezik. A FIDESZ létrejötté szimbolikus jelentőségű: az alapítók számoltak a majdnem biztos politikai rosszallással, de komolyan vették a deklarált jogokat.

Talán emlékeztek Antonioni filmjének, a *Nagyítás*nak utolsó képsoraira: a labda nélküli teniszjáték. Íme: a jogállamiság fikciója. Úgy cselekedni, mintha ténylegesen garantálva lennének az annak mondott jogok. Engedelmeskedünk, de csak a törvényeknek. Nem fogadjuk el azt a jogiaskodó politikai doktrínát, hogy „nem is szabad - nem is tilos”. Ez a jogon belüli jogtalanság, a deklarált és a ténylegesen érvényesíthető jogok különbözőségének eltakarására szolgál. Az a hatalom mondja ezt, amely nem meri vállalni, hogy csak azt szabad, amit megenged.

2. Még egy kis türelmet kérek és azt, hogy vegyetek mély lélegzetet! Tartsátok benn a levegőt és reménykedjete! Reménykedjete abban, hogy illetékes szervek két percen belül jogszabályt alkotnak a levegővétel hatóságilag garantált módjáról.

Mi volt ez? Nem vicc, hanem egy egészen egyszerű kis joghézag. Legalábbis némely politikusok és jogtudósok így neveznék. Szerintük ugyanis azért van szükség az egyesülési és gyülekezési törvényre, mert eddig joghézagok voltak ezeken a területeken. Csakhogy! Eddig is voltak szabályok: az Alkotmány, a Polgári Törvénykönyv, nemzetközi egyezmények. Igaz, eddig nem volt joga a rendőrségnek előzetesen betiltani a gyűléseket, felvonulásokat, eddig a társadalmi szerveknek nem kellett belügyminiszteri nyilvántartásba vételért folyamodniuk. Ezen beállítás szerint - írja az ÉS-ben Kerekes Zsuzsa - joghézagnak tekinthető minden olyan helyzet és viszony, ahol hiányzik a hatósági beavatkozás lehetősége.

3. A FIDESZ esetében a hatalom egy évtizedeken át politikailag problémátlan (mert általa politikailag monopolizált) területet minősít joghézagnak. Egyszerű: amit az állampolgár szabadságnak tekint, azt a hatalom joghézagnak nyilvánítja, s alkalomadtán a bíróságra bízva a jog belső sajátosságaitól idegen döntés megindokolását. Ezáltal a tényleges bírósági érvelés másodrangú lesz, s a bíróság hatalmi pozíciója lesz a döntő elem.

Magyarországon a bírák nemcsak hogy tagjai lehetnek egy politikai pártnak, hanem bizonyos tisztségekben kifejezetten megkövetelik a párttagságot. Köztudott ugyanakkor, hogy a pártfegyelem a felettes pártszervezet döntéseinek, állásfoglalásainak végrehajtására, képviselőit kötelez, tekintet nélkül az illető pozíciójára, tevékenységére, munkahelyére. A pártfegyelem és a káderhatásköri rendszer a pártapparátus számára lehetőséget ad arra, hogy intézménytípusra, tevékenységfajtára való tekintet nélkül kézben tartsák az éppen adott körülmények között fontosnak ítélt döntéseket.

Egy monolitikusan működő hatalom esetén a bíróságot is a centrumból vezérlik. Ezért csak formálisan független a bíró, politikailag releváns esetekben nem érvényesülhet a központtól eltérő akarat. A bíróság feladata: a végrehajtás; ahogy Jhering mondja: „a törvénynek felkent őr a törvény gyilkosa lesz.” Holott egy jogállam centrális fontosságú intézménye a - kizárólag törvényeknek alárendelt, ezért - semleges, pártatlan bíróság.

Befejezés

Mára - jelentős vívmányokkal a hátunk mögött - nem olyan életbe vágó egy formális jogi elismerés kikényszerítése, mint az első napokban. De tovább folytatjuk a küzdelmet. A FIDESZ sajtópere egy próbaper volt, amelynek - mint minden próbapernek - lényege, hogy valamit megtudjunk belőle, okuljunk, teszteljük a joggyakorlat állapotait, színvállásra késztesünk... A próbapereket nem lehet elveszíteni.

A FIDESZ-történet is bizonyítja, hogy a jogállamiság nem pusztán jogi, hanem politikai kérdés: mennyire engedi meg a politikai hatalom, hogy a jog által kontrollálják? Ehhez azonban a jogrend kevés, szükség van a politikai ellenőrökre, a civil társadalomra, hogy kikényszerítse a jogot.

Sajnálom, hogy a KISZ KB titkára, Nagy Imre nincs itt köztünk. Reméltem, hogy végre vele is sikerült megértetni, hogy a FIDESZ népszerűségét nem a körülötte lengedező illegalitás romantikája okozza.

A FIDESZ titka a legalitás!

(Szájer József és Handó Tünde közös írása. Elhangzott Handó Tünde előadásában 1988. augusztus 25-én, egy Balatonszárszón rendezett konferencia egyik vitaindítójaként.)

3. ŐSZINTÉN, KOMOLYAN - A PÁRTÁLLAM SZÉTHULLÁSA

*„...vannak olyan foltok, amelyek nem
távolíthatók el az anyag megsértése nélkül!”*

(Bohumil Hrabal)

Március ifjúsága

A magyar polgárok olyan történelmi időket élnek manapság, amelyet joggal hasonlíthatunk 1848 vagy 1956 jelentőségéhez a magyar történelemben. A hatvanas-hetvenes évek kompromisszuma, amelyet egy önjelölt kommunista kormány erőltetett a társadalomra, 1988-ban összeomlott. A Kádár-korszak „aranykora”, a viszonylagos jólét és a csendes elnyomás időszaka véget ért.

A rendszer hosszú időn keresztül a szerint a politikai formula szerint működött, hogy a kommunista hatalom mellett - enyhítve a korábbi elnyomást - garantálta a viszonylag szerény életszínvonalat. „Gyengédebb diktatúra” volt, több ennivalóval. A „vezető párt” (vagyis az egyetlen) feladta a kommunista ideológia legtöbb lózungját, amely irritálta a társadalmat. A kommunizmus emlegetése egy olyan verbális rituálé részévé lett, amelyet ünnepi alkalmakra tartogattak, s a beléje vetett hit nem volt többé követelmény. A kimondatlan, de mindenki által jól ismert „játékszabályok” az orwelli kettős beszéd és a politikai tudathasadás tökéletes magyar verzióját hozták létre: a nyilvánosság előtt, egyfelől, meg kellett adni a szocializmusnak, ami megilleti, másfelől azonban otthon, zárt ajtók mögött, mindenkinek „szabadságában” állt kritizálnia a rendszert.

A nyolcvanas évek elejének híres szamizdat lapja a Beszélő címet viselte, a börtönbeli látogatásokra utalva. A cím jól kifejezte a politikai ellenzékiesség korlátait, amely a lakás, a saját kis cella négy fala közé száműzetett. A „játékszabályok” nem sok teret engedtek a nyilvános kritikának. Csak a *szabadon lebegő értelmiségiek* egy kis csoportja vállalta a hetvenes évek végén a nyílt ellenzékiességet. Lerázták magukról a játékszabályokat - ezzel szereztek egy rendőrségi dossziét, elveszítették viszont az állásukat. A rendszer a „marginális” ellenzékiekkel a rendőri szerveken keresztül érintkezett.

A nyilvános kritika egyetlen megtűrt formáját a sajtóban a szabadságukat részben visszanyert társadalomtudományok tudományos nyelvezetébe kellett csomagolni. A tudósok figyelmét azonban gyakorta felhívták arra, hogy „kiegyensúlyozott” véleményt kell formálniuk „a szocializmus hibáiról és eredményeiről”. A művészet és az irodalom jelentős szerepet játszott az egyébiránt kimondhatatlan dolgok kimondásában. A népszerű Mozgó Világ 1982-es, majd a Tiszatáj 1986-os betiltása s a túlságosan szókimondó írókra kiszabott „szilencium” azonban nyilvánvalóan jelezte az efféle kritika határait.

Amikor a jólét benső forrásai kimerültek, a kommunista kormány kizárólagos politikai hatalmának gazdasági alapját nyugati kölcsönökkel kezdte finanszírozni. A pénzt arra használták, hogy elodázzák a „jótékony” korszak végét. Ily módon sikerült megőrizni a párt-apparátus minden ellenőrzés felett álló hatalmát. A társadalom többsége - akiket félrevezetett a gyarapodás látszata - szemet hunyt afölött, hogy az ország a saját jövőjét éli fel.

Az egykor sikeres formula katasztrofális következményekhez vezetett. A pártállam a társadalomra löcsölte a kifizetetlen számlát. A kompromisszum elrothadását már nem lehetett nem észrevenni. Az emberek ráeszméltek, hogy a rossz gazdasági döntések mögött politikai okok állnak. A demokratikus politikai ellenőrzés hiánya az elmúlt negyven évben az ország modern történelmének legnagyobb gazdasági katasztrófájához vezetett. A régi formula elveszítette varázserejét.

A boldog kommunista *jövőt* 1956 novemberében a szovjet vérontás fosztotta meg ideológiai legitimitásától. Az elviselhető *jelen* gazdasági legitimációját pedig a nyolcvanas évek adósságválsága mosta el. A pártállamot 1988-ban igazolni igyekvő Kádár János utolsó érvével a múltra hivatkozott: Magyarországon azért van egypártrendszer mert „történelmileg úgy alakult”. (Vagyis: nem tehetünk róla, történelmi tényről van szó, a történelem döntött, ezen mi nem tudtunk változtatni...) A *múlt* legitimitása az új társadalmi mozgalmak és független politikai pártok megjelenésével tűnt el.

A társadalom lassanként magához tért az 1956-os forradalom tragikus tapasztalata nyomában járó történelmi felejtésből és a rákövetkező harminc év hallgatásából. A polgárok nyilvános magatartását befolyásolni igyekvő régi politikai technikák nem működtek többé. A társadalom hatályon kívül helyezte a „játékszabályokat”, és visszakövetelte negyven évvel korábban elveszített politikai jogait.

Az első társadalmi csoportok között jelent meg az apák kompromisszumát elvető ifjúság, azok az 1956 után született fiatalok, akik a nyolcvanas években érték el politikai nagykorúságukat.

*

fides, ei (gen. sing) f. bizalom, hit; hitel; hűség, megbízhatóság; becsületesség, hitelesség, szavahihetőség; adott szó, ígéret; oltalom, védelem.

(*Latin-magyar szótár* szerk. Tegyei Imre Akadémiai; Budapest 1992)

*

Páratlan tapasztalat és páratlan érzés volt, amit megéltünk - az a 37 fiatal nő és férfi - 1988 egy tavaszi éjjelén.

Mi, diákok, jogászok, tanárok, gyakornokok, mi nem felejtettük el a múltat. És nem felejtettük el apáink és nagyapáink múltját sem.

Emlékeztünk rá, micsoda csalódás volt, amikor a történelemórán azt tanították nekünk, hogy a történelem elérte célját, hogy ezután már semmi fontos sem történik. Emlékeztünk rá, hogyan omlott össze a szocializmusba vetett hit, a ránk erőltetett hit, amikor a hazugságok kirakata mögött felfedeztük a valóságos társadalmat. Emlékeztünk nyitott szellemű tanárainkra, akik figyelmeztettek jövőnk felelősségünkre: jól fel kell készülnünk majdani hivatásunkra, mert a Válság közeledik. De a Válság csak nem akart eljönni...

Emlékeztünk a független megemlékezésekre, évről évre, minden március 15-én, amikor, néhány órára legalább, levetkőztük a félelmet. Mert azután, évről évre, hazatértünk, és éltünk tovább a régi módon, és ismét megjelentek a régi félelmek. Emlékeztünk Szűcs Jenő híres könyvére - *Vázlat Európa három történelmi régiójáról* -, amelyből elkötelezettséget tanultunk az európai demokratikus hagyományok iránt. Emlékeztünk a csütörtök estére a Bibó Kollégiumban, amikor napról napra, óráról órára nyomon követtük az 1956-os forradalmat és az 1980-81 közti lengyel eseményeket. Ekkoriban tanultuk meg a hitet és a haragot; ekkoriban

lélegeztünk fel végre, mert megértettük, hogy a történelem nem ért véget, hogy még sok minden vár ránk. Sőt, igazából *még el sem kezdődött...*

Megjegyeztük Bibó István szavait, aki arra tanított minket, hogy ha demokratává akarunk lenni, akkor, mindenekelőtt meg kell szabadulnunk a félelemtől. A félelem sebezhetővé tesz. Ha levetkőzzük a félelmet, elég magabiztosak leszünk ahhoz, hogy az erő érvével az érvek erejét állítsuk szembe.

Aznap éjjel valóban éreztük, ahogy a félelem fokról fokra elhagy bennünket. Átléptük a küszöböt, nem volt már visszatérés. Mindannyian éreztük a pillanat nagyságát, amikor aláírtuk azt a dokumentumot, amely holnapra történelemmé lesz.

Úgy érveltünk, hogy alkotmányos jogunkat gyakoroljuk, de egyikünk sem gondolta, hogy ilyen egyszerű a dolog. Sok jogász volt köztünk, akik pontosan tudták, hogy az Alkotmányban rögzített, jól csengő jogoknak nem sok közük van a valósághoz. Tudtuk, hogy a valóságot, „ott kint”, a „játékszabályok” irányítják, nem pedig a független bíróságok által képviselt jog. De hát éppen ezen szerettünk volna mi változtatni.

*

„Egy fiatal generáció, iskolázottabbak, tájékozottabbak, akik nem félnek annyira, ... Nyugatra, az Európai Közösség felé tekintenek, s nem elégszenek már meg a kongó ideológiával, a papírizű patriotizmussal vagy a holnapi süti ígéretével.”

(Timothy Garton Ash, New York, *Review of Books*, 1988.)

*

„A ma fiatal generációinak semmiféle felelőssége nem lehet azokért a tegnapi hibás döntésekért, amelyeknek következményeit nagyrészt már ma is ők viselik. Van viszont felelősségük a jövőt befolyásoló mában, és van joguk is, hogy saját jövőjük alakításába az általuk választott módon beleszóljanak. Egyre többen hívják fel a figyelmet arra a veszélyre, amelyet a válság mélyülése mellett a társadalom integrálatlan volta jelent. Úgy véljük, ahhoz, hogy a társadalom cselekvéseit ne értelmetlen indulatok vezéreljék, szükség van az állampolgári felelősséget erősítő, az érzelmeknek kollektív bölcsességgel gátat szabó és formát adó autentikus társadalmi szerveződésekre is. A Fiatal Demokraták Szövetsége egy akar lenni e szerveződések közül.”

(Nyilatkozat a Fiatal Demokraták Szövetsége létrehozásáról. Budapest, 1988. március 30.)

*

A FIDESZ szándéka szerint az ébredő civil társadalom hangja egyike a „szabadság kicsiny köreinek”. Olyan szervezet, amely az európai demokratikus hagyomány képviselte társadalmi szolidaritás és autonómia eszményeit vallja magáénak. A FIDESZ volt az első az új független politikai szervezetek közül, amely az egyesülési szabadság jogát a gyakorlatban is érvényesítve ellenzéki szervezetként fogalmazta meg magát. De mint a civil társadalom kis köre, nem előzmény nélküli.

1980-ban Hankiss Elemér, a jeles szociológus cikket közölt a magyar társadalom egy szembe-tűnő jelenségéről - a közösségek, klubok vagy polgári csoportok hiányáról. A tanulmányból bestseller lett, s a folyóiratnak - a Valóságnak - az a száma, amelyben megjelent, mind egy szálíg azonnal elfogyott. E társadalmi patológia iránti érdeklődés azt jelezte, hogy a nyilván-

nosságban mindinkább tudatosodik a társadalom mesterséges atomizáltsága. A közösségek hiánya a pártállammal szembeállítható civil társadalom gyengeségére utalt.

Az évtizedet új szervezetek, klubok, kollégiumi társaságok, vitakörök, békemozgalmak és környezetvédő mozgalmak megjelenése fémjelezte. Az új szervezetek katalizátora a kommunista párt hatalmi monopóliumával való elégedetlenség, a lengyel példa és a modern nyugati civil társadalom bibói ideológiájának újrafelfedezése volt.

A kormány első rémületében egy új rendeletben korlátozó szabályokat vezetett be az új szervezetek alakításával kapcsolatban. A rendőrségi szerveket felhatalmazták arra, hogy saját hatáskörükben döntsenek az új egyesületek engedélyezéséről. Formálisan ezt a hatáskört a helyi tanácsok döntési joga mögé rejtették. Az utóbbiakat - egy titkos rendeletben - arra kötelezték, hogy minden társaság engedélyezési kérelmével kapcsolatban kérjék ki a helyi rendőri szerv véleményét. E korlátozások azonban nem tudták megállítani a társadalom mozgolódását. Az új klubok vagy szervezetek jelentős része „hivatalos” intézmények ernyője alatt jött létre. Ezeknek nem volt szükségük engedélyre. Sok közülük informálisan gyűlt össze, anélkül, hogy engedélyt kért volna. Ez azonban nem jelentett garanciát a rendőrség vagy a pártszervek folyamatos zaklatásaival szemben.

E csoportok egyik jellemző formája a szakkollégiumi mozgalom volt. A szakkollégiumok diákokból és fiatal tanárokból alakultak az egyetemi kollégiumokban. A mozgalom a joghallgatók szakkollégiumának megalapításával indult el 1983-ban - ez a mai Bibó Szakkollégium. A mozgalom legaktívabb szervezői a budapesti jogász- és a közgazdászhallgatók voltak. A hallgatók független tanulócsoportokat alakítottak a legkülönbözőbb politikai, jogi, történelmi és gazdasági témák tanulmányozására, nyitott szellemű oktatókat hívtak meg, akik a hivatalos oktatáson kívül politológiai, szociológiai, történelmi előadásokat tartottak. Ezek a diákok voltak a szamizdat irodalom leglelkesebb olvasói, de saját folyóiratokat is alapítottak. Ezek egyike, a *Századvég* az ország egyik legszókimondóbb folyóirata volt. A szakkollégiumok, a békemozgalmak és egyéb csoportok évente konferenciákat rendeztek a magyar társadalom betegségeiről.

A szakkollégiumok viszonylag biztonságos menedéket nyújtottak a radikális, reformista, kritikus fiataloknak. A diákok az önigazgató kollégiumok mindennapjai során elsajátították a demokrácia technikáit. Az egyetemi hatóságokkal való folytonos konfrontáció megerősítette a közösségek identitását. A kollégiumok bezárásának veszélye politikailag tudatossá tette a kollégistákat. Az ezen intézményekben elsajátított kritikus tudás és demokratikus tapasztalat felkészítette a diákok e nemzedékét arra, hogy politikai szerepet vállaljon egy jövőző, demokratikus Magyarországon. Mindez akkoriban történt, amikor a társadalom nagy részét még mindig politikai apátia jellemezte.

A FIDESZ-t e diáknemzedék tagjai hozták létre. Az egyetem befejeztével szükségét érezték egy olyan szervezetnek, amelyben gyakorolhatják a szakkollégiumokban szerzett politikai készségeiket, kifejezhetik ellenvéleményüket az ország irányítóival szemben, s megfogalmazhatják saját, jövővel kapcsolatos elképzeléseiket. Ekkoriban a társadalom más csoportjai is új módokat kerestek arra, hogy kifejezzék politikai véleményüket. A FIDESZ, felvetvén a politikai tömegszervezetek megalakításának jogát, példát állított a többiek elé.

*

„Meggyőződésünk szerint az emberek közösségalkotó szövetkezéseinek alapvető célja a mindenkit egyaránt megillető minél teljesebb egyéni szabadság biztosítása. A modern kor államainak is azt a célt kell szolgálniuk, hogy az őket alkotó egyének szabadságát a lehető legnagyobb mértékben kiteljesítsék. Az európai történelem tapasztalatai azt mutatják, hogy csak az ilyen államok képesek szabad, független, az emberi méltóságnak megfelelő életet biztosítani polgáraik számára. Csak olyan államban élhetünk emberhez méltóan, amely tiszteletben tartja a velünk született összes emberi jogot, érvényesülni engedi az európai társadalmi fejlődés során kivívott polgári jogainkat...

Elutasítunk minden olyan társadalmi rendszert, amelyben a hatalom arra vetemedhet, hogy valamely eszme, távoli társadalmi cél érdekében szabadságjogainktól megfosszon bennünket. Nem hiszünk abban, hogy létezhet értékeesebb társadalmi cél, mint a polgárok békés, szabad, független életének biztosítása. Úgy véljük, az állami élet minden szféráját ezen eszmény szolgálatába kell állítani. Ezért számunkra csak olyan politikai intézményrendszer fogadható el, amelyben a polgárok önkéntes társulásán alapuló szervezetek szabad versengésében és együttműködésében nyerhetik el az állam irányításának jogához szükséges bizalmat. Ezt a parlamentáris demokráciában látjuk biztosítva...

A döntő nehézség az, hogy a negyven éves elnyomás alatt a magyar társadalom elvesztette politikai tudatosságát és szervezettségét. Ebben a helyzetben nem tud kormányképes ellenzéket állítani. Mi sem tudunk. A FIDESZ szakít azzal a felfogással, amely szerint a demokrácia megteremtéséhez elegendő az államhatalom megszerzése. Nem hisszük, hogy bármely új szervezet kormányra kerülése önmagában lehetővé tenné emberi és polgári jogaink érvényesítését. A demokrácia letéteményese, végső biztosítóka ugyanis nem az államhatalom, hanem a demokratikus politikai kultúrájú társadalom. Az állami élet irányításáért versengő pártok léte elengedhetetlen, de nem elégséges feltétel. Nekünk nem az államhatalmat kell megragadnunk, hanem az a feladatunk, segítsük az önszerveződést annak reményében, hogy az újjászülető, közösségeiből építkező társadalom képes lesz saját kormányát megválasztani.”

(Politikai Programnyilatkozat. 1988. november 20.)

*

Kelet-Közép-Európa szerencsétlen történelme folytán e régióban sajátosan eltorzult a civil társadalom klasszikus eszménye. A „societas civilis” fogalma hagyományosan az egyenlő polgárok közösségeinek harmóniáját fejezte ki egy szolgáló állam keretei közt, amelyet a jog irányít és ellenőriz. A kelet-közép-európai nemzetek sosem tapasztalhatták meg ezt a fajta szimbiózist. Az állam mindig ránehezedett a társadalomra, mindig akadályozta az autonómiák kibontakozását. 1945 után a bürokratikus-monopolisztikus állam és a gyenge társadalom közti szakadékot csak elmélyítette az egypártállam megjelenése. E társadalmakban a felszabadító mozgalmak általában kudarcba fulladtak. Ennek ellenére a civil társadalom struktúrái a hetvenes évek végétől kezdve lassanként újraformálódtak. A civil társadalom szószólói Kelet-Közép-Európában különféle stratégiákkal próbálkoztak a monopolisztikus pártállammal szemben.

A lengyel Szolidaritás stratégiája okult 1956 és 1968 tanulságaiból, és igyekezett elszigetelni egymástól a civil társadalmat és a pártállamot. A koncepciót a következőképpen foglalhatnánk össze: a társadalomnak meg kell teremtenie a saját intézményeit, olyan szervezeteket, amelyek a hivatalos intézményekkel párhuzamosan léteznek, s azokkal nem keverednek. A geopolitikai helyzeten és a kommunista párt monopóliumán nem lehet változtatni, de megteremthető egy autentikus, szerves közösség. A társadalom nem szerezheti meg a politikai hatalmat, de létrehozhat egy olyan szabad teret, amelyben önmagát kormányozza. E korlátozott társadalmi

szabadság visszanyerésével a civil társadalom önbizalma megerősödik, és kevésbé lesz kiszolgáltatva a „fenti” politikai kurzusoknak. 1980-81 eseményei megmutatták, hogy e stratégia lehetőségei korlátozottak. Hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy a civil társadalom nem képes fejlődni, ha nem jön létre a demokratikus politikai képviselő az állam szintjén. Az önkorlátozás ilyen magas foka megöli a civil társadalmat. A társadalom tehát részt követelt a politikai hatalomból, e követeléseket azonban a kommunista vezetés nem fogadhatta el. A „kísérlet” kudarcot vallott.

A második típusú stratégia másféle önkorlátozást kívánt meg a civil társadalomtól. E stratégia belátja, hogy az állam intézménye megkerülhetetlen, ha azt szeretnénk, hogy létrejöjjön egy valódi és működőképes civil társadalom. A társadalomnak részt kell követelnie az államhatalom működtetéséből, és politikai eszközökkel is korlátoznia kell a pártállam beavatkozását a társadalom életébe. Tekintetbe véve azonban a régió tagadhatatlan realitását, a civil társadalom képviselőinek kompromisszumot kell ajánlaniuk a pártállamnak. E stratégia a társadalmi szerződés elméletén nyugvó alkotmányos monarchiák történelmi példájához hasonlítható. Ily módon a pártállam és a civil társadalom egyaránt elfogadják saját hatáskörük bizonyos korlátozását. Nem véletlen, hogy a magyar demokratikus ellenzék legjelentősebb politikai manifesztuma - 1987-ben - a *Társadalmi Szerződés* címet kapta. A politikai hatalom tervezett megosztása mindkét oldal számára reményteljesnek tűnik. A kommunista párt azt reméli, hogy így megtarthatja hatalmának egy részét; az ellenzék pedig azt, hogy egyre nagyobb hatást tud majd gyakorolni az államra. Ahogy a kompromisszumok általában, ez a megállapodás is a pillanatnyi politikai helyzettől függ, és szükségképpen ideiglenes.

A harmadik stratégia a legmerészebb és a legkövetkezetesebb. Nincs tekintettel a régió társadalmának történelmi frusztrációira, sokat kockáztat és sokat akar. Alapelve az, hogy a pártállam illegitim, s át kell hogy adja a helyét a társadalom valódi képviselőjének és önszerveződésének: a társadalomnak szabad választásokon, független pártok szabad versenyével kell megteremtenie a saját legitim államát. Kinyilvánítja, hogy nincs „köztes megoldás”: vagy van demokrácia, vagy nincs, vagy van szabad képviselő, vagy nincs. E stratégia legmerészebb formájában sem veti el a ideiglenes kompromisszumokat, de tudatában van annak, hogy az eszközöknek és a céloknak összhangban kell állniuk a végső demokratikus célkitűzésekkel.

*

FIDESZ, Fiatal Demokraták Szövetsége - független politikai ifjúsági szervezet, amelyet 1988-ban alapítottak Budapesten. A FIDESZ-nek 80 helyi csoportja és 3500 tagja van. Fő döntéshozó testülete a Kongresszus. A helyi csoportok képviselői hozzák létre a Tanácsot - ez a legmagasabb döntéshozó testület a kongresszusok közé eső időszakban. A végrehajtó szerepét és a szervezet képviselőjét egy 13 tagú Választmány látja el. A FIDESZ helyi csoportjai autonómiát élveznek, maguk választják vezetőjüket, és határozzák meg saját szervezeti felépítésüket.

*

A FIDESZ a civil társadalom harmadik típusú stratégiáját követi. A szervezet egyik legfontosabb politikai elve a „morálisan megalapozott politika”. A FIDESZ megalapításának első napjától fogva kifejezte elkötelezettségét a többpártrendszer, a demokrácia, a szabad választások, a függetlenség és az emberi és polgári jogok eltörölhetetlen garanciái iránt. E deklarációt az idő tájt általában naiv, illuzórikus álmodozásnak tekintették. 1988. március 30-án még a legszókimondóbb emberek sem gondolták „megengedhetőnek” vagy „időszerűnek” a független pártok vagy a szabad választások emlegetését. Manapság már ezek a követelések a

politikai közbeszéd until ismételtetett közhelyei közé tartoznak. Akkoriban azonban a Kádárgerontokrácia végvonaglásának napjait éltük. A FIDESZ legfőbb vonzereje a demokratikus elvek következetes képviselője volt a formálódó új politikai arénában.

A FIDESZ részben tanító szerepet játszott. Egy olyan társadalomban, amelynek nem voltak jelentős demokratikus tapasztalatai, egy demokratikus mozgalom első számú feladata az volt, hogy az embereket arra bátorítsa, hogy éljenek állampolgári jogaikkal, és szegüljenek szembe e jogok csorbításával. A FIDESZ megalapítása önmagában is az egyesülési szabadság alkotmányos jogának gyakorlása volt. Az alapítási aktus harminc év után az első olyan alkalom volt, amikor polgári kezdeményezésre alapítottak politikai szervezetet - ezt a jogot a magyar Alkotmány garantálta. A FIDESZ megalakításának idején egyetlen törvény sem követelte meg a politikai pártok, országos politikai szervezetek vagy szakszervezetek hivatalos regisztrálását. Az egyesülési jog nem tartalmazott részletes szabályokat a politikai szervezetekre vonatkozólag - e hiány eredetileg a polgárok kedvét volt hivatva elvenni e jog gyakorlásától. A kérdést az első magyar alkotmányjogi per vetette fel - FIDESZ v. Magyar Hírlap, valamint MTI. A FIDESZ elvesztette a pert, de a per nyomán 1989 januárjában új egyesülési törvény született. Továbbá a per eloszlatta a félelmeket, és körülbelül ötven további független politikai szervezet létrejöttéhez vezetett - végül a független, nem kommunista pártok is megjelentek az ország politikai életében.

A pártállam komoly figyelmet szentelt a FIDESZ által állított példa veszélyének. Sokan húzódoztak attól, hogy „illegális” szervezetekhez csatlakozzanak. A FIDESZ jogi érvei pontosan ezt a félelmet törölték el azzal, hogy az Alkotmányra hivatkoztak. Az Alkotmányt azelőtt sosem idézték jogi dokumentumként, senki sem gondolta, hogy a benne lefektetett jogoknak valódi jogi jelentősége lehetne.

Időközben az új szervezetek erősödő nyomására a reformista kommunista vezetők igyekeztek tompítani a jogállam gondolatát, vagy legalább „kitölteni a politikailag veszélyes szakadékot” az egyesülési jog szabályozatlan területén. Amit a párt szakadéknak látott, azt a független mozgalmak a polgári szabadsághoz vezető mellékútként fogták fel, amely a kommunista törvényhozók hanyagsága folytán, mintegy véletlenül nyílt meg előttük. A jogok visszahódításáért vívott harcban az első csatát azért kellett megharcolni, hogy kiderüljön, e jogok nem pusztán a sztálinista alkotmány papírizú deklarációi.

A jogilag garantált állampolgári jogok és a szabályozott állami beavatkozás hivatkozási alapjai kezdtek közelebb kerülni egymáshoz a kompromisszum keresése során. A bizalom a jog és a jogállam kiegyensúlyozó hatalma iránt mindkét oldalon egy sajátságos legalista ideológia kialakulásához vezetett. A pártállam, egyfelől, azt remélte, hogy privilégiumainak törvényesítésével biztosíthatja pozícióját. Az új szervezetek pedig abban reménykedtek, hogy a valódi jogállam békés úton eltörölheti az összes politikai monopóliumot. A jogi szabályozás jó eszköznek látszott arra, hogy a régi politikai „játékszabályokat” újakkal váltsák fel, s ugyanakkor megelőzzék az anarchiát. E helyzet valóságos törvényhozási hullámot idézett elő, s helyreállította a jogászok megtépzott tekintélyét. Ezzel együtt a jogi fetisizmus is megjelent. Az új politikai diskurzust a jogi nyelv uralja, s némelyek azt gondolják, hogy a jogi szabályozás megoldja a demokrácia összes problémáját. A társadalom azonban tudja, hogy a törvényhozás segítheti ugyan a demokrácia ügyét, de nem helyettesítheti a társadalmi folyamatokat. A társadalom tudja, hogy akkor veheti kézbe saját jövőjét, ha valódi képviselői szervezetet hoz létre. Meg kell tanulnia a polgári kultúrát - meg kell teremtenie saját „civilis societas”-át.

*

„A szabadság földjét centiméterenként kell meghódítanunk, meg kell elégednünk azzal, hogy időről időre biztosítjuk, amit már elértünk, s folyamatosan küzdünk azért, amit még el kell érünk.”

(Thomas Jefferson)

*

A FIDESZ elkötelezettsége az európai történelem demokratikus hagyományai iránt létezésének első évében különféle akciókban és tevékenységekben kapott szimbolikus formát. A szervezet szimbolikus akcióival a demokrácia lehetőségeire próbálta felhívni a figyelmet, a békés átmenet lehetőségére egy pluralista többpártrendszerbe, s arra, hogy ideje eltörölni mindenféle pártmonopóliumot.

A politikai és jogi ügyek képviselőjére a következő módszert választotta: 1. a formálisan garantált, de sosem gyakorolt állampolgári jogok gyakorlása, 2. új törvény sürgetése a fontosabb területeken, különösen az alapvető emberi jogok területén, 3. szükség esetén kollektív, erőszakmentes polgári engedetlenség.

1. 1988 decemberében a FIDESZ példátlan visszahívási eljárást kezdeményez az Országgyűlés egyik tagjával szemben, azon az alapon, hogy választói elégedetlenek a bős-nagymarosi vízerőművel kapcsolatos fontos gazdasági és környezetvédelmi kérdésekben játszott szerepével.

2. A FIDESZ és a Szabad Kezdeményezések Hálózata jogi szakértői nyilvános vitára bocsátott törvénytervezetet készítettek a gyülekezési és egyesülési jog szabályozására. Az országos vita elsöpörte a korlátozó szellemű hivatalos javaslatot, és a független törvénytervezetben megfogalmazott elveket támogatta.

3. A FIDESZ tüntetéseket szervez, ha másképp nem sikerül dűlőre jutni a hatalommal (például az 1956-os forradalommal vagy a bős-nagymarosi erőművel kapcsolatban). Engedély nélkül saját folyóiratot ad ki, ezzel érvényesíti a sajtószabadság elvét, s tiltakozik a korlátozó, alkotmányellenes sajtótörvényekkel szemben.

A FIDESZ számos ügyben hallatta a hangját Magyarország és Kelet-Közép-Európa jelenlegi válságában, például a katasztrofális környezetvédelmi politikával, a nemzeti kisebbségek emberi jogainak megsértésével, az 1956-os forradalom átértékelésével és vezetőinek rehabilitálásával kapcsolatban, kifejezte szolidaritását a keleti blokk országainak polgárjogi harcosaival és mozgalmáival.

A FIDESZ jelentősen hozzájárult a demokratikus politikai változáshoz az elmúlt egy évben. De a sikerek ellenére, annak ellenére, hogy népszerűsége folyamatosan növekszik az ifjabb és „idősebb” magyar demokraták körében, s a média is mindinkább elismeri, a hivatalos kommunista propaganda továbbra is sértegeti, a rendőrség pedig zaklatja a szervezetet.

A FIDESZ a magyar demokrácia rügysző kertjének egyik virága. Emlékezhetünk 1849 és 1956 dermesztő, tragikus fagyára, amely megölte ezt a kertet, és helyreállította a tél uralmát. A magyar demokraták remélik, hogy ezúttal a hideg szelek nem térnek már vissza, s minden tőlük telhetőt megtesznek, hogy ezt megakadályozzák. A demokrácia reménye ismét él a Kárpát-medencében. A folyamat megkezdődött. De ma még senki sem tudhatja, mi lesz a vége ennek a tündérmesének...

(A New York-i Columbia University Jogi Karán 1988. december 7-én elhangzott előadás szerkesztett szövege. Megjelent szamizdat kiadványként spanyolul 1996-ban a washingtoni Institute for Democracy in Eastern Europe kiadásában „Los caminos. A mis amigos cubanos” címmel. Brochure N°6. Angolból fordította: Babarczy Eszter.)

A jogállam felé

Hölgyeim és Uraim!

Nagy öröm számomra, hogy itt lehetek, és így lehetőségem van arra, hogy beszélhessek Önöknek a magyarországi változásokról. Azokról az alkotmányos változásokról, amelyek a kommunista diktatúrából a demokráciába való békés átmenet ígérletét hordozzák magukban - olyan ígérletet, amely eddig sosem teljesülhetett. Én most itt Önöknek egy ifjúsági mozgalom, a FIDESZ képviselőjében beszélek. A FIDESZ ma a demokráciáért küzdő legfontosabb magyar politikai szervezetek egyike, az Ellenzéki Kerekasztal tagja.

Mostani előadásom időpontja egybeesik a rendszerváltozás két nagyon fontos, szimbolikus jelentőségű magyar politikai eseményével. Az egyik valaminek a végét, a másik valaminek a kezdetét jelenti. Az első egy holnapi esemény: az 1956-os forradalomra való megemlékezés és az áldozatok újratemetése. Ez az ünnepség a harmincegy éven át tartó csend és hazugság korszakát zárja le. A magyar Antigonék több évtized után végre eltemethetik halottaikat, akik ezzel újra elfoglalhatják helyüket a nemzeti panteonban. Ezzel vége szakad harminchárom év hazugságainak az 1956-os forradalomról. Szimbolikus értelemben ezzel az elnyomás évei is véget érnek.

A másik esemény tegnapelőtt kezdődött: megindultak a tárgyalások a kormány és az ellenzéki mozgalmat képviselő Ellenzéki Kerekasztal között. E tárgyalások Magyarországon egy olyan korszak kezdetét jelenthetik, mikor ténylegesen is végbemehet a demokráciába való békés átmenet.

A mostani magyarországi események azt is jelképezik, milyen messze jutottunk az elmúlt évhez képest. Egy évvel ezelőtt, június 16-án a Nagy Imréért és az 1956-os forradalom többi áldozatáért tartott demonstrációt még leverte a rendőrség. A mai történések egy újjászerveződő polgári társadalomnak köszönhetőek. Egy olyan polgári társadalomnak, amely véget akart vetni a hazugságok áradatának, tisztába akart kerülni saját múltjával, hogy megtalálja azt az utat, amely visszavezeti az országot a demokratikus nemzetek közösségéhez.

Ez a visszatérés nem megy egyik napról a másikra, mégis úgy tűnik, Magyarországon az események meglehetősen gyorsan történnek. Az átmenetnek ez a békés, erőszak nélküli és fokozatos módja rendkívül fontos. Mi ezt a folyamatot csendes forradalomnak nevezzük. A kommunisták, akik a Münnich Ferenc Társaságban szerveződnek, csendes ellenforradalomnak nevezik.

Tisztelt Hallgatóság!

E változások békés és fokozatos jellege kihangsúlyozza azt, amiről beszélni szeretnék: a törvényességet és a jogállamiságot, azt, hogy miként tudunk negyven év elnyomás és egy szinte jog nélküli állapot után olyan társadalmat létrehozni, amelyben a jog visszaszerezheti megbecsültségét és jó hírnevét. A második világháború előtt a magyarokat jogásznemzetnek tartották - a jog nagy megbecsültséget élvezett.

A régióban nálunk volt a legrégebbi a parlamenti hagyomány. Ez 1948-ban megszakadt. Magyarország kommunista társadalmában már nem a törvény határozta meg az emberek viselkedését. A jognak nem volt jelentősége, kivéve, ha politikai vagy pártcélok elérésére lehetett felhasználni. Az emberek politikai viselkedését és az elvárt komformitást a munka-

helytől és a vezetőktől való mindennapi függés útján ellenőrizték. Az ilyen társadalomban a jognak nem lehetett valódi szerepe.

Mennyiben változott meg mindez, és hogyan vált a jog közvetítőeszközzé a jelenlegi átmeneti időszakban? Hogyan tudnánk a törvény és a törvényesség eszméjén keresztül az alkotmányosságot Magyarország eljövendő demokratikus társadalmának egyik lényegi elemévé tenni?

Hadd kezdjem néhány példával, elsőként is a FIDESZ példájával. A FIDESZ megalapításáról egy olyan korszakban döntöttünk, amikor még nem lehetett az Alkotmányra hivatkozni. Magyarországnak 1949 óta mindig volt egy papír-alkotmánya, amely az 1936-os orosz alkotmány másolata volt. Az 1936-os sztálini alkotmány, s így a magyar is tartalmazott egy listát, amely a polgári szabadságjogok biztosítását deklarálta. Legalábbis külsőre. De az Alkotmányt sosem használták jogi dokumentumként. Ha végignézzük az elmúlt negyven év bírói döntéseit, szinte sohasem hivatkoztak az Alkotmányra, az Alkotmány betű szerint papíron „biztosította” a gyülekezési és egyesülési jogot, a szólásszabadságot és a véleménynyilvánítás szabadságát, a sajtószabadságot.

Mi, magyar fiatalok a magyar Alkotmánynak ezekre a részleteire hivatkoztunk, mikor 1988 márciusában megalakítottuk a FIDESZ-t. Tudtuk, hogy az ügy nem érveken fog múlni, de mégis volt valamiféle alapunk, amire támaszkodhattunk. Úgy gondoltuk, hogy ez egy olyan érv, amelyet a kommunista pártnak is el kell fogadnia, hiszen az ő alkotmányuknak volt a része. Ez volt tehát az ügyünk kezdete. Két héttel azután, hogy megszerveztük a FIDESZ-t, a szervezőket behívták a rendőrségre, s közölték velük, hogy illegális, amit csinálnak. A FIDESZ megalakulása utáni napon az MSZMP Politikai Bizottságának napirendjén szerepelt e szervezetalakítás ügye. Ezt követően megjelentettek az újságban egy megfélemlítő cikket és egy rendőrségi közleményt.

Ez ellen a sajtónyilatkozat ellen sajtóeljárást indítottunk. A per jelentős alkotmányjogi vitát indított el. Elvesztettük a pert, ám végül fél évvel a jogerős ítélet meghozatala után a törvények a követelések hatására módosultak: szélesebb körben biztosították a gyülekezési és egyesülési szabadságot. Ma már ott tartunk, hogy egy olyan, teljesen új alkotmány tervéről folyhat a vita, amely sehol sem hivatkozik majd a kommunizmusra vagy a szocializmusra, s amely még az ország nevét is Magyar Népköztársaságról Magyar Köztársaságra fogja változtatni.

Mi történt időközben? Mi volt az az alapvető változás, aminek következtében a hatalom kénytelen volt engedni?

Ez az ok a polgárok szervezeteinek - Bibó István szavaival a „szabadság kis köreinek” - a tömeges megjelenése volt. Új pártok szerveződtek vagy régiak alakultak újjá. S mára oda jutottunk, hogy - amint már említettem - jelenleg tárgyalások folynak az Ellenzéki Kerekasztalba tömörült ellenzéki szervezetek és a kommunista kormány között.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Az ellenzék az alapvető kérdésekben - elsősorban a szocialista társadalmi rendszer tagadásában - azonos álláspontot foglal el. Sok vita van arról, hogy milyen irányba kellene elindulni, hogy elegendő-e a demokratikus szocializmus, vagy ezen is túl kell lépni. A mi elképzeléseink szerint valódi demokráciára, szabad választásokra és piacgazdaságra van szükség. A FIDESZ és más ellenzéki csoportok szerint sem a demokratikus szocializmus, sem a - Magyarországon a harmincas évektől népszerű - „harmadik út”-elmélet, a „se nem piacgazdaság, se nem szocializmus” elve nem elfogadható. A harmadikutas megoldással az a baj, hogy még sosem láttunk a harmadik út alapján működő országot. A kommunizmus pedig teljesen hitelét veszítette az elmúlt negyven év során. Ha tehát lépést akarunk tartani a demokratikus gondol-

kodású nemzetekkel, nincs más választási lehetőségünk, mint hozzájuk csatlakozni. Mi mindenféle jelző és kitétel nélküli demokráciát akarunk, a szó klasszikus és hagyományos értelmében.

E demokráciában hatalommegosztást szeretnénk - ebbe pedig egyértelműen beletartozik a független bíróság és az egyéni szabadságjogok védelme. Nagyon erősen hangsúlyozzuk az egyéni szabadságjogok védelmét, mivel a FIDESZ története azt mutatja, hogy úgy tudunk leginkább cselekedni és megváltoztatni a közgondolkodást, ha megmutatjuk, hogyan lehet a polgári jogokat az állam ellenében is gyakorolni.

Nem fogadjuk el, hogy egy olyan állam állhat felettünk, amely minden törvényes alapot nélkülöző dolgokat csinál. (Ennek érdekében például eljárásokat kezdeményeztünk parlamenti képviselők visszahívására. A szocialista Magyarországon ezt a jogszabályt eddig még senki nem merte alkalmazni, de mi sikerrel jártunk.)

Taktikánk három pontból áll. Először is a már létező jogrendszert használjuk jogaink kiterjesztéséhez, és megmutatjuk az embereknek, hogyan gyakorolhatják ezeket a jogokat az állam ellenében. A második módszer az, hogy nyomást gyakorlunk a jelenlegi parlamentre. A mai országgyűlést nem tekintjük legitimnek, de a békés átmenet érdekében elfogadjuk létezését, hogy ezzel is elősegítsük egy új, demokratikusan választott törvényhozás megalakulását. A harmadik mód a polgári engedetlenség alkalmazása olyan esetekben, amikor semmi mást nem tehetünk. A FIDESZ az egyik legaktívabb csoport a tiltakozások, demonstrációk szervezésében. Nemrégiben egy ülősztrájkot szerveztünk a Belügyminisztérium előtt. Ezzel akartuk felhívni a figyelmet arra, hogy a rendőrség gyakran megsérti az emberi jogokat.

Tisztelt Hallgatóság!

Időközben a jogrendszeren belül követelt változásokat már a kommunista párt is kezdi elfogadni. A kommunista párt legitimitásának és a pártban való bizalomnak ilyen látványosan gyors csökkenése még minket is meglepett. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a kommunista kormány kész legyen a változtatásokra, és biztosítsa az országban a törvényes változásokat.

Az elkövetkező hónapokban további politikai és gazdasági változások várhatók. Az Ellenzéki Kerekasztal feladata egy, a nyugat-európai demokráciák általános tapasztalatait felhasználó, az amerikai és a német mintára támaszkodó új alkotmány előkészítése lesz. Megindult a készülődés a jövő évi, remélhetőleg szabad választásokra. Ezzel kapcsolatban még sok nehézséggel kell szembenéznünk. Nem akarom azt a benyomást kelteni, hogy Magyarországon minden a legjobb úton halad, és hogy az ellenzéknek és az állampolgároknak nem kell megküzdniük minden kis változásért. Ez továbbra is nagyon hosszú, nagyon bonyolult és nagyon nehéz folyamat lesz.

Hölgyeim és Uraim!

Néhány szót az előttünk álló gazdasági feladatokról: Az ellenzék úgy látja, hogy az ország katasztrofális gazdasági helyzete a negyven éven át tartó rossz vezetésnek a következménye. A gazdasági válság gyökerei a kommunista politikai rendszerbe nyúlnak vissza, amely a magántulajdont kiiktatta az alapvető jogok és a személyes szabadságok közül. A hatvanas évek végén és a nyolcvanas évek elején végbement különböző gazdasági reformok is csak rendkívül szűk teret biztosítottak a piacgazdaság fejlődésének, de nem teremtették meg a magántulajdonon alapuló gazdaságot. A diktatúra és a piacgazdaság együttélésére találhatunk a történelemben példát, de demokráciát központosított gazdasággal még sohasem láttunk.

Az államnak minél inkább ki kell vonulnia a gazdaságból, Locke eszméjét vesszük kölcsön, s az államot csak korlátozott mértékben, kizárólag az egyéni szabadságjogok védelme céljából kívánjuk felhatalmazni arra, hogy a magánszférába beavatkozzon.

Hölgyeim és Uraim!

Előadásomat azzal zárom, hogy ma Magyarországon egy hamarosan eljövendő demokratikus társadalom eszméje és képe lebeg előttünk. Ez az eszme a nyugati demokráciák történetéből és a magyar demokrata hagyományból származik. Magyarországon ma egyre többen olvassák, tanulmányozzák Montesquieu, Tocqueville, Jefferson, Deák, Kossuth és Széchenyi műveit, hogy erőt, eszmét merítsenek mai feladataikhoz. Embert próbáló feladat vár ránk az elkövetkezendő hónapokban, években. Még sosem láttunk a történelem során kommunizmusból demokráciába való sikeres átmenetet. Az erre irányuló kísérletek 1956-ban Magyarországon, 1968-ban Csehszlovákiában, 1981-ben Lengyelországban sorra tragikusan elbuktak. Most több az esély a sikerre. De még nem tudjuk, hogyan kell végigmenni ezen az úton, keressük a módszereket és a technikákat a valódi változások véghezviteléhez.

De Önöknek tudniuk kell, mi elszántan küzdünk a szabadságért, az emberi jogokért és egy valódi jogállamért. Tudjuk, hogy ez csak a kezdet, a legnehezebb korszak akkor jön, ha már kivívtuk szabadságunkat. De az már egy másik történet lesz! Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

(A washingtoni CATO Intézetben 1989. június 15-én elhangzott előadás. Angolból fordította: Tillmann Mónika.)

Spanyol útijegyzet

Fejemben a spanyol nyelvkönyv bugyuta történetei és figurái keverednek Lorca soraival, De Falla dallamaival, Juan Peralta és mintacsaládja viaskodik José Ortega y Gassettel és a Guernica árnyaival.

A madridi reptéren vendéglátónk, a Spanyol Királyság Belügyminisztériumának képviselői és a magyar nagykövet vár ránk, a „többpárti delegációra”. Ez a repülőtér már valahonnan ismerős. Pedig sohasem jártam ebben az országban. Almodóvar, a hispán filmművészet fenegyereke új szatirikus sikerfilmjének (*Asszonyok az idegösszeomlás szélén*) zárójelenetei játszódnak itt. Ettől a pillanattól mintha moziban ülnék. Madrid utcái, az arcok, a ruhák. Tényleg Spanyolországban vagyok.

Persze a film számunkra csak most kezdődik. A FIDESZ, az MDF, az SZDSZ és - írd és mondd - az MSZP képviselőiként azért hívtak meg négyünket, hogy a választásokat figyeljük. Nem az esemény tisztaságát kell ellenőriznünk. A biztosítékokkal védett választási rendszerben csalásra nincsen mód. A még épp serdülőkorát élő spanyol demokrácia történetében nem is történt ilyesmi ez idáig. Azért jöttünk, hogy egy sikertörténetet vegyünk alaposabban szemügyre. Jöttünk meggyőződni arról, hogy valóban minta-e Spanyolország tizennégy éves civilizálódási folyamata, útja vissza Európába, nekünk, magyaroknak. Van-e más közös bennünk, mint a „diktatúrából demokráciába” szlogenjének felületes közhelye?

A péntek délutáni csúcsforgalomban araszolva hajtunk a reptérről Madrid központjába. Csillogó japán, nyugatnémet autók, szemet gyönyörködtető vagy gyönyörködtetni akaró feliratok, hirdetések, jól karbantartott lakóházak, rendezett ipartelepek. Arra, hogy nem valahol némethon vagy az angolszász világ egyik uniform pontján vagyunk, egyedül a plakátok és

cégérek nyelve utal, Madrid olyan képet nyújt, mint bármelyik (nyugat-)európai főváros. Egy-két gigantikus építményen kívül - amelyeket legszívesebben sztálinista stílusúnak neveznék - semmi nem emlékeztet az egykori diktatúrára.

Az utcákat uraló képek közül a legjellegzetesebbek most a hirdetőtáblákról és a lámpavasokról ránk mosolygó egyennyakkendős spanyol politikusok színes arcképei. A választásokra készülő Spanyolország utolsó kampánynapján már alig maradt legálisan lefedhető felület, amit a jelszó- és portréháború ne ért volna el. Csak egy-két elvetemült egyetemista merészelt nem egyenruhás plakátot az igazi falra - a tilalmazott helyre - ragasztani. Ez a plakát a szocialista miniszterelnököt ábrázolja két képen. Az egyikén egy évtizeddel korábbról farmernadrágban, soványan, szemében harcos tűzzel. A másikon csokornyakkendőben, elhízva, fáradt tekintettel. Ide jutottál! - mondja a gúnyos felirat. De ettől eltekintve minden nagyon szalonképes. A vezető politikusok még elmondják utolsó kemény szidalmait - ez a rituálé része. Persze senki nem ijed meg. S mindezt pontosan kicentizett műsoridőben teszik. Egy normális ország normális politikusai csatájának a végén vagyunk. Minden nagyon szabályos. A kampány néhány hete startlövessel kezdődött, s péntek éjjelnél egy perig sem tart tovább. A szombat a megfontolás napja. Semmi nem hasonlít Magyarországra...

Kivéve az embereket. Ahogy kilépünk úri (királyi BM-es), sofőrös kocsinkból, emberek jönnek velünk szemben. Arcuk megviselt, öltözkük sem a legújabb párizsi divatot követi. Különösen a negyven évnél idősebbek tekintete hordozza a nehéz idők emlékét. Madridban sétálva azonnal feltűnik, hogy az európai uniformis milyen nagyszámú vidékies, hosszú évek óta viselt ruházattal keveredik.

A találkozások tovább erősítik a közösség érzését. Kiderül, hogy a belügyi államtitkár nem álmodozott mostani magas pozíciójáról üldözött ellenzékiiségének korszakában. Lelkileg legalább olyan kényelmetlen neki mostani helyzete, mint nekünk, mostani magyar ellenzékieknek megemésztetni, hogy egy „rendőrmínisztérium” vendégei vagyunk.

A mi országainkban a rendőrséghez nem a polgári jogok védelmét szoktuk társítani. A belügy fő feladata itt ma a választások vezérlése. Ez rendőri teendőket is magába foglal. Fel kell lépni az idő előtt vagy idő után - értsd: a jogilag megszabott időn kívül - kampányt folytatókkal szemben, védeni kell a szavazóhelyiséget és a választási központot a beharangozott terroristatámadások ellen. De nem ez a lényeg. A lényeg a pártatlan civil segédkezés a népakarat érvényesüléséhez.

A személyes és asztali beszélgetések - legyen az a miniszterelnök kabinetfőnöke, a király főfényképésze vagy éppen a minket faggató újságíró - meggyőznek arról, hogy valami nincsen „rendben”. Nem az átlagos nyugati reakciót kapjuk - nem pusztán udvarias lelkesedést hazai dolgaink iránt. Ennél sokkalta többet: együttérzést. Kezdjük sorolni bajainkat, azt, hogy az ellenzék mennyire nem azonos feltételek mellett küzd a parlamenti helyekért, hogy a hatalomátmentési kísérletek sikerétől rettegünk, gazdasági összeomlás temetheti maga alá a politikai kibontakozást... Szinte meg sem várják a mondat végét. Rögtön tudják, miről van szó. Valami olyan tapasztalat birtokában vannak, amit olajozottan működő demokráciákban képtelenség megszerezni. A ráció már a nyugat-európai menetre jár, csak néha zökken egyet-egy, de a szívekben még ott a múlt félelmes merészkedéseinek a nyoma. Ha a demokratikus átmenet két útját járjuk-jártuk is, az érzelmek szinte azonosak. Mi más magyarázna félszeg „ellenzéki” mosolyunkra adott félszeg „hivatalos” mosoly-válaszokat, amelyek abból a különös helyzetből fakadnak, hogy a delegációban ott ül a görcsösen „báránnyá szelídülő” uralkodó párt, az MSZP képviselője? Értik, mi nem ehhez vagyunk szokva...

A mi érdeklődésünknel talán csak az övéké nagyobb. Nincs olyan nap, hogy ne lenne Magyarország a lapokban. Most a hírközlés büszkén hirdeti: magyar pártküldöttek ellenőrzik a spanyol választásokat. A spanyolul beszélő delegációtagok sorra adják az interjút a TV- és rádiótársaságoknak. Amíg a választási eredmények késő éjszakai híre el nem söpör minden külpolitikát, a mi jelenlétünk és otthoni változásaink az egyik fő téma.

Madridi utazásunk önekik is fontos. Számukra szimbolikusan fejezi ki azt, amit Felipe González miniszterelnök a FIDESZ-szel és az SZDSZ-szel való budapesti megbeszélésekor mondott: eddig mi voltunk a kísérleti nyulak, s épp ideje, hogy átadjuk ezt a szerepet. Megérettünk - s most már segíteni tudunk azokon, akiknek erre a segítségre most van szükségük. Felnőttségüket hangsúlyozza a mi zsenge fiatalságunk. Mi tudjuk, s ők is, hogy a mi választásaink nem lesznek ennyire tét nélküliek.

Ferihegy - utójáték. Hazatérve minden visszatér a magyar kerékvágásba. A FIDESZ, az MDF és az SZDSZ felszáll a piros 93-as buszra, hogy hazazötyköljön Mátyásföldre és Angyalföldre. A magyar ellenzék egysége láthatóan helyreáll. Az ablakból kiintegtetünk az MSZP elé érkezett sofőrös szolgálati kocsit irányába. Még egyszer utoljára....

(Budapest, 1989. november)

A FIDESZ panasza a Katonai Főügyészséghez

Tisztelt Főügyész Úr!

A Fiatal Demokraták Szövetsége nevében panasszal élünk a FIDESZ és az SZDSZ 1990. január 5-én tett feljelentése nyomán a Katonai Főügyészség által folytatott, a Belügyminisztérium III/III. Csoportfőnöksége tevékenységével kapcsolatos nyomozás eredményeként 1990. február 26-án kelt, a nyomozást megszüntető határozat ellen.

Indokaink a következők:

Jogi szempontból nem tartjuk elfogadhatónak azt, hogy az érintett belügyminisztériumi vezetőkkel és beosztottakkal szemben a hivatali visszaélés vonatkozásában a nyomozást megszüntették. A határozat büncselekmény hiányában, a célzat hiányára utalva szüntette meg a nyomozást. (...)

Az érintett belügyi vezetők és dolgozók, a nyomozást megszüntető határozatból kitűnően, tisztában voltak tevékenységük alkotmányellenességével. (Nem fogadható el az az érv, hogy mivel a folyó ügyekben a titkosszolgálati eszközök alkalmazását a módosított alkotmány érvénybelépése előtt rendelték el, az ne tette volna ezeket a - nem belbiztonsági jellegű - adatgyűjtéseket törvényellenessé.) A határozat ezt a törvényellenes minőséget Pallagi Ferenc-
cel és Horváth Józseffel kapcsolatban elismeri, hiszen erre a tényre alapozza az előjárói intézkedés elmulasztásának a büntetését. A nem belbiztonsági jellegű, hanem kifejezetten egyes ellenzéki pártok belső pártpolitikai ügyeire (például választási tervek), ellenzéki személyekre vonatkozó információk további gyűjtése - annak ellenére, hogy az alkotmányellenes volt, és erről a szolgálat dolgozói tudtak - nem a szolgálat addigi mindennapi rendjének véletlen automatizmusa volt, hanem ezen adatokból készítendő, továbbítandó és több ízben továbbított jelentések alapanyagát szolgáltatva. A törvénytelen adatgyűjtést tehát határozott cél: jelentések megfogalmazása érdekében folytatták. A jelentések - a vizsgálatból kitűnően - a BM és a kormány vezetőihez és az MSZP elnökségi tagjaihoz jutottak el. A BM vezetője és a kormány ebben az időszakban az MSZP-kormány volt. A nyomozásról szóló határozatból kitűnően

legalább egy esetben bizonyítottan az SZDSZ választási terveiről szóló belső pártinformációk jutottak el az MSZP vezetőihez. Ezen belső pártinformációk továbbítása egy párt vezetőihez jogtalan előnyokozás egyrészről (a kormányzó pártnak), és jogtalan hátrányokozás (az érintett ellenzéki pártoknak) másrészről. Az adatgyűjtés törvényellenességének tudatában lévő BM-dolgozók tudati állapota, a pártokról szóló jelentések elkészítése és eljuttatása részükről, illetve a BM részéről a kormányzó párt vezetőihez kielégíti a hivatali visszaéléshez szükséges célzatot.

A belső pártinformációk gyűjtésének célja - mivel az belbiztonsági kérdéseket nem érint - csak a kormány (és a kormányzó párt) tájékoztatása lehetett, hiszen cél, felhasználás nélkül meg kellett volna szüntetni a tevékenységet, mint olyat, aminek értelme nincsen. Hogy az információgyűjtés egyik célja az MSZP számára való előnyokozás volt, abból is kitűnik, hogy a nyomozást megszüntető határozat indoklása az MSZP tevékenységére vonatkozó titkos eszközhasználatról nem szól; egyetlen esetben említi az MSZP-t, de nem mint a vizsgálat tárgyát, hanem mint az MSZP-MSZMP-viszonyra vonatkozó titkos adatgyűjtés egyik elemét (itt a vizsgálat tárgya, a viszony, nyilvánvalóan az MSZMP miatt érdekes mint adatgyűjtési téma).

Kifogásoljuk, hogy a Katonai Főügyészség nyomozása - bár a feljelentés ismeretlen tettesek ellen szolt - a hivatali visszaélés esetében csak a Csoportfőnökség osztályvezetőivel szemben folyt, s nem terjedt ki annál szélesebb vezetői körre. Kifogásoljuk, hogy a levéltitok és a magántitok megsértésére vonatkozóan nem indult nyomozás, holott a feljelentés ezt is tartalmazta. Az érv, hogy nem állapítható meg, ki sértette meg a levéltitkot, nem elfogadható, mert ez egyszerű nyomozási cselekményekkel kideríthető, még ha az iratok meg is semmisültek.

Horváth József és Pallagi Ferenc az előjárói intézkedés elmulasztásának büntette miatt megálló büntetőjogi felelősségével összefüggésben: a nyomozás megszüntetésével egyidejűleg kiszabott megrovás az elkövetett cselekmény jelenlegi politikai helyzetben különösen kiélezett társadalmi veszélyével nincs arányban. Tehát - még ha eltekinthetnénk is a hivatali visszaélés fentiekben bizonyított fennállásától, akkor is - pusztán e büntett elkövetésének megállapítása alapján is büntetőeljárásnak és bírósági tárgyalásnak van helye. A vádemelés elmulasztását a nyomozást megszüntető határozat érvei nem alapozzák meg. A magyar társadalom, a törvényellenes adatgyűjtés áldozatai (pártok, magánszemélyek) és a feljelentést tevő szervezetek épp az ügy politikai jelentősége miatt várják el joggal, hogy független magyar bíróság döntsön ez ügyben, tisztázva a törvénytelen adatgyűjtés és az azt elkövetők jogi minőségét. A vádemelés nem mellőzhető.

Nem fogadható el jogilag a Főügyészség érvelése, miszerint a belügyminiszter jogi felelősségre vonására azért nincs lehetőség, mert az katonai bűncselekmény (előjárói intézkedés elmulasztásának büntette) alanya nem lehet. Véleményünk szerint dr. Horváth Istvánnal szemben a hivatali visszaélés büntette miatt kellett volna - fenti érveink alapján - a Főügyészségnek vádat emelnie.

A jegyzőkönyves, majd jegyzőkönyv nélküli iratmegsemmisítések elrendelése Pallagi Ferenc részéről szintén kimerítik a hivatali visszaélés büntettét. Mindez Raffay Ernő parlamenti kérdése után a bizonyítékok céltudatos megsemmisítését jelentette (nyilvánvaló célzat), hiszen ezen iratok és a megsemmisítés törvénytelenségének tudatában történt.

1990. január 5-én kelt beadványunkban panasz keretében indítványoztuk a belbiztonsági szolgálat törvényellenes tevékenységének teljes kivizsgálását. A Főügyészség vizsgálata már a nyomozást megszüntető határozat indoklásából is meglehetősen hiányosnak tűnik. Ezt az

iratmegsemmisítéssel igazolják a határozat érvei. Az azóta napvilágra került újabb adatok a vizsgálat és a határozat alapvető hiányosságait bizonyítják.

A Katonai Főügyészség határozata indokolása szerint 1989. október 23. után öt ügyben folytatott a III/III. Csoportfőnökség vizsgálatot. Ez az öt ügy azonban nem tartalmazza azt a vizsgálatot, amelyet a miniszterelnök és a Nemzetbiztonsági Szolgálat elnöke 1990. március 5-én tárt a nyilvánosság elé a Parlamentben rendezett párttalálkozó folyamán, s amelyet az MSZMP egyes vidéki vezetőinek puccskísérlet-terve miatt folytatott a Csoportfőnökség - egyébként a demokratikus rendet veszélyeztető jelleg miatt jogosan - titkos eszközök felhasználásával, 1989 novemberében.

Ezen adatok nyilvánosságra kerülése után kételyeket hagy bennünk a katonai főügyészségi vizsgálat alapossága és pártatlansága, függetlensége. Ha az említett vizsgálatról a Csoportfőnökség jogutódja és a miniszterelnök is részletes adatokkal rendelkezik, akkor miért nem szerepelt ez a vizsgálat a feltüntetett 5 ügy között a határozat indokolásában?

A Katonai Főügyészség figyelmét többször is felhívtuk, hogy feljelentésünk megtétele után is folynak az iratmegsemmisítések. Az iratok lefoglalásával való többszöri késlekedésük miatt számos iratot megsemmisítettek feljelentésünk után is. Nem terjedt ki a vizsgálat arra sem, hogy ezt kik tették és kinek a parancsára, pedig a bizonyítékok eltüntetésére irányuló szándék itt is nyilvánvaló volt, s e személyekkel szemben fennállnak a vádemelés feltételei.

Politikailag károsnak és jogilag megalapozatlannak tartjuk, hogy a nyomozást megszüntető határozatot, de annak indoklását is államtitoknak minősítették azon az alapon, hogy ezek mintegy államtitokra vonatkozó vizsgálat részei. Véleményünk szerint itt egy - azóta a parlament által meg is szüntetett - hivatal törvényellenes működéséről van szó, amelynek feltárása és nyilvánossága semmilyen demokratikus politikai érdeket nem sért, sőt épp a közbizalmat erősíthetné. A határozat nem tartalmazza konkrét személyek megemlézését név szerint, nem tartalmaz negatív jellegű információt a pártokra nézve sem, így az személyiségi jogokat sem sérthetne.

Mindezen érveink alapján kérjük a vizsgálat folytatását és a szükséges vádemelés megtételét.

Budapest, 1990. március 5.

A Fiatal Demokraták Szövetsége Választmánya nevében
dr. Szájer József

Elfogatóparancs és próbaper

A képviselőjelölt huszonnyolc éves, felesége bírósági fogalmazó. Egykori oxfordi és michigani ösztöndíjasként a „vis maior” és a jogi hermeneutika szakértője. Orbán Viktorral szerkeszti azt a könyvsorozatot, amelyben megjelenhetett a szakmai körökben oly régen áhított Hans Kelsen-mű, a *Tiszta jogtan*, a tudományos módszertisztaság bibliája. A képviselőjelölt - dr. Szájer József -, a FIDESZ alapító tagja most arra készül, hogy választókerületében legyőzze politikai ellenfelét, Pozsgay Imrét.

- Figyelmeztetek, hogy nem vagy köteles válaszolni a kérdéseimre, megtagadhatod a vallomástételt. Ugyanakkor mindent, amit elmondasz, felhasználhatnak ellened. Azzal gyanúsítalak, hogy te mint jogtudós, aki Sopronban képviselőnek jelöltetted magad, vétesz Hans Kelsen módszertisztaságra vonatkozó elve ellen, vagyis újdonsült tevékenységeddel összevegyítet a jogtudomány és a politika törvényszerűségeit!

- Ez a kérdés a magyar értelmiség egyik legalapvetőbb dilemmája is egyszermind. A jogi szakértelemnek alapvető szerepe lehet abban az új rendszerben, amit létre kívánunk hozni, hiszen a társadalmi élet fő tengelyévé válik az a jogászai gondolkodásmód, amit az elmúlt negyven év „sikeresen” kiírtott. Ezért nincs értelme ebben a helyzetben a politika és a tudomány kirekesztő elkülönítésének.

- *Feltételezhető-e, hogy ez a jogászai gondolkodásmód meggyökerezik a március 25-e után működő törvényhozásban, a szabad választások utáni konkrét politikai viszonyokban?*

- Kezdetben a létrejövő parlamentnek nyilván határozottan keretteremtő szerepe lesz, hogy aztán a dolgok tovább mehessenek a maguk útján. Vagyis olyan alkotmányos keretszabályok születhetnek, amelyek hosszú távon és biztonságosan, húszévenkénti rendszerváltozások nélkül érvényesülhetnek.

- *Vajon nem ugyanilyen szándékok konstruálták a Rákosi- vagy a Kádár-éra alaptörvényeit? Nem degradálódik-e ismételten a jog a politika szolgálóleányává?*

- Az igazságügyi kormányzat - a nyugati jogrendszerek kihívásainak eleget téve - az elmúlt másfél évben úgy gondolta, hogy új jogelveket téve a régiók helyébe minden megváltozik. Kétségtelen, a törvény-előkészítő alkotmányjogász számára nincs ennél irigylésreméltóbb lehetőség: csemegézhet a bevált nyugati jogintézmények között. A parlament csak kereteket, garanciákat adhat, de a végső kérdések a tényleges joggyakorlatban, a jogok alkalmazásának szférájában dőlnek el. A bíróságok eseti döntései értelmezik, töltik meg valóságos tartalommal a törvény szövegét. Ebben a tekintetben már sokkal kevésbé vagyok optimista. Az a véleményem, hogy a jelenlegi igazságszolgáltatási struktúra, a végrehajtó hatalom jogalkalmazói apparátusa a legkiválóbb európai jogintézményeket is tönkretelheti. E veszély elhárítására meggyőződésem szerint olyan jogi irodákat, alapítványokat kell létrehozni, amelyek a Sólyom László-féle próbaperek elindításával egyfajta nyomást gyakorolnak a jogalkalmazói apparátusra olyan kérdésekben, amelyeknek megválaszolása semmiképpen sem lehet a parlament feladata. A próbapereket szorgalmazó jogi irodák mintegy „alulról”, az európai jogintézmények kütfőiből merítő parlament pedig „fölről” kényszeríti arra a jogalkalmazói apparátust, hogy negyvenéves politikai konformitását félretéve a jog helyes értelme szerint töltsen meg tartalommal a törvény szövegét.

- *A Sólyom-féle úgynevezett vasectomia-ügyön kívül volt már precedens efféle perindításra?*

- A FIDESZ például 1988 tavaszán kifejezetten filozófiai célzattal indított egy pert az MTI és a Magyar Hírlap ellen. Az volt a célunk, hogy a bíróság kimondja, hogy az egyesülés alapvető és természetes emberi jog.

- *Választási ellenfeled, a Szocialista Párt jelöltje, Pozsgay Imre úgyszintén a jogállamiság után kiált programjában...*

- A jogállamiság az átmenet egyik kulcsszava. A régi rendszer ezt a jelszót minden gond nélkül fel tudta vállalni a folytonosság gondolatának erősítése érdekében. Mikor az állampárt ráébredt, hogy ezt a jelszót minden gond nélkül lehet kiabálni, anélkül, hogy bármin is változtatni kellene, akkor ők is elkezdtek mondani. Az átmenet békés jellege megnövelte a jog jelentőségét, így a jogállamiság jelszava valamiféle konszenzust is teremtett.

- *A FIDESZ-nek nyilván nincs Ödipusz-komplexusa Pozsgay Imre vonatkozásában. Mégis megkérdezem: volt-e valaminő szerepe Pozsgaynak, hogy 1988 tavaszán a FIDESZ-aktivistákkal szemben nem alkalmaztak súlyosabb retorziókat?*

- Ismereteim szerint a vizsgaidőszakra időzítve már elkészültek az aláírt és letartóztatással fenyegető elfogatóparancsok. Pozsgaynak a szerepét én csak annyiban látom, hogy ő, mint a

kialakuló pártellenzék egyik vezetője, segítette azt a fordulatot, ami az 1988. májusi pártértekezleten végbement. A FIDESZ 1988. március 30-i megalakulásakor a szervezet harmincnyolc megalapítójának szándéka a mostani Bibó István Szakkollégium pincéjében egy kifejezetten jogi természetű doktrínában fogalmazódott meg. A jogi érvelés győzte meg az ott jelenlévőket. Az Alkotmány ezen rendelkezése kapcsán kialakult vita adott erőt ahhoz, hogy magabiztosan, szilárd morális erővel járjunk a rendőrség elé a rendőrhatalom figyelemzavarításai megérkezése után. Nem volt semmi szégyellnivalónk, és meg kell adni, a régi megfélemlítési technikák sem működtek. A megidézettek úgy álltak a vizsgálók elé, hogy ők kérdezték: milyen alapon, milyen jogon, milyen szabályok szerint kezdenek ellenük jogi eljárást. Az eljárás megindításával kapcsolatos sajtóközlemények adtak okot arra, hogy megindítsuk a már említett és a maga nemében első magyarországi alkotmányjogi próbapert az MTI és a Magyar Hírlap ellen. A per egyébként óriási meglepetést keltett a hatalom köreiben, mert szokatlan volt számukra, hogy az operatív megfigyeltek és politikai okokból ügyészségre beidéztettek nem hajlandóak az „elvárható” meghunyászkodásra. A sajtóhelyreigazítási per kurta-furcsa befejezésekor Magyarország első nyíltan ellenzéki politikai szervezete, a FIDESZ már kétezer tagot számlált. A demokratikus ellenzék kiváló képviselői akkor ott ültek a Bukarest étteremben, és drukkoltak azért, hogy az ügyészségről kiengedjenek minket.

- *A FIDESZ-t azzal a váddal illetik, hogy az akkori demokratikus ellenzék legjelentősebb utódszervezetének, az SZDSZ-nek az „ifjúsági tagozata”.*

- A FIDESZ megalakulása óta nem változtatott radikális, liberális és alternatív politikai álláspontján. A FIDESZ két éve érvényesített politikai radikalizmusa közben az ellenzéki pártok között immáron általánosan elterjedté, sőt mérvadóvá lett. Megalakulásunkkor az MDF még csak afféle vitaklubként működött, és az SZDSZ csak hónapokkal később alakult meg. Fontos törekvésünk volt, hogy mindkét szervezettől egyenlő távolságot tartsunk. Az eltelt két év alatt megmutatkozó következetes identitásunk és eredendő radikalizmusunk miatt nem szeretjük, ha összemossanak minket más politikai szervezetekkel.

- *Nem fenyeget az a veszély, hogy egy esetleges SZDSZ-FIDESZ-MDF-FKgP koalíció esetén Magyarországon nem lesz erős és eredményesen működő ellenzék?*

- Most is vallom, hogy a demokráciának az a lényege, hogy legyen ellenzék. Történelmi példák is igazolják azonban, hogy az efféle keskeny politikai ösvényen való biztonságos áthaladás érdekében igenis van értelme a nagykoalíciónak. Mindenképpen egy hosszú távon létrejövő politikai „váltógazdaság” híve vagyok, de most mindegyik nagy ellenzéki párt nagyon veszélyes ellenzéke lenne a másoknak.

- *Negyven év hazugságmételye miatt az emberek nagy része bizalmatlan bármiféle politikai alkufolyamattal szemben. Éppen ezért egy ilyen koalíció afféle kriptokrata egyezkedésnek is mutatkozhatik...*

- Nekünk nincs arra morális lehetőségünk, hogy ne mondjunk igazat. Ezért akár taktikai célokat is feláldozunk. Nem akarunk feltétlenül és mindenáron bekerülni a hatalomba. Noha két tanulságos év már eltelt a FIDESZ megalakulása óta, mi még nem adtuk fel azt az alapeszménket, hogy a politika nem szükségképpen immorális.

(Kis Zoltán interjújának rövidített változata. *Élet és Irodalom*, 1990. március 16. 7. o.)

4. CIVITAS FIDELISSIMA - SZÁJER KONTRA POZSGAY

*„S ha talán e csatának végét kérdezték:
nem győzött rajtam a bajnok.”*

(Ovidius: *Átváltozások*
Devecseri Gábor fordítása)

Sopron és a FIDESZ

A soproni választókerületben várható a választások egyik legizgalmasabb küzdelme. Ez lesz ugyanis az egyetlen hely az országban, ahol a népszerűtlen Szocialista Párt „népszerű” öt vezetőjének egyikével, Pozsgay Imrével szemben olyan ellenzéki jelölt indul, amely egy ellenzéki párt legfelsőbb vezetésének a tagja. Általánosan elterjedt vélemény, hogy a MaSZoP dzsolly dzsókerei nem verhetők meg az egyéni kerületben, az utódpárt pedig gondosan ügyelt arra, hogy ne a fővárosban indítsa öt egyedül esélyes jelöltjét, hiszen vidéken még mindig lassabban haladnak a változás és a rendszerváltás órái, s nem kell félni a túl erős ellenfelektől. Papírforma szerint tehát a soproni küzdelem egyesélyes, az ellenzék jó része már beírta a helyre Pozsgayt. A papírforma azonban téves számításra alapszik, mivel figyelmen kívül hagyja, hogy Sopron nem akármilyen város, s hogy egy egyéni választókerületi szavazás nem azonos egy elnökválasztással. Sopron évszázados polgári hagyományai valószínűtlenné teszik, hogy büszke lakói felcserélnék ősi ciklámenüket a vörös szegfűre. S különösen nem szeretik a kívülről jövőket. A városban a reformkommunizmus nem tudott gyökeret verni, de a párt tétova helyi vezetői felismerték a város szépségében, európaiságában, földrajzi elhelyezkedésében rejlő csáberőt, Pozsgay Imre pedig a kiváló reprezentációs lehetőséget nyugat-európai imádói felé.

A városnak szóló szocialista ígéretek sok mindent tartalmaznak, a legfontosabb azonban a választókerület határában meghúzandó szabad vámterület, amelyet csúnya fővárosi hivatalnokok a választások előtt néhány héttel elkezdtek intrikáikkal akadályozni, pedig korábban úgy tűnt, minden simán megy. (Tehát itt nyilvánvalóan egy európai súlyú személyiség beavatkozására van szükség.) A város hivatalos köreiben fellelégezve fogadták Pozsgay jelölését, csak azért aggódnak, hogy fontos elfoglaltságai miatt a jeles jelölt csak ritkán tud választói gyűléseket tartani. De súlyos ígéretet tett arra, hogy megválasztása esetén kéthavonta meglátogatja kerületét. A város csak jól járhat az államminiszter-elnökjelölt-képviselőjelölttel, hiszen a fentén túl még sok más is el tud majd intézni odafönről - szivárogtatják az említett körök. A vélemények csak azzal nem számolnak, hogy az ellenzék padsoraiból megvert, leapadt párttal a háta mögött jelöltjüknek korántsem lesz az a befolyása, mint amivel március 25-ig bír.

Így azután könnyen meglehet, hogy az igazi küzdelem nem az ő legyőzéséért fog folyni. A választópolgárok jó része számára az egyetlen már biztosan eldöntött dolog, hogy az utódpárt jelöltjére - legyen az bármilyen világhírű (vagy épp azért?) - nem kívánnak szavazni. Az ellenzéken belül tehát nem mindegy, ki tudja nyújtani az alternatívát.

A FIDESZ liberális programját mintha kifejezetten Sopronra szabták volna! Eddig tartott választói nagygyűléseimen nyilvánvalóvá vált, hogy Sopron dolgos polgárai már elkezdtek azt a folyamatot, amit a mi gazdasági elképzeléseink központi kérdésnek tekintenek: az „öntevékeny egyéni teljesítmények termékenyítő egymásra halmozását”. Az osztrák határ megnyitása,

a város kapuvá válása egyszerűbbé tette az ott élők számára, hogy megtanulják a szabad piac, a vállalkozás szabályait. A mi gazdasági liberalizmusunk ismerősnek és biztatónak hangzik a soproni füleknek. S ebből a nyugatra tekintő városnak a perspektívájából látszik az a hatalmas veszteség is, amit az elmúlt negyven esztendő jelentett. Hiszen csak elég átnézni a szomszédba. De a soproniak tudják, hogy kapu csak az lehet, ami mögött ház is áll, hogy érdekük az egész ország felemelkedésének érdekében közös.

Én, aki Sopronban születtem, s éltem életem nagyobbik részét, ismerem a város minden kövét, a Lövérek minden rejtett ösvényét. Bízom benne, hogy vissza tudom adni városomnak mindazt, amit tőle kaptam. Erre Sopron polgárai azzal tudnak felhatalmazni, ha azt adják nekem, amiért a FIDESZ eddig is mint legfontosabbért küzdött: szabad szavazatukat!

(Márczius - A FIDESZ választási lapja, 1990. március 15. 3. o.)

„Kevesen hajlandók elfelejteni neki, hogy ő is csak kommunista volt”

Dokumentum

SOPRON, Magyarország, március 23. - Egy évvel ezelőtt Pozsgay Imre a változások egyik legjelentősebb szorgalmazója volt az országot irányító kommunista pártban. Öt hónappal ezelőtt szinte biztosnak tűnt, hogy ő lesz a következő elnök.

Most, közel a magyarországi választásokhoz, Pozsgay parlamenti képviselőjelöltként az osztrák határnál lévő régi város, Sopron főterén a választók kis csoportja előtt állva a jóindulatukat kérte.

„A feladatom az, hogy a támogatásukat kérjem egy jelölt számára, akinek a foglalkozása miatt el kellett hagynia ezt a vidéket, de aki mindig is úgy érezte, hogy ide tartozik” - mondta Pozsgay, aki ötvenhat esztendővel ezelőtt egy közeli kis faluban született. A beszédet vasárnap a Magyarországon több mint negyven év óta első szabad választás kampányának utolsó napján mondta.

Más kelet-európai reformkommunistákhoz hasonlóan Pozsgaynak kemény küzdelmet kell vívnia azért, hogy ne söpörjék félre a történelmi átalakulások. Sokan elismerik, hogy nagy szerepe volt a magyarországi kommunizmus felszámolásában, de csak kevesen hajlandók elfelejteni neki, hogy ő is csak kommunista volt.

Még pólókra is ad autogramot

„Sopronnak jó lenne, de mégiscsak kommunista, én pedig a kommunizmus ellen vagyok” - mondja Posch Károlyné, aki fontosnak tartotta, hogy kijöjjön a térre, és meghallgassa Pozsgay beszédét. „Most legalább kimondhatom a véleményemet. Korábban ez nem tehettem volna meg.”

Megnyerő modorával és kicsit gyűrött külsejével Pozsgay alkalmasabb a helyi politikai életben való részvételre, mint a korábbi pártpolitikusok. Ma a beszéde után ott maradt a néptánc alatt, hogy aláírásokat adjon - egy férfinak még a pólóját is dedikálta.

Pozsgay, a Szocialista Párt (az egykori kommunista párt utódpártjának) legnépszerűbb vezetője, első helyen áll a párt országos listáján az országgyűlésiképviselő-választáson.

Magyarország vegyes választási rendszerrel rendelkezik, amely kombinálja a közvetlen egyéni választásokat a megyei és országos szintű arányos képviseléssel. Ez azt jelenti, hogy

Pozsgaynak biztos helye van a parlamentben, függetlenül attól, hogy mi történik majd Sopronban.

A bizalom keresése

Pozsgay és pártja azonban fontosnak tartják, hogy a politikus próbára tegye népszerűségét a demokrácia új körülményei között. „Megtanulod, hogy ne építs másodlagos információkra, és hogy magad vállald a kockázatot” - mondta ma kezét a tömeg felé nyújtva.

Pozsgay fő üzenete, hogy Magyarországon fenn kell tartani egy életképes baloldali ellenzéket. Ez az elmélet már előre azt feltételezi, hogy a párt gyengén fog szerepelni a vasárnapi választásokon.

Noha Pozsgay még mindig a soproni mandátum legesélyesebb nyertese, mégis defenzívába szorul a Fiatal Demokraták Szövetségének jelöltjével, a huszonnyolcéves Szájer Józseffel szemben. A köztük levő verseny így a magyarországi választások kevés számú élénk mérkőzéseinek egyikévé vált.

A fiataldemokraták, akiknél alapszabály, hogy tagjaik életkora nem haladhatja meg a harmincöt évet, egy jól összpontosított és ötletgazdag kampányt tartottak Sopronban éppúgy, ahogy országszerte.

Ma este „kommunizmusbúcsúztató” bált tartanak, amelyre a 60 000 fős város minden lakosa meghívót kapott a levelesládájába dobva, és ahová a belépő 43 forintba (körülbelül 80 centbe) kerül - egy forint jár a kommunista uralom minden esztendejéért.

Szájer József, odavalósi jogász sikertelenül szorgalmazta, hogy Pozsgay álljon ki vele egy nyilvános vitára, és hogy adjon számot az idén kitört, a kormányon levő szocialisták támogatottságát megrendítő titkosrendőrség-botrányban játszott szerepéről.

Szájer ezen törekvéseivel nemcsak a fiatalabb szavazók támogatását nyerte el, hanem a Posch Károlynéhoz hasonlókat is. „Szeretem a fiataldemokratákat” - mondja Poschné. „Van bennük lendület.”

A vasárnapi első fordulóban valószínűleg sem Pozsgay, sem Szájer nem fogja megkapni a győzelemhez szükséges szavazattöbbséget.

(Celestine Bohlen tudósítása. New York Times, 1990. március 24. 3. o. Angolból fordította: Tillmann Mónika.)

Egy tudósítás - washingtoni szemmel

Dokumentum

BUDAPEST, március 26. (Hétfő) Magyarországon a negyvenöt év elmúltával először megtartott többpárti választások eddigi eredményei azt mutatják, hogy a volt disszidentekből álló, gyors szabadpiaci reformokat követelő Szabad Demokraták Szövetsége hajszállal vezet a nemzeti érzelmeket előtérbe helyező, óvatos reformokat sürgető Magyar Demokrata Fórummal szemben.

Az eddigi eredmények alapján úgy tűnik, hogy a Magyar Szocialista Párt - amely valójában a tavaly ősszel nevet változtatott korábbi kommunista párt - a 11 versengő párt közül a harmadik helyen fog végezni.

Az emberek úgy gondolták, hogy a szocialisták jobb eredményt fognak elérni, mint amire a megelőző közvélemény-kutatások adatai alapján számítani lehetett. A vezető szerepet vivő két párt azonban megfogadta, hogy a volt kommunistákat kizárja egy esetleges koalíciós kormány lehetőségéből, így a szocialisták az új parlamentben várhatóan ellenzéki szerepet fognak kapni. (...)

Magyarországon, Európa egyik legbonyolultabb választási rendszerében a parlamenti képviselőket két fordulóban választják. A vasárnapi választásokon a 386 parlamenti helynek megközelítőleg kevesebb mint a fele került betöltésre. A választások második fordulója április 8-ra van kitűzve. (...)

Magyarország bizonyos vonatkozásban egyedülálló volt azon kelet-európai országok között, ahol az elmúlt évek során döntő politikai változások zajlottak le. A demokratikus változások előidézői sokkal inkább a kommunista párton belüli reformerek voltak, mint az utcán tüntető tömegek.

Ennek ellenére a vasárnapi forduló eredményei azt mutatják, hogy Pozsgay Imre, a legismertebb kommunista reformpolitikus is relatíve kevés szavazatot kapott nyugat-magyarországi körzetében. Ennek ellenére - a választások összetett szabályai miatt - valószínű, hogy Pozsgay bekerül a parlamenti képviselők közé.

A tavaly ősszel még a legnépszerűbb politikusnak számító, 56 éves Pozsgay igen gyenge fordulót futott a nyugat-magyarországi Sopron városában. 15-ből 13 olyan szavazóhelyiség eredményei alapján, ahol a szavazatok vasárnap éjjelig összeszámlálásra kerültek, Pozsgay csak kullog egy 28 éves jogász oktató, Szájer József nyomában, aki a Fiatal Demokraták Szövetségének jelöltjeként indult. Pozsgay csupán 20 százalék körüli eredményt tudott elérni Szájer 30 százalékával szemben.

Szájer pártja, amely az országos közvélemény-kutatások eredményei alapján a pártok népszerűségi listáján a negyedik helyen áll, szoros eszmei hasonlóságot mutat a Szabad Demokraták Szövetségével, és kormánykoalíció létrehozása esetén kettejük szövetsége várható.

Pozsgay volt az első kommunista, aki az 1956-os magyarországi „ellenforradalmat” népfelkelésként aposztrofálta. Szintén ő volt, aki az elmúlt évben aktívan közreműködött, hogy létrejöhessen egy olyan, posztkommunista Magyar Szocialista Párt, amely szabadpiaci politikát és Magyarország nyugat-európai integrációját hirdeti. Pozsgay nagymértékben azonosult az új párt által meghirdetett eszmékkel, és kitartott amellett, hogy a magyarok egy demokratikusan választott kormány vezetése alatt is ragaszkodjanak a „szocializmus értékeihez”.

„Az elért választási eredmények azt mutatják, hogy Pozsgay szerepe csupán átmeneti volt a demokráciához vezető úton - hangoztatta győzedelmes ellenfele vasárnap este adott nyilatkozatában. - A szavazás tekinthető úgy is, mint annak a szimbóluma, hogy Kelet-Európában a reformkommunizmus elérte végső határait.” (...)

„Ez volt az első boldog választás az életemben - nyilatkozta Hajda Erzsébet egy vele készített vasárnapi interjúban. Az asszony 52 éves nyugdíjas könyvelő, az ország keleti, konzervatívnak tekintett részéből. - Nincsen többé megkötve a kezünk. Jó érzés, hogy van lehetőségünk választani.”

Egy, az egész országra jellemzőnek tűnő véleményt hangoztatva, sok ember nyilatkozott úgy, hogy azért szavaztak a szabaddemokratákra, mert az országnak sürgős változásra van szüksége. „Meg akarom szüntetni a korábbi rendszert. A kommunistáknak vége van az egész

világon - nyilatkozta Egri István, 37 éves hortobágyi műszerész, aki a szabaddemokratákra szavazott. - Véget akarok vetni a korábbi rendszer bűneinek. ”

A szabaddemokraták az elmúlt héten közzétettek egy radikálisan antikommunista programot, amelyben az elmúlt rendszerben elkövetett igazságtalanságokért felelős személyek törvény elé állítását követelik. A párt javaslatot tett a volt elitkommunisták magas nyugdíjainak csökkentésére is.

(Blaine Harden jelentése. *The Washington Post*, 1990. március 26. Angolból fordította: Tillmann Mónika.)

Győr-Sopron megye 7-es választókerület

A képviselőjelöltek versenyét az első forduló után nagy fölényrel dr. Szájer József (FIDESZ) vezeti. Őt hallgatom az esélyekről:

Függetlenül attól, hogy kik voltak az ellenfeleim, kezdettől fogva úgy éreztem, jó esélyeim vannak a győzelemre. Ez elsősorban a városhoz való kötődésemből adódik, másrészt pedig abból, hogy az a szabadelvű gazdaság- és társadalompolitika, amit a FIDESZ hirdet, ennek a megyének és városnak különösen rokonszenves. Ebben szerepet játszik Ausztria közelsége, hiszen a közeli példa ereje itt sokkal gyorsabban elindította azt a fellendülést, amire az ország még csupán vágyakozik. A küzdelem még nem lefutott. Nem hiszem, hogy az MDF jelöltjével egymás ellen különösebben éles kampányt folytatnánk, hiszen az elmúlt két hónap az MSZP jelöltje elleni küzdelemünk jegyében telt el. E párt képviselői viszont tudatos kampányt folytattak ellenem. Ehhez felhasználták például azt a Magyar Narancsban megjelent humoros írást, amelyből szerintük az volt kiolvasható, hogy népszavazást szorgalmazok Sopron hovatartozását illetően.

Ebben az országban olyan válsághelyzet van, amelyben egy rövid időre szerencsés lenne a nagykoalíció elfogadása. A természetes szövetségesek ugyanis nem képesek erős koalíció létrehozására. Ebben azonban a FIDESZ nem meghatározó erő, bennünket felkérnek majd, s mi döntünk arról, hogy részt kívánunk-e venni az adott koalícióban.

Választóimnak a második forduló előtt azt üzenhetem: soproniként, magyarként és európaiaként azért indultam el a választási küzdelmekben, mert úgy vélem, hogy képviselőként és az országos politikát befolyásoló FIDESZ vezetőjeként hatékonyan tudom szolgálni városom érdekeit. Ha megválasztanak, nem csupán egy parlamenti képviselőnek a szavazatát, hanem a fiataldemokraták sorsát alakító befolyásomat tudom a város számára ajánlani. Tapasztalataimmal segíteni tudom az országos és az önkormányzati törvények megalkotását, különös tekintettel a Sopron érdekeit is szolgáló önkormányzati törvényre. Olyan törvényre van szüksége a városnak, amely megszünteti a megye bénító gyámkodását, a polgároknak jogot ad arra, hogy maguk választhassák meg és válthassák le vezetőiket, ha azok visszaélnék a bizalmukkal. Olyan önkormányzati létre van szükségünk, amelyben nem csupán az adókkal, hanem az idegenforgalomból származó bevételekkel is a város rendelkezik. Képviselőként harcolok a környező országokkal összehangolt környezetvédelmi intézkedések megvalósításáért, a lepusztult iskolahálózat megjavításáért, a műemlékvédelemért és az infrastruktúra megteremtéséért, amely ma még gátja a vállalkozásoknak.

(Császár Nagy László riportja. *Magyar Nemzet*, 1990. április 2. 4. o.)

Levél Pozsgay Imrének

Tisztelt Pozsgay Imre!

Nagyon sajnálom, hogy a parlamentben való bemutatkozásom óta - részben a köztünk tervezett vita elmaradása miatt is - nem sikerült beszélő viszonyba kerülnünk egymással. Bennem soha semmilyen személyes indulat vagy harag Önnel szemben nem volt. Ha beszélni tudtunk volna korábban, talán tisztázni lehetett volna a felgyülemlett félreértéseket.

Sajnálatos hallottam „A Hét”-ben adott keserű nyilatkozatát arról, hogy politikai zsarolás áldozata lett, s hogy politikai ellenfelei a Magyar Hírlapban üzengetnek Önnek, hogy lépjen vissza a második fordulóban. Az említett Hírlap-cikket korábban nem olvastam, arról Öntől hallottam először. Én vagy bármely hivatalos FIDESZ-képviselő semmiféle, a cikkben állított tartalmú nyilatkozatot nem tettünk. Ha alaposan elolvassa a cikket, láthatja, hogy az „kiszivárgó információkra”, hallomásra alapozza tartalmát. Mivel ami benne áll, nem igaz, ezért sajtó-helyreigazítást kértem a lap főszerkesztőjétől. Sajnálom, hogy visszalépését egy ilyen hallomásokra építő cikk miatt határozta el. Azt is sajnálom, hogy feladta a küzdelmet Sopronért. Különösen azért is fájjalom, mert a közvélemény által régen várt vitára is sor kerülhetett volna végre.

Az az érv, hogy az Ön visszalépésével egy felesleges forduló költségeitől kímélnénk meg a várost, alkotmányjogi tudatlanságra vall a cikket jegyző újságíró részéről. A választójogi törvény ugyanis erre nem ad lehetőséget, második fordulót akkor is kell tartani, ha csak egyetlen jelölt marad versenyben. Tehát a költségek ugyanazok az utóbbi esetben, mint több jelölt esetén. Ha csak egy jelölt maradt volna, az a veszély is fennállt volna, hogy túl kevesen mennek el választani, aminek az alkotmányjogi következménye az, hogy új, időközi választást kell kiírni. Azt hiszem, ez senkinek sem érdeke. A második forduló elmaradására hivatkozó érvelés már csak azért is idegen lett volna tőlem, hiszen jogászi tekintélyem járattam volna le bármi ilyen tartalmú nyilatkozattal. Ha a kommunikáció normális lett volna közöttünk, azt is idejében tisztázhattuk volna.

A visszalépés másik érve az Ön részéről, hogy a FIDESZ vagy én személyem szerint az etikai kódexbe ütközően az Ön személyének a lejárátására törekedtünk, s FIDESZ-provokációk voltak az Ön gyűlésein. Az Ön politikai múltját - az etikai kódex felhatalmazása szerint, annak keretei között - igenis bírálat és elemzés tárgyává tettem (kandidátusi értekezése, szavazás Bős-Nagymarosról, a lehallgatási ügy, tévékuratórium, vagy az, hogy szórólapjain az etikai kódexbe ütközően nem tüntették fel a Szocialista Párt nevét), elismertem a pártállam lebontásában szerzett érdemeit is. De személyének lejárátásához semmilyen érdekem nem fűződött, ezt nem is tettem. Beépített embereket nem küldtem a gyűléseire, azokon FIDESZ-tagok éppúgy részt vettek bizonyára, mint ahogyan MSZP-tagok eljöttek az enyéimre. Az Ön számára kellemetlennek minősíthető kérdéseket azonban nem ezek a FIDESZ-tagok tették fel, hanem a választópolgárok, akiknek a bizalmát kívántuk elnyerni a választási küzdelemben. Hasonló „kellemetlen kérdéseket” nekem is feltettek, mégsem minősítettem ezt valamilyen provokációnak, hanem a választási küzdelem természetes részének.

Az a szintén gyakran hallott véleménye, hogy az ellenzék összefogott volna Sopronban Ön ellen, szintén nem áll. Ennek bizonyítéka, hogy az első fordulóban még azt sem sikerült elérni, hogy közös FIDESZ-SZDSZ-jelölt álljon Önnel szemben.

Remélem, hogy a választások elmúltával tisztázni tudjuk a félreértéseket, hiszen minden bizonnyal ugyanannak a Háznak a padsoraiban találkozhatunk majd nap mint nap, s én ott politikai ellenfélként és nem ellenségként kívánok Önnel korrekt viszonyt kialakítani. A politikai erkölcsösségbe vetett hitemet még nem veszítettem el.

Tisztelettel:

Szájer József

(*Népszabadság*, 1990. április 4. 6. o.)

**II. A RENDSZERVÁLTOZTATÓ ORSZÁGGYŰLÉS
ELLENZÉKI PADSORÁBAN
1990-1994**

1. TISZTA LAPPAL - A RENDSZERVÁLTOZTATÁS SODRÁBAN

*„Drága Irén!
Először is, közlöm Veled, hogy néhány éve
Váratlanul, ámde mégis véget ért egy korszak.
Lábjegyzet lesz,
Egy csillaggal megjelölt szó jövőbeli történelemkönyvben,
S a lapon alul néhány szó, mely sebtén elintézi:
Hernyók, nyüvek, Hernyók, nyüvek,
Álcák, molyok, Álcák, molyok,
Nagy giliszták elősködtek az örök erőkön,
Míg szőnyeg alá besöpörve éltünk mindahányan.
Túléltek hát! Bár igénybe vett...”*

(Bereményi Géza-Cseh Tamás: *Levél nővéremnek 2.*)

Jog és szabadság

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Alig egy pillanattal vagyunk az államszocializmus illúzióinak szimbolikus halála után. Ez nem pusztán egy győzelem. Ez a végső bizonyíték a hezitáló és naiv nyugat-európai baloldali értelmiségnek, hogy a szocializmus nem működött, nem működik és soha nem is fog működni... A rengeteg fájdalom és vér, több millió ember fél évszázados szenvedése nélkül ezen értelmiségiek még mindig ragaszkodnának ahhoz, hogy a kísérlet még nem ért véget. De véget ért! Az elmúlt negyven év államszocializmusa mindenki számára örök emlékeztetőül kell szolgáljon arról, hogy a szabadságot, az emberi jogokat és a polgári társadalmat csak ideiglenesen tudják kiiktatni ravasz mágusok, megsemmisíteni azonban nem tudják őket.

A szabadság kelet-európai forradalma meglepte a nyugati világot. A nyugati világnak azonban sokkal több teendője van a megrökönyödésnél. Át kéne adnia eszméit, intézményeit és tapasztalatát, hogy a kommunizmus füstölgő hamvai fölött segítse a szabadságküzdelem folyamatát. A szabadság elvei mindennél fontosabbak lehetnek abban, hogy az emberek megtanulják: jogokkal rendelkeznek, és az elnyomással szemben nemcsak a tömeges ellenállásban lehet az erejük, hanem egyénenként is. A szabadelvűség segítségével az emberek megtanulhatják, hogy problémáikra ezentúl ne az államtól vagy a párttól várjanak általános megoldásokat - vissza kell nyerniük a saját maguk feletti felelősséget, és a saját kezükbe kell venniük életük irányítását.

A sikerre vezető csendes forradalmat Magyarország kezdte meg 1988 elején. A változások gyorsasága sokakat aggasztott külföldön és belföldön egyaránt. Mi azonban, akik részt vettünk ezekben az eseményekben, fárasztóan lassúnak éreztük az átalakulást. Most, hogy a szabadság forradalma végbement Kelet- és Közép-Európában, már tisztán látjuk, hogy a rendszer-változtatás felgyorsítására Magyarországon is szükség van. Csehszlovákiában és Romániában a forradalom sokkal gyorsabban ment végbe. De a valóságban ezeknek az országoknak még szembe kell nézniük az átmenet olyan problémáival, amelyeket mi már megoldottunk. Magyarországon az úgynevezett „demokratikus szocializmus” illúziója sokkal kevésbé időszerű, mint más országokban. A magyar ellenzék körében sokkal letisztultabbak az ideológiai irányok, s Kelet-Közép-Európában itt a legerősebb a szabadságjogok helyzete.

Ennek az oka az, hogy egy évvel a politikai szabadság visszanyerése után Magyarországon a gazdasági válság arra kényszerít bennünket, hogy a gazdaság és a gazdasági szabadság szempontjaira koncentráljunk.

Magyarországon már a hatvanas évek végén egyfajta korlátozott piaci rendszert kezdtek bevezetni. Ennek a reformnak az útvesztői és az általa okozott válság nyilvánvalóvá tette, hogy nem létezik olyasmi, hogy „korlátozott szabadpiac”. A piac vagy szabad, vagy nem szabad. Jelen pillanatban a válságból kivezető egyetlen út az, ha alkotmányos garanciákat biztosítunk a magántulajdon számára, és szabályozzuk a magánvállalkozások teljes szabadságát. A tulajdonnak azoknak a kezében kell lennie, akik készek arra, hogy vállalják a befektetés kockázatát, és vállalják a felelősséget a saját döntéseikért.

A gazdasági újjáépítés és a gazdasági demokrácia számunkra azt is jelenti, hogy minden, a gazdaságra vonatkozó politikai programot gyanakvással szemlélünk. Politikai döntések nagyon sikeresen tudnak gazdasági problémákat okozni, ám általában nem tudják megoldani azokat. Gyanakvóak vagyunk az állami bürokráciával szemben is, mivel a bürokrácia más emberek pénzét költi, míg a magántulajdonos a sajátját.

Az állami szektorban dolgozó bürokraták akár mennyi pénzt költhetnek - minden törvényes ellenőrzés nélkül. A szárnyait bontogató magánszektor még ma is szabályok ezrei kötik. Ezen a helyzeten változtatni kell.

Mindemellett nem elegendő csak a magántulajdonnal kapcsolatos túlszabályozás megszüntetése. Azonnal meg kell indulnia egy gyors privatizációs folyamatnak. Az állami szektornak és az állami bürokráciának a minimálisan szükséges területre kellene korlátozódnia. A szabadpiac egy másik követelménye, hogy korlátozni kell a gazdasági információk állami monopóliumát - a piac minden egyes tagjának hozzá kéne jutnia a piaci információkhoz.

E helyzet filozófiai kiindulópontja az egyén: az egyén, amely szabadon dönthet, és amely vállalja is döntéseinek kockázatait. Az egyéni kezdeményezések lehetőségének visszahozatala a gazdaságba az ország gazdasági újjáépülésének egyetlen módja.

A pártállam általános szlogenjei az ország jólétéről elhomályosították a jólét valódi fogalmát: szerintünk egy ország akkor gazdag, ha annak polgárai gazdagok. Nincs jólét gazdag polgárok nélkül. Az állammal szembeni azon kíváncsiság, hogy a társadalmat tegye gazdaggá, és lássa el minden jóval, végül elbukik azon a tapasztalaton, hogy az állam képtelennek bizonyult a magánkezdeményezések helyett bármilyen eredményesebben működő mechanizmus kialakítására.

Ezen átmeneti időszak alatt a jogrendszerrel szembeni kíváncsiság az, hogy ellássa a magánvállalkozókat a tulajdonhoz való jog garanciáival. A piac teljes jogi szabályozását a magánjogra kell hagyni, s a közszabályozás szerepét a piacon való állami beavatkozás korlátozására és a verseny keretfeltételeinek biztosítására kell korlátozni.

Tapasztalataink alapján nem bízunk abban az államban, amely talpra állást ígér. A válságból való egyetlen kiút a magánkezdeményezések ösztönzése és gyarapítása.

Az átmenet időszakában elkerülhetetlennek látszik az állami és intézményi tulajdon létezése. A minimális követelmény az, hogy a magántulajdon ugyanolyan helyzetben legyen a piacon, mint a tulajdon bármilyen más formája. Egyetlen formát sem sújthat semmiféle megkülönböztetés. A piac szereplői közötti kapcsolat kizárólag a szerződések joga által szabályozott önkéntes megállapodásokon kell alapuljon. A szabadpiac alapvető garanciáinak alkotmányos alapjogokká kell válniuk.

Tisztelt Hallgatóság!

Kelet-Európában az állam történelmileg túlsúlyos szerepet játszott a polgári társadalomban. Az úgynevezett modernizációs folyamatot általában maga az állam vezette, mivel a polgári társadalom és az egyén gyenge volt ehhez. Mindazonáltal mikor ez a gyenge polgári társadalom kezdett erőre kapni, az állam általában mindig beavatkozott. A modernizáció és a társadalom elnyomásának eszköze egyaránt a jog volt. A törvényhozás volt az a varázseszköz, amellyel az ország problémáit rendre meg akarták oldani. Ez a varázseszköz azonban nem bizonyult sikeresnek - a bürokratikus szabályozás mindent a mindenható állam uralma alá helyezett.

Ilyen előtörténet után a marxista államszocializmus természetes közegben találta magát. Az az ideológia, amely nem győzött az állam és a törvény elhalásáról beszélni, maga a történelem legdespotikusabb államát hozta létre. Olyan államot, amely szétrombolta a spontán emberi közösségeket, és mindenkit egy mindent átfogó gépezet részévé tett. A gyenge polgári társadalmat, amely korábban létezett, és amely 1945 után kezdett talpra állni, szinte teljesen szétrombolták az ötvenes évek elején, a kommunista hatalomátvételtkor.

A civil társadalom újjraépülésére csak az 1956-os forradalom tragikus bukása után harminc évvel nyílt meg az esély. A polgári szabadságjogok eszméje, a korábbi demokratikus hagyományok ereje, a sikeres nyugati demokráciák befolyása végül kellő lendületet adott Kelet-Közép-Európában a nyolcvanas évek végén a demokratikus változásokhoz.

Hölgyeim és Uraim!

Egy állam nem lehet szabad, ha a polgárai nem szabadok. Minden társadalmi rend alapját az egyén jogai kell hogy képezzék. Az „Út a szolgaságba” üzenete most érte el a világ azon részét, amelyet - polgárai akarata ellenére - szocialistának neveztek. Kelet-Európa népei sohasem fogadták el a rájuk kényszerített kommunizmust. Minden lehetőséget kihasználtak, hogy kibújjanak ez alól az embertelen rendszer alól.

Magyarország nemrégiben megújította, élettel töltötte meg alkotmányát, amely mostantól garantálja az emberek alapvető jogait. A megújult alkotmány elve az, hogy első az egyén, s az állam csak azon területeken játszhat szerepet, ahol nem sérti az egyén jogait. Alkotmányos szinten már vannak garanciáink jogaink védelmére, de ezen jogokért a mindennapi gyakorlat szintjén is meg kell küzdeni.

Ezért gondolom azt, hogy az átmeneti időszak legfontosabb feladata a nyilvánosság és a politikai viták felhasználása, hogy népszerűsítsük a szabadságjogok, a szabadság és a jog eszméit. Egy szabad polgári társadalmat csak az önérvényesítő egyének közössége tud létrehozni. A polgári társadalomnak ellenőrzést kell gyakorolnia az állam felett, és teljes egészében el kell vetnie az államszocializmus minden káros hagyatékát. Mi, magyar demokraták ezért küzdöttünk és küzdünk. Reményeink szerint nem hiábavaló a harcunk a szabadságért, a jogért.

Köszönöm a figyelmet!

(A vitaindító előadás elhangzott 1990. augusztus 27-én, az Aix-en-Provence-ban „Europe de l’Est, Europe de l’Ouest: Europe des libertés?” címmel megtartott nyári egyetem keretében. Angolból fordította: Tillmann Mónika.)

Politikai kibontakozás a demokratikus átmenet során

Az 1988-1990 közötti demokratikus átmenet során számos politikai szervezet jött létre Magyarországon. E szervezetek legnagyobb része értelmiségiek kezdeményezésére alakult politikai mozgalomként indult még 1988-ban. A parlamenti választások idejére a legjelentősebb csoportok a polgárok támogatását élvező, hivatalosan bejegyzett pártokká váltak. 1989 vége óta a magyar politikai színtér vezető gárdája már csak 5-7 pártból állt. E pártok politikai programjai alkották az új magyar közélet alapvető irányait.

Az újonnan megválasztott parlament a hat parlamenti párt (a kormánykoalícióba tartozó Magyar Demokrata Fórum, a Kisgazdapárt és a Kereszténydemokrata Néppárt, valamint az ellenzéket alkotó Szabad Demokraták Szövetsége, a Fiatal Demokraták Szövetsége [FIDESZ] és a korábbi kommunistákból alakult Magyar Szocialista Párt) közötti politikai viták legfőbb színtere lett. Azok a pártok, amelyek nem kaptak elég szavazatot a parlamentbe való bejutáshoz (például a szociáldemokraták, a kommunisták és az Agrárszövetség), szinte teljesen kiszorultak az országos politikából. A parlament, noha elsődleges feladata a törvényhozás, politikai vitaforumként is működik az új törvénytervezetek és törvényjavaslatok tárgyalása keretei között. A középpontban az Alkotmány, a kárpótlás, a privatizáció és a média szabadságának kérdése állt.

A magyar politikai pártokat három csoportra lehet osztani. Az első csoportba az 1988-ban alapított pártok tartoznak. E pártok eredete a kommunista rezsim elleni értelmiségi tiltakozásokra vezethető vissza. Idetartozik a Magyar Demokrata Fórum, amely az ún. népi értelmiség vitaköréeként indult, a FIDESZ, amely kezdetben a jogállamiság elvi alapján álló fiatal értelmiségiek polgárjogi mozgalma volt, valamint a Szabad Demokraták Szövetsége, amely a Szabad Kezdeményezések Hálózataként indult, s amelynek számos tagja az 1970-es és 1980-as évek aktív ellenzékéből került ki. E szervezetek a régi rendszer politikai válságából nőttek ki, s leginkább a jogállamért, az emberi jogokért, a parlamenti demokráciáért, az európai egyesítés és a piacgazdaság ügyéért álltak ki.

A második csoportba a negyvenéves betiltás után most újjáéledő Kisgazdapárt, Kereszténydemokrata Néppárt és a Szociáldemokrata Párt tartozik. Túlnyomórészt egykori tagok szervezték meg őket a pártalakulás második fázisában. Főként az elmúlt negyven év jogtalanságaival foglalkoznak, támogatják a termőföldek és egyéb ingatlanok visszaadását a régi tulajdonosoknak, valamint a nemzeti és szellemi értékek helyreállítását. Politikai bázisuk leginkább vidékről kerül ki.

A pártok harmadik csoportja akkor jelent meg, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a kommunizmus elvesztette a csatát az új erőkkel szemben. Mintegy hetven, nemegyszer marginális és szélsőséges nézeteket valló politikai csoport, klub, még egyszemélyes párt is alakult az 1990-es választások előtt, majd gyorsan el is tűnt azt követően.

E három kategória mellett külön csoportot alkotnak a Magyar Szocialista Munkáspárt szervezeti vagy ideológiai utódai: a Magyar Szocialista Párt és a keményvonalas Magyar Szocialista Munkáspárt.

A magyar politikai pártok elsődlegesen nem ideológiai irányvonalak mentén differenciálódnak. Emiatt nem egy politikai elemző a magyar pártstruktúrának a nyugat-európai modell szerinti gyors átrendeződését jósolta meg. Ez a nagy átalakulás még várat magára, sőt, valószínűleg nem is fog bekövetkezni. A választások élesen körvonalazták a pártok arculatát, és a pártokon belüli kohézió néhány hangos belső vita ellenére is erős maradt.

A pártok politikai célkitűzéseik, általános ideológiai irányultságuk (liberális-konzervatív), a régi rendszerhez való viszonyulásuk, a professzionalizmus színvonala, érzelmi magatartásuk, generációs hovatartozásuk, a nemzeti eszméhez, a modernizációhoz és a valláshoz való viszonyuk alapján különülnek el egymástól. Az országgyűlés gyakorlati kérdések feletti vitái megerősítették a választási kampány során megfogalmazódott politikai különbségeket. Ezek a viták, a kormánynak és az ellenzéknek a közvélemény tájékoztatására irányuló törekvéseivel együtt, lehetővé tették, hogy a lakosság tisztában legyen az egyes pártok politikai álláspontjaival. A rendszerváltást közvetlenül követő, túlnyomórészt szimbolikus politikát egy új parlamenti és pártpolitika váltotta fel, amely meghatározott kérdésekre összpontosított. A pártok további átalakulása a meglévő parlamenti pártok keretein belül történik. E pártok esetleg szövetségre léphetnek egymással vagy átszerveződhetnek, de mindez egy hosszú és szerves folyamat lesz.

Magyarországon az első parlamenti választások egy, már kifejlődött pártszerkezetben zajlottak le. Itt nem feltétlenül arra gondolunk, hogy a választásokat a problémák széles skáláját érintő egymással folytatott összetett vita előzte volna meg. A lényeg inkább a régi rendszer és a kommunizmus elutasítása volt, s a demokratikus pártok pedig úgy versenyeztek, hogy megpróbálták ebben minél inkább túltenni egymáson. Emellett persze megfogalmazták elképzeléseiket Magyarország jövőjéről is, ezek azonban meglehetősen elvontak voltak, és semmiféle biztosíték nem volt arra, hogy a pártok később be is váltják ígéreteiket. Mindemellett a választást megelőző időszak a parlamenti pluralizmus előfutára volt, és meghúzta a fő politikai különbségek vonalait. Ebben az értelemben Magyarország az első szabad választások vízváltójához egy kifejlett pluralista pártszerkezettel jutott el. Ez a helyzet képessé tette az országot arra, hogy a múlt helyett a jövő problémáira és kilátásaira tudjon összpontosítani.

Az érett pártszerkezet megléte - Magyarország történetében először - politikailag kiegyensúlyozott törvényhozást hozott létre, és biztos alapot teremtett mind a kormány, mind pedig az alternatívát nyújtó erős ellenzék számára. Ennek a helyzetnek az előnyei a kelet-európai politikai életet továbbra is uraló kommunista/nem kommunista megosztáshoz képest nyilvánvalóak.

Az erős parlamenti rendszer kiépítésében eddig elért lényeges fejlődésünk ellenére a pártok népszerűsége erősen esett a választások óta. A közvélemény nem sokra becsüli a három *p* betűs szót: pártok, parlament, politika. Ha ma tartanának parlamenti választásokat, a szavazásra jogosultaknak kevesebb mint a fele menne el szavazni. A legutóbbi időközi választások a szavazók érdektelensége mellett zajlottak le - az egyik kerületben mindössze 8 százalékos volt a részvétel.

A közvélemény kiábrándulása a politikából valószínűleg több tényező eredménye. A parlamenti viták többsége rendkívül érzékeny ügyeket érintett, és emiatt magasra szöktek az indulatok. Az ülésekről szóló televíziós közvetítések folyamatos küzdelemnek tűnnek. A rendszerváltás második éve után az emberek jobban szeretnék a változások megvalósulását látni, különösképpen az életszínvonal emelkedésében várnak érezhető fejlődést.

A parlamenti ülések élő közvetítésének köszönhetően az emberek a politikát jelenleg szinte kizárólag a parlamenti vitákkal azonosítják. Ez elősegítette, hogy a kormány tévedései és népszerűtlen intézkedései jobbra elkerüljék a közvélemény figyelmét.

Mit lehetne tenni, hogy visszaállítsuk a parlamentáris politika presztízsét? Pártom, a FIDESZ a Franco halála után Spanyolországban alkalmazott Moncloa-módszer alapján kidolgozott széles körű tárgyalásokat javasolt. Tárgyalások indulnának meg a kormány és az ellenzék

között a hat parlamenti párt képviselőinek részvételével. Az elv az, hogy létrehozzuk a bizalom légkörét és kereteit a kormány és az ellenzék közti együttműködéshez. Erre a fajta együttműködésre különösképpen szükség lesz a még előttünk álló rendkívül bonyolult gazdasági átalakítás során. Mindamellet az együttműködésnek meg kéne állnia azon a ponton, ahol még nem függeszti fel a kormánypártok és az ellenzék közti hagyományos szerepmegosztást. A kormány felelős lenne az egyezmény megvalósításáért, miközben az ellenzék biztosítaná, hogy a kormány megtartsa az ígéreteit. Az egyezménynek a rendszerváltás fő kérdéseit kéne tartalmaznia. Ez lenne a legjobb módszer arra, hogy megvédhessük a parlamentáris demokráciát a demagógia és a populizmus növekvő veszélyeitől.

(Elhangzott az 1991. március 26-án Temesváron, a washingtoni Foreign Policy Research Institute szervezésében megtartott konferencián. Megjelent: *Uncaptive Minds*, New York, 1991. Summer, 40-43. o. Angolból fordította: Tillmann Mónika.)

Egy polgári kormány - polgári ellenzéke

Tisztelt Kongresszus! Hölgyeim és Uraim!

A szabad választások óta a FIDESZ politikájának legfontosabb terepe a Köztársaság Országgyűlése. (...) A frakció beszámolójában azt kívánom összegezni, hogy a FIDESZ az országgyűlési képviselőknek felszólalásaiból, indítványaiból, parlamenttel kapcsolatos tevékenységeiből milyen kép rajzolódik ki. Miként jelennek meg azokban a párt alapidokumentumaiban rögzített politikai értékek.

A FIDESZ parlamenti képviselőcsoportja 22 tagból áll. Ez a 22 fő végzi mindazt a munkát, amely a parlament többi pártjainál jóval több emberre oszlik szét. A frakció igényt formál minden lényeges parlamenti kérdésbe való beleszólásra. Ellenzéki pozíciónknál fogva nem hagyatkozhatunk a kormány eligazító szavára, álláspontjainkat képviselőink és az ígéretesen gyarapodó szakértői csoportok megfeszített munkájával alakítjuk ki.

A FIDESZ képviselői az országgyűlés megalakulása óta mintegy 600 alkalommal szólaltak fel a plenáris üléseken. A leggyakoribb felszólaló a frakcióvezető, Orbán Viktor volt. A toplistát ő vezeti több mint 100 hozzászólással. Az utána következő képviselők 30-40 felszólalással: Áder János, Szájer József, Pap János, Fodor Gábor, Mádi László, Varga Mihály, Frajna Imre és Ungár Klára. A frakció tagjai több ezer módosító indítványt nyújtottak be a különböző törvényekhez és határozatokhoz. Számos FIDESZ-es interpelláció és kérdés hangzott el főként környezetvédelmi, ifjúsági témákban. Képviselőink valamennyien tagjai valamely országgyűlési bizottságnak. Két bizottsági elnököt, két alelnököt és két jegyzőt ad a frakció. A Házbizottságban Áder János szívós erőfeszítései révén beleszólunk a Ház programjának alakításába.

A parlamenti frakció stílusában is kifejeződik érdemi politikája. A parlamenti szereplések során a frakció szinte szókimondással rövid, lényegre törő érveléssel vette fel a versenyt a kormánypártok dagályos szómágiájával szemben.

A hazugság, a szószegés, a törvények megszegése nem lesz más attól, ha azt eltérésnek, ficamnak vagy rugalmasságnak nevezi valaki. A kormánypártok ájtatos, ködösítő stílusát nem áll szándékunkban átvenni.

Másfél esztendő alatt parlamenti megjelenésével a FIDESZ olyan képet alakított ki magáról, hogy álláspontját megalapozottan, szakmai érveket is felhasználva alakította ki. A hozzáértés, a politikai döntéseket előkészítő ismeretek felhasználása az elmúlt rendszer és politika dilettantizmusával szemben fogalmazódott meg a rendszerváltás éveiben. Nem kevésbé fontos elv ez a szabad választások után sem. A FIDESZ nemzedéki indíttatásánál fogva fontos értékként vallja a szakmai hozzáértést. Nem keverjük azonban össze a politikai és szakmai választásokat. A FIDESZ nem technokráciára törekszik. Politikai elveinken alapuló döntések megalapozására, hatásainak előrejelzésére igenis felhasználjuk a szakértelem eszközét. A képviselőcsoport egyes törvényeknél meghozott döntései elvi álláspontokat tükröznek. Az elévülési törvényről, a kárpótlási törvényről, hogy mindjárt a legvitatottabbakat mondjam, nem pusztán azért mondtunk lesújtó kritikát, mert azok közgazdasági vagy jogi szempontból szakmailag hibásak voltak, hanem mert alapvető jogállami, alkotmányossági, igazságossági elveket sértettek, ami nem egyeztethető össze szabadelvű értékeinkkel. Nincsen szó tehát a barátaink által gyakran hangoztatott újpopolizmusról, a politikai elveink szakmai értékekkel való helyettesítéséről.

A kormányról és a parlamenti pártokról megfogalmazott kritikánkban a politikai elvi indíttatás azonban hangsúlyosan kiegészül a szakmai bírálattal.

A liberális politika elvei a természetellenes ideológiák ellen és a túlideologizált politikai viták ellen is felvértezték a FIDESZ-t. A szabadelvű eszmék egyik legfontosabb eleme a pragmatizmus: az eszmék, elvek lehetőségekhez igazítása, szemben az ideológiai diktatúrával; a pragmatizmus, amely a túlzások, a szélsőségek, bármely tan nevében vallott doktriner törekvések kíméletlen bírálatával a normális élet és társadalom alapja, különösen fontos egy abnormális rendszer meghaladásakor! A parlamentben tárgyalt legfontosabb törvényekre a pragmatikus liberális elvek jó iránytűül szolgáltak. Politikai, morális, filozófiai álláspontjaink közösen vallott frakcióvéleménnyé alakítása egy-egy nagy súlyú vagy nagy érdeklődést kiváltó jogalkotás kapcsán persze nem pusztán technikai kérdés. Ez mindig kemény viták, hosszú előkészítő munka eredménye. Parlamenti tevékenységünk, álláspontjaink egyik fő szervező elve a következetességre való törekvés. A következetességre pedig csak akkor van mód, ha a korábbi kiindulópontok megalapozottak. Rövid távú, olcsó népszerűség végett nem áldozunk fel elveket.

Tisztelt Kongresszus!

A párt alapidokumentumaiban rögzített szabadelvű eszmék, az állami végrehajtó hatalom korlátozása és hatékony ellenőrzése, a polgárok szabadságjogainak, a kisebbségnek többséggel szembeni védelme, a joguralom a napi politikai gyakorlatban kaptak teret a FIDESZ-frakció ellenzéki alapú megnyilvánulásaiban. Áttekintve egy parlamenti esztendő munkáját, a FIDESZ egyes részkérdésekben kialakított állásfoglalásait egymás mellé rakva egy biztos alapokon álló alkotmányos liberális szellemiség körvonalai bontakoznak ki.

Az elmúlt év egyik legfontosabb ügye az Országgyűlés kormány feletti kontrolljának a lehetlenné tétele elleni folyamatos küzdelem volt. A kormány szinte minden ponton igyekezett a parlament szerepét visszaszorítani. Az ellenzéki helyzet eleve kötelességünkkel róttá, hogy különösen érzékenyen reagáljunk ezekre a törekvésekre. A Házbizottságban, valamint a plenáris üléseken ügyrendi felszólalásainkban megpróbáltunk ellenállni annak a törekvésnek, hogy a kormány koncepciótlan törvénygyártássá züllessze a magyar Országgyűlés munkáját.

A kormánypártok szívósan megakadályozták azt, hogy a kormány tevékenységével, mulasztásaival kapcsolatban parlamenti bizottságok álljanak fel. A FIDESZ két ízben javasolta vizsgálóbizottság felállítását: a horvátországi fegyvereladással kapcsolatban a kormány által

elkövetett, az ország nemzetközi megítélését súlyosan érintő jogszabálysértések kivizsgálására tett Kövér László indítványt, és legutóbb a frakció nyújtott be határozati javaslatot a költségvetés botrányos és törvénytörő kihirdetésének felderítésére.

Németh Zsolt interpellációt intézett a közoktatási miniszterhez, amiért a minisztérium megakadályozta egy, az egyházakkal kapcsolatos parlamenti vizsgálóbizottság munkáját.

Az 1991. és 1992. évi költségvetés és adótörvények tárgyalása során felemeltük a szavunkat amiatt, hogy a kormány törvény- és házszabálysértések sorozatával, a késői beterjesztéssel, a presztízsszempontról áteröltetés törekvéssel lényegében az Országgyűlés legfontosabb jogosítványának, a minden magyar állampolgárt közvetlenül érintő költségvetés megszavazásával kapcsolatos jognak a gyakorlását tette lehetetlenné. Áder János és Orbán Viktor a miniszterelnök Alkotmányügyi Bizottság előtti meghallgatását, a törvénytörő és késedelmes beterjesztés miatti felelősség megállapítását kezdeményezte. A költségvetési vitában, de több más törvénytörő is az év folyamán Áder János akadályozta meg ügyrendi felszólalásaival a kormánypártoknak vagy a házelnöknek a kormány nyomására történő többrendbeli visszaeső házszabálysértési kísérleteit.

Wachsler Tamás interpellációban hívta fel a figyelmet a honvédelmi tárcánál tapasztalható laza költségvetési fegyelemre, és egy módosítóindítvány-csomaggal azt kívánta elérni, hogy a végrehajtó hatalom széles jogosítványait az Országgyűlés által jóváhagyott költségvetésen belüli átcsoportosítások alaposan nyirbálják meg. A fogyasztási adó tárgyalásánál Varga Mihály azt kifogásolta, hogy a parlamenti adómegállapítási jog alkotmányellenesen kerül át a kormány hatáskörébe. Ungár Klára az államháztartási törvény tárgyalásakor a közpénzek kormány általi elköltése felett a képviselők és az Országgyűlés hatékony jogosítványait sürgette. A politikai képviselők közpénzek elköltésére irányuló hajlamát kívánta Ungár Klára és Orbán Viktor korlátozni azzal a Kornai Jánostól kölcsönvett javaslattal is, hogy a világhiállítás sikerétől függően a kormánytisztviselők adják zálogba vagyontárgyaikat.

Az önkormányzatok céltámogatásának elveit rögzítő határozat vitájában Szájer József a parlament semmibe vételének nevezte azt, hogy a kormány úgy terjesztette be a javaslatot, hogy azt már előzetesen végrehajtotta a BM. Az azonos szövegű határozati javaslat kétszeri beterjesztésének botrányos voltára Tirts Tamás hívta fel a figyelmet. A FIDESZ-es képviselők pedig tiltakozásképp a második alkalommal korábbi felszólalásukat olvasták fel szó szerint a jegyzőkönyvből.

A végrehajtó hatalom feletti fékek és ellensúlyok biztosítása érdekében számos további lépést tett a FIDESZ-képviselőcsoport. Áder János részt vett az Állami Számvevőszékről szóló törvényt módosító tervezet bizottsági kidolgozásában. A Nemzeti Bank elnöke eltávolításának politikai illetet sértő, civilizálatlan indoklása ellen napirend előtti felszólalásban tiltakoztunk. Surányi György bankelnök leváltásával beigazolódtott az a törekvésünk, hogy az MNB függetlenségének biztosítására intézményi garanciák kellenek. Ezt még Áder János javasolta az 1990-es alkotmánymódosításkor, akkor indítványát a paktumos többség leszavazta. A koncessziós törvény tárgyalásakor az állami korrupció lehetőségének kizárására irányuló garanciális szabályokat hiányoltuk.

A bírói hatalmi ág megerősítése érdekében a bírák javadalmazásának nagyobb mértékű emelését kezdeményeztük a költségvetési irányelvek vitájában. A katonai bíróságok átalakításánál Szájer József sikerrel kardoskodott a katonai bíráskodás legalább egy részének civilizált tétele érdekében. Áder János külön közigazgatási bíróság felállítására tett javaslatot. A bírósági vezetők kinevezéséről szóló törvény módosításánál támogattuk az országos bírói tanács megalakítására és erős költségvetési jogaira irányuló kompromisszumos javaslatot. Az

ügyvédségről szóló törvény módosításakor egy jóval liberálisabb képviseleti rendszerre tettünk indítványt.

A FIDESZ-es javaslatok és hozzászólások egy jelentős része érintette a polgári, kisebbségi jogok védelmét. A szabadságjogok egyik leginkább fenyegetett területén Molnár Péter a sajtó- és a médiatörvény bizottsági előkészítésében vett részt, aktívan törekedve a kormánypártok és az ellenzék közötti kompromisszum megteremtésére egy liberális sajtószabályozás végett. Interpellált az igazságügyi miniszterhez a médiatörvény mielőbbi betervezése érdekében, valamint a legfőbb ügyészhez sajtótermékek ügyészi felfüggesztése ellen. Orbán Viktor ügyrendi felszólalásában bírálta a Házelnököt és a kormánypártokat a televíziós közvetítés leállítása miatt a költségvetés vitája során.

A demokráciaellenes, szélsőséges, intoleráns nézetekkel szemben gyakran folytatott polémiát a FIDESZ-frakció. Orbán Viktor, Kövér László és Áder János kétperces és napirend előtti felszólalásai a kisgazdapárti nézetek kíméletlen bírálatáról különösen emlékeztetnek.

Az egyházak függetlensége, a lelkiismeret szabad gyakorlása érdekében a FIDESZ saját koncepciót dolgozott ki az egyházi ingatlanokról szóló törvény tárgyalásakor. Fodor Gábor, Németh Zoltán és Sasvári Szilárd a diszkriminációt lehetetlenné tevő átfogó alapítványi finanszírozásra tett javaslatot. A szabad szakszervezeti szervezkedés biztosítása érdekében terjesztette be Rockenbauer Zoltán és Frajna Imre más frakciók tagjaival együtt a szakszervezeti vagyonról szóló törvényjavaslatot, amelyet nagy többséggel elfogadott a parlament. Mádi László egy rendőrségi törvénysértéssel kapcsolatban interpellált. Deutsch Tamás pedig maga vált egy alkotmányellenes rendőrségi intézkedés áldozatává, amikor megsértették mentelmi jogát. A menekültügy egységes szabályozásának hiányára hívta fel Szelényi Zsuzsa interpellációja a figyelmet.

A FIDESZ többször tiltakozott az állam magánszférába való beavatkozása ellen. Fodor Gábor az adózás rendjéről szóló törvény, Tirts Tamás pedig a népesség-nyilvántartásról szóló törvény súlyos, személyiségi jogokat sértő rendelkezéseit bírálta. Glattfelder Béla a földadó, Varga Mihály a gépjárműadó felesleges és értelmetlen bevezetése ellen szólalt fel. A tulajdonjog korlátozásával és az etatista kormányzati törvényjavaslatokkal kapcsolatban emeltünk szót az önkormányzati vagyontörvény és Polgári Törvénykönyv módosításakor. Az 1990-ben Szájer József által benyújtott és elfogadásra került alkotmánymódosítás a tulajdonjog védelmére hatékony eszköznek bizonyult a kormánykoalíció visszatartására további tulajdoni bizonytalanságok okozásában például a kárpótlási törvénynél, a világkiállításról vagy az egyházi ingatlanokról szóló törvénynél.

Az ún. politikai igazságtételi törvények tekintetében a FIDESZ az alkotmányos, személyiségi jogokat, garanciákat nem sértő megoldásokat, mint az egyes nyugdíj-kiegészítések megszüntetéséről szóló javaslatot, az elítéltek kárpótlására, a törvénysértő ítéletek semmisségére vonatkozó törvényjavaslatokat támogatta. Az alkotmányosságot és jogállamiságot sértő törvénykezdeményezéseket, mint a kárpótlási és az elévülési törvényt, határozottan elutasította. Az utóbbinál a jogállami elvek melletti kiállítás demonstrálására név szerinti szavazást kértünk. Fodor Gábor és Orbán Viktor a vitában elmondták, hogy számos jogállami keretet nem sértő megoldás marad kihasználatlanul a múlttal való elszámolás területén. A FIDESZ-frakció aktív volt az egyes törvényjavaslatok szakmai hibáinak kijavításában. Ennek legszebb példái Deutsch Tamásnak a világkiállítási törvény valamennyi paragrafusát érintő jogi kritikája, valamint Áder János törvénysértő hatásköri javaslatról elmondott megsemmisítő hozzászólása volt.

Tisztelt Kongresszus! A jogállamiság fontos elemét képezi az önkormányzatok szabadsága. A FIDESZ szabad, önállóságában, jogi és anyagi feltételeiben biztosított, de a magyar hagyományokhoz is igazodó és működőképes önkormányzati rendszer mellett foglalt állást. A parlamenti frakció kivette részét az 1991. év első felében elfogadott, az önkormányzatokat érintő törvények megvitatásából. Számos módosító indítványt adtunk be önkormányzati tisztviselőink tapasztalatai alapján. Sajnos, a kormány részéről a fogadókészség minimális volt, így - a koncepcionális eltérések miatt - ezek közül utasítottunk el a végső szavazásnál a legtöbb törvényt. Többszörre eredménytelenül emeltük fel a szavunkat az önkormányzatok alapjogainak korlátozása és a kormány kétharmados elv alóli kibújási kísérletei ellen. Számos indítvány még ma is döntésre vár az Alkotmánybíróság előtt.

A fővárosi törvénynél Tirts Tamás felszólalásai és módosítójavaslat-csomagja egy racionális és az európai nagyvárosokra jellemző city-konceptióra mind a kormánypártoknál, mind az SZDSZ-nél süket fülekre talált. Trombitás Zoltán, Mádi László és Szájer József a megyei jogú városok érdekvédelmében értek el eredményt.

Tisztelt Kongresszus! Az állammal szembeni alkotmányos és gazdasági bizalmatlanságunk ugyanannak az éremnek a két oldala.

A FIDESZ választási programjában egy liberális, a magángazdaságra épülő, antiinflációs, a leszakadó rétegek felzárkóztatására törekvő gazdaságpolitika mellett kötelezte el magát.

A kormány gazdaságpolitikája bírálatának legfontosabb alkalmai a költségvetési és a zárszámadási viták voltak. A költségvetési törvényjavaslat vezérszónoklatában Orbán Viktor az állam gazdasági újraelosztásban megőrzött túlsúlyos szerepe ellen foglalt állást, bírálta a kormányt a magas deficit megtartása és az inflációs nyomások gerjesztése miatt. A FIDESZ fő törekvése az 1992-es költségvetés és adótörvények tárgyalásánál a költségvetési hiány csökkentése volt, valamint annak a felmutatása, hogy a hiány adott nagysága mellett is lehetséges alternatív gazdaságpolitika: ez pedig az oktatás és a gyermekvédelem kiemelt kezelése lenne. A bölcsődékre és az oktatásra fordítható összegek növelését célzó módosító indítványunkat név szerinti szavazással voltak kénytelenek a kormánypárti képviselők leszavazni.

Ungár Klára az állami beruházások iránti bizalmatlanságunk kifejtésével, inflációgerjesztő hatásai miatt bírálta a világiállítást megrendezésének kormányzati és Palotás-féle ködvárát. Az inflációellenes politika kudarcára hívták fel a figyelmet az MNB-elnök leváltásakor. A kárpótlási jegyek inflációs hatásaira a FIDESZ vezérszónokai hívták fel a figyelmet.

A FIDESZ elutasította a reprivatizáció gondolatát. Glattfelder Béla diszkriminatív jellegűnek értékelte a kárpótlási törvény korlátozott reprivatizációs törekvését. A FIDESZ képviselői - különösen Kósa Lajos - a privatizáció államilag vezérelt módszere ellen többször állást foglaltak. Kósa Lajos a vagyongazdasági irányelvek hiánya miatt előállt alkotmányellenes helyzetre hívta fel a figyelmet. Orbán Viktor az Állami Vagyonügynökség Igazgatótanácsának szabályozására önálló indítványt tett további összeférhetetlenségi szabályok beiktatására: ne lehessenek tagjai a tanácsnak a privatizációban érdekelt bankok elnökei.

A szervezeteket érintő törvényjavaslatoknál Glattfelder Béla a szervezetek belső dokumentációjának megerősítésére, a szervezeti és társasági formák határozott elválasztására tett javaslatot. Sikertelen volt a kárpótlás és a szervezeti átalakulás összehangolására tett, a tulajdoni jogbizonytalanságot megszüntetni kívánó indítványa: a kormánypártok leszavazták.

A FIDESZ képviselői támogatták a Kupa Mihály-féle program európai szintű, a gazdaság liberális jogszabályait megalapító törvényjavaslatait, mint a számviteli- vagy a csődtörvényjavaslatot. Szájer József bírálta a kormánypártokat, amiért a gazdasági társaságokról szóló

törvénymódosításban lehetetlenné tették a társasági szerződés feltűnő értékaránytalanság miatti megtámadását, s ezzel egy vagyonátmentés ellen felhasználható civilizált polgári jogi eszközt semmisítettek meg. Több törvény esetében azért kritizáltuk a kormányt, mert a gyakori és koncepciótlan változtatgatás a gazdasági élet kiszámíthatóságát és a jogbiztonságot sérti (ilyenek: az adótörvények, a Gt. módosításai).

A FIDESZ a választások előtt úgy foglalt állást, hogy a szociálpolitika csakis a meglévő gazdaságpolitika által teremtett forrásokra épülhet. A frakció ellenállt a szociális demagógia csábításának, nem bírálta a kormány olyan megszorító intézkedéseit, amelyeket egy liberális piacgazdaság elemeként vezetett be. Kifogásolta azonban pazarló szociálpolitikáját és a kormány hezitálását a nagy elosztási rendszerek átfogó reformja kapcsán. Novemberben a frakció külön ülést tartott a szociálpolitikai kérdésekről.

Rockenbauer Zoltán A Munka Törvénykönyvének tárgyalásakor egy szabad, a felek mellérendeltségét jobban érvényesítő javaslatcsomagot adott be. A parlamenti pártok közül egyedül a FIDESZ tett liberális javaslatot a munkajog szabályozására. Mádi László előre jelezte a végkielégítéssel kapcsolatos várható kedvezőtlen gazdasági hatásokat. Ő hívta fel a figyelmet arra, hogy a foglalkoztatási és munkanélküliekről szóló törvény hamarosan módosításra szorul a hirtelen megugró munkanélküliség miatt. Az ő prognózisa pontosabbnak bizonyult a kormányénál! Frajna Imre folytatott jórészt eredménytelen küzdelmet a többi parlamenti párttal szemben a társadalombiztosítási önkormányzat szocialisztikus elképzelése ellen.

Frajna Imre, Trombitás Zoltán és Szájer József a lakáspolitikában szólaltak fel, illetve interpelláltak több alkalommal.

Tisztelt Kongresszus! A FIDESZ parlamenti frakciója kiemelt kérdésként kezelte az ifjúság kérdéseit. Deutsch Tamás az ifjúsági parlamenti bizottság felállítását javasolta, ő fejtette ki a FIDESZ ifjúságpolitikai elképzeléseit a parlament ifjúsági vitanapján, valamint a költségvetési viták során. Az Országgyűlés ifjúsági képviselőcsoportjának a vezetőjeként ő interpellált a Nemzeti Gyermekek- és Ifjúsági Alapítvány ügyében a miniszterelnökhöz. Mádi László az ifjúsági munkanélküliséggel kapcsolatban, Trombitás Zoltán pedig az ifjúsági takarékbetéttel kapcsolatban terjesztett elő interpellációt.

Az oktatás támogatását gazdasági prioritásként a költségvetési viták során fogalmazta meg Orbán Viktor, Sasvári Szilárd több felszólalásában. Sasvári Szilárd vezeti a parlament Oktatási Albizottságát, ahol sikerült elérni, hogy a közoktatási és szakképzési törvényt együtt tárgyalhassa majd az országgyűlés. Tiltakoztunk az ösztöndíjasok megadóztatása ellen a személyi jövedelemadó vitájában. A FIDESZ frakciója decemberben rendkívüli frakcióülést tartott az oktatási kérdésekről. Az oktatással kapcsolatos törvények vitájára gőzerővel készült ez évben is a képviselőcsoport.

A parlament falai között jelen volt a FIDESZ-es környezetvédők hangja. Pap János környezetvédelemmel kapcsolatos interpellációi a keddi ülésnapok elmaradhatatlan eseményei lettek. Számos miniszteri választ nem fogadott el a Ház. Pap János indítványai előremozdították a dél-alföldi települések ivóvízellátását és Bős-Nagymaros ügyét is. Részletes felszólalás hangzott el a világkiállítás tervének környezetvédelmi átgondolatlanságáról és a szovjet csapatok környezetszennyezéséről is.

Molnár Péter szívós természetének és felkészült javaslatának köszönhetően a Kulturális Albizottságban sikerült nyomást gyakorolni a kormányzatra a kultúrafinanszírozás liberálisabb megoldásai irányában. Decentralizált, autonóm alapok jöttek létre egyes kulturális területek támogatására a központosított Nemzeti Kulturális Alap helyett. Molnár Péter gyakran bírálta a kulturális vállalatok privatizációjának anomáliáit.

Utolsó témának marad a frakció külpolitikai ténykedéseinek megemlékezése. A külpolitika kevésbé szerepelt a parlamenti ülések napirendjén. A kérdésben rendezett politikai vitanapon Hegedűs István és Németh Zsolt fejtette ki a FIDESZ álláspontját. A Baltikummal kapcsolatos FIDESZ-es álláspont vagy a kínai külügyminiszter látogatása során tanúsított tiltakozó magatartás a határozott elvi, emberi jogokra alapuló irányvonalat jelenítette meg. A költségvetési vitában Szelényi Zsuzsa egy olcsóbb külpolitika FIDESZ-es koncepcióját vázolta. Az érzelemmentes, feladatokra koncentráló, pragmatikus viszony és a környező országokkal, valamint az ott élő magyar kisebbségekkel kapcsolatos higgadt álláspont több elemében határozottan elütött a többi parlamenti pártétól. A FIDESZ fejtette ki a pártok közül elsőként átfogóan külpolitikai koncepcióját. Az Orbán Viktor által vezetett FIDESZ-es delegációk szervesen illeszkedtek be a párt külpolitikai offenzívájába, amelynek sikerét a FIDESZ egyre jobb nyugati sajtója is jelzi (New York Times, Neue Züricher Zeitung, Economist, Independent). Szelényi Zsuzsa a FIDESZ Európa Tanácsba delegált képviselőjeként menekültügyekkel, ifjúsági kérdésekkel és a liberális pártokkal való kapcsolattartással foglalkozik. Wachsler Tamás az Észak-Atlanti Közgyűlésben épített ki komoly FIDESZ-es hadállásokat. Ő a Közgyűlés első volt keleti tömbbeli tisztségviselője.

Tisztelt Kongresszus! A FIDESZ parlamenti frakciójának fentiekben felsorolt tevékenysége természetesen nem kimerítő. Arra azonban elegendő, hogy összegzésként megállapítsuk, hogy a frakció és a mögötte álló szakértői bizottságok kemény és kitartó munkát végeztek az elmúlt évben. Abban sem kell kételkednünk, hogy mindezt a FIDESZ választott szervei által meghatározott elvek és program szellemiségével összhangban tették: őszintén, komolyan!

Köszönöm a figyelmet!

(A parlamenti frakció beszámolója. Elhangzott a FIDESZ IV., Pécsi Kongresszusán. *FIDESZ PRESS*, 1992. március 8. 17-21. o.)

2. LEGYEN A TÖRVÉNY AZ ÚR! - ALKOTMÁNY, KÖZJOGI BERENDEZKEDÉS, SZABADSÁGJOGOK

*„... a legdemokratikusabban megfogalmazott alkotmány
sem ér egy hajítófát, ha nem intézményeken, szokásokon
alapszik, és nem az emberek szívében él.”*

(Vámbéry Rusztem)

A Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról (Általános vita)

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Elnök Úr! Tisztelt Ház! Hölgyeim és Uraim! Nincsen társadalom, amely örök életű alkotmányt vagy örök életű jogot tudna alkotni - írja az amerikai alkotmány atyja. Nem ilyen az amerikai, de az olasz alkotmány sem. Az olasz alkotmányt is az elmúlt időszakban, az elmúlt harminc évben legalább négyszer módosították.

A most előttünk fekvő alkotmánymódosítás szerzőit nem is vezette az öröklét hiú igénye, Justinianus vagy Jefferson büszkesége. Hogyan is vezethette volna, amikor egy sebtében megkötött pártközi megegyezés határidejének szorításában kellett neves jogász szerzőinek összezsapniuk a szövegét? *(Derűltség.)*

Az eredmény persze így sem lebecsülhető. Végre egy, a többpártrendszerben is működőképes, a kormányzati és ellenzéki funkciókat tisztán elhatároló Alkotmányunk lehet. Megkönnyebbülhet mostantól az a szocialista párti képviselőtársunk is, aki nemrégiben azt nyilatkozta az egyik újságban, hogy milyen nehéz lesz az Alkotmány ama passzusát megvalósítani, amely a demokratikus szocializmusra utal. Vegyük hát le a felelősséget a vállukról, húzzuk ki gyorsan ezt az ódivatú rendelkezést. A sietséget ebben az esetben nem ellenzem. Meg kell előznünk azt, hogy mondjuk Thürmer úr az Alkotmánybírósághoz rohanjon a szocializmus megvédése érdekében.

Szocialista képviselőtársaimnak azonban továbbra sem kell aggódniuk, talán még akad oly nyugodt erő a Házban, amely ha nem is szocialista, de legalábbis a szociális piacgazdaságot valósítja meg jobb sorsra érdemes hazánkban. *(Derűltség.) (...)*

Tisztelt Ház! Mivel a vitában a FIDESZ részéről benyújtott hat módosító indítványnak én vagyok a szerzője, (...) előre is elnézést szeretnék kérni a rengeteg olvasnivalóért. Indítványaim az Alkotmány alapelveit és alapvető jogokat érintő módosításokhoz kapcsolódnak.

Az Alkotmány 1. fejezetét érintő javaslatok többségével egyetértek. Nem eléggé következetes azonban a gazdaságra vonatkozó elveknek a kifejtése az alkotmánymódosítás tervezetében. Javaslataim a piacgazdaság, a gazdasági alkotmányosság egyértelmű összehangzó rögzítését kívánják. Az a törekvés vezérelt, hogy ne pusztán politikai deklarációvá, hanem valóságos, bíróságok előtt is hivatkozható jogi szöveggé váljon az Alkotmány e része is, és eltűnjenek a múlt rendszer nyomai a szövegből.

A 7. szakasz (1) bekezdéséhez: (...) javaslatom arra vonatkozik, hogy törölje az Országgyűlés az Alkotmányból a szövetkezetek támogatását és elismerését; egy valódi piacgazdaságban ugyanis nem teremthetünk alá-fölrendeltséget a különböző vállalkozási formák között. Ilyen erővel nevesíthetnénk azt is, hogy az Alkotmány a kft.-ket, a részvénytársaságokat vagy

mondjuk a nemzeti megújulás programja által vállalkozási formának tévesztett lízinget részesíti különleges bánásmódban. *(Derűltség.)* Nincs ok tehát a szövetkezetek kiemelésére. A szövetkezetekről szóló rész amúgy is ellentmondásban maradna a vállalkozás szabadságát kimondó szakaszokkal. Ha a szövetkezetek védelmére nincs is szükség, annál inkább védeni kell a földhöz való tulajdonjogot. Erről szól a negyedik oldala a módosító indítványnak. Eszerint a földről szóló törvény elfogadásához a jelen lévő országgyűlési képviselők szavazatának kétharmada legyen szükséges. Ezt a földtulajdonviszonyok szabályozásának fokozott társadalmi jelentősége indokolja. Ezzel kiegészítjük harcostársaink is bizonyára egyet fognak érteni, hiszen Kohinor gyémántját nem védhetik holmi egyszerű többséggel elfogadott közönséges törvények. *(Derűltség és taps.)*

A módosításom ötödik oldalán szereplő 7. szakasz kiegészítő bekezdés az Alkotmány eddigi lényeges hiányosságát kívánja megoldani. Más polgári demokráciákhoz hasonlóan megteremti a normaszövegben a tulajdonhoz való jog alanyi jogként való védelmét. Az eddigi szöveg ugyan védi a tulajdont, de nem a hozzá fűződő alanyi jogot. Ez a megoldás követi a francia forradalom Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának példáját.

Javaslatom elfogadása szimbolikus jelentőségű lehet a polgári szabadságok és a magántulajdon alapján álló piacgazdaság melletti állásfoglalás szempontjából. A javaslat nem más, mint a legnagyobb parlamenti párt egyik fő jelszavának Alkotmányba foglalása. Csak emlékeztetnék Kölcseyre: tulajdon és szabadság. *(Kézét az álláshoz emeli. Derűltség.)*

A gazdasági alapjogokat érintő utolsó javaslatom egy megvalósíthatatlan követelményt iktatna ki az Alkotmányból. Tulajdonképpen ez egy jó tanács a mindenkori kormányzó pártok, de különösen egy, kinyilvánított szándékaiban gazdasági rendszerváltást vezényelni vágyó kormánypárt részére. Továbbra is elismerve a normaszövegben a vállalkozás és a piac szabadságát, kimaradna a szabadságok korlátozását kétharmados törvényhez kötő követelmény, ugyanis ha ez mégis benn marad, akkor ma nap mint nap alkalmazott gazdasági intézkedéseket - ilyenek az export- és importkorlátozások, a tőzsde-, a bankfelügyelet, a devizasabályok, és még sorolhatnám tovább - azonnal alkotmányellenesnek lehetne nyilvánítani. A kormányozhatósághoz ez is kell, s jobb, ha kimondjuk, mintha szemet hunynánk egy folyamatosan alkotmányértő gyakorlat felett.

Azért mertem a gazdasági rendszerváltást kifejező gazdasági alapelvek körében tartalmi módosításokat tenni a fenti elemzett négy esetben, mert úgy vélem, ez nem megy túl a mostani alkotmánymódosítás ambícióin, de szakmailag, tartalmilag és formájában javítja azt. (...)

Tisztelt Országgyűlés! Módosító indítványaim másik csoportja az alapvető jogok biztosítékaira vonatkozik. A parlament remélhetőleg hamarosan folytatja a polgári szabadságjogokról szóló alapvető törvények megalkotását. Fontos lett volna, hogy a tárgyalta törvényjavaslat ehhez iránymutatást adjon. Ez az iránymutatás azonban hiányzik.

A kétharmados törvényekből nem bontakozik ki a polgári szabadságjogok teljes modern katalógusa, kialakuló demokratikus rendünkben azonban a kétharmados törvényeknek különös jelentőségük lesz. Erre épülhet majd rá az új Alkotmány, de szükség lett volna egy mögöttes, átfogó koncepcióra is. (...) Azt remélem, senki sem vitatja, hogy minél előbb új Alkotmány kell, olyan Alkotmány, amelyről Thomas Jeffersonnal el lehet mondani, hogy „országunk összegyűjtött bölcsességeinek folyománya”.

Sajnálatos, hogy a nemzeti megújulás programja egy szót sem ejt az új Alkotmány tervéről. Lényeges biztosíték az új módosítás szerint is, hogy az alapvető szabadságjogokat védő törvényeket nem módosíthatja kényére-kedvére semmilyen egyszerű kormánytöbbség, hanem elfogadásukhoz politikai konszenzusra van szükség. Ez a garancia az új Alkotmányban majd

ki kell hogy egészüljön a polgári engedetlenség jogával, hiszen egy bármennyire is általános politikai konszenzus sem sértheti az egyén jogát, azt a jogot, amelyet nem ruházott át semmiféle kormányra, semmiféle parlamentre; de ez a jövő kérdése.

Sajnálatos, hogy ez a javaslat éppen az ellenkező irányba kíván jelentős lépést tenni. Módosításom éppen arra irányul, hogy megakadályozza az alapvető jogok korlátozására irányuló kísérletet. Ez a kísérlet azt célozza, hogy az alapvető jogoknak csak a lényeges tartalmára vonatkozóan követeljen meg törvényi szabályozást. Ez a javaslat megengedhetetlen módon szűkítené az alapjogok védelmét, hiszen ki döntheti el azt, hogy mit jelent a lényeges tartalom? Másként vélekedhet például a sajtószabadság lényeges kérdéseiről - hogy egy ma divatos névsorral éljek - Bánk bán, Tiborc vagy Petúr (*Derűtség*), hiába ugyanazon párt, illetve tragédia tagjai a felsorolt urak. (*Taps.*)

Az az érv, hogy enélkül parttalanná válnék a törvényhozás, nem elegendő egy jogvédő garancia felpuhítására. Az alkotmányosság nemzetközi normái e tekintetben elegendő iránymutatást adnak. Az előterjesztők érve, hogy a pihenés jogának alapján a szervezett üdültetés szabályait is törvénybe kellene foglalni, alaptalan. Az azonban már a pihenés jogához tartozik, hogy mindenkinek joga van heti pihenőnapra, és hogy a vasárnap a mi kultúránk hagyományainak a megsértése nélkül nem tologatható a miniszterek kedve szerint, amire eddig már számos példa volt.

Tisztelt Képviselőtársaim! Az előbb vázolt szűkítés terjedelmében is szemben áll a mostani alkotmányozással, amely a jogok biztosítékait akarja megeremteni, biztos alapokra akarja helyezni. Ismét kedvenc szerzőmet, Thomas Jeffersont kell idéznem, hogy felriasszam demokrata lelkiismeretünket. „Inkább kitenném magam a túl sok szabadság kényelmetlenségének, mint annak, hogy túl kevésben legyen részem. Lehet, hogy téves a mércém, de sohasem fogom feladni azt a szándékomat, hogy kivegyem a kevesek hatalmából azt, hogy a sokaság dolgát korlátozzák.”

Egy új Alkotmány az egyértelmű szabályozás végett majdan bevezethetné az osztrák alkotmányból ismert alkotmányos norma fogalmát. E megoldás szerint a szabadságjog garanciáját jelentő szabályhoz minősített többségre, többi részeihez pedig egyszerű többségre van szükség. A kerettörvény fogalma hasonlóan biztosíthatná, hogy valóban nem törvényi jelentőségű szabályokat alacsonyabb szinten lehetne megfogalmazni. Bízunk az európai jogrendszerek és saját jogérzékünk ítéletében! Jogi kultúránk több évszázados alapértékei kellő iránytűk lehetnek annak az eldöntésében, hogy mi kíván törvényi szabályozást.

Utolsó módosító javaslatom egy alapvető szabadságjogot érint, éspedig az őrizetbe vétel törvényességét garantáló, az angol jogból átvett Habeas Corpus intézményét. (*Gyér taps.*) Az Európába való jogi belépőnek is lehetne tekinteni ezt a magyar jogból régóta hiányzó intézményt.

Véleményem szerint azonban ez a szabály csak akkor jelent tényleges jogot, valós biztosítékot, ha konkrét időpontot tartalmaz. Én az Európában bevett 72 órát tartom megfelelőnek, de kérem az igazságügy-miniszter urat, hogy nyilatkozzék, ha erre a bírósági rendszer állása nem ad lehetőséget, mi legyen az az időpont, amelyet még elbír a jelenlegi igazságszolgáltatás.

Hogy emlékeztessen a szabályra a jelenlevőket, arról van szó, hogy az őrizetbe vétel után a bíróság elé állításig nem telhet el 72 óránál több, ellenkező esetben szabadlábra kell helyezni.

Ha nincs az őrizetbe vétel konkrét időhöz kötve, akkor a „rövid időn belül” kifejezés nagyon sokféle értelmezést nyerhet egy évtől három percig terjedő skálán. Az orosz nyelvben járatos kollégáink valószínűleg ismerik a „kis szicsasz” és a „nagy szicsasz” közötti különbséget. *(Derültség, taps.)*

Tartalmi észrevételeim után szeretnék egynehány formai megjegyzést is tenni.

Az alkotmánymódosítás tervezetében nem nagyon törekszik a jogászai értelmezést segítő és elegánsabb egységes szóhasználatra. Csak utalnék arra, hogy a szabadságjogokat felsoroló, kétharmados többséget megkívánó záradékokban a törvények megnevezése nagyon tarka képet mutat: utazási, letelepedési szabadság szabályozásáról törvény, személyes adatok védelmét biztosító törvény, a lelkiismereti és vallásszabadságot elismerő törvény, és így tovább. Lehetne sorolni a példákat. Ezt a szóhasználatot lehetne egységesíteni, legalábbis egy Alkotmányhoz ez lenne méltó.

Csak azért említettem ezeket az amúgy lényegtelen elemeket, mert sokszor a FIDESZ részéről támasztott kifogás éppen a sietséggel szemben van, és az ilyen pontatlanságok éppen ebből a rohammunkából keletkeznek. Az általam benyújtott számos tartalmi indítványnak ez az egyik fő oka.

Több vád ért bennünket, hogy borítékoltuk indítványainkat, azért nem álltunk elő velük a múlt heti bizottsági ülésen, mert titkoljuk őket. Annak, hogy csak most láthatjuk a javaslatainkat, ennél jóval prózaibb oka van. Mostanra készültünk el velük. Engedtettsék meg nekünk, hogy ha már az előterjesztés sietős volt, akkor mi is kihasználjunk minden percet, hogy alapos munkát végezhessünk. A lassúság és az alaposság közé, illetve a lassúság és a szakértelem közé - Rott Nándorral szemben - mi nem teszünk egyértelműen egyenlőségjelet. A kormányalakítás lassúsága nem biztos, hogy a szakértelemnek a dúskálása miatt történt. *(Derültség, taps.)* Egyetlen vigaszunk az, hogy a paktumot megkötő pártok tagjainak, képviselőtársainknak is csak ugyanennyi idő állt rendelkezésükre a felkészüléshez, és ők még módosítást is csak módjával tehetnek, hogyha lojálisak saját pártjaikhoz.

Végül is egy, a sietségre utaló részletet felolvasok a szövegből, amelyet Kutruicz Katalin már említett ugyan. Ez azt mondja, hogy „a jogalkotás rendjét törvény szabályozza, amelynek az elfogadásához a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges”. Hogy szól ehhez az indoklás? „A javaslat a jogalkotás rendjét szabályozó törvény elfogadásához egyszerű többséget ír elő, ami azt jelenti, hogy e törvény elfogadásához az Országgyűlés tagjai több mint felének jelenlétében a jelenlevők több mint felének igen szavazata szükséges.” A törvényszöveg és az indoklás eltérésének az oka itt természetesen nem a figyelmetlenség. Erre még a futtában folytatott alkotmányozás sem adhatna okot. Teóriám szerint - mivel a paktum két párt kompromisszuma - a megegyezés egy titkos záradéka úgy szólhatott, hogy a törvény szövegét az MDF, az indokolást pedig az SZDSZ képviselői készítették. *(Élénk derültség és nagy taps.)* Vagy fordítva. Vitatézisem bizonyítását a történelemre hagyom.

Köszönöm figyelmüket. *(Nagy taps.)*

(1990. június 5.)

A Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról (Módosító indítvány - Tulajdonjog)

Tisztelt Elnök Úr!

A Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról szóló törvényjavaslathoz a következő kiegészítő indítványt teszem:

A törvényjavaslat egészüljön ki a következő, 7/B számozású paragrafussal:

7/B § Az Alkotmány 13. §-a a következő első mondatl egészüljön ki:

„(1) A Magyar Köztársaság mindenki számára biztosítja a tulajdonhoz való jogot.”

A 13. § eredeti első mondata elé (2) számozás kerüljön.

Indokolás

Az alkotmány jelenlegi módosítása lehetőséget ad alaptörvényünk egyik fő hiányosságának kiküszöbölésére, a tulajdonhoz való polgári jog beillesztésére. Az 1789-es Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata óta a tulajdonhoz való jog alapvető jogként való megfogalmazása a polgári alkotmányok bevett szokása. Az Alkotmány jelenlegi 9. § (1) bekezdése szól a tulajdon két formájának egyenlő védelméről, de a tulajdont nem fogalmazza meg alkotmányos jogként: a tulajdont és nem a hozzá fűződő alanyi jogot védelmezi.

A polgári alkotmányok a kisajátítás korlátozása előtt fogalmazzák meg általánosan ezt a jogot, s javaslatom is ezt a megoldást követi. A kisajátítás korlátozása ugyanis negatív módon írja le a tulajdonjog tartalmát, szükség van a pozitív jogként való megfogalmazásra is.

A tulajdonjog alkotmányos jogként való kimondása szimbolikus értékű aktusa lehet a magyar parlamentnek. A polgári piacgazdaság alkotmányos deklarációjának fontos biztosítékát adhatja az Alkotmány ilyen kiegészítése.

Budapest, 1990. május 31.

Szájer József
Sopron és környéke vk.

(A javaslatot az Országgyűlés - kisebb szövegpontosítással - elfogadta.)

A Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról (Részletes vita - A földkérdésről, a Habeas Corpusról)

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Elnök Úr! Tisztelt Ház! Örülök, hogy szót kaptam, mielőtt Torgyán József képviselőtársam felállna, és a szokásos szavakkal arra kérné az Elnök Urat, hogy érvek (...) fogytával már semmi újat nem tudunk mondani, és ezért zárjuk le a vitát. *(Derültség.)*

Két megoldatlan kérdés miatt kértem szót az alkotmánymódosítás mostani részletes vitájában, és nem is venném igénybe a törvényalkotás most még egy aláírásgyűjtési kampánnyal is versenyt futtatott ténykedésének oly drága idejét, ha nem háborgatná lelkiismeretemet mind a két téma. Az első a már többször is emlegetett földkérdés, a másik pedig a Habeas Corpus, az örízetbe vétellel kapcsolatos jogok.

Torgyán József képviselőtársam által emlegetett javaslatomat, hogy a földtörvény elfogadásához kétharmados többségre legyen szükség, a bizottság elvetette, nem támogatta. Hozzá kell tennem, hogy azt a részét, amelyet Torgyán József idézett, vagyis hogy a Magyar Köztársaság támogatja a földtulajdonhoz való jogot, a bizottságban éppen az ő érvei hatására vontam vissza. Ő ugyanis úgy érvelt, hogy azt mondotta, hogy ebben az esetben a balalajkához való tulajdonjogot is külön meg kellene említenie az Alkotmánynak. Úgyhogy akkor még másfajta érvelési stratégiát alkalmazott, akkor még nem félrevezetésnek tekintette ezt a mondatomat. Én mindenesetre visszavontam, és valóban annak tartalmi részére koncentráltam, vagyis hogy kétharmados törvénnyel lehessen elfogadni magát a földtörvényt. Nem hatott meg igazán az az érv, ami az előbbieken elhangzott, hogy azért ne fogadjuk el ezt a módosító javaslatot, mert ezzel a kisgazdáknak a helyzetét megnehezítjük. Ennél jóval keményebb és más jellegű érveim is vannak.

Miről is van szó, amikor a földről beszélünk? És hogy idézzek a kérdésben klasszikusnak tekinthető személyt: „A nemzeti vagyonnak egy olyan részéről, amely az elképzelhető legnagyobb vagyon, maga az élet, a termőföld.” (*Taps közében. Derűlttség.*) „...a termőföld tulajdonjoga, amely tulajdonképpen az országnak az életet és az anyagi jólétet adta. Igen tisztelt képviselőtársaim! Miért kell csodálkozni azon, hogy ha egyszer a vagyonnak védelmet adunk, akkor a legnagyobb vagyonnak még nagyobb védelmet adunk?”

Torgyán József képviselőtársam szavait a május 31-i ülésről csak azért idéztem ilyen hosszan, mert nekem nincs olyan megélt, mindennapos és hiteles kapcsolatom a termőfölddel, mint Torgyán Józsefnek. (*Derűlttség és taps a baloldalon.*) És nézzék el nekem, hogy másnak az ékesszólásával dicsekszem!

Szándékom csupán annyi, hogy meggyőzzem Önöket arról, hogy ilyen sorsdöntő kérdésben, a földkérdés szabályozásában a megfelelő törvényi szintre hozzuk a szabályokat. Hiszen milyen törvények tartoznak még a kétharmados törvények közé? A jogalkotás, lelkiismereti szabadság, nemzetiségi törvény, sztrájtörvény, állampolgársági törvény. Nem hiszem, hogy a föld sorsa fontosságát tekintve - ne lenne ezekkel egy sorban. Nem hiszem, hogy a föld jelenlegi kusza tulajdonviszonyainak hosszú távú, stabil, magántulajdonon alapuló rendezése érdekében ne hasonló szintű szabályozás lenne a megnyugtatóbb. Nem hiszem, hogy az ország jelentős politikai erőinek konszenzusos megegyezése nélkül nyugvópontra lehetne juttatni ezt az oly sok indulatot kiváltott kérdést.

A megegyezés esélyét éppen az biztosítja, ha nem kormányonként változó folytonos újraszabályozásban gondolkodunk, hanem valami másban. Én nem vagyok földműves, bár a nagyszüleim középparasztok voltak, amíg lehettek, s tudom, hogy a föld szent dolog. A föld nem kampánykérdés. Az elmúlt rossz emlékü évtizedek során túl gyakran vált mégis azzá, és most az a veszély fenyeget, hogy ismét erre a szintre süllyed.

A föld kérdése körül kialakult szinte hisztérikus hangulat ebben a mostani helyzetben még fontosabbá teszi a konszenzusos megoldást és az általam javasolt módosítást. Jelenleg ugyanis egy átgondolatlan kampányjelszó és egy anakronisztikus ígéret nehezíti, hogy ezt a kérdést valóban azokra tekintettel lehessen megoldani, akik a föld megművelői.

A magyar választók 90 százaléka olyan pártprogramokra szavazott, amelyek ez utóbbiak érdekében és megkérdezésükkel kívánják alakítani a termőföld sorsát. Mindezt a modern, a mai viszonyoknak megfelelő magántulajdonlás alapján. A pártok többsége ezt akarja.

Javaslatom elfogadása esetén nyugodt légkörben, higgadtan, a gazdasági, politikai, erkölcsi következményeket alaposan számba véve ülhetünk majd le egy, valóban az egész ország érdekét tekintő törvényhozáshoz. A mostani légkör erre nem alkalmas. Egy gombnyomással

azonban mégis azzá tehető. A szavazógomb lenyomásával. Ezzel a gombnyomással egy pillanat alatt megfordítható a kérdés eddigi perspektívája, múltba nézésből jövőbe tekintéssé változik.

És hogy egy újságíró idézzék a közelmúlt sajtójából: „A múltra való állandó hivatkozás és a természetellenes múltidézés helyett a kormánynak minden erejével a jövő, a 90-es évek európai integrációja érdekében kell dolgoznia. A nosztalgizást bízva a sramlizenekarokra.”

Kedves Képviselőtársaim! Felelősségünk, az ellenzéki és a kormánypártoké, ebben a kérdésben csaknem azonos. Ne hagyjuk elszaladni a lehetőséget! Ne feledjük, 1990-et írunk!

A másik kérdés, amelyben szólni kívántam, szintén egy módosító indítványomat érinti, ez pedig a Habeas Corpus-törvénnyel kapcsolatos. A múlt századi neves történész, politikus Lord Macaulay szerint a Habeas Corpus törvénye a legszigorúbb zablá, amit törvényhozás valaha is a zsarnokságra kényszerített.

Háromszáz évvel az angliai példa után a most tárgyalt tervezet tesz ugyan egy halvány kísérletet ennek a polgári szabadságjogok szempontjából garanciális jelentőségű klasszikus jognak az alkotmányi szintű szabályozására. A javaslat 37. szakasza kimondja: a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül vagy szabadon kell bocsátani, vagy bíró elé kell állítani.

Az általam benyújtott módosítás a lehető legrövidebb időn belül kitéltet kifogásolja, és ezt szeretné átváltoztatni az európai normának megfelelő 72 órára. Javaslatom nagyon egyszerű oka az, hogy enélkül az egész szabálynak nincsen semmi értelme.

Az 1679-es angol Habeas Corpus-törvénynek a lényege és politikai, személyi szabadságot biztosító jelentősége épp a meghatározott időtartam kimondásában áll. A Habeas Corpus indoka az volt, hogy, idézem: „Nagy késedelmek fordultak elő a börtöntisztviselőknél, akik különböző kibúvókkal kerülték meg, hogy a kiadott Habeas Corpus-parancsoknak engedelmeskedjenek. S ennek következtében számos királyi alattvalót tartanak fogva, esetenként hosszú ideig is, ami az alattvalók megterhelését és zaklatását jelenti.”

A híres törvény ennek a megakadályozására született. Ha csak azt írnánk bele az Alkotmányba, hogy a lehető legrövidebb időn belül kell a bíró elé állítani az őrizetbe vett személyt, akkor épp az angol jog Habeas Corpus-törvény előtti állapotát szentesítenénk, amikor még lehetett arra hivatkozni, hogy a távolság, a közlekedés, és még ki tudja, mennyi ügyet lehet előcitolni, nem teszi lehetővé, hogy ne sértsék meg a szabadsághoz való elemi emberi jogot. Hiszen a lehető legrövidebb idő a körülmények szorításában, a valóságban egészen hosszú idő is lehet.

Módosító javaslatomat a 72 órás korlátra a Jogi Bizottság elvetette.

Érdemes megemlíteni a szavazati arányokat. Nyolcan mellette, heten ellene voltak, hárman tartózkodtak. Így aztán csak azért került elvetésre, mert a szükséges szótöbbség nem volt meg. Az ellene elhangzó érvek nagyon hasonlóak voltak ama húzódozó angol börtöntisztviselőkéhez, vagyis hogy nincsenek meg a feltételek a bíróságokon, ügyeletet kellene tartani az ügyészeknek, alkotmányellenessé tennék a büntetőeljárásról szóló törvényt, mivel az öt napot állapít meg maximális időtartamként.

Angliában háromszáz esztendővel ezelőtt a mainál sokkal nehezkesebb közlekedési és hírközlési viszonyok közepette garantálni lehetett egy ennél rövidebb időtartamot is. Nem értem, hogy egy Európa felé kacsingató Magyarország a XXI. század küszöbén miért ne tudná ezt rövid időn belül, egy ilyen alapvető szabadságjog tekintetében megtenni.

Ha a 72 óra alkotmányos garانتálása nem vihető ki, akkor pedig ne szemérmeskedjünk a lehető legrövidebb időn belül szófordulatokkal. Tárjuk a világ elé, hogy Magyarország öt napban rögzíti a felső határt. Ha pedig kivihető, akkor egyáltalán nem baj, hogy egy ilyen alkotmányos ösztönzést adunk a kormánynak. Kitérő ürügy, hogy egy jövőben elfogadandó új alkotmány majd e tekintetben is megoldást hozhat, ezért most elég a bizonytalan szóhasználat, s majd akkor biztosítjuk ezt a jogot.

Akkor miért érintették a mostani módosításban ezt a kérdést? Dísznek szánták?

Arról pedig, hogy az új alkotmány elfogadására sor kerül-e, nem tudok, mert ellentétben néhány más képviselőtársam, Lukács Tamás felszólalásával vagy Mécs Imre optimizmusával, a megújulás programtéziseiből még nem sikerült kisilabizálnom, még a hátul lévő törvényhozási programból sem, a törvényhozási feladatok közül azt, hogy Magyarországon lesz új alkotmány. A most elfogadandó alkotmányszöveggel tehát mindenképpen hosszabb ideig együtt fogunk élni, hogyha még a tervek sem szólnak róla.

Mivel a Habeas Corpus-szabály mit sem ér a határozott időtartam nélkül, így az alkotmány-módosítás-tervezet által javasolt megoldás a lehető legrövidebb időn belül gumizáradékkal olyan, mintha a sajtószabadságot úgy akarnánk biztosítani, hogy kimondjuk az Alkotmányban, hogy a lehető legkisebb cenzúra a megengedett.

Mielőtt az utóbbi megoldásnak hívei akadnának, hangsúlyozom, hogy csak példáról van szó. Ismét egy lordot idézek, Byron gondolatával zárom felszólalásomat, aki ezt mondta: „I like the Habeas Corpus, when we got it.” Szeretem a Habeas Corpust, már amikor részünk van benne. Byronnal én is kérdezhetem, hogy nekünk lesz-e részünk belőle háromszáz év után. A válasz azon is múlik, hogy Önök hogyan nyomják meg a gombot a szavazásnál.

A múltkori felszólalásomat az Országgyűlés tapsal fogadta. A tapsnak örülök, de nem az a célom, hogy a retorika babérjait arassam le, hanem egy jobb, a polgárok jogait következtetesebben biztosító alaptörvény a célom. Ehhez kérem a szavazatukat. Köszönöm a figyelmet. (Taps.)

(1990. június 18.)

Törvényjavaslat az országgyűlési képviselők jogállásáról

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Elnök Úr! Tisztelt Ház! Egy 200 évvel ezelőtt elfogadott szövegrészlet idézetével kezdeném a felszólalásomat: „A szenátorok és a képviselők a jog által biztosított díjazást kapjanak szolgálataikért, amelyet az Egyesült Államok kincstára fizet ki. A hazaárulás, esküszegés és békebontás eseteit kivéve mentesek legyenek a letartóztatástól, amíg részt vesznek az érintett Házak ülésein, s amíg oda és vissza mennek. Továbbá sehol máshol nem lehet őket vallatóra fogni bármelyik Házban általuk elmondottakért és vitáikért.”

A modern alkotmányok öse, az amerikai alkotmány rendelkezik így. Az alkotmányos szabályozásnak az angol Bill of Rights óta lényeges eleme a képviselők különleges jogállásának rendezése.

A képviselői mentelmi jog a parlamentarizmus egyik legrégebbi, klasszikus intézménye. A jogállamiságot célzó magyar alkotmányozás folyamatában több polgári alapjog megfogalmazása után jutottunk el a mai pillanatig, a törvényhozás szabadságának legfőbb biztosítékait

adó képviselői jogállás és mentelmi jog kodifikálásához. A korábbi magyar joggyakorlatban szokásjog alakította ki ezeket a szabályokat.

A képviselői mentelmi jog - szabadságjog. A szólásszabadságnak egy sajátos, különleges fajtája. A társadalom szabadságának fokmérője az, hogy mi hangozhat el annak parlamentjében. Ha a törvényeket alkotó gyülekezet fél, fél bírálatot mondani az ország ügyeinek állásáról, akár külső, akár belső kényszerűségek okán, abban az esetben nem nevezhetjük szabadnak azt a társadalmat. Ha egy társadalomban a törvényhozás falain kívül éppúgy elhangozhat a kritika, mint azon belül, ott a parlamenti szólásszabadság különleges szabályozása csak jogtechnikai és nem lényegi kérdés.

Az a tény, hogy egy képviselő vagy volt képviselő szavazataért, képviselői minőségében elmondottakért nem vonható felelősségre, politikai jelentőséggel bír. Gondoljunk egy aktuális példára: a napokban hallhattuk a hírekben, hogy a jugoszláv hatóságok vizsgálatot indítottak annak érdekében, hogy kiderítsék, az éppen felosztatott koszovói parlament utolsó szavazásánál ki hogyan szavazott. Valószínűleg nem a jutalmak kiosztása érdekében próbálták ezt kideríteni. Ennek tehát még mindig nagy a jelentősége.

A megújulás kormányprogramjának és az új magyar kormány megszavazásának patetikus légkörében néhányan ünneprontásnak tekinthették azt, hogy néhány ellenzéki képviselő - köztük én is - ki akartuk fejezni azt az akaratunkat, hogy a kormányprogram ellen szavazunk. Ezért a szavazatomért nem vont és nem is fog senki felelősségre vonni; majd a következő választásokon a választóim fognak dönteni. Ez ugyanakkor nem egy jogi felelősségre vonás, hanem egy politikai kérdés, a politikai bizalom kérdése.

A képviselők büntetőjogi felelősségre vonás alóli mentessége a hatalmak elválasztásának tanából következik. A rendőrség, amely a végrehajtó hatalom eszköze, a bíróság, amely pedig önálló hatalmi ág, a törvényhozás beleegyezése nélkül ne korlátozhassa a képviselő tevékenységét! Ezzel ne akadályozhassa a törvényhozói munkát!

Nem a képviselők jogonfelüliségéről van tehát szó, hanem a parlament szabad működéséről!

A mentelmi jogról nem a képviselő határoz, hanem a parlament, mert az őt nem mint személyt, nem mint egyént illeti meg, hanem mint az Országgyűlés részét. Itt jutunk el egy olyan problémához, amely egy, a rendszerváltást átélő, demokráciát tanuló társadalomban már több, mint alkotmányjogi kérdés - a politikai közbizalom kérdése. A mentelmi jog ugyanis sokak számára összekapcsolódik a bukott rendszer uralkodó osztálya számára biztosított privilégiumokkal. Számos korábbi állami és pártvezetőről és családtagjairól terjedtek a hírek, hogy miképp menekültek meg a büntetőeljárások elől például súlyos közlekedési balesetek, bűncselekmények esetében.

Ezt azonban nem mentelmi jognak nevezik. Ennek a neve a jog és a polgári egyenlőség durva megsértése. Ez nem a demokrácia és a jog uralmát védi, hanem az uralmon levők kiváltságát. A valódi mentelmi jog nem a bűncselekmény elkövetésének eltussolását jelenti, hanem a parlament zaklatás nélküli működését biztosítja. Ha a képviselő bűncselekményt követ el, az Országgyűlés dönt annak kiadásáról.

A mentelmi jogon túl a többi képviselői jogosítványhoz kapcsolódóan is erről van szó. Ezek nem feudális kiváltságok - mint ahogyan a politika eddigi gyakorlata számunkra és a közvélemény számára ilyennek tűnhetett, illetve ilyen volt az elmúlt évtizedekben -, hanem a parlament munkáját segítő jogosítványok, amelyekkel éppen azt lehet biztosítani, hogy a parlament normálisan tudjon dolgozni, és csak addig szól, amíg ez a képviselői minőség szabad választásokon megmérettetik. Tehát csak képviselőknek jár.

A mentelmi jog szokásjogi gyakorlata a magyar parlamentarizmus haladó hagyományai közé tartozik. Kukorelli István alkotmányjogászt idézném: „Az intézmény történeti erősségét mutatja, hogy azt még a nyilas törvényszék sem hagyhatta figyelmen kívül.” Közismert, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endre mentelmi jogának felfüggesztésére a Sopronban üléselő nyilas képviselőház hivatottnak vélte magát. Az új, demokratikus államhatalmat megtestesítő képviselő sem lehet - George Orwellt idézve - „egyenlőbb az egyenlőknél”. Mentelmi joga a demokratikus rendet és nem személyét, különleges képességeit vagy „széles körű tehetségeit” védelmezi.

Ez utóbbiak védelme tekintetében azonos elbírálás alá esik minden más állampolgárral.

Végül a képviselői jogálláshoz kapcsolódó javadalmazás kérdéséről szólnék. Az amerikai alkotmányból előbb citált részlet is erről a helyről szólt. Tavaly az amerikai Kongresszusban csak óriási viharok közepette sikerült megállapodásra jutni a tiszteletdíj emelése kérdésében. Abban a többség egyetértett, hogy a magánszektorban szerezhető jövedelmekhez képest kifejezetten alacsony a képviselői fizetés, és ez a képviselők kontraszelekciójához vezethet, ami nem kívánatos.

Egy szegény ország szegény adófizetői még korlátozottabb lehetőségekkel bírnak honanyáik és honatyáik felé. Különösen egy olyan időszakban, amikor ezeknek a honanyáknak és honatyáknak éppen azt kell bizonyítaniuk, hogy érettek erre a szerepre, és bebizonyíthatják érdemeiket.

Az államkincstárral szembeni elvárás nem lehet több, mint hogy a képviselőt ne vonják el anyagi terhei az országos jelentőségű munkájától, és viszonylagos anyagi függetlenségét biztosítsák. A képviselői munka a jelenlegi rendszeres üléselés mellett már nem végezhető csak úgy mellékesen, teljes odaadást kíván.

A most elfogadandó törvény a képviselői költségekről és tiszteletdíjról garanciális jelentőségű a polgárok számára is. Biztosítja a képviselővel szembeni számonkérés lehetőségét, és pontosan rögzíti az összegeket. Ismét hangsúlyoznám, hogy nem feudális kiváltságokról van itt szó, hanem törvényekben rögzített pontos összegekről, amely minden állampolgár rendelkezésére áll. Minden állampolgárnak joga van tudni, hogy megválasztott országgyűlési képviselője mekkora jövedelmet kap az államtól. Az a tény, hogy ezt alkotmányerejű törvény rögzíti, mind a nyilvánosságnak, mind pedig a demokráciának biztosítéka.

Az épp letűnt rendszer ebben a tekintetben is súlyos hagyatékot terhel az utódaira, ezért aztán nekünk, mai képviselőknek tanúbizonytságot kell adnunk arról, hogy a választásokon a rendszerváltás vezetéséhez adott közbizalmat valóban fel tudjuk-e használni az ország megmentésére, vagy folytatjuk dicstelen elődeink útját.

A szavazógomb lenyomásával most mi valamennyien egyben saját tiszteletdíjunktól is döntünk. Ahhoz, hogy az ország el tudja fogadni ezt az anyagi terhet, az Országgyűlésnek és minden tagjának azért kell küzdenie, hogy a magyar parlament és annak minden tagja kiérdemelje a közvélemény bizalmát.

Saját lelkiismeretünkkel csak ebben az esetben nem kerülhetünk harcba. A FIDESZ frakciója mindent megtesz annak érdekében, hogy a Ház munkáját a hatékonyság és a politikai éleslátás jellemezze. Ehhez nyújt segítséget például a szakértői díjazásról megszavazandó kérdés, amely a mi számunkra e tekintetben a legfontosabb kérdés.

Azt szeretnénk, hogy a magyar parlament európaivá váljék, ahol a szakértelem a meghatározó, és hozzáértő emberek döntenek az ország nagy jelentőségű ügyeiben.

A FIDESZ képviselőcsoportja nevében mindkét törvényjavaslatot elfogadásra ajánlom a tisztelt Háznak. Köszönöm a figyelmet. *(Taps.)*

(1990. július 23.)

Kormány, parlament, jogalkotás - Az első száz nap, 1990

100 nap tapasztalatai alapján korai lenne sommásan megítélni a kormány jogalkotási elképzeléseit, valamint a jogalkotás és a politikai és jogi intézményrendszer változásának tendenciáit. Néhány következtetést azonban a már eddig eltelt időszak tapasztalatai alapján is levonhatunk.

A jelenlegi parlamenti pártok az alkotmányos rendszerváltás véghezvitelére kaptak felhatalmazást választóiktól. A rendszerváltás alkotmányos módjának egyik következménye az volt, hogy az alapvető jogintézmények megváltoztatásának rendjét szabályozó alkotmányos előírások érvényben maradtak. Új jogintézmények megteremtéséhez a képviselők kétharmadának szavazatára volt szükség. A rendszerváltás tehát csak a kormánypártok és az ellenzék megegyezésével valósulhatott meg.

A parlament két nagy pártja még az Ház első ülése előtt politikai megállapodást kötött, amelyben meghatározták az ún. kétharmados törvények körét. A politikai intézményrendszer leglényegesebb változásai ebből a megállapodásból eredtek. A FIDESZ parlamenti frakciójának véleménye szerint a két nagy párt sajnós olyan törvényeket is kiemelt a kétharmados törvények köréből - például az önkormányzati törvényt -, amelyek a rendszerváltás szempontjából döntő fontosságúak, ugyanakkor nem emelték be ebbe a körbe a gazdasági rendszerváltás alapjait megteremtő törvényeket. Mindez elfogadhatatlan mértékben szűkítette az ellenzék parlamenti lehetőségeit. A parlamenti viták világosan megmutatták, hogy még nem járt le a választások előtti konszenzusos-tárgyalásos megoldások ideje. Ám ezek parlamenti technikája nem alakult ki, és a kormánykoalíció képtelen levonni az ebből fakadó tanulságokat.

A száz nap jogalkotási tevékenységét leginkább a kormány közjogi jogosítványainak kiterjesztése jellemezte. Megerősítették a kormány és a kormányfő pozícióját. A konstruktív bizalmatlanság intézményének bevezetésével szinte lehetetlenné tették a kormány megbuktatását. Nőtt a miniszterelnöki funkció súlya a kormányon belül. Ennek jele a kabinetrendszer kezdeményeinek megjelenése és a miniszterelnöki jogkör határainak lazítása. Növelték a kormány szerepét a parlamenttel szemben. Ebben a logikába illeszkedik a miniszterelnök jogosítványainak szélesítése és felelősségének egyidejű csökkentése.

Elégedetten állapítjuk meg, hogy a korábbiakhoz képest nőtt a törvények száma a kormányrendeletekhez viszonyítva. Ennek fő oka a törvényalkotás gyors tempója volt, és az, hogy a megalakulása utáni időszakban nyilvánvalóan kisebb volt a kormányzat jogszabályalkotási igénye. Öröndöletes, hogy csökkent a kormányrendeletek törvénytárgyaló szerepe: ez a jogszabály-hierarchia tisztulását jelzi.

A kormány törvény-előterjesztési munkája meglehetősen nehezen indult meg. Ennek következtében több hétig tartott a kényszerű „parlamenti kormányzás” időszaka, amelyben a beterjesztések nagy része - gyakran 5-10-szer módosított - képviselői indítvány volt. Ezután viszont a mindenfajta rendszerességet vagy koncepciót nélkülöző túlzott sietség jellemezte a Ház munkáját.

Úgy ítéljük meg, hogy a kormányzat a száz nap alatt elsősorban átmeneti jellegű törvények tervezetét terjesztette a parlament elé, még akkor is, ha ma még ezeket hosszabb életűnek véli. Ezt részben az átmeneti helyzet szorítása magyarázza, de feltételezhető az is, hogy hiányoztak a törvény-előkészítési munkában gyakorlott szakemberek is. Konfliktusokat okozott továbbá, hogy a társadalmi vita intézményének - amúgy jogos - eltörlése következtében a törvény-előkészítés nem terjedt ki az érdekcsoportokkal való egyeztetésre. Ennek intézményes formái mindmáig nem alakultak ki, illetve a meglévő formák közjogi helyzete tisztázatlan.

A parlamenti kormányzás időszaka után az Országgyűlés napirendjére kerülő törvényjavaslatok kialakítása teljesen a kormány kezébe került. Éppen ezért a kormányt terheli a felelősség az időnkénti „törvényhozási zűrzavarért”. Ezt azért szükséges leszögezni, mert a parlament munkáját sok kritika érte, ám a visszatetszést szülő jelenségek tekintélyes része a kormány átgondolatlan, egymásnak ellentmondó és rendszertelen előterjesztéseinek következménye volt. Többször fordult elő „a gombhoz a kabát” esete, azaz a koncepcionális javaslatokat gyakorta csak a kisebb módosítások elfogadása után terjesztették be - így állítván kész helyzet elé a Házat. A kormányzat a törvénykezdeményezések során általában az alkotmányozás esetében alkalmazott szakaszos-kipróbálós módszert követte, amely valószínűvé teszi, hogy a már meghozott törvényeket később módosítani kell. Mindez gyengíti a jogrendszer stabilitását.

A száz nap tapasztalatai alapján azt kell mondanunk, hogy a jogszabályok előterjesztésének korábbi mechanizmusa alig változott. Nem javult az előterjesztések szakmai színvonala sem. A törvény-előkészítés továbbra sincs tekintettel a jogrendszer dogmatikai harmonizáltságára, ami pedig nem öncél, hanem a jogrendszer működésének alapfeltétele.

Néhány alkalommal nem sikerült a szabályozási szint helyes megválasztása. Ez esetben nem pusztán technikai hiba történt, hanem a kormányzat az Országgyűlésre akarta hárítani a felelősséget. Mindebből az következik, hogy mielőbb elő kellene terjeszteni a jogalkotás rendjét szabályozó törvényt, amely egyébként a kormányprogram irányelveiben is szerepelt.

A kormányzat előterjesztési módszere miatt nem volt mód előbb a fontos és csak aztán a kevésbé fontos előterjesztéseket tárgyalni. Így állhatott elő az a helyzet, hogy a közvélemény részben a parlamentet tartotta felelősnek a sürgős intézkedések elmaradása miatt. Ennek oka pedig egyszerűen az volt, hogy a kormánytöbbség nem állt ellen a kormány sürgősségi kérelmeinek, és ez esetlegessé tette a törvényhozási munkát.

A kormány nem kezdeményezte a legfelsőbb államigazgatási, minisztériumi struktúra lényegi átalakítását. A minisztériumok egy részének átkeresztelése, egyes hatáskörök újraosztása nem jelent koncepcionális változást a kormányzati igazgatás filozófiájában. Sajnos, mindeddig ismeretlenek maradtak előttünk egy nagyobb szabású kormányzati reform tervei.

A száz nap kormányzati és parlamenti tevékenységét áttekintve arra a végkövetkeztetésre kell jutnunk, hogy a kormányzat fő törekvése ebben az időszakban az volt, hogy megerősítse saját pozícióját, és gyengítse a parlament befolyását a kormányzati munkára. Elismerjük, hogy vannak olyan kormányzati feladatok, amelyeket kormánydöntésekkel kell megoldani, és olyan törvények, amelyekért kizárólag a kormánytöbbségnek kell vállalnia a felelősséget. Rendkívül sajnálatosnak tartjuk azonban azt, hogy bizonyos esetekben a kormány a rendszerváltást is pusztán kormányzati feladatként fogja fel. Ezért attól tartunk, hogy a gazdasági rendszerváltást szabályozó törvények egyszerű többséggel való elfogadtatása súlyos és szükségtelen konfliktusok forrása lesz.

(Fejezet a FIDESZ *Az első száz nap* c. kiadványából. Budapest, 1990. 22-27. o.)

Határozati javaslat megyei jogú várossá nyilvánításról - Sopron megyei jogának visszaadásáról

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Elnök Úr! Tisztelt Ház! (...) A Ház mai tempójában alig marad időnk arra, hogy elgondolkodjunk azon, hogy az itt megszületett döntéseink milyen hatással vannak arra a társadalomra és arra az országra, amiről mi itt belül hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy alakítói vagyunk. (...) Mai döntésünk 20 magyar város megyei jogúvá nyilvánításáról a listán szereplő 20 város közül csak nagyon kevés számára fog igazán lényeges változást hozni. Nagyon sokuk már eddig is kiemelt település volt, legalábbis megyeszékhely. A változás ezek számára inkább csak szimbolikus jelentőségű. (...) Nem születtek azonban még meg azok a szabályok, amelyek a megyei jogú státust részleteiben kifejtik. A megyei jogért folyamodó városok tehát sötétbe ugrottak.

Mégis többségükben habozás nélkül vállalkoztak erre. Az általam képviselt Sopron már hónapok óta készítette szakértőivel azt az anyagot, amely ehhez a pályázathoz kellett. A városukra oly büszke soproniak az őket a Nyugatot és Keletet elválasztó vasfüggöny közelsége miatt ért, az 50-es évekre datálható méltánytalanság óta várnak erre a pillanatra, amely visszaállítja több mint 700 éves, szabad (királyi) jogaikat.

Sopron helyzete az elmúlt 40 évben a magyar közigazgatási rendszer hibáinak legkiválóbb bemutatására lenne alkalmas. Olyan állatorvosi ló ez, amelyen a történészek még sokat gondolkodhatnak, és a közigazgatást jövőben tervező szakemberek is. Győr és Sopron, az egykor nemes versenyben rivalizáló, adottságaiban homlokegyenest eltérő két büszke város viszonya így vált keserű és ádáz viszályá, amely mindkettőjükhöz méltatlan. Két város, amely normális esetben az együttműködés útjait kereste volna, kivált az elmúlt évtizedek alatt felülről irányítottan is, vad ellenséggé vált. Mai döntésünk az együttműködés útját nyitja meg mindkettő előtt, s a szabad fejlődést Sopron előtt. (...)

Győr-Moson-Sopron megye ma is az ország legfurcsább közigazgatási képződménye, szervesnek semmiképpen sem tekinthető... Gondoljunk csak bele abba, hogy Sopron és Győr között a távolság 90 km. Ennél jóval közelebb van Sopronhoz Szombathely, s arról nem is kell szólnunk, hogy Bécs, az osztrák főváros néhány éven belül a legjobb közúti összeköttetéssel fog rendelkezni a Sopron-Bécs autópálya megépültével. (...)

Nem véletlenül küzdöttünk mind a bizottságokban, mind a plenáris ülésen az önkormányzati törvény elfogadásakor, hogy a megyei jogosultsághoz szükséges lakosságszámot szállítsák le. A belügyminiszter úr egy interjúban személy szerint is megfeddett, amiért Sopronért lobbiztam akkoriban. (...) Ha egy több évtizedes súlyos igazságtalanság és méltánytalanság, egy ma is életerős történelmi város fejlődésének béklyói ellen küzdhettem sikerrel, akkor nem bánom a lobbizás vádját.

Egy egész város nevében köszönöm meg önöknek az önkormányzati törvény során a nyári döntésüket, a Belügyminisztériumnak és személy szerint a belügyminiszter úrnak a mostani javaslatot, és képviselőtársaimat arra kérem, hogy támogassák ezt szavazataikkal.

A mai nappal egy egész város közjogi közérzete változik meg. (...) Nem kis dolog ez a mai depressziós időkben!

Sopron a 13. helyen szerepel az előttünk fekvő ábécésorrendes előterjesztésben. Biztosan állíthatom, hogy mátol ez lesz a leghűségesebb város szerencseszáma.

Köszönöm a figyelmet. *(Taps.)*

(1990. november 27.)

Törvényjavaslat a bíróságok szervezetéről szóló törvény módosításáról - A katonai bíróságok megszüntetéséről

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Elnök Úr! Tisztelt Ház! A katonai bíróságokat megszüntető törvényjavaslatokhoz nyújtottam be módosító indítványokat a FIDESZ részéről.

A bírósági szervezeti törvényhez kapcsolódó koncepcionális javaslatom szerint a katonák feletti büntetőbíráskodás teljesen a civil bírákhoz kerülne, ahogy ez több európai országban meghonosodott. Elfogadása esetén a bíróság előtti egyenlőség és a bírói függetlenség nem sérülne. A katonai függelemben részben megmaradó katonai bírónak a kormány javaslata szerinti megtartása ezt a veszélyt ugyanis fenntartja, és rontja az egységes büntetőítélkezés esélyeit. Pedig az egységes ítélkezés a büntető igazságszolgáltatás egyik fő elve. Különösen fontos ez egy sorozáson alapuló hadseregnél.

Javaslatom kompromisszumos jellegű, elfogadom ugyanis a kormánynak azokat az érveit, hogy a katonai ügyek megítéléséhez bizonyos háttértudásra és tapasztalatra van szükség az eljáró bíró részéről. Nem kell azonban, hogy a bíró maga is katona legyen, hiszen ez a tudás civilként is megszerezhető, mint ahogyan ez nagyon sok más ügyszakban is megtörténik. Ezt a célt kívánja szolgálni az az indítványom, amely a katonai tanácsokat megőrizné a kormány javaslatából, de ezeket a katonai tanácsokat civil bírók alkotnák.

Tisztelt Ház! Az Alkotmányügyi Bizottságban született kompromisszum alapján benyújtott bizottsági javaslat esélyt ad arra, hogy a Legfelsőbb Bíróság szintjén az én elképzelésem szerint civil bírák járjanak el a katonai büntetőügyekben. Ezt a FIDESZ részéről támogatjuk, mert így legalább másodfokon érvényesülne a civil ellenőrzés.

Azt azonban már nem tudjuk támogatni és elfogadni, hogy amennyiben megmaradnának a katonai bírák a megyei bíróságon, akkor azok civil ügyekben is eljárhassanak. A tervezett új bekezdés olyan radikális visszalépést jelentene a magyar büntető igazságszolgáltatásban, amelynél, *horribile dictu*, még az is jobb, hogy ha a régi katonai bíróságok megmaradnak.

A katonai bíráskodás különbíráskodás jellegére ugyanis vannak érvek és összehasonlító példák. Nem tudok viszont érveket találni arra a módosításra, amely a civil bíráskodás katonásítása mellett szólna. Ehhez a kormány sem talált érveket. Hiába kerestem az ezt igazoló indokokat a törvényjavaslat végén.

Nem kell ehhez jogászprofesszornak, de még jogásznak sem lenni, hogy a dolog kirívó jogállamiság-ellenes vonásait észrevegyük. Képzeljük el, hogy például egy lopási ügyben másodfokú eljárásban a vádlott egy katonai egyenruhát viselő katonai bíróval találkozik. A civilek feletti katonai bíráskodás a katonai diktatúrák sajátja.

A bíróságokról szóló törvény kétharmados többséget igénylő jogszabály. A FIDESZ csak ennek a rendelkezésnek a leszavazása esetén tudja az egész törvényhez a támogatását adni. Nem járulhatunk ugyanis hozzá, hogy egy pozitív cél, vagyis a katonai bíróságok megszüntetésével együtt egy ilyen súlyosan alkotmányellenes szabály kerüljön be, mintegy bújtatottan, a törvény szövegébe.

A büntetőeljárási törvényt szintén garanciasértő módosítással szeretné a kormány kiegészíteni. 1989. szeptember 27-én, a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások során kialakult szellemben foglalta törvénybe az akkori Országgyűlés a katonai bírósági hatáskör korlátozását. Kulcsár Kálmán igazságügy-miniszter expozéjából idéznék, ő azt mondja: „A javaslat a büntető-

eljárási törvény 303. §-ának módosításával szűkíti a katonai bírósági hatáskört azzal is, hogy a katonai bíróságok hatáskörét a fegyveres erők tagjai által elkövetett katonai bűncselekményekre korlátozza. A katonák által elkövetett közönséges bűncselekmények elbírálása ezáltal tehát a rendes bíróságok hatáskörébe kerül.”

A törvényjavaslat ezt a jogállami szűkítést akarja visszacsinálni. Ki akarja tágítani a katonai büntetőeljárást a szolgálati helyen, illetőleg a szolgálattal összefüggésben elkövetett nem katonai bűncselekményekre is. Módosító javaslatom ennek az elhagyását javasolja. Kérem, ezt is támogassák. Köszönöm a figyelmet. *(Kis taps.)*

(1991. október 28.)

Az 1992. évi költségvetési törvény tárgyalása

1. Az 1992. évi költségvetés és a hozzá kapcsolódó adótörvények parlamenti vitája több elemében is alkalmas a rendszerváltás után kialakult politikai és közjogi állapotaink szimbolikus értékű jellemzésére. A kormány, a parlament, a kormánypártok, az ellenzék, a sajtó magatartása - szokatlan töménységben ugyan, de - nagyon jellemzően fejezte ki az alig kétesztendő demokratikus többpártrendszer jelenlegi fejlettségi fokát. A fizikai állóképességet is alaposan próbára tevő tárgyalássorozat valamennyi politikai szereplő számára szolgál tanulságokkal.

2. A költségvetési vita alapvetően két dologról szólt. Mindkét ügy külön-külön is a rendszerváltás eddigi eredményességének vagy eredménytelenségének fő területéhez tartozik.

Az egyik a költségvetés tartalma. Egy ellenzéki párt szempontjából óriási jelentőségű, hogy a költségvetési vita kapcsán rengeteg olyan dologról kifejtetheti a véleményét, amiről a normális parlamenti ügymenet során nincs módja. A költségvetési és adótörvények ugyanis minden polgárt közvetlenül érintenek, az állam által átfogott társadalom minden problémája megjelenik bennük valamilyen szempontból. (...) A költségvetés azért fontos terepe az ellenzéki pártoknak, hiszen ha ellenzéki mivoltuknál fogva a kormányzati gazdaságpolitikába beleszólni nem is tudnak, de a választópolgárok számára ilyenkor tudják leginkább kifejezően megjeleníteni a kormánnyal szembeni alternatívájukat.

A költségvetés persze fontos a kormányzó pártoknak is, hisz gazdaságpolitikájuk, annak fő hangsúlyai ekkor válhatnak nyilvánvalóvá a nyilvánosság előtt. A költségvetés előkészítése, annak parlamenti elfogadása a kormány megmérettetése is egyben. A számszerűen megfogalmazott tételek, arányok jobban kifejezik egy kormány prioritásait, mint az ezt gyakran rejtteni törekvő retorikájuk. Egy új, kormányzási tapasztalattal nem bíró politikai vezetés számára már a költségvetés elkészültének pusztá ténye is eredménynek fogható fel. E tekintetben még mindig a kezdeteknél tartunk. Kupa Mihály pénzügyminiszternek ez volt az első költségvetése.

3. A költségvetési és adótörvények megvitatásának másik fő kérdése maga az eljárás módja. Ez annak le mérésére alkalmas, hogy a kormány a parlament milyen mértékű bizalmát bírja. Képes-e a törvényhozó hatalom valamilyen mértékig a saját - képviseleti elvből eredő - szempontjait érvényesíteni, képes-e a formálisan mégiscsak az ő bizalmától függő kormányt ellenőrizni? Két évvel a szabad parlamenti választások után létezik-e a kormányfelelősség, lehetséges-e a több ponton jogsértően beterjesztett és számos eljárási szabálysértéssel megtárgyalt törvényt legitimnek tekinteni? Mekkora ereje van az ellenzéki pártoknak, meg tud-

ják-e akadályozni, hogy az ilyen jogsérelmek a demokratikus rendszer hitelét általában vonják kérdőre? A 92. évi költségvetés vitájának második vonulatát éppen ezek a kérdések adták.

A rendszerváltás utáni gazdaságpolitika egészéről és a kialakult közjogi rendszerről együtt lefolytatott vita így vált eddigi politikai vitáink talán legfontosabbikává. (...)

4. A FIDESZ kritikája a költségvetési törvénytervezet tartalmát tekintve a következőket fogalmazta meg: a költségvetési tervezés nem tudott szakítani a korábbi bázis-előirányzati szemlélettel. Nem vizsgálta felül a korábbról örökölt bázisszámokat. Nem történt lényeges változás - a kormány politikai akarátának és bátorságának hiányában a legnagyobb feneketlen zsákot képező, elavult és igazságtalan „nagy elosztási rendszerek” és az állami bürokrácia racionalizálása területén sem.

Ha a költségvetést az állami gazdaságpolitika esszenciájának tekintjük, akkor a kormány - a megőrzött 60 százalék feletti állami újraelosztásával - meglehetősen etatistaként vizsgázott. Az 1992. évi költségvetés nem csökkentette az állam gazdaságban betöltött szerepét, hatalmas deficittel terheli meg a gazdaságot, gerjeszti az inflációt és a további eladósodás esélyeit, és az adófizetőkre kívánja hárítani a növekvő terheket. (...)

5. A parlament kormány feletti ellenőrzési jogainak legfontosabbika a költségvetés és az adótörvények megszavazása. Ez még a gyakorlott demokráciákban és a biztos kormánytöbbséggel rendelkező országokban sem szokott mindig zökkenő nélkül menni. Jó példa Japán vagy Izrael esete, ahol 1991 végén nem készült el a következő évi költségvetés. A költségvetés és az adók megszavazása, mint a végrehajtó hatalom kezét leginkább megkötő aktus, a parlamentek legösibb jogai közé tartozik. Ennek a jognak a formálissá tétele a népképviselőlet még megmaradt erejének eljelentéktelenítését jelentheti.

Az Országgyűlés kormány feletti ellenőrzésének csökkentése eddig is a koalíciós kormánypolitika egyik legtartósabb iránya volt. Az 1992. évi költségvetési és adóvita az MDF-hatalomgyakorlási módszerek eddig legtisztább megjelenítőjévé vált. A kormány e vitában folytatott politikájára még azt is nehezen lehet állítani, hogy egy jogot - a parlament költségvetési jogát - formálissá tett volna. A procedura fő jellemzője éppen az volt, hogy már korábban elfogadott törvények, a Hárszabály, a politikai illem és kialakult szokásjog által rögzített formákra sem kívántak a kormánypártok tekintettel lenni. Pedig a jogállamiság fő mércéje éppen az, hogy még a szorító helyzetekben sem vonhatja ki magát a végrehajtó hatalom a törvények uralma alól.

6. A parlamenti ellenőrzést nehezíti meg vagy teszi lehetetlenné a költségvetés szerkezetének alapfelfogása is. A végrehajtó hatalom különböző szervei ugyanis széles jogosítványokat kapnak a törvény szövege szerint arra, hogy év közben a parlament beleegyezése nélkül csoportosíthassanak át az egyes tételek között. A törvény szinte kéjelegve sorolja ezeket a lehetőségeket. Azok az esetek, amikor a parlament beleegyezését is kérni kell egy nagyobb változtatáshoz, kivételként vannak rögzítve a törvényben. Az átcsoportosítás ilyen széles volta tulajdonképpen megkérdőjelezi a költségvetés parlament általi elfogadásának jogát, hiszen a végrehajtó hatalmat alig köti az elfogadott szöveg. A költségvetési törvény így már inkább csak a kormányzaton belüli gazdálkodás technikai szabályait rögzíti. (...)

7. A kormány a törvényben megszabottnál 13 nappal később terjesztette be a költségvetési tervezetet. A végső tervezethez vezető lépések közül többet kihagyott, több határidőt elmulasztott. A késői beterjesztésért való felelősséget Kupa Mihály szóban magára vállalta. A parlament alkotmányügyi bizottsága vita nélkül szavazta le azt a FIDESZ-es indítványt, hogy a miniszterelnök a bizottság előtt adjon számot a késedelem és a súlyos törvényszegések okairól. A miniszteri felelősség intézményét alkotmányjogi értelemben megszüntette az 1990.

évi (paktum) alkotmánymódosítás. Máig hiányzik a miniszteri jogállást és felelősséget megnyugtatóan szabályozó törvény.

8. A költségvetés áterőszakolásának legkomolyabb akadálya a Házzsabály volt. A Házzsabály az alkotmányos rend egyik legfontosabb dokumentuma. Rögzíti, hogy a polgárok által megválasztott képviselők milyen eljárással ellenőrzik a végrehajtó hatalmat. A Házzsabály a költségvetés elfogadására bizonyos speciális szabályokat is megállapít, abból kiindulva, hogy a legfontosabb törvény megtárgyalásához külön garanciák szükségesek. (...)

Természetesen vannak dolgok, amelyeket a Házzsabály szó szerint rögzít, s vannak, amit a szelleme diktál. Sok mindenről például nem rendelkezik. Szó sincsen arról, hogy kell-e szünetet tartani, takarítani, szellőztetni a Házban, esetleg időt adni a képviselőknek az alvásra, hogy százmilliárdokról szóló döntéseiket felelősséggel hozhassák meg. Arról sem találunk szabályt, hogy valaki egyszerre csak egy helyen lehet. Persze demokratikus jogállamokban a mindenki számára nyilvánvaló dolgokat, valamint az illem szabályait nem szokás jogszabályba foglalni.

9. Házzsabály ide, Házzsabály oda, 1991. december 31-én mégis volt költségvetése a Magyar Köztársaságnak. De mi lett volna, ha nincsen? Az indemnitási törvény tervezete az állami pénzügyek átmeneti viteléről a kormány tarsolyában volt. Nem sokon múltott, hogy nem kellett elővennie. A hatásvizsgálat egyértelműen bizonyítja, hogy a költségvetésre a kormánynak presztízssokokból volt szüksége 1991. december 31-én éjfél előtt. (...)

10. Végül azzal is számot kell vetni, hogy milyen lehetőségek vannak annak megakadályozására, hogy újból a '91. év végihez hasonló helyzet állhasson elő. A kormányt megkötő törvényi eszközök kínálóznak a leginkább kívánatosnak. Fontos lenne az államháztartási törvény mielőbbi elfogadása. (...) Fontos lenne a Házzsabályok újragondolása is. A parlament legfőbb pénzügyi ellenőrző szervének, az Állami Számvevőszéknek a jogállását rögzítő törvény tavaly nyár óta készen álló módosítása is javíthatná az Országgyűlés kormányzatot ellenőrző pozícióit. (...)

Az ellenzék kitartó, a jogállami elvekhez görcsösen ragaszkodó tiltakozásán túl van még egy eszköz, amely hatékony ellenszer lehet. Ez pedig a nyilvánosság. (...) Sajnálatos azonban, hogy a magyar parlamentarizmus eddigi legnagyobb erőpróbájáról a politika iránt érdeklődő közösség tartós álmatlanságban nem szenvedő tagjai alig értesülhettek, mert az teljesen üres sajtópáholyok előtt folyt le. A napilapok túlnyomó többsége megelégedett a „legális időben” (vagyis reggel 9 óra után) történt események - a megszokottnál részletesebb - ismertetésével.

A pénzügyminiszter 1991 végén nem ismételte el egy évvel korábbi ígétét, hogy soha ilyen költségvetés nem lesz. Hogy a meg nem tett ígétet valóra váltásában mégis jobban reménykedhetünk ma, annak oka jóval inkább a fizikai kimerülés hosszan tartó emléke lesz, semmint bármifajta ígétet vagy jogszabályi kötelezés.

(*Magyarország Politikai Évkönyve*. Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László [szerk.]. Budapest, 1992. 343-347. o.)

Törvényjavaslat a személyi adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Elnök Úr! Tisztelt Ház! A parlament és a sajtó intézménye mint az állam végrehajtó hatalmát ellenőrző és ellensúlyozó szerv alakult ki a klasszikus liberalizmus vívmányaként a modern demokráciák hajnalán. Ma az államhatalom egyben információs hatalomként is működik, és az a törvényjavaslat, amelyet jelenleg tárgyalunk, annak is különösképpen az információs szabadságra vonatkozó része, ennek a küzdelemnek a folytatója. Gondoljunk csak vissza egy kicsit ennek a történetére.

A parlamentek életében jelentős vívmány volt, amikor kiharcolták maguknak azt, hogy a végrehajtó hatalomnak kérdéseket tehetnek fel, és a végrehajtó hatalom, az állam köteles ezekre a kérdésekre válaszolni. Ez volt az a pillanat, amikor az állam információmonopóliuma megtört először, és ennek következtében az információszolgáltatás már nem csupán a hatalmon levőknek a mindenkori kegyétől, hanem jogszabályokban rögzített kötelezettségből származott.

Ennek a történelmi folyamatnak a részesei vagyunk ma is, amikor az információk szabadságáról szóló törvény keretében megpróbáljuk az állampolgárok számára is hozzáférhetővé tenni azokat az információkat, amelyeket az állam gyűjt, tárol, és a maga körében őriz.

Ennek a történelmi folyamatnak a része volt az is, amikor az ellenzéki szervezetek még a mostani szabad parlamenti választások előtti időszakban tüntetéseket szerveztek itt az Országgyűlés előtt, például Bős- Nagymaros ügyében, hogy az ezzel kapcsolatos dokumentációk és információk közérdekű nyilvánosság elé kerüljenek.

Ennek a küzdelemnek az eredményeképpen került bele a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásoknak a végén az alkotmánymódosítási csomagba az információs szabadság elve. Az információs szabadság elve azt mondja ki, hogy minden állampolgárnak joga van az állami tudásnak, az állami adatoknak a megismerésére. Ugyanakkor az alkotmányos paragrafus rendelkezik arról, hogy az információs szabadságról szóló törvény elfogadásához az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges. Tehát súlyos biztosítékokat kívántak beépíteni az alkotmánykészítők az információs szabadság védelmére.

Természetesen szorosan összefügg a törvényjavaslattal, illetőleg az Alkotmánynak ez a része a sajtószabadsággal is, hiszen a sajtó nem tud boldogulni azoknak az adatoknak a hiányában, amelyeket az állam tart magánál, illetőleg amelyek kiszolgáltatását adott esetben esetleg megtagadhatja. (...)

Úgy gondolom, hogy minden hatalmon levőnek érdeke, hogy az állam ügyei botrányok és különböző zökkenők nélkül folyjanak, és ennek következtében különösen a politikusoknak nagyon fontos, hogy az alájuk rendelt bürokráciák átláthatóak legyenek. Ne csak a felső miniszteri vagy államtitkári szigortól függjön az, hogy az adott minisztérium megfelelően és a törvények betartásával működik, hanem legyen egy külső kontroll is felette, az állampolgároknak legyen joguk arra, hogy betekintsenek ebbe.

A másik oldala ennek a kérdésnek az, hogy a társadalomnak miért jó, hogyha ellenőrizheti a hatalmat. Én úgy gondolom, hogy ebben a nagyon hiányos legitimációs helyzetben, amiben jelenleg vagyunk, vagyis hogy a két választás közötti időszakban a polgároknak jelentős része csalódottnak nyilvánította magát a parlamenti demokráciában, a parlamentben, illetőleg a kormányban, ebben pontosan a polgárok felé tett, az emberi jogokat figyelembe vevő gesztus lehetne, hogyha megnyitnánk az államigazgatást és természetesen az önkormányzatokat is a polgárok előtt. Lehetővé tennénk számukra, hogy ellenőrizzék azt, amit a politikusok és amit a bürokrata mondanak, az valóban úgy van. Erre már csak azért is joguk van, mivel az ő

pénzükön írják jelenleg a miniszterek, államtitkárok, helyi önkormányzati hivatalnokok azokat a titkos jelentéseket, amelyekbe ez idáig jelenleg nincsen módjuk betekinteni.

Az információs szabadság a civil társadalomnak egy jelentős erősítő tényezője is lehet. A civil társadalom nélkül ez a törvény - még egy valóban jó információs törvény - sem képes működni, hiszen a polgárok szükségesek ahhoz, hogy ezt működtessék. Ebben természetesen nem az egyedi polgár az, aki leggyakrabban be fog menni az önkormányzati hivatalba vagy a minisztériumba valamilyen információt kérni, hanem a sajtó fogja leginkább használni ezt a lehetőséget, és a sajtó betekintésén keresztül a szélesebb közvélemény és a nyilvánosság is megismerheti az állami adatokat.

A civil társadalom fontosságára csak egy példát szeretnék mondani. Az Egyesült Államokban civil társadalmi képződményként, egyesületként jött létre egy olyan intézmény, amelyet úgy hívnak, hogy Nemzetbiztonsági Levéltár. Ez a Nemzetbiztonsági Levéltár gyűjti azokat az adatokat, amelyek az információs törvény alapján és egyéb sajtó útján, a kormánynak, az önkormányzatoknak a nyilatkozatai alapján nyilvánosságra kerültek, s amikor valamilyen ügy, valamilyen botrány kirobban, például a kontrák segélyezésével kapcsolatos, szintén nagy vihart kavart botrány, akkor ez a civil társadalmi intézmény a maga archívumának segítségével - a már korábban nyilvánosságra hozott információkkal - jelentősen befolyásolni tudja a dolgok kimenetelét, hiszen a kormány utólag már nem tudja titkosítani, nem tudja eldugni az információkat, különösen hogyha a civil társadalom ezt segíti. (...)

Utoljára az amerikai Legfelsőbb Bíróság egyik jelmondatát szeretném idézni: „A napfény a legjobb fertőtlenítőszer.”

Köszönöm a figyelmet. *(Taps az ellenzék padsoraiban.)*

(1992. június 3.)

Törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyv módosításáról - Az önkényuralmi jelképek betiltásáról

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Elnök Úr! Tisztelt Ház! Az előttünk fekvő törvényjavaslattal nem értek egyet. Nem értek egyet, mert úgy gondolom, hogy bizonyos jelképek büntetőjogi betiltása - legyenek azok bármely undorító és megvetendő eszmék megjelenítői - sérti a szabad politikai megnyilvánulás alapvető emberi jogát.

Nem értek egyet a javaslattal, mert a Büntető Törvénykönyv aktuális politikai érdektől indított módosítása a jogbiztonságot fenyegeti, és mert a körülhatárolatlansága és pontatlansága miatt az alkotmányos büntetőjog elemi, garanciális feltételeit sem teljesíti.

Nem értek egyet vele, mert a saját maga által kitűzött cél elérésére sem alkalmas, politikailag és jogilag szükségtelen.

Tisztelt Ház! Egyes szám első személyű megfogalmazásom szándékos. Hangsúlyozottan saját meggyőződésemet mondom, s nem a FIDESZ álláspontját - ez utóbbit Orbán Viktor több hete már ismertette.

A törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyv 269. §-át kívánja új tényállással kiegészíteni. Véleményem szerint a javasolt kiegészítés ellentétes Köztársaságunk Alkotmányával. Az Alkotmánybíróság alig néhány hónapja semmisítette meg ugyanennek a paragrafusnak a (2) bekezdését: az úgynevezett gyalázkodás tényállását azzal az indokkal, hogy a szólásszabadság korlátozásához nem elegendő indok az, hogy egy véleménnyel a társadalom túlnyomó

többsége nem ért egyet. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor elfogadta a korlátozást, amikor a szabad szólás gyakorlatával olyan mértékű gyűlöletet lehet emberekben kelteni, hogy azt már az erőszak érzelmi előkészítésének tekinthetjük.

Az alapjogok korlátozására akkor kerülhet alkotmányos módon sor, ha a korlátozás arányos, és az elérendő cél érdekében a legkisebb mértékű, s egy másik alapjog garantálása érdekében elkerülhetetlen. Az önkényuralmi jelképek betiltása és büntetőjogi szankcionálása nem felel meg ezeknek a feltételeknek. A tilalmat nem teszi indokolttá valamely másik jog súlyos sérelme. A jelképek használata - legyen az sarló, kalapács vagy a nyilaskereszt - természetesen sérti a köznyugalmat, a jóérzésű emberek többségének megvetését váltja ki, de önmagában nem sérti az azt megpillantó egyének jogát, betiltása viszont megsemmisít egy létező jogot.

A szólásszabadság éppen arról szól egy demokratikus társadalomban, hogy a többség által elfogadott nézetektől eltérő elveket is szabad hangoztatni. A semmi szabadságot a szabadság ellenségeinek autokratikus, jakobinus jelszava helyett annak a szabadelvű magatartásnak a híve vagyok, amely a szabad vitát akarja a szabad vita ellenségeivel. Hogy az Alkotmánybíróság ítéletét idézzem: „A büntetőjogi büntetésekkel nem a közvéleményt és a politikai stílust kell formálni - ez paternalista hozzáállás -, hanem más jogok védelmében az elkerülhetetlenül szükséges esetekben szankcionálni.”

A javasolt szabályozás aránytalan. A büntetőjog a jog legvégső fegyvere. Túlságosan is súlyos eszköz ahhoz, hogy az eszmék vitájában visszaéljünk vele. Ismét az Alkotmánybíróságot idézem: „A szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi.”

Tisztelt Ház! A jelképek sűrítve fejezik ki azt az eszmerendszert, amelyet megjelenítenek: a vörös csillag a kommunizmust, a horogkereszt a fasizmust. Ha a szabályozás célja a jelképezett eszméknek a betiltása lenne, akkor arról kellene szólnia. Bár én ezzel sem értenék egyet.

A Büntető Törvénykönyv jelenlegi 269. § (1) bekezdése az Alkotmánybíróság által is elfogadott módon szabályozza ezt a kérdést. Vagyis azt, hogy amennyiben egy adott nézet kinyilvánításával gyűlöletet lehet kelteni, akkor jöhet a Btk. tényállása. Ha az adott megnyilvánulás nem gyűlöletkeltő, akkor nincs joga az államnak fellépni. Hogy melyik kategóriába esik, azt a bíróság dönti el a konkrét eset vizsgálatakor. Azt, hogy a Kossuth téren Árpád-sávós lobogót lebegtető ifjú vagy a parlamentben akasztásra felhívó képviselő gyűlöletet keltett-e, az eset érdemi vizsgálatával lehet eldönteni.

Furcsa ellentmondáshoz vezetne, hogy bizonyos jelképek bemutatása automatikusan akár egyévi szabadságvesztéssel járó büntetést vonhatna maga után, miközben a jelképek mögötti eszmerendszert szinte szabadon lehet hirdetni, s ezeknek a nevében akár politikai pártot lehet szervezni. Úgy gondolom, hogy ez nem következetes. Úgy gondolom, hogy ez, ami ennek a törvényjavaslatnak a kapcsán történik, kapkodásnak minősíthető.

A fentiek alapján az is világos, hogy a jelképek bizonyos összefüggésben történő felhasználását, amely valóban veszélyes a társadalomra és a köznyugalomra, ma is képes szankcionálni a büntetőjog, méghozzá sokkal kifinomultabban, az alkotmányos jogok védelme alkotmányosságának nyilvánvaló biztosításával, mint a beterjesztett törvényjavaslat. Ez a módosító indítvány tehát fölösleges.

Tisztelt Ház! Az MDF-képviselők által benyújtott Büntető Törvénykönyv-módosítás az önkényuralmi jelképek betiltásáról megfogalmazásának pontatlansága miatt is veszélyes. A javaslat szövege számos értelmezést tesz lehetővé. Vitatható, hogy mely jelképekre vonatkozik. Hogy csak az előttem felszólalót idézzem: például a vörös zászlóra vonatkozik-e, az Úttörőszövetségnek a jelképeire vonatkozik-e? Teljesen tisztázatlan.

Ez a pongyola tényállás szemben áll az Alkotmánybíróság véleményével. Hadd idézzem ismételten ezt a véleményt. „Az alkotmányos büntetőjog követelményei szerint a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével tilalmazott magatartást leíró diszpozíciónak határozottnak, körülhatároltnak, világosan megfogalmazottnak kell lennie. Alkotmányossági követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása. Egyértelmű üzenetet kell tartalmaznia, hogy az egyén mikor követ el büntetőjogilag szankcionált jogsértést.”

Ezen tényállás alapján, amely ebben a törvényjavaslatban szerepel, erre nincs mód. Hogyha egy tényállás nem ilyen, mint ahogy az előbb felolvastam, az fenyegeti a jogbiztonság és a törvény előtti egyenlőség több évszázada kialakult büntetőjogi elvét.

Tisztelt Ház! A büntetőjogba és az alkotmányos jogok rendjébe nem szabad a politikai hangulatok hullámváltozásai alapján belenyúlnunk. Az átalakulás kavargásában ma nyilvánvalóan érezhető egy határozott türelmetlenség a közvélemény egy részétől, hogy a szélsőséges nézetekkel szemben a szigorú tilalom eszközével lépjenek fel. Ennek okait nem kell ma senkinek elmagyarázni. De úgy gondolom, hogy a megoldás nem az, nem abban áll, amit itt előttünk láthatunk. Az autokratikus állam számára kézenfekvő, hogy a neki nem tetsző eszméket büntetéssel fenyegeti. Egy demokratikus állam számára ez nem lehet ennyire nyilvánvaló.

Úgy gondolom, hogy struccpolitikát folytat az, aki azt gondolja, hogy a fasizmus vagy a kommunizmus ellen hatékonyan lehet küzdeni azzal, ha betiltjuk a szvasztikát és az ötágú vörös csillagot. Ez pótcselekvés. Sőt, annál is rosszabb. Kényelmesség, s ezáltal védtelenné teszi a demokratikus politikai közösséget. Hisz nem kell szembesülnie rendre azzal a ténnyel, hogy a szélsőségek uralomra jutása ellen teljes hitelével, a demokrácia szellemi erejének minden eszközével fel kell lépnie. De ez nem az ügyészség dolga, hanem minden demokrata elemi kötelezettsége. A tilalommal célt nem érhetünk. Köszönöm a figyelmet. *(Taps a bal oldalon.)*

(Elhangzott 1993. február 8-án. A beszéd szerkesztett változatban megjelent „Tiltani könnyű, egyszerű és kényelmes” címmel: *Magyar Narancs*, 1993. március 11. 13. o.)

3. SZEMBENÉZNI A MÚLTAL - KÁRPÓTLÁS, IGAZSÁGTÉTEL

*„Kendődet, ha beszélsz, féltett és drága füledre
mért tekered, Zoilus? A mi fülünkre tekerd.”*

(Martialis: *A szenátor szónokol*
Fordította Faludy György)

Törvényjavaslat a kárpótlásról

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Elnök Úr! Tisztelt Ház! Most, hogy ilyen adomázó hangulatba süppedt bele a Ház, én is hadd mondjak el egy adomát, amelyet Mikszáth írt egyik képviselőházi karcolatában Jókai Mórról, aki azzal szokott az ellenzéki képviselőkkel élcelődni, hogy: egy ellenzéki képviselőnek nagyon jó a sorsa. Miért ilyen jó? - kérdezik az ellenzéki képviselők. Azért, mert hogyha jó dolgot talál ki, akkor annak örülhet, hogy milyen okos, ha pedig nem, akkor nem kell azon aggódnia, hogy esetleg majd megvalósítják. *(Derűltség, taps.)*

Ha Jókai Mór ma is élne, akkor a FIDESZ-t két értelemben is örömmel méltónak találná, hiszen úgy érzékeltük a kárpótlási vita eddigi visszhangjából, hogy a közvélemény egy része pozitívan reagált a mi álláspontunkra, s (...) úgy látjuk, hogy ez örömmel ad okot. A másik öröm sokáig késlekedett, amíg a két nagy kormányzó párt közötti viaskodásban abban is reménykedtünk, hogy a mi álláspontunk meg is fog valósulni. (...)

Hadd térjek rá a mondandómnak a lényegi részére. A tulajdoni rehabilitáció hívei legerősebb érveknek a tulajdon szentségének az elvét tartják. Ugyan a tulajdonjog elve természetes kiindulása a kárpótlásnak, de nem ad egyértelmű eligazítást arra, hogy miként kell a kárpótlás kérdéséhez viszonyulni. A kárpótlás politikai kérdés, amelynek eldöntésénél az igazságosság, a jogszerűség és a gazdaságosság szempontjait egyaránt mérlegelni kell. Erről már nagyon sok szó volt az eddigi vitában. Nem is csupán arról van itt szó, hogy, mondjuk, a gazdaságosság elvét részesítjük-e előnyben az igazságosság vagy a jogszerűség elvével szemben, ez ugyanis túlzottan leegyszerűsítene a kérdést, és egyben megfellebbezhetetlenné tenné az erre adandó választ.

Az előttünk álló politikai feladvány arról is szól, hogy a jogszerűségnek vagy az igazságosság-nak mely elvét tekintjük előbbre valónak, illetve mit tekintünk jogszerűségnek és igazságosság-nak. Így azonban a válasz már nem olyan egyértelmű. A ma fennálló tulajdonviszonyokat egy demokratikusan elfogadott Alkotmány védi, és egy, a múltbeli jogcímekre vonatkozó jogszerűségi elv ezzel elég nyilvánvalóan kollízióban látszik lenni.

De miként jelennek meg ennek a jogszerűségnek a dilemmái? Néhány kérdés: Felépíthető-e az általunk vágyott jogállam a korábbi jogtiprások roncsain, vagy épp a jogállam eszméi miatt kötelességünk a kárpótlás? Nem arról van-e szó, hogy a tulajdonjog elvének erőssége alapozó eszméje minden jogállamnak, amely megsértése lehetetlenné teszi annak elérését? De akkor kinek a tulajdonát kell védeni, a régi vagy az új tulajdonosokét? Melyik az igazságos, és melyik nézi az ország gazdasági kilábalásának érdekeit, melyek azok a csoportok - és erről is nyíltan kell beszélni -, amelyeket az egyik kedvezményez, és kik a másik haszonélvezői? A politikai döntéseknek ezekre a kérdésekre kell feleletet adnia, és azt nem végzi el helyette

semmiféle elv, nem is csomagolható abba. A döntés felelősségét viselni kell, és ennek fejében állni az egyszerűsített szempontok nevében intézett támadásokat.

Szabó Iván képviselőtársam szavai ezt a felelősséget látszottak felvállalni, amikor új társadalmi szerződést hirdettek, látván, hogy a beterjesztett javaslat képtelen a kérdést következetesen megoldani. Szerinte ugyanis nem kell követni a hatályos öröklési jog vagy tulajdonjog, vagy a gazdaságosság elveit, mert mindezt átfogalmazhatja a társadalmi szerződés. Kérdés azonban, hogy ki akarja ezt a szerződést megkötni, kinek a nevében és milyen felhatalmazással. Mi a társadalmi szerződés jogi és igazságossági elveket társadalmilag átértelmező erejének legitimációja? A kormány által benyújtott tervezetet ismerve szükség is van a társadalmi szerződés fügefalevelére, mert az abban foglalt javaslat sem nem jogszerű, sem nem igazságos, sem nem gazdaságos. Az ezzel kapcsolatos példákat nem sorolnám, hiszen számtalanszor elhangzott a parlamentnek ebből a részéből.

A FIDESZ parlamenti csoportja a fenn vázoltakból eredően politikai döntést hozott, amikor vállalta a kárpótlás gondolatának az elvetését és a most tárgyalt törvénynek az elutasítását. Döntésünk fő motívuma a kárpótlás végrehajtásának lehetetlensége, a vele ma okozott jogsértések és gazdasági igazságtalanságok elkerülése. Ebben a politikai döntésünkben mérlegettük és összhangba hoztuk a tulajdon, a jogszerűség, az igazságosság és a gazdaságosság elveit.

Tisztelt Ház! A tulajdonhoz való jog szabadságjog, amelybe az állam nem, vagy csak korlátozottan, különleges felhatalmazás alapján avatkozhat bele.

Nagyon nyomós érveket kell felhoznia ahhoz, amikor ezt teszi. Amikor a parlament azt fontolgatja most, hogy belenyúljon-e a tulajdonjog kérdésébe a reprivatizáció szellemében, akkor vizsgálnia kell, mennyire terjed az állam felhatalmazása ezeknek megváltoztatására. Az állam saját tulajdonáról természetesen rendelkezhet, sőt, kevés jobbat tehet, mint hogy egy privatizációs program keretében minél előbb rendelkezik is. Mások tulajdona feletti rendelkezésre azonban kétséges az állam joga.

A nyári alkotmánymódosításkor az én javaslatomra került bele alaptörvényünkbe az a passzus, amely a tulajdont alanyi szabadságjogként biztosította a polgárok számára. Ha ezt valóban komolyan vesszük, akkor el kell vitatnunk az állam és a parlament jogát a beavatkozásra. Az alanyi jogok ugyanis függetlenek az államtól. Ha a tulajdonjog szabadságjog, akkor sérelme egy alapvető szabadság sérelme is. Ilyen sérelem tömegével fordult elő az előző korszakban, különösen annak elején. Ha a tulajdonjogot szabadságjognak tekintjük, akkor annak múltbeli sérelmét a többi szabadságjog sérelmével egy szinten kezelhetjük. Nincs is semmi indok arra, hogy másképpen kezeljük egyik szabadságjog megsértését, mint a másikat. Így a tulajdoni sérelmek reparációja megmaradhat a szimbolikus és az országnak jóval kisebb gazdasági terhet jelentő szinten. Megindulhat az a program, amely a mai, piacképes teljesítmények alapján teszi magántulajdonosokká az ország polgárait.

Valamennyien érezzük azonban, hogy a tulajdon bizonyos értelemben más, megfoghatóbb megjelenése egy jognak, mint nagyon sok más polgári jogosultság. A tulajdonnak egyik lényegi eleme a ténylegesség, a dologszerűség. A tulajdonjog olyan jog, amely a többi szabadságjog biztosítékát is adni képes. A tulajdonjog szentsége eszméjének is valahol itt kereshetjük a gyökerét.

Ha a tulajdon történetét vizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy ez a jog azonban soha nem létezett korlátok nélkül. Korlátja volt többek között az előbb említett ténylegesség és az időbeliség. A jogbiztonság, a társadalmi konfliktusok csökkentése érdekében már a római jog korrigálta a tulajdon abszolút elvét az elévülés és az elbirtoklás intézményével. Azt, hogy a tulajdoni

jogcímek bizonytalansága mennyire zavarja a jogbiztonságot, ma már a bőrünkön érezhetjük - erről az előbb is ejtettem néhány szót.

A tulajdoni jog biztonságát, paradox módon, épp az elévülés és elbirtoklás elve adta a tulajdon több ezer éve során. Ez az elv arról szól, hogy az idő múlása bizonyos feltételek mellett tulajdonosokká teszi azokat, akik bizonyos dolgokat sajátjukként használtak, még ha annak szerzése hibás is volt. Ez az elv belekalkulálja a történelmet a tulajdonba. A világ ezen tájékán ez nem egy haszontalan eszme!

A magyar magánjogi törvénykönyv tervezete, mely a két háború közötti polgári joggyakorlat alapját képezte, 32 évben szabta meg az elbirtoklás idejét, a római jog a leghosszabb elbirtoklási időt 40 évben rögzítette, és Angliában találtam egy 1832-es törvényt, amely 60 évet állapít meg az elbirtoklásra. Az elbirtoklás alatt természetesen nem annak szűk értelemben vett jogi fogalmát értem, hanem egy szélesebben vett politikai fogalmát - inkább analógiáját. Megfontolandó e tekintetben David Hume-nak, a nagy brit moralistának az eszméje: „Valaki jogcíme egy tulajdoni tárgyhoz lehet ma bármilyen világos és bizonyos, homályos és kétes lesz 50 év múlva, még ha a tényeket, amelyekre alapíttatik, a legnagyobb bizonyossággal és biztonsággal lehet is igazolni. Ugyanazon tények ugyanis nem ugyanazzal a befolyással bírnak ilyen hosszú idő múltán. A hosszú időn át tartó birtoklás bármely dolog megszerzéséhez jogcímet ad.” Mindezt Hume a tulajdon igazságos jellemvonásaként említi, olyanként, mint ami a békés együttélés záloga.

Ami miatt ma Magyarországon a kommunista államosításokkal kapcsolatban egyáltalán fölmerül a tulajdoni rehabilitáció kérdése, ez éppen az, hogy az államosított javakhoz kapcsolódó igények még nem olyan régiek, hogy teljesen irracionálissá tegyék azok megvalósítását, ugyanakkor az elmúlt negyven esztendő ahhoz már elég hosszú volt, hogy kellően összekuszálja az egyes tulajdoni tárgyakhoz kapcsolódó és gyakran versengő jogcímeket.

Ha valaki a tulajdon szentségének alapjáról akarná igazolni a korábbi földtulajdonát, akkor annak azzal is szembe kellene néznie, hogy visszaigénylésénél a jogos szerzésen túl ma már azt is igazolni kellene, hogy valóban jogos tulajdonostól és jogszerűen szerzett, és hogy az előd is így tette és így tovább. Ezt a középkor jogtudománya úgy nevezte, hogy az ördögös bizonyítás - *probatio diabolica* -, abból a színjátékból vett példával, hogy az ördögnek bizonyítania kellett egy árva lélekről azt, hogy az ő hatalma alatt áll - természetesen reménytelenül. Hasonlóan reménytelen egy ilyen vállalkozás ma is.

Egy '47-es kisgazdaság tulajdonosa, mint például az én anyai nagyapám, csak a földje egy részére és maximum két évre visszamenőleg tudta volna igazolni a jogos birtoklást, ugyanis a földosztás jogcíme nem felelt volna már meg a *nemo plus iuris* elvének. (...)

A tulajdon egyik fő társadalmi szerepe épp az, hogy biztosítani képes a stabilitást és a kiszámíthatóságot. Hogy ismét egy filozófust idézzek, egy osztrák-amerikai filozófust, Friedrich Hayeket, aki a tulajdonról így szólt: „A tulajdon az egyetlen megoldás, amit eddig kitaláltak arra, hogy az egyén szabadságát összhangba hozzák a konfliktus hiányával. A jog, szabadság és tulajdon elválaszthatatlan hármasságot képeznek.” A tulajdonjog aktuális problémája az időtényező miatt, az azóta eltelt hosszú idő miatt ma a döntés határmezsgyéjén jelenik meg. A tulajdonjog és a jogszerűség elve nem hozható fel döntő érvként a tulajdoni rehabilitáció és a kárpótlás elve mellett, mert a tulajdonjog eszméje legalább annyi érvet ad a kárpótlást tagadók részére, mint az ellenkezőknek.

Az állásfoglalásnál a többi, tehát az igazságossági és gazdaságossági szempontok lesznek mérvadók, és nem a tulajdonjog. (...)

Végezetül: ha többen hajlamosak lennének azt gondolni, hogy a tulajdonváltozás jelenlegi problémaköre annyira új dolog, hogy szinte megoldhatatlan morális dilemma elé állítja a kérdésben döntést hozókat, akkor jobb arra emlékezni, hogy Magyarország és az emberiség történetében ezek a dilemmák már számtalanszor felmerültek. Ennek a megoldására vonatkozó technikák gyakorlatias, jó és több évezred alatt kiállt találmánynak bizonyultak. Azt pedig már a régi görögök is tudták, hogy ugyanabba a folyóba nem lehet kétszer belelépni. Köszönöm a figyelmet. (*Taps a FIDESZ soraiban.*)

(1991. február 25. A beszéd szerkesztett változata megjelent a *Heti Világgazdaság* 1991. március 23-i számában „Melyik tulajdon szentsége?” címmel, 75. o.)

Reprivatizáció, kárpótlás, elévülés

A tulajdonviszonyok rendezése érdekében kibontakozott - a múltbéli tulajdoni jogcímeiről folytatott - politikai és jogi diskurzus minduntalan beleütközik abba, hogy a tételes jog inkább akadályozza, mint segíti a természetjogból, a méltányos jogból vagy egyszerűen a politikai, erkölcsi igazságtételtől eredeztetni vélt igények érvényesítésének társadalmi kezelését.

Nem véletlen, hogy alkotmányossági kérdések özöne merül fel a tulajdonnal kapcsolatban. Mindez nem elsősorban az érintett szabályozási megoldások alkotmánytechnikai hibái okán történik, hanem gyakran amiatt, hogy a kérdés ténylegesen kezelhetetlennek tűnik a pozitív jog szintjén mindaddig, amíg a demokratikus átmenet szélesebb értelemben vett jogi-rendszertani kérdései legalább a teória szintjén nem tisztázódtak. A jog és elmélete nem térhet ki a kontinuitás és diszkontinuitás kérdése elől, ez ugyanis előkérdése a múlt rendszer tételes jogához való mai alkotmányjogi viszonyulásnak is. Jelenleg az elméleti vita lefolytatásának hiányában, a vágató jogalkotás napi nyomása alatt ezek a kérdések parlamenti és főként alkotmánybíróági aktusok formájában nyernek újabb és újabb nyomatékot, vagy halnak el - gyakran kielégítő, hosszú távra irányt adó megoldások nélkül. Nem vállalkozom a fent vázolt kérdés elemzésére, csupán jelezni kívánom, hogy ez kifejtetlenül is része a kárpótlási-tulajdoni vitának, és tisztázatlansága egyik oka a nyilvánvaló zavarnak.

Az Országgyűlés által tárgyalt kárpótlási törvény körüli politikai-jogi vita centruma a szűkösség-igazságtétel-diszkrimináció kérdéskör volt, és csak jóval kisebb figyelem fordult a restitúció-nováció-preskripció klasszikusabb értelemben jogi jellegű problémájára. A két dimenzió természetesen az esetek többségében szétválaszthatatlan, de nem értelmetlen egymáshoz viszonyított tárgyalásuk. Előadásomban erre a második, elhanyagoltabb kérdésre szeretnék részletesebben kitérni.

A tulajdonnal kapcsolatos felfogások közül azokat fogom elemezni, amelyek számára a tulajdon sérthetatlensége és az alkotmányosság vagy a jogállamiság követelménye megoldandó társadalmi-jogi kérdésként veti fel a korábbi, különösen a kommunista államosításokhoz kapcsolódó sérelmek ügyét. A múltbéli tulajdoni jogcímekhez való viszony három fő kategóriában írható le. Mindhárom csoport elismeri a tulajdonjogi jogosítványok alkotmányos védelmének szükségét és azt, hogy ezt az elvet korábban a tételes jog szabályai és az azzal összefüggő aktusok sértették. Az első csoport, amelyet én restitúciónak nevezek, a reprivatizáció álláspontját foglalja el, és a korábbi tulajdon természetbeni visszaadását tartja helyesnek. A második csoport, amit talán kevésbé bevett kifejezéssel szubsztitúciós kategóriának nevezhetünk, helyettesíteni kívánja a korábban elvett tulajdont valamilyen más értékkel, és elveti az eredeti állapot teljes visszaállítását. A harmadik csoport, a preskripció, elismeri a

tulajdoni sérelmek jogellenességét, de nem fogadja el azt, hogy ebből bármilyen jogcím keletkezhetne a jelenre nézve.

I.

Az első csoportot alkotó restitúciós álláspont a római jogból ismert *in integrum restitutio* (eredeti állapot helyreállítása) elvére alapoz. A jogsérelem orvoslása úgy kell hogy történjen, hogy a volt tulajdonos számára helyreálljon a jogsérelem előtti állapot. Mintha mi sem történt volna időközben. Ehhez mindössze két dologra van szükség: a megfelelő visszaszerzési jogcímre és arra, hogy az elvett dolog az eredeti formában rendelkezésre álljon.

A jogcím tekintetében két eset képzelhető el. Az egyik az, hogy a jogcím fennáll, és a tételes jog szerint érvényesíthető, peresíthető. Ebben az esetben a probléma nem is létezik, hiszen a rendes bírósági út nyitva áll. Ez azonban nagyon kevés jogsértésre lehet igaz, hiszen jelentős részük a tételes jogi szabályok szerint már elévült.

Ezért a restitúciós álláspont általában utasítja el az elévülést: azt mondja, hogy az elévülés ilyenkor nyugszik, hiszen egy jogsértő rezsim van hatalmon. Ennél az esetnél egy további jogi aktus - például egy törvény vagy bírói precedens - szükséges ahhoz, hogy az elévülés alvását elismerve rendezze a közbülső időszak átmeneti kérdéseit. Itt már egy felélesztett jogcímről van szó. A felélesztésig eltelt idővel azonban erősen csökken a jogcím bizonyíthatóságának valószínűsége. A jogcímet felélesztő aktusnak pedig meg kell küzdenie a kitüntetett időpont megjelölésének gondjával. Ugyanis, ha ezt nem tenné meg, egy dolgot több személynek is vissza kellene adni. Ha pedig ezt teszi, akkor diszkriminál, mert miért kitüntetettebb 1945, 1848 vagy mondjuk a szatmári béke időpontja?

Nézzük, mi a helyzet azzal, hogy a dolog eredeti formában rendelkezésre áll-e. Minél több idő telik el a jogsérelem óta, annál nagyobb az esélye annak, hogy nem ez a helyzet. Az eredeti tulajdoni tárgyak a dolgok rendje szerint átalakulnak, változnak. Egy általános - mondjuk törvénnyel elrendelt - restitúció esetében, amely nagyon sok tulajdont és tulajdonost érint, az eltelt idővel arányosan nő annak az esélye, hogy egyre többen lesznek azok, akik nem kaphatják vissza eredeti tulajdonukat, azokkal szemben, akik visszakaphatják. Ez pedig behozza a diszkrimináció kérdését.

A restitúció lehetetlensége az idő múlásával tehát több szempontból is növekszik. Nem véletlen, hogy ilyen formában ez szinte senkiben sem merült fel.

II.

A szubsztitúciós felfogás belátja a restitúció kivitelezhetetlenségét. A kártalanítás/kártérítés mindig kiegészítő elve volt az *in integrum restitutio*-nak: ha valamit nem lehet természetben visszaadni, akkor helyette kell valamit adni. A lazább értelemben vett szubsztitúció abban is eltér a visszaadástól, hogy nem feltétlenül azonos értékkel helyettesítendő az elvett dolog.

A kárpótlás gondolata és a kárpótlási törvény ebbe a csoportba sorolható, hiszen annak kiindulópontja az *in integrum restitutio* elvetése. Gondoljunk csak arra, hogy még a leginkább reprivatizációs jellegű termőföld esetében sem „ugyanarról” a földről van szó.

Jogcímre persze itt is szükség van. A régi jogcímek a tételes jog értelmében azonban nem élnek, azokat ismét fel kell éleszteni. Ehhez képest két változatról folyt eddig a jogi vita.

Az egyik az Alkotmánybíróság döntésében megjelenő ún. *kártalanításra* alapított jogcím, amely egyes államosítási rendelkezésekből ered. Ez tehát tételes jogi jogcímnek tekinthető.

A másik változatban az ügyek egy más csoportjában *kárpótlásról* beszélünk, amely épp abban különbözik a kártalanítástól, hogy az erre való jogcím nem közvetlenül fakad a jogsértésből. A jogcímet közvetítheti a kárpótlási törvény szerint a méltányosság, az Alkotmánybíróság szerint pedig a nováció (a jogcím megújítása). Mindkettő a korábbi jogsértő állammal jogfolytonos állam külön aktusától keletkezteti a jogcímeket a kárpótlásra.

A kárpótlás terjedelme szempontjából ez nagyon lényeges kérdés, hiszen mind a méltányosság, mind pedig a nováció ezzel tér ki a sérelemmel való értékazonosság kérdése elől. A méltányosság fogalmával - amennyiben alatta az *equity*hez és a *aequitas*hoz (méltányos jog) hasonló gondolkodásmódot és nem jogpozitivistá jogalkalmazási kategóriát értünk - talán jobb analógiát nyerhetünk, mert az, aki méltányosságot gyakorol, az nagyvonalúbban átléphet az értékmegfelelőség kérdése felett. A novációt erőteljesebben köti a felek érdeke, s egy jogcím más terjedelmű megújításánál a jogában sértett fél is gyakran beleszólhat, vagy beleegyezése szükséges lehet.

A nováció gyakorlását is eredeti jogcímhez kell kötni. Ezért itt is megáll a bizonyíthatóság nehézségének kérdése. A restitúcióval szemben azonban a kárpótlás és a kártalanítás időben eltérő jogsérelmeket is tud egyszerre orvosolni a diszkrimináció gyanúja nélkül, feltéve, ha a helyettesítésül adott dolog arányosan osztható, és rendelkezésre áll.

Itt jutunk el a helyettesítés kárpótlási törvény által alkalmazott megoldásának legnagyobb gondjához, ahhoz, hogy a restitúciós logika a termőföld tekintetében összegabalyodik a szubsztitúciós logikával, ezzel feloldhatatlanul diszkriminatívva és önkényessé téve magát a törvényt. Ha a törvény nem akarná természetben visszaadni a termőföldet, akkor a tiszta szubsztitúció alapján megoldható lenne az értékarányosság és a diszkriminációmentesség. Így azonban csak a csavarosnál csavarosabb megoldási kísérletek maradnak.

III.

A harmadik csoportba tartozó vélemények nem abban különböznek az első kettőtől, hogy érzéketlenek lennének a tulajdon sérthetetlenségével szemben, hanem abban, hogy nem tartják lehetségesnek és/vagy ésszerűnek 40 évvel ezelőtti jogcímek felújítását. A preskripció (vagy érveit az elévülésre építő) elgondolás továbbviszi a szubsztitúciós logika pragmatizmusát, amennyiben az elválasztja a jogsérelmet és a helyette kapott „dolgot”. Ez utóbbit szimbolikussá változtatja, amellyel a kérdés egy társadalmi aktussal (deklaráció stb.) kezelhetővé válhat.

Ezen álláspontnak az a gyengéje, hogy a rendszerváltozás jogi folyamatosságából kiindulva kénytelen elfogadni a korábbi rezsím tételes jogát. Morális és gazdasági és társadalmi igazságossági alapon azonban legitim, s a gyakorlatban legkönnyebben megoldható választ képes adni a felvetett kérdésre, hiszen a szimbolikus dimenzióin túl magát a kérdésfeltevést tagadja.

A felsorolt és elemzett esetek többségében a tulajdoni jogcímek újraéledéséhez valamilyen további jogi aktusra, törvényre, bírói döntésre van szükség. A hatályos tételes jogból direkt módon nem következik jogosultság. A jogon kívüli elemek pedig a társadalmi, politikai döntések és értékválasztások eredményei. A jog nem bír befogadni és sajátjává azonosítani akármilyen külső politikai vagy társadalmi szándékot saját logikájának csorbítása nélkül. A kárpótlási törvény tanulsága ebből a szempontból sem elhanyagolható.

(Vitaindító előadás. Elhangzott a Társadalomtudományi Társaság „*A kárpótlási törvény, és ami körülötte van: jog, erkölcs, történelem*” címmel a Kossuth Klubban 1991. június 26-án megtartott vitaülésén.)

Törvény után örvény

Néhány napja újból van kárpótlási törvényünk. Az új változat gazdasági hatásaiban, jogszerűségében és alkotmányosságában (vagy inkább alkotmányellenességében) nem különbözik lényegesen a korábitól. Ennek ellenére sehol sincs a korábbi kormánypárti öröm. A szoros - néhol két-három szavazaton múló - többségi parlamenti voksolás megkönnyebbülést jelent a vitákban elfáradtaknak, de ez az érzés nem rejti el azt, hogy ezzel a törvénnyel ma senki sem elégedett.

A kormányzati apparátus tagjai arra panaszkodnak, hogy ismét teljesíthetetlen „politikai megrendelést” kaptak a hatalomtól. A törvény végrehajtási jogszabályait ugyanis képtelenség úgy elkészíteni, hogy az biztosítani tudja a zökkenőmentes, visszaélések nélküli alkalmazást. A parlamenti vitában Orbán Viktor szájából hangzott el, hogy ez a törvény kiválóan alkalmas arra, hogy békeidőben polgárháborús helyzetet idézzon elő. A törvény elfogadása körüli viharos, a „rendszerváltás legfontosabb törvényéhez” nem méltó vitákra nosztalgikusan emlékezhetünk majd vissza a törvény végrehajtása körüli zűrzavar állapotai közepette. Akkor majd arra gondolhatunk: volt olyan időszak, amikor még reménykedhettünk, hogy észérvekkel meg lehet állítani a lavinát.

Hiszen mi az a száznál több, akár kormánypárti parlamenti obstrukciónak is tekinthető felszólalás, több száz, az elfogadást szintén értelmetlenül lassító módosító indítvány, az a számos, hiába eltöltött plenáris és bizottsági vitanap, az a három-négy terjedelmes alkotmánybíróági ítélet a földhivatalok, levéltárak, kárpótlási hivatalok előtti végtelen sorban álláshoz, az amúgy is túlterhelt bíróságok munkáját ellehetetlenítő több százezer peres ügyhöz, a rengeteg visszaéléshez, korrupcióhoz képest, ami ezután következik? A tulajdonviszonyok átalakításának és az igazságosztásnak e nagy jelentőségűnek mondott jogalkotási termékével eltöltött parlamenti idő alatt legalább öt-hat jelentős törvényt lehetett volna elfogadni. Lehetne az országnak államháztartási törvénye, csődtörvénye, szövetkezeti törvénye, közszolgálati törvénye, az önkormányzatok is előbb kijuthattak volna a szabályozatlanság miatti bizonytalanságból. Elindulhatott volna a Kupa Mihály pénzügyminiszter nevével fémjelzett program törvényalkotási része. Emlékezzünk csak vissza, hogy az eredeti ütemezés szerint annak első darabját már márciusban el kellett volna fogadni. Mindezek a törvények valódi gazdasági változás kereteit készíthették volna elő. S az idő ma nagyon drága; a demokrácia hitele veszhet el, ha nem használjuk ki.

Az elmúlt év során a kárpótlás, a reprivatizáció fetisizált ideológiája ködbe burkolta a piacgazdasághoz vezető utak közti racionális választás keresésének ügyét. Akik a gazdasági átalakulást a kárpótlás dimenziójára redukálták, előbb-utóbb kénytelenek lesznek felocsúdni, hogy mennyire tévedtek.

A kárpótlásnak nevezett nagy népi színjáték első felvonása véget ért. Csak drukkolhatunk, hogy a folytatásban vízióink a kárpótlásról és annak hatásáról minél kisebb mértékben váljanak valóra.

(Heti Világgazdaság, 1991. július 6. 75. o.)

Lex Zétényi - Jogelvek és jogi szabályok

A jognak szerves részét képezik a jogelvek, amelyek nélkül a tételes szabályok értelmezhetetlenek. A jogelvek nem magukban, a tételes jogtól elkülönülve léteznek. Benne vannak a pozitív jog szabályaiban, a jogi oktatás és gyakorlat által közvetített több ezer éves jogértelmezési hagyományban. A jogelvek a jog mindennapjaiban is részt vesznek, de szerepük a kivételes jogalkalmazási helyzetekben nő meg, amikor a gyakorlatban addig fel nem merült, szokatlan kérdésre kell a jognak választ adnia. A jogelvek egyben a jog társadalmi érzékenységét is megjelenítik, nyitottságát az uralkodó erkölcs, igazságossági felfogások, eszmék irányában. A jogelvek rugalmassá és alkalmazkodóképessé teszik a tételes jogot, egyben össze is tartják azt.

Ronald Dworkin oxfordi professzor szerint a tételes jog és a jogelvek közti különbség könnyen megállapítható. Ha egy tételes szabály érvényes, és minden kétség nélkül ráillik egy cselekményre, akkor azt alkalmazni kell, attól eltekinteni nem lehet. A tételes szabályok között elvben nem lehetséges konfliktus, nem lehet egy esetre két egymásnak ellentmondó szabály. Az érvényes szabály ugyanis vagy ráillik, vagy nem. Szemben az előbbivel, ha egy adott helyzetre egy jogelv illik rá, az még nem jelenti, hogy automatikusan alkalmazni kellene. Lehetséges, hogy több más, egymással ellentétben álló vagy más súlyú jogelv is számításba jön. A jogelvek egymással szemben súlyozhatók, és versenyeznek a jogalkalmazás során.

A magyar büntetőtörvények tételes szabályként több mint egy évszázada ismerik az elévülés intézményét. Ennek alapján ha egy személy bűncselekményt követ el, aminek kilétére egy meghatározott idő elteltével nem derül fény, akkor megmenekül az állam szankciójától. Az elévülés a magyar jogban része a bűncselekményi tényállásnak.

A joguralom körülményei között az állam csak azt teheti, amire az Alkotmány és a törvények számára jogot adnak. Az állami szervek a büntetőtörvényben megszabott határokon belül alkalmazzák a jogot. Ha egy cselekmény a törvényi definíciót alkalmazva elévültnek tekinthető, akkor az nem bűncselekmény többé jogi értelemben, legyen az akármilyen súlyos elítélendő aktus. Ezt a tételes jog szabályai írják elő. Az államnak egyszerűen nincsen joga arra, hogy olyasmit üldözzön, amit a törvény számára nem enged meg.

A büntetőjogban ez a követelmény még fokozottabban jelentkezik, mint más jogágakban. A *nullum crimen sine lege* - nincsen bűncselekmény törvény nélkül - jogelve követelménnyé teszi, hogy egy adott cselekményt csak akkor lehet üldözni, ha azt előzetesen törvény büntetendőnek nyilvánította. A hatályos büntetőtörvény második paragrafusa kimondja a fenti elvet, amikor az új büntetőtörvény visszaható erejének tilalmáról szól. Az évszázadok által csiszolt garanciális büntetőjogi elvvel áll szemben az az elv, amely szerint bűn nem maradhat megtorlás nélkül (*nullum crimen sine poena*). E szerint az elv szerint az állam joga és kötelessége, hogy minden bűnt üldözzön tekintet nélkül arra, hogy korábban azt törvény bűncselekménnyé nyilvánította-e. A jogállam számára ez az elv elfogadhatatlan.

A Zétényi-Takács-féle büntetőtörvény-módosítás jelen formájában a tételes jogba és bevett büntetőjogi jogelvekbe egyaránt ütközik, hiszen a javaslatban kimondott módon visszamenőleg kíván már elévült cselekményeket büntetni, tulajdonképpen visszamenőleg kreálja meg a tényállás egyik elemét, az elévülést.

A Zétényi-Takács-féle törvény országgyűlésbeli megvitatása kapcsán élénk diskurzus bontakozik ki mind a magyar közéletben, mind a jogtudományban a visszamenőleges igazságszolgáltatás és az elévülés kérdéséről. A közvélemény leginkább a jogászság felé fordítja bizakodó vagy éppen riadt figyelmét. Az igazságosztó eme újdonsült szerepében a jogászság és a jogtudósok joggal feszengenek. Szakmai álláspontjuk kifejtésével óhatatlanul belekerül-

nek a politika erőterébe is. Ez álláspontjuk szakmai jellegét teheti egy csapásra kétségessé. Az eltérő véleményt valló politikai erők pedig a szakmai viták szabályaira tekintet nélkül használják fel a nekik tetsző szakvéleményeket, és építik be őket saját politikai argumentációjukba. Az erkölcsi, jogi és politikai érvek a tisztánlátás érdekében szétválaszthatók és szétválasztandók, a végső szó kimondása szempontjából azonban egyik sem hagyható számításra kívül.

A Zétényi-Takács-féle törvény mellett és ellen felhozott jogtudományi érvelések köszönő viszonyban sincsenek egymással. A „visszamenőleges igazságszolgáltatás” nagy vitakérdéseinek jogilag megfogalmazható vetületében a törvényjavaslat kapcsán két színvonalasan védelmezett, de részben szemben álló fő álláspont alakult ki.

A törvény ellen állást foglaló jogászok többségükben a jelenleg hatályos magyar jogból indulnak ki, és azt állítják, hogy a Büntető Törvénykönyv szabályai szerint elévült bűncselekmények üldözhetőségének a felújítása tételesen rögzített büntetőjogi biztosítékokat sért meg. Vétkes továbbá a javaslat a visszamenőleges hatály súlyos bűnében.

A Lex Zétényi mellett jogi szempontból színvonalasan kardoskodók, mint Varga Csaba jogfilozófus vagy a Zétényi Zsolt közvetítésével a hazai diskurzusba bevont Hans-Heinrich Jescheck büntetőjogász professzor, túllépnek a szigorúan pozitivistikus szemléleten, és az elévülés tételes jogi szabályának jogelvvé emelésével kívánják igazolni álláspontjukat. E vélemény szerint a bűncselekmény elévülése meg sem kezdődött, mert a politikai körülmények bizonyos cselekmények üldözését nem tették lehetővé.

A két érvelési rendszer nem ugyanabban a szférában mozog, ezért nem véletlen, hogy elbeszélnek egymás mellett. A törvényjavaslat elleni pozitivista és a törvényjavaslat melletti jogbölcseleti ihletésű álláspont kölcsönösen figyelmen kívül hagyja a másikat. A zavarodottsághoz az is hozzájárul, hogy a két érvelés nem egészen ugyanarra a kérdésre keresi a választ. Varga Csaba ahhoz keres jogi eszközöket, hogy a jogrend „helyreálljon”, hogy a társadalomban meglévő igazságossági igény megvalósulhasson. Számára a Zétényi-Takács-típusú törvények egyfajta eszközök erre. A pozitivista álláspont azt sorolja, hogy a hatályos jog és alkotmány alapján miért megengedhetetlen a törvényhozói segédlettel elindított visszamenőleges büntető igazságszolgáltatás.

Ha a jogelvi érvelésből indulunk ki, és eltekintünk a „Lex Zétényi” konkrét - véleményem szerint alkotmányba ütköző - megoldásaitól, akkor felvethető, hogy lehet-e tételes jogi eszközt találni nyilvánvaló múltbéli gaztettek szankcionálására, avagy az teljességgel lehetetlen, vagy csak a jog nyilvánvaló megerősökölésével lehetséges. Ehhez a kérdésfeltevéshez azonban egyik részről el kellene felejteni a Zétényi-Takács-féle törvényt, másik részről pedig el kellene dönten, hogy a Lex Zétényi formájával vagy a mögötte meghúzódó igazságtételi gondolattal van-e gond. S innen kezdődhetne a racionális vita.

(Az MTA Jogtudományi Intézete és a Friedrich Naumann Alapítvány által 1991. november 8-9-én Budapesten, az MTA székházában „*Visszamenőleges igazságszolgáltatás*” címmel rendezett konferencián elhangzott hozzászólás szerkesztett változata.)

4. PIAC ÉS SZABADSÁG - A RENDSZERVÁLTOZTATÁS GAZDASÁGI ALAPINTÉZMÉNYEI

„Kormányzatot alkotni nem követel meg valami nagy bölcsességet... Szabadságot adni még könnyebb... Am szabad kormányzatot alkotni, azaz egyetlen harmonikus műben összeegyeztetni a szabadság és a kényszer egymással ellentétes elemeit, sok gondolkodást, mély töprengést, bölcs, erős és hajlékony szellemet követel meg.”

(Edmund Burke)

Törvényjavaslat a piaci versenyről

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): (...) A magyar parlament előtt álló dilemma nagyon hasonló ahhoz, ami a század elején az Egyesült Államokban alakult ki. Wilson elnök írta, hogy „versenyt törvényhozási aktusokkal létrehozni nem lehet, de jelentősen újjá lehet éleszteni, ha megváltoztatjuk azokat a törvényeket, és lehetetlenné tesszük azt a gyakorlatot, amelyik elpusztította azt. Ha olyan törvényeket alkotunk, amelyek ismét erőt és alkalmat adnak a versenyre, akkor kizárhatjuk és megelőzhetjük a monopóliumokat.” (...)

A mi helyzetünk részben hasonló, részben különböző, hiszen a gazdasági helyzet egészen más. Egy alig létező piacra akarunk rávezetni egy olyan versenynormát, amely jól működő piaczgazdaságra jellemző. Bárcsak sikeres lenne eme felvilágosult kísérletünk. De ne várjuk azt, hogy az ilyen szabályozás helyettesíteni tudja az amúgy nagyon gyenge piaci morált. A mi millenniumunk évében hozott angol bírósági ítélet kételyeit osztom: „Sajnálattal kell látnom, hogy a jog alkalmatlan eszköznek bizonyult a kereskedelmi erkölcs legelemibb alapelveinek a kikényszerítésére.”

Az előttünk fekvő törvényjavaslatról már nagyon sok laudációt hallottunk mind a kormány-pártok, mind az ellenzék soraiból. Néha azonban az volt az érzésem, hogy ez a római jog legelső versenyintézménye, az úgynevezett szédelgő feldicsérésnek az esete volt, de ezt a szédelgő feldicsérést tulajdonképpen már a római jog is tiltotta. (...) Az alaptalan dicséret helyett néhány kritikai megjegyzés fővonalát vázolnám. (...) A törvényjavaslat nagyon nagyra tör. Mindazt szeretné szabályozni, amit egy évszázadon át a versennyel kapcsolatban négy különböző jogágban eddig a világban szabályoztak. Négy különböző logikájú és dogmatikájú jogágról van ebben az esetben szó: a tisztességtelenverseny-jogról, a versenykorlátozások jogáról és a piaci erőfölény jogterületéről, végül pedig a fogyasztóvédelemről. Mindent egy helyre betuszkolás görcsös igyekezete azonban egymást ütő, ellentmondásokkal teli eredményre vezet. Ennek nyilvánvalóan jogi és eljárásjogi következményei vannak. Isépy államtitkár úr arról beszélt, hogy a javaslat egy új megoldást hoz a hazai eljárásjogba. Itt valóban egy új megoldásról van szó. A törvényjavaslat ugyanis elég alaposan elmaszatozza a polgári jogi - több ezer éves fejlődés során kifinomult - dogmatikát, különösen a semmisség és a megtámadhatóság különbségét. (...)

Ha ezeket a belső problémákat nem tisztázzuk, akkor folyamatos háborúra számíthatunk mind a Polgári Törvénykönyv és a versenytörvény, mind pedig a bíróság és a versenyhivatal között. (...)

Ha a törvényjavaslatról lehagynánk az első és a második fejezetet, vagyis a tisztességtelen piaci magatartás szűkebb értelemben vett jogát és a fogyasztóvédelmet, akkor valamivel egységesebb lenne a törvény, ugyanakkor a csenevész fogyasztóvédelmi rész elhagyását is sajnálnám, hiszen nincsenek ma jelenleg kielégítő szabályok erre vonatkozóan.

A módosító javaslataimban megpróbáltam a Ptk. rendszeréhez valamennyire hozzáigazítani a törvényjavaslatot, azonban ez az átfedés annyira jellemző vonása a törvényjavaslatnak, hogy az általam javasolt megoldások is inkább csak közelítések, inkább csak kozmetikázni képesek a nyilvánvaló ellentéteket.

Tisztelt Képviselőtársaim! Ami a versenyhivatal és a versenyjog alkotmányos helyét illeti, felsorakozom azon előttem szólók mellé, akik súlyos hibának vélik azt, hogy a versenyhivatal a kormány alá kerüljön. (...) Vigyázzunk! A jelenlegi javaslat a versenyhivatal jogosultságainak a meghatározásában és kormány alárendeltségében kiválóan alkalmas egy kézivezérléses napi gazdaságpolitika visszahozására, még akkor is, ha ezt a szándékot nem feltételezzük feltétlenül a kormányról. Ha a kormányzat ma ezzel ellentétes gazdaságfilozófiát érvényesít is, a nyomás ezt kényszerítheti ki.

A törvény II. fejezete a fogyasztóvédelem versenyjoghoz kapcsolódó szabályozására tett kísérletet, ez azonban csak egyik szerepe a fogyasztóvédelemnek. (...) A fő kérdés a nyilvánosság biztosítása. Legyenek a versenyhivatal eljárásai nyilvánosak, a keresetjogot a jelenleg alig működő Fogyasztók Országos Tanácsán kívül pedig minden egyes fogyasztónak és fogyasztóvédelmi szervezetnek nyitva kell hagyni, vagyis populáris keresetet kell biztosítani. A törvényjavaslat által szabályozott keresetindítási jogot bármely sérelmet szenvedett fogyasztónak biztosítani kell. (...) Az, hogy a törvény egyes számot használ a fogyasztóvédelmi szervet illetően, elég fájdalmas, hiszen százával lenne szükség ilyen típusú organizációkra egy normális piacgazdaság esetén. (...)

Ne a versenyhivatal, ne valamifajta felső, kívülről létrehozott szerv védelmezze a fogyasztók érdekeit, hanem a fogyasztók valódi érdekvédelmi szervezete, és ennek az érdekek az érvényesítésére legyen meg a jogi lehetőségük. Nyílt érdekkonfliktus, külső és hatékony ellenőrzés, a csoport- és a helyi érdekek markánsabb megjelenésére van lehetőség, valamint a fogyasztói öntudat és igényesség növekedésére - és az ilyen perek kapcsán mintegy próbaperekként elősegíthető a fogyasztóvédelmi csoportoknak a meghonosodása és meggyökerezése Magyarországon. (...)

A törvényjavaslat szövegezése szerint tilos a gazdasági tevékenységet tisztességtelenül folytatni. Ez a megfogalmazás túlságosan erősnek és megbélyegzőnek hat, és ez akadályozhatja a jogalkalmazók hajlandóságát arra, hogy a törvénykezésben igénybe vegye a generálklauzulát.

Engedjenek meg egy zárójeles megjegyzést. Itt a Házban és a sajtóban is nagyon elharapódzott a törvénykezés és a törvényhozás közötti különbségnek az elmosása, nem teszünk különbséget e között. A törvénykezés az a bíróságoknak az igazságszolgáltatása, a *jurisdictio*, míg a törvényhozás, az, amit mi itt csinálunk, a *legislatio*, és én ezen az úton is szeretném felhívni a figyelmet, hogy a törvénykezésnek egy ilyenfajta használata nem helyes, és nem lenne szerencsés, ha tovább terjedne. Lehet, hogy már nem lehet kiirtani. (...)

Mivel a törvényjavaslattal számos komoly gond van polgári jogi szempontból, ugyanakkor törvényre minél előbb szükségünk van, hiszen ezt igényli a kibontakozó piacgazdaság, én kérem képviselőtársaimat és a betérjesztőket is, segítsenek abban, hogy ezeket a problémákat sikerüljön megoldani, és minél jobb törvényt tudjunk létrehozni.

Végül egy XVIII. századi angol gondolkodó bölcsességével zárom szavaim. William Godwinnal egyetértve állítom a klasszikus liberalizmus tételét, hogy „a kereskedelem soha nem virágozhat annyira, mint amikor kiszabadulhat a törvényhozók és a miniszterek gyámködása alól”. Köszönöm szépen a figyelmet. *(Lelkes taps a bal oldalon, taps a jobb oldalról.)*

(1990. október 20.)

Törvényjavaslat a koncesszióról

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Elnök Úr! Tisztelt Ház! A koncessziós törvény kapcsán a magyar gazdaság piacgazdasággá való átalakításának az alapproblémái vetődnek fel. A privatizáció, az állami tulajdon, az állam gazdaságba való beavatkozásának alapkérdései eldöntése előtt kell tehát olyan döntést hoznunk, amely sokban előlegezi ezeknek a megoldását. Ez egy nagyon nehéz helyzet. Szükségképpen beleütközünk abba a ténybe, hogy ezek a kérdések mennyire megvitathatók és mennyire tisztázatlanok mind e Ház keretei között, mind pedig a kormány szintjén.

A koncesszió helye világos lenne valamennyiünk számára, ha a privatizáció, illetőleg a kizárólagos állami tulajdon tervezett mértékét ismernénk. Ez azonban koránt sincs így. Így pedig nagyon nehéz a koncesszió szerepét definiálni. Lehet ez a szerep egészen nagy, de lehet nagyon csekély is. Magyarország ma sok tekintetben a fejlődő és a fejlett világ közötti választás útján áll. A fejlett világban - itt nagyon leegyszerűsíténém a kérdést fehérre-feketére - a koncesszió vagy privatizáció közötti választás vitájában az utóbbit, a privatizációt választották az elmúlt évtizedekben. A fejlődő országok útja a koncesszió túlzott alkalmazása volt. (...)

A FIDESZ liberális elvekre alapozott programja az állam gazdasági beavatkozásának a minimalizálását tűzte ki célul. Az a meggyőződésünk, hogy az állam kiválóan alkalmas arra, hogy gazdasági problémákat keletkeztessen, de annál alkalmatlanabb ezeknek a megoldására. A koncesszió átmenet az állam gazdasági beavatkozása és a tiszta piaci viszonyok között. Bizonyos területeken és időszakokban a piaci viszonyokat segíti, másutt a monopóliumokat őrzi, és immár nem az állam monopóliumáért, hanem a monopóliumot megvásárló személyekért.

Az állami beavatkozás csökkentésére irányuló részében üdvözljük a koncessziós törvényt, de nem osztjuk azt az eufóriát, amint az e törvény kapcsán többször is érzékelhető volt. Véleményünk szerint a koncessziós törvény csak kereteket biztosít. A konkrét gazdaságpolitika fogja eldönteni, jó-e ez nekünk vagy nem, és azt, hogy milyen mértékben alkalmazható. Az a választás, amit az előbb a fejlődő világ és a fejlett világ között vázoltam, majd a kormány konkrét szerződéseinek és pályázatainak fog műlni. E törvény elfogadása után ugyanis már a kormány, azon belül is az ágazati minisztériumok kezében lesz a tényleges alkalmazás köre. Azt szeretnénk, ha csak a tényleg legszükségesebb esetekben, és akkor adná egy-egy koncessziós szerződés megkötésére a kormány vagy az adott önkormányzat a fejét, ha annak gazdaságossága a többi forma felett, elsősorban a privatizációs forma felett végképp bebizonyosodott. Általános megoldásként pedig inkább privatizálna, mintsem koncesszióba adna. (...) Rossz esetben a koncesszió ugyanis a köz- és magánszféra olyan korrupciós összefonódásának a területe lehet, amelynek a megoldására még az állami működtetés is jobbnak bizonyulhat. A koncesszió kapcsán hagyományos korrupciós terepről van szó. Emlékezzünk csak vissza a világpolitika elmúlt néhány évtizedének alakulására, egyes országok belpolitikájára. Kormányok és kormánytagok buktak meg ilyen típusú szerződéseken. Igaz,

hogy attól nem félek, hogy Magyarországon ennek következtében kormánytagok bukjanak, mert ez nálunk nem szokás, de annál rosszabb a helyzet, annál inkább aggasztó.

A gazdasági alkotmányosság védelmére, a korrupció ellenére nem a kormány iránti olthatatlan bizalomra, hanem igenis garanciákra van szükség, és itt nemcsak a mostani konkrét kormányra gondolok, hanem általában a kormányokra és az állammal szembeni bizalmatlanságra. Ezek a garanciák pedig nagyon hiányoznak ebből a törvénytervezetből, mind a pályázati kiírás, mind annak eldöntése, mind a későbbi folyamatok során szabad keze marad az államnak, és ami ennél is rosszabb, nem is az államnak, hanem egyszerűen az ágazati minisztériumnak. Feltűnő, hogy a javaslat a gazdasági alkotmányosságnak már létező intézményeit, olyat, mint a Számvevőszék vagy az Állami Vagyongyűjtemény, nem kívánta biztosítékként bevenni az ágazati vagy esetleges rövid távú érdekek érvényesülésével szemben. (...) Pedig itt nagyon kiváló jogtörténeti hagyományok is léteznek. Az 1897. évi XX. törvénycikk az állami számvitelről például kötelezővé tette a kincstári jogügyi igazgatóság, tehát fiskus jóváhagyását bizonyos értéket meghaladó szerződésekre. (...) Látnunk kell, hogy ha nincs egy egységes állami szempontokat képviselő tényező ebben a döntési folyamatban, tehát a koncesszió kiírásának vagy elfogadásának, a szerződés megkötésének a folyamatában, akkor az ágazati érdekek szét fogják vetni az állami gazdaságpolitika egységét.

A koncessziós eljárás, a felelőségek telepítése, a bírósági védelem garanciái meglehetősen átgondolatlanok és hozzávetőlegesek a tervezetben. (...) Sok ponton nem egészen tiszta az sem, hogy mi a törvényjavaslat viszonya a gazdasági társaságokról szóló törvényhez, a versenyjoghoz vagy a külföldiek befektetéseiről szóló jogszabályokhoz. Leginkább aggasztó, hogy a Polgári Törvénykönyvet a törvényjavaslat nem mondja ki egységes háttérjogként. Ezzel hitet tenne a szerződés magánjogibb, piacibb jellege mellett, másrészt tisztázná a koncepcionális gondokat a törvényjavaslatban. Márpedig ha piaci megoldások felé mozdulunk el, akkor nemcsak az állam jogait és a koncesszióba vevő kötelezettségeit kell felsorolni, hanem a koncesszióba vevő jogait és az állam kötelezettségeit is, hiszen mind az állammal, mind a monopóliumot gyakorlóval szemben jogi védelmet kell biztosítani, egyben azt is meg kell adni, hogy tisztas, kiszámítható profitszerzésre legyen lehetőség. (...)

Az Európai Gazdasági Közösség Római Szerződése a tagállamok kötelezettségévé teszi az egyes országokban található állami kereskedelmi monopóliumok összehangolását. A kizárólagos állami tulajdon és a kizárólagos állami tevékenység kérdését egységesen kellene rendezni, ezeket a példákat is és a közös piaci követelményeket is figyelembe véve.

Ma az is aggasztó, hogy a kizárólagos állami tevékenységeket számos törvény sorolja fel, sokszor pedig a törvénytől alacsonyabb szinten szabályozzák. Hogyha az utóbbi fennmarad, az súlyosan érinti a gazdasági alkotmányosságot.

Természetesen mind jogi, mind gazdasági értelemben ketté kell választani az állami monopóliumokat. Az állami tulajdonnál a privatizációt érdemes megfontolni, míg a kizárólagos tevékenységeknél annak folytatásának monopóliumáról való lemondás előnyeit kell mérlegelni a koncesszió kérdésével szemben. Ez ma jórészt pusztán deregulációs feladat, illetve deregulációs dilemma. Minél kevesebb terület marad meg állami monopóliumként, annál kevesebb adható koncesszióba, és ez lehet igazában egy liberalizálódó gazdaságnak a célja. (...)

Tisztelt Ház! Amíg eljutunk oda, hogy már nem lesz mit koncesszióba adni, addig többszörös garanciarendszert kell kiépítenünk, és háromoldalú védelmet kell ebben a tekintetben létrehozunk. Védenünk kell a vállalkozót az állam túlhatalmával szemben, a fogyasztót és az államot a vállalkozó monopóliummal való visszaélésével szemben, valamint az állampolgárt a

vállalkozó és az állam vele szembeni érdek-összefonódásával szemben. Erre a célra ez a törvényjavaslat véleményem szerint nem alkalmas. Hiányoznak ugyanis belőle a gazdasági alkotmányosság biztosítékai.

Remélem, hogy a benyújtott módosító javaslataink egy részével ezeknek a gondoknak bizonyos hányadát orvosolhatjuk, és a törvényhozási idő szorítása és a tervezet gyengeségei miatti szükséges minőségi kompromisszumot megköthetővé tesszük. Köszönöm szépen a figyelmet. *(Taps.)*

(1991. március 19.)

Törvényjavaslat az ügyvédségről szóló törvényerejű rendelet módosításáról

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Elnök Úr! Tisztelt Ház! „Meg akarom nyugtatni valamennyi jogászt, aki holnaptól ügyvéd akar lenni, ha nem is holnaptól, de rövidesen lehet ügyvéd.” Az igazságügyminiszter-jelölt Balsai úr 1990. május 22-én mondotta ezeket az optimista szavakat. Akkor mi alig pár hete képviselők, a kormány megalakulása előtt még joggal reménykedhettünk abban, hogy ez a holnap nem egy egész esztendő fog majd jelenteni. Akkor még a törvényhozás viszontagságaiban alig edzett lelkesedéssel és optimizmussal néztünk a magyar jogrendszer gyorsan átalakulni vélt jövődjébe.

Ügyvéd képviselőtársaink lelkiismeret-furdalástól gyötörve lobbysták bele a parlamenti napirendbe a hosszú hónapokkal ezelőtt benyújtott törvényjavaslatot. Az aggodás oka az volt, hogy egy ilyen törvényjavaslat az ország számára oly fontos gazdasági törvények elől venné el az időt. (...) Nem osztom ezt az aggodalmat. Jómagam ügyvéd nem vagyok, de jogásként megértem, képviselőként pedig egyszerűen elengedhetetlennek tartom a jelenleg fennálló feudális jogi képviseleti rendszer átalakulásáért folytatott erőfeszítéseket. (...) Egy piaci elven működő egységes jogi képviselet elengedhetetlen segítője a gazdasági átalakulásnak. A szabad jogi képviselet éppen olyan infrastrukturális feltétele a gazdaságnak, amennyire egy jól működő telefonrendszer vagy egy korszerű úthálózat.

A jogászság története is mutatja, hogy a nagy piaci, gazdasági jellegű fellendülések során mindig megszülettek a termékeny történelmi szövetségek az értelmiségi alapú jogászság, az ügyvédség és a felfelé menő, gyarapodó polgárság között. Az ügyvédség által közvetített jogi tudás a piacgazdaság zökkenőmentes működését segítette, s egy modern gazdaság elképzelhetetlen az ügyvédi mesterség szabad üzése nélkül.

A parlament a többi gazdasági és infrastrukturális feltétellel összehasonlítva még könnyebb helyzetben is van az ügyvédség tekintetében, mint egy telefonhálózatnál. Telefonhálózatot jogszabállyal létrehozni nem lehet. Egységes, céhes kötöttségektől mentes, a szabad piacot szolgáló és kiszolgáló ügyvédség kialakulásának feltételeit néhány avított jogszabály eltörlésével meg lehet teremteni. Hogy ez milyen egyszerű, ahhoz elég a szomszédos Csehszlovákiába átmennünk, ahol ezt a lépést már majdnem egy évvel ezelőtt megtették. (...)

A javaslat indokolása így szól: „A távlati cél a jogi képviselet egységes jogi szabályozása, ennek kidolgozása azonban hosszabb előkészítést igényel.” (...) Nem értem, hogy az Igazságügyi Minisztériumban még a mostani kormány hivatalba lépése előtt az egységes jogi képviseletről folytatott szakmai előkészületek tapasztalatait, a lefolytatott érdekképviseleti és tudományos egyeztetés eredményeit miért ne lehetne hasznosítani. (...)

Nem értem, hogy egyes, az ügyvédi kényszerközösségekhez kapcsolódó céhes monopóliumokat miért őrünk meg még mindig a jogrendszerünkben, s azt sem értem, hogy egy majdnem 60 paragrafusból álló törvényerejű rendeletet miért módosítunk annak 35 paragrafusát érintő javaslattal. Ennyi erővel már egy teljesen új törvényt lehetett volna alkotni, európai szintűt, a magyar jogi hagyományokhoz mérhető.

Aggasztó, hogy a javaslat átmeneti megoldásai többször szinte leplezetlenül még mindig egy piacellenes, elkényelmesedett, monopolisztikus szemlélet konzerválását szolgálják. Nyíltan kimondva, a jogászság egy eddig privilegizált rétege, azon belül is inkább annak egy része csak réseket akar nyitni az eddig kényelmes véderőkön a jogászság többi része számára, látván, hogy ezt mindenképpen ki kell nyitni, de ha lehet, akkor minél szűkebbre hagyjuk ezt a rést.

Meggyőződésem, hogy ez ma már az ügyvédek között is csak egy szűk, elkényelmesedett réteg érdeke lehet. Az ügyvédek többsége a béklyóktól szeretne megszabadulni, s nem a diszkriminációt akarja fenntartani. Már többször elhangzott, hogy a jó ügyvéd a piaci viszonyok között is fenn fog maradni, a gyengéért pedig nem kár.

Nem kétséges, hogy ez a javaslat előrelépés az eddigi szabályozáshoz képest, ezt nem vitatta senki az előbbieken sem, s én sem vitatom. Ma már azonban ez kevés. (...)

A javaslat elfogadása ugyan még mindig jobb, mint a semmi, de ne gondoljuk, hogy akár még átmeneti funkciókat betölteni képes törvényt hoztunk. Mint már oly sok törvény kapcsán elmondhattuk: most is kényszerpályán vagyunk. Öröme, akár jogászok, akár ügyvédek, akár a jogban eligazodást váró polgárok vagyunk, semmi okunk. Köszönöm a figyelmet. *(Taps a bal oldalon.)*

(1991. április 9.)

Állam, állam!

A tulajdonjog újkori klasszikus felfogása szerint állam és magánszemélyek tulajdona között jogi megközelítésben nincsen különbség. A módosított magyar alkotmány is következetesen az „állam tulajdonáról” beszél és nem állami tulajdonról. Ez jogászai szörszálhasogatásnak tűnhet, ám az alig eltérő szóhasználat mögött két különböző társadalomfelfogás rejlik. Az egyik szerint az állam csak egy a társadalom sokféle tudatosan szervezett közösségei közül, amelyik bizonyos közös ügyek vitelére jön létre. Minél szűkebbre szabott a szerepe, annál kevésbé tud beleszólni polgárai életébe. Jogai - s közöttük különösen tulajdonosi jogai - nem lehetnek mások, mint a többi tulajdonoséi. (Emlékszünk még a szocialista jog tulajdonhierarchiájára: állami tulajdon, szövetkezeti tulajdon, személyi tulajdon.) A magántulajdon egységes fogalma a modern piacgazdaság követelménye.

Történelmünk által megérlelt tapasztalatunk, hogy az állam nem jó tulajdonos. A privatizáció alapgondolata épp az, hogy a magánszemélyek jobban tudják működtetni tulajdonukat - a köz javára is hasznosabban -, mint az állam. Ám manapság - minden privatizációs retorika ellenére - gyakran tapasztalunk az „állami tulajdon” megerősítésére irányuló törekvéseket. Sokan azzal kívánják az állam szuperjogosítványainak átmentését védeni, hogy „ez” az állam a „rendszerváltás” után már nem „az” az állam - „ez” jó és demokratikus. Ennek az államnak még akár bővíteni is lehetne jogosítványait, hiszen nem fog visszaélni velük. Meggyőződésem, hogy ez téves koncepció. Csakis működőképes garanciák és szigorú kontroll képes csökkenteni a visszaélésre és terjeszkedésre mindig hajlamos állam túlhatalmi törekvését.

Itt van például az állami tulajdon kiemeltségét máig őrző „kizárólagos állami tulajdon” etatista ízű fogalma. A Polgári Törvénykönyv minapi módosításakor a kormány sikerrel erőszakolta át a parlamenten e fogalom megőrzését. Pedig a polgári jog szigorúan mellérendelt és egyenjogú jogalanyok közötti viszonyokat szabályoz. Egy olyan rendelkezés, amely azt állapítja meg, hogy mi az, ami csakis az államot illeti, egyszerűen nem a Polgári Törvénykönyvbe való. Ha egyáltalán való valahova...

Németországban, Amerikában ismeretlen a kizárólagos állami tulajdon fogalma, s nincsenek olyan dolgok, amelyek tekintetében az állam ne mondhatna le tulajdonáról. A magyar kormány azzal érvelt, hogy ez esetben mi nem ezt, hanem az olasz meg az osztrák példát követjük. A számos nemzetközi mintából ismét sikeresen kiválasztottuk azt, amelyik az etatizmust erősíti.

A kizárólagos állami tulajdon tartalmát tekintve is nehezen indokolható az ilyen monopolisztikus felfogás megőrzése egy pluralista társadalomban. Miért ne lehetne például egy szénbánya, egy út, egy telefonhálózat magántulajdonban? A különbség csak annyi, hogy így működésük talán valamivel hatékonyabb, amint ezt az angolszász országok nagy privatizációs hulláma is bebizonyította. Az Egyesült Államok több államában például komoly börtön-privatizáció folyik, s a magánbörtönök - az eddigi tapasztalatok szerint - sokkal olcsóbbak és jobbak, mint a korábbi államiak.

A kizárólagos állami tulajdon fenntartásával a magyar törvényhozás - rossz emlékeket idézve - ismételten kodifikálta a magántulajdon és a szabadon vállalkozó ember iránti rendszerszerű bizalmatlanságot. Pedig többen hajlamosak voltunk azt gondolni, hogy legalább ezen a vitán már túl vagyunk.

(Az 1991. április 15-én elhangzott országgyűlési hozzászólás szerkesztett szövege. *Heti Világgazdaság*, 1991. május 11. 98. o.)

Törvényjavaslat a csódról

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Elnök Úr! Tisztelt Ház! A csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló törvényjavaslat tárgyalásának a megkezdésével a magyar Országgyűlés visszatért, pontosabban rátért arra az útra, amelyet a kormány által már majdnem fél esztendeje elfogadott, Kupa Mihály pénzügyminiszter nevével jelzett program szabott ki számára.

Ha emlékezetem nem csal, akkor a Kupa-program szerint már márciusban meg kellett volna kezdeni ennek a törvényjavaslatnak a tárgyalását és azóta még sok másét is. Gondolom, hogy a késedelem miatti, szinte már kötelező mondatoknak az elmorzsolását ma már senki sem végzi örömmel az ellenzék soraiból sem. Ma már sajnos inkább az megy eseményszámba, ha valami gyorsan és időben elkészül. Így váltak az elmúlt napok kisebb parlamenti szenzációivá a gyorsított eljárású törvények és azoknak nagy sikere. (...)

A magyar gazdaságban kialakult tömeges sorban állás és körbetartozás miatt a gazdaság szereplői közül nagyon sokan messiásként várják ezt a törvényt. Majdnem biztos azonban, hogy ezt a szerepet ez a törvény nem tudja önmagában betölteni, sőt lehet, hogy még nem is lesz képes az aktuális problémákra a várt hatást kifejteni.

Erős tehát a nyomás abban az irányban, általában a gazdasági jogalkotásnál, hogy a gazdasági törvényhozás a piacgazdaság szélesebb értelemben vett kereteinek a kialakítása helyett inkább az aktuális válságkezelésre koncentráljon. Örülök, hogy e javaslat tekintetében ezt sikerült elkerülni. Meggyőződésem, hogy nem lehet a szabadpiac jogi garanciáit kiépíteni, ha közben folyamatosan ezzel ellentétes, a piacot akadályozó szabályok születnek.

Az állam piackorlátozó beavatkozási jogainak a csökkentése akkor is támogatandó, ha ez időlegesen dezintegrációs mellékhatásokat produkál egy, az adminisztratív gazdálkodási módhoz eléggé hozzászoktatott gazdaságban. A hosszú távú szabályozás melletti érvek ki kellene hogy egészüljenek annak a kérdésnek a kritikai elemzésével, hogy egy modern európai és a liberális magyar jogi hagyományokra is építő csődszabályozásnak milyen a mai magyar fogadókörnyezete.

A Volkswagen-motorokkal felszerelt Trabantok tulajdonosait kis brosúra figyelmezteti arra, hogy gyorsajtás esetén nemcsak a rendőrtől, de műanyag autójuk szétesésétől is félniük kell.

A legnagyobb probléma, hogy a bíróságok és a szanálószervezetek vajon felkészültek-e. (...) A törvényjavaslat e tekintetben - talán szerencsésen - elfeledkezik arról, hogy mi a valóságos helyzet. Például bizonyos esetekben, ahol ez a gyors csődeljárás mégis rendes polgári bírósági útra tereli az egyes követelések behajtását, elfeledkeztek arról, hogy az ilyen eljárás rettenetesen hosszadalmas és költséges, vagy amikor nem veszi azt figyelembe, hogy a végrehajtási eljárás módosítására is szükség lenne, hiszen a végrehajtás rendes útjának az igénybevétele ma még elképesztően lassú és eredménytelen. Mindez még a jogérvényesülést segítő infrastruktúra és a jogi kultúra további mozaikjainak a kicserélését teszi szükségessé a törvény számára, de azt hiszem, hogy valamelyik ponton el kell kezdeni a lépést, és a törvényjavaslat - véleményem szerint - ezt teszi. A dolog ugyanis csak most kezdődik, és csak sajnálhatjuk azt az időt, amelyet eddig elvesztegettünk, amikor nem ilyen típusú törvényekkel foglalkoztunk.

A javaslat legfontosabb eredményeinek a FIDESZ hosszú távú gazdasági és jogalkotási programja szempontjából az állam szanálásban betöltött szerepének a megszüntetését tekintjük, és azt, hogy az állam szerepe jórészt a bíróságok törvényi normatív szabályozása alá rendelt ellenőrző funkciójára redukálódik. A gazdasági ügyeket a piac résztvevőinek önszabályozó tevékenységére bízva. (...)

A 80-as évek elején, amikor jogi tanulmányaimat folytattam az egyetemen, a polgári jogi tankönyvből kihagytuk azt a részt, amely a váltóra, a csődre és hasonló kapitalista jogintézményekre vonatkozott, mint amire nem lesz szükség jogi pályafutásunk során. Most örömmel állapíthatom meg, hogy a törvény elfogadásával a csőd jogi fogalma a múlt század romantikus regényeiben önmagukat föbe lövő, bukott tulajdonosok képe helyett a gazdaság alanyainak, illetve pénzügyi zavarainak az adott szereplő szempontjából nem feltétlenül kíváncsú és kellemes, de egy normális piacgazdaság szempontjából elkerülhetetlen és természetes megszűnésének a módját fogja felidézni. Talán majd visszatalál a jogi tankönyvekbe is. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps.)*

(1991. június 11.)

Törvényjavaslat a gazdasági társaságokról szóló törvény módosításáról

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Elnök Úr! Tisztelt Ház! Nem hiszem, hogy a gazdasági életünkben sok nagyobb jelentőségű törvény van, mint a gazdasági társaságokról szóló törvény. (...) A FIDESZ feleslegesnek és a jogbiztonságra negatívan ható jellegűnek tartja a gazdasági társaságok kormány által meghatározott irányú pontosító javaslatát, és azt támogatni nem tudja. Felhívjuk azonban a kormányt, hogy terjesszen be törvényjavaslatot, amely koncepciónálisan átalakítaná a gazdasági jogot, megőrizve belőle a bejáratott és működőképes szabályokat. Ennek keretében nyissa szélesebbre a szerződés szabadságát, szabadítsa meg a ma is erős állami gyámkodástól a gazdasági élet magántulajdonos szereplőit, szüntesse meg a vállalkozást gátló megkötéseket, tegye valóban egyenlővé és minél többek által elérhetővé a vállalkozás esélyét. Szállítsa le a jelenleg túl magas, társaságalapításhoz szükséges vagyoni cenzust. Egyszerűsítse a cégbírószági eljárást, csökkentse az oda bevallandó adatokat a leg-
elemibbekre, ezen adatok nyilvánosságát pedig garantálja az üzleti élet átláthatósága érdekében. Csökkentse vagy szüntesse meg a cégbírószágok törvényességi felügyeletét. A társaságok törvényes működését magánjogi felelősségi szabályok és büntetőjogi eszközök biztosítsák. Így van ez nagyon sok nyugati országban. Igazítsa a társasági jogot az Európai Közösség által meghatározott alapelvekhez és az EGK jogához. Módosítsa a Büntető Törvénykönyvet, és igazítsa a gazdasági jellegű tényállásokat a piacgazdaság mai állásához. (...) Szüntesse meg a vállalkozókkal szembeni, törvénybe foglalt bizalmatlanságot, az államnak azt a magatartását, amely mindig felügyelni, ellenőrizni akar.

Van tehát teendő, és a gazdasági társaságokról szóló és a cégbírószágokról szóló törvényen is van módosítanivaló. De nem az, amit a kormány elénk terjesztett.

A jelenlegi törvény jogalkotás-technikai szintjét tekintve színvonalas munka. (...) Amin változtatni kellene azonban a törvényben, az a gazdasági filozófiája, nem pedig a kodifikációs technikája.

Tisztelt Ház! A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény 1989. január 1-jén lépett hatályba. Ez a törvény hatálybalépése óta a gazdasági élet egyik alapvető törvényévé vált. A törvény hatálybalépésétől robbanásszerűen megnőtt a megalakult gazdasági társaságok száma. E törvény alapján az elmúlt két évben több mint 30 ezer vállalkozást jegyeztek be a cégbírószágok. A nyugati tőke beáramlása szintén a gazdasági társaságok révén valósult meg. Hiszen a gazdasági társasági forma a nyugati befektetők és üzletemberek számára is ismert, így a társasági jog a nyugati és a hazai üzletemberek, vállalkozók számára kialakította a közös nyelvet. (...)

A törvény előírásai a vállalkozók körében is hamar ismertté váltak, a társaságok alapításához és működéséhez szükséges legalapvetőbb szabályokat gyorsan elsajátította a gyakorlat. A társasági törvény elfogadása a külföldiek magyarországi befektetéseiről szóló törvénnyel együtt mintegy felhívás volt a külföldi befektetők számára, hogy most már lehet és érdemes Magyarországon tőkét befektetni, és ez a felhívás nem volt minden eredmény nélküli. Mai napig majdnem hároméves gyakorlat tapasztalatai halmozódtak fel. Ez az idő nem különösebben hosszú egy törvény élete szempontjából. Tekintve, hogy a gazdasági élet legalapvetőbb kódexéről van szó, indokolt, hogy kiérlelt, a joggyakorlatban és a jogi elméletben alaposan megvitatott változtatások vagy pontosítások kerüljenek a kódex szövegébe.

A kódex legautentikusabb jogértelmezője eddig is a Legfelsőbb Bíróság volt. Több kollégiumi állásfoglalásában, valamint számos eseti döntésében értelmezte a társasági törvény előírásait. Számos eseti döntést is tett közzé a társasági jog köréből. Vagyis létezik egy, a törvényt pontosító, éltető bírói gyakorlat. A módosító törvényjavaslat ezeknek a bírói gyakorlatban

kialakult szabályoknak egy részét átvezeti a kódexbe. Ezenkívül helyenként szövegpontosításokat végez, másrészt egyes, a különböző társasági formáknál ismétlődő szabályokat átemel az általános részbe. Néhány helyen a módosítás lényegi változtatásokat is érint.

Összességében a kormány által beterjesztett módosító indítvány színvonalas szakmai munkának tekinthető, nem rontja a kódex meglévő szakmai színvonalát. Mindemellett felvethető, hogy a módosítások olyan súlyúak-e, ami indokolja a gazdasági élet legalapvetőbb kódexének 48 paragrafussal történő, nem koncepcionális célú módosítását.

Maga a kódex meghozatala bizonyította, hogy egy törvény megszületése milyen alapvető szemléleti változásokat hozhat létre a jogászai és a vállalkozói közvéleményben. Egységes szövegű, viszonylag könnyen kezelhető és jól érthető törvény az első társaságokat alapító vállalkozóknak és jogászoknak nagyon sokat segített. Egy törvénymódosítás sohasem könnyíti, hanem nehezíti a jogalkalmazó feladatát, hiszen a hatályos törvényszöveg megállapítása minden jogalkalmazás kiindulópontja, és ezt most újra el kell végezni.

Ilyenkor felvetődik a kérdés, hogy a hasznok és a költségek vajon egyensúlyban vannak-e.

A konzisztens törvényszöveg felforgatása csupán azért, hogy a különös részben ismétlődő szabályok, például a felügyelőbizottságra vagy a perindításra vonatkozó szabályok a különös részből átkerüljenek az általános részbe, nem biztos, hogy megéri egy törvénymódosítás, majd egységes szerkezetbe foglalás fáradsalmait. (...)

A törvényjavaslat célkitűzésével kapcsolatban az is felvethető, hogy a törvényi pontatlanságok kiküszöbölésekor a javaslat előterjesztője milyen tapasztalatokat vett figyelembe. A javaslatot végigolvasva az a benyomás, hogy elsősorban a cégbíróságok tapasztalataira alapozták a törvényjavaslat megfogalmazását. Mindenképpen szükséges lett volna az ügyvédek, a jogtanácsosok, illetve a tőkebefektetők tapasztalatainak elemzése is, amikor a gyakorlatban felmerülő tapasztalatokat a törvényhozó hasznosítani akarta. Ez hiányzik a javaslatból, legalábbis a módosítás szemlélete nem ezt sugallja. (...)

Végül a politikai szempontból talán legjelentősebb kérdésről szólnék néhány szót. A törvényjavaslat 9. §-ának módosításában találunk egy nagyon lényeges szabályt. (...) Nézzük ezt a 9. §-t. A módosító javaslat ebben a paragrafusban újra szabályozza azt a kérdést, hogy ki és milyen körben jogosult a cégbejegyzést követően a társasági szerződés érvénytelenségére hivatkozni. A jelen szabályozás szerint a cégbejegyzést követően tévedés, megtévesztés, fenyegetés miatt senki nem hivatkozhat a szerződés érvénytelenségére. Így minden más érvénytelenségi ok miatt hivatkozni lehet a szerződés érvénytelenségére, így többek között például a feltűnő értékaránytalanság vagy a társasági szerződés jogszabályba ütközése miatt.

A javaslat megfordítja a szabályozás logikáját, és csak a törvényben felsorolt esetekben engedi meg az érvénytelenségre hivatkozást, tehát szűkíti ezt a kört. Ez a forgalom biztonságát növeli, csökkenti annak lehetőségét, hogy bármelyik tag utólag megkérdőjelezze egy társasági szerződés érvénytelenségét. De itt az előbb politikai kérdést ígértem. Itt érkeztünk el ehhez.

A kérdés megválaszolásához kisebb irodalmi szemlét kell tartanom. Először is egy dr. Kónya névvel jegyzett, nagy hírre szert tett írományból idéznék (*Derűltség*):

„A privatizációt, amely eddig jól halad, gyorsítani kell a jövőben, de eközben azokat a megoldásokat kell előnyben részesíteni, amelyek megakadályozzák azt, hogy a köztulajdon értéke alatt kerüljön eladásra.” Újabb idézet: „Bíróági úton vissza kell követelni az állami tulajdont azoktól, akik az elmúlt két esztendő során értéke alatt szerezték azt meg.”

Nem folytatom az irodalmi szemlét. Nem kell hozzá túl sok logika, hogy észrevegyük a társasági szerződés feltűnő értékaránytalanság miatti érvénytelenségére hivatkozás lehetőségének kizárása és a fenti idézetek egymással homlokegyenest ellentétesek szellemükben.

Miközben az egész ország a kommunista hatalom és vagyonátmentők elleni, jórészt kormánypárti ihletésű, figyelemelterelő propagandakampánytól hangos, ezalatt egy kivételes eljárásban módosított törvényekkel ugyanazok a kormánypárti körök lehetetlenné teszik a tényleges jogi fellépést bizonyos gazdasági visszaélésekkel szemben.

Miközben visszamenőleges hatályú, rituális büntetőtörvényekkel hadakoznak a kormánypártok, s ezt hamisan úgy tüntetik fel, mintha ezzel a vagyonátmentést akadályoznák meg, azalatt kiveszik a törvényes eszközöket a jogalkalmazók kezéből más kérdésekben. (...)

A jelenlegi átmeneti helyzetben valóban sok a közvéleményt joggal irritáló visszaélés. A jogbiztonság elvével átmenetileg szembeállíthatjuk, mondjuk, a privatizáció igazságosabb lebonyolításának az igényét.

A FIDESZ kezdettől azon volt, hogy az igazságtételt a jogállam keretei közt kell lebonyolítani. A most eltörlésre ítélt szabály egy visszaélésekkel szembeni jogállami eszközt üt ki a kezünkől. Bár olyan eszközt, amellyel eddig nem nagyon éltek.

Sajátos a kormány logikája ebben a tekintetben. Amnesztiát ad a hivatalba lépése után azoknak, akiket aztán propaganda-hadjáratokkal üldöz, azokban az esetekben pedig, ahol még nem történt sem polgári, sem büntetőjogi elévülés, nem él a jogállam adta lehetőségekkel. (...)

Az a másik ilyen hipotézisem, hogy a kormánypártok verbális gerjedelme és valóságos tettei között szakadék tátong. Ezután kormánypárti képviselőtársaimra bízom, elfogadják-e a törvényjavaslatot, mert a FIDESZ a fentiekben kifejtettek értelmében azt támogatni nem tudja. Köszönöm a figyelmet. (*Taps.*)

(1991. november 12. A hozzászólás szerkesztett szövege megjelent „*Vagyont vissza nem mentünk*” címmel. *Heti Világgazdaság*, 1991. november 30. 70. o.)

Törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyv módosításáról - A gazdasági bűncselekményekről

DR. SZÁJER JÓZSEF, a Fiatal Demokraták Szövetsége képviselőcsoportjának vezérszónoka: Elnök Úr! Tisztelt Ház! A Magyar Köztársaság negyedik esztendejében egyre nyilvánvalóbban növekszik a magyar polgárok ellenérzése a kibontakozó magyar kapitalizmussal szemben. A korábbi illúziók arról, hogy a gazdasági rendszerváltás simán, erkölcsileg is támogatott jogi keretek között mehet végbe, már régen szertefoszlottak. Antikapitalista hangvételű populisták mozgalmak szerveződnek, s kapnak táplálékot a magyar jogrend által nem kezelt, mert kodifikáció hiányában nem kezelhető gazdasági botrányok nyomán. Az átmenet gazdasági rendetlenségében az állam elmulasztotta azt a lehetőséget, hogy a kialakuló piacgazdaság bizonytalan viszonyai között időben világos vonalat húzzon a szabadpiac működéséhez szükséges normális magatartások és épp a szabad működés, a fair play fenntartása érdekében nyilvánvalóan tiltott, büntetőjogilag üldözendő gazdasági cselekmények között.

Ez a mulasztás nem marad következmények nélkül, a polgárok csalódása és gyanakványa ennek az ára. Mindezek ellenére a demokratikus erők számára nem lehet visszaút a piacgazdaságból. A liberális jogállam kötelezettsége, hogy a megfelelő, szigorú büntetőjogi eszközökkel lépjen fel a piac szabadsága keretfeltételei biztosításának, a tisztességes gazdálkodók, a fogyasztók

védelve érdekében. A szabadpiac nem a „mindent gátlás nélkül szabad” elvére, hanem az ősi liberális eszmére, a „mindent szabad, ami másnak nem árt” elvére épül. A világos határok hiánya a korrupciót, a jogtalan előnyszerzés elburjánzását és a piac szabadságának végét jelenti.

Tisztelt Ház! A FIDESZ már régóta sürgeti a gazdasági büntetőjog teljes körű új szabályozását. Azt, hogy a Büntető Törvénykönyv rendelkezéseit a gazdasági életben bekövetkezett változásokhoz igazítsák. A gazdasági törvényhozás elengedhetetlen részének tartjuk azokat a jogszabályokat, amelyek nem közvetlenül gazdasági tartalmúak, de komoly mértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy a gazdaság normális keretfeltételek között szabadon működjön. A gazdasági bűncselekmények kodifikálása ezek közé a jogszabályok közé tartozik.

Nem igazán érdemes firtatni ma már, hogy a kormányzat miért várt több mint három évig arra, hogy egy teljesebb Btk-módosítást előkészítsen. Jóhiszeműen tételezzük fel azt, hogy a kormány ezúttal is, mint már annyiszor, hosszú távra igyekezett tervezni, gondosan mérte fel és dolgozta ki a tisztelt Ház elé most kerülő szabályokat. Feltehetően ez tartott ennyi ideig. (...)

Jóhiszemű feltételezésem azonban csak részben állja meg a helyét. A törvényjavaslatot áttanulmányozva kénytelen vagyok megállapítani, hogy néhány igen jól sikerült részletszabály ellenére a törvényjavaslat egészével mégsem lehetünk maradéktalanul elégedettek. Az eltelt idő és az összegyűlt tapasztalatok alapján úgy vélem, hogy lehetőség nyílt volna egy olyan átfogó szabályozás megalkotására, amely valóban tükrözi a megváltozott piaci viszonyokat, amely elősegíti, hogy az átmeneti helyzetben ne süllyedjen az ország korrupciótól fertőzött gazdasági anarchiába, és hozzájárul ahhoz, hogy az egyszerű fogyasztók is úgy érezzék, hogy a piacgazdaság tekintettel van nyomós érdekeikre, védi őket a különböző manipulációktól. Az előttünk fekvő tervezet nem igazán alkalmas e feladat betöltésére.

Az őszinteség kedvéért azt is hozzá kell tenni, hogy természetesen nem csak a büntetőjog az, amely ezeknek a feladatoknak a szolgálatára hivatott. A FIDESZ liberális elkötelezettségű párt. Gazdaságpolitikájában is liberális elveket vall. Ezek azt feltételezik, hogy a piacgazdaság törvényei szabadon érvényesüljenek, ugyanakkor a szabadpiaci működés egyenlő feltételeinek biztosításában a büntetőjog húzza meg a világos határt. A gazdasági büntetőjognak meg kell akadályoznia azt, hogy a gazdasági élet törvényeitől idegen, manipulatív beavatkozás tárgya legyen, és nem szabad akadályoznia magát a gazdasági fejlődést, a szabadpiacot. Ez egy nagyon vékony ösvény, bármely oldalra történő kilengés súlyos károkat okoz a gazdaságnak, a gazdaság szereplőinek és a polgárok jóérzésének.

A FIDESZ tisztában van azzal, hogy ma már nem lehet alkalmazni a XIX. század büntetőjogát, amely alig ismert más bűncselekményt, mint a csődbűncselekményt. Ma már a fehérgallérosnak nevezett gazdasági bűnözés legalább akkora, ha nem nagyobb kihívást jelent számunkra, mint egy közönséges utcai bűncselekmény. Értjük és követni kívánjuk a fejlett országok példáját, ahol a gazdasági bűncselekményeket viszonylag széleskörűen és igen nagy szigorral szabályozzák. A kormány javaslata a lehetséges bűncselekményeknek egy igen szűk körét érinti csak, és találunk olyan tényállásokat is, amelyek a piaci szabadsággal szemben hatnak.

Tisztelt Ház! Nem szeretnék abba a hibába esni, hogy hosszan foglalkozom olyasmivel, ami a törvényjavaslatban nincs benne. Röviden szólnom kell azonban néhány olyan dologról, amely nagyon hiányzik a tervezetből.

A gazdasági bűncselekmények közös jellemzője, hogy elkövetőként nem csupán, illetve nem elsősorban magánszemélyek jöhetnek szóba, hanem jogi személyek, vállalatok, társaságok is. A gazdasági tevékenység elsősorban a jogi személyek működésén keresztül történik. A jogi személyen belül is létezik egy olyan rendszer, amely jogsértés esetén elvezet a felelős személyig. Ez a megoldás a fejlett országok tapasztalatai szerint azonban nem kielégítő. Nem elégedhetünk meg azzal a szabályozással sem, amely a gazdasági visszaélések esetén kizárólag az államigazgatási vagy polgári jellegű szankciók segítségével óhajtja a megsértett jogrend eredeti állapotát visszaállítani. Szükséges tehát, hogy a jogi személy büntetőjogi felelősségét is megalapozzuk. Ez a megoldás az angolszász államokban általánosan elfogadott, ám az utóbbi két évtized fejlődése a kontinens országában is olyan fejlődést indított el, amely a jogi személy büntetőjogi felelősségre vonásához vezetett. Nem véletlen, hogy az Európa Tanács is igyekszik ezt a folyamatot tovább erősíteni.

Ebben a kivételes történelmi helyzetben, amikor az egész gazdasági berendezkedésünk szinte pillanatok alatt 180 fokos fordulatot vett, kedvező esély teremtődött arra, hogy leszámolva bizonyos hagyományokkal, a magyar büntetőjogban is elismerésre kerüljön a jogi személy büntetőjogi büntethetősége. Egy ilyen irányú változtatás számos egyéb kérdést is felvet. De úgy tűnik, hogy a keletkező problémák nem megoldhatatlanok. Különösképpen így van ez a szankciók tekintetében. Mert bár az egyértelmű, hogy szabadságvesztésre egy jogi személyt nem lehet ítélni, de az egyéb szankciók, így elsősorban a pénzbüntetés, a tevékenység korlátozása és tiltása, minden további nélkül elképzelhető volna. Mindenki jobban jár, ha egy ilyen bűncselekmény elkövetése után nem a börtön telik meg, hanem az államkincstár.

Tisztelt Ház! A javaslat jelentős teret szán a fogyasztóvédelemnek. Ilyen rendelkezés a rossz minőségű termék forgalomba hozatalának új szabályozása, az áru hamis megjelölése vagy a fogyasztó megtévesztése. Ugyanakkor hiányoznak olyan jellegű tényállások, amelyek azokra az új típusú gazdasági tevékenységekre vonatkoznak, amelyekkel szemben éppen az ismeretek hiánya miatt sokszor teljesen védtelen a fogyasztó. Ilyen például az úgynevezett agresszív kereskedelmi technikák alkalmazása. Az Európa Tanács egyik ajánlásában bűncselekményként jelöli meg a katalógusból posta útján történő kereskedelmi tevékenységet vagy az úgynevezett *door to door*, ajtótól ajtóig eladási technikákat akkor, ha ezek olyan nyomásgyakorlással párosulnak, amely nem enged szabad választást a fogyasztónak. Ezek az agresszív kereskedelmi technikák terjedőfélben vannak Magyarországon is.

Tisztelt Ház! Örömmel üdvözljük, hogy végre Magyarországon is törvényi szabályozásra kerül a számítógéppel elkövethető bűncselekmény. A ma létező törvényi tényállások nem alkalmazhatók a számítógép segítségével elkövetett bűncselekményekre, nem szólva a számítógép ellen irányuló tevékenységekről. Örömmel azonban némiképpen lerontja, hogy a Btk.-tervezet erről szóló paragrafusa egyetlenegy tényállásra, a számítógépes csalásra redukálja a szabályozás körét. A számítógéppel elkövethető bűncselekmények pedig ennél jóval szélesebb kört ölelnek fel. (...)

A fejlett országok gazdasági szabályozásának rendkívül fontos részét képezik a monopóliumellenes szabályok. A monopolhelyzet megteremtése, ha az adott fél képességeinek és előrelátásának, gazdasági növekedésének a következménye, akkor az sohasem lehet jogellenes, és a büntetőjoggal sem ütközhet. Ezt az egyik legszigorúbb monopóliumellenes szabályozással rendelkező országban, az Egyesült Államokban is így ítélik meg. Az viszont már jogellenes, hogyha a fél arra használja fel pozícióját, hogy a monopolrészesedését jogtalanul tartsa fenn.

A Közös Piacot létrehozó római szerződés is foglalkozik a szabadpiac, szabad verseny kérdéssel. Ez az egyik fő terület, ahol egy közös európai közösségi büntetőjog körvonala alakult napjainkban. Az olyan magatartások, mint a versenytársak közötti meg nem engedett összehangolt együttműködés, a piacon monopolhelyzettel rendelkezők egyoldalú és versenyt kizáró magatartása, a vegyes vállalatokkal kapcsolatos jogellenes magatartások, szabadalmi visszaélések, mind olyan területei a gazdaság működésének, amelyek a fejlett országokban egyre erősödő kontroll alá kerülnek. Ez a kontroll gyakran olyan vegyes rendszert jelent, ahol a közigazgatási és a büntetőjogi szankciók egymás mellett léteznek.

Nem véletlen, hogy olyan országokban, mint az Egyesült Államok, Kanada, Japán vagy a kontinensen Franciaország, a monopóliumellenes szabályok megsértése büntetőjogi következményeket is maga után von. Ezekben az országokban átlagosan háromévi szabadságvesztés az a büntetési tétel, amelyet a monopólium-, illetve a versenyszabályok megsértéséért a bíróságok kiszabhatnak.

A jelenlegi magyar gazdasági szabályozás kisebb módosításokkal már ma is alapot nyújtana az ilyen büntetőjogi törvényhozásra.

Tisztelt Ház! Szomorúan vettem tudomásul, hogy a Btk.-módosítás nem tartalmaz rendelkezéseket a környezetet sértő törvényi tényállások reformjáról. Ezek a tényállások a gazdasági büntetőjog részét kell hogy képezzék. Hatékony, a környezetet védő büntetőjogi szankciók nélkül ma már nem létezhet fejlett gazdaság és társadalom. Ebben nem csupán a büntetőjog-tudomány legjobb, legfőbb művelőinek a véleménye, hanem a fejlett országok büntető törvényhozása és bírósági gyakorlata is megerősít. (...)

A tervezet egyik nagy előnyeként tartjuk számon a pénzmosás bűncselekményének szabályozását. A maffiabűnözés magyarországi megjelenésével már régóta számolni kell, és azzal is, hogy Magyarország nem csupán helyi, hanem a nemzetközi bűnözés szempontjából is olyan terület lesz, ahol az illegálisan szerzett jövedelmeket vissza óhajtják forgatni a legális üzleti életbe. A szabályozás fő irányvonalával egyetértünk, és üdvözljük azt aényt, hogy a törvényszöveg sok tekintetben az Európa Tanács által kidolgozott, pénzmosásról szóló konvenció szövegén alapul, ugyanakkor látunk a szövegben olyan kodifikációs problémákat, amelyek javításra szorulnak. (...)

Tisztelt Országgyűlés! Az eddigiekben főként arról beszéltem, hogy mi hiányzik a tervezetből, illetve milyen kiegészítéseket fűzne az abban található rendelkezésekhez a FIDESZ. Ugyanakkor a gazdaság szabad működése szempontjából bizonyos túlszabályozást is észleltem a javaslatban. Ilyen, a gazdasági folyamatokat inkább akadályozó, mint elősegítő rendelkezésnek tekintjük aanyag kezelés visszahozatalát a Btk.-ba. (...)

Aanyag kezelés korábban létező tényállása az Alkotmánybíróság döntése nyomán került ki a Büntető Törvénykönyvből, mert a szöveg megkülönböztetést tett az egyes tulajdonformák között. A javaslat ezt korrigálva büntetendővé nyilvánítja aanyag kezelést minden tulajdonforma tekintetében. Ezzel a szabályozással nem tudok egyetérteni. A gazdasági élet csakúgy, mint a fejlett országok büntetőjoga, ismeri és tolerálja a kockázatvállalást. A gazdasági tevékenység, az üzleti vállalkozás mindig is jelent egy bizonyos kockázatot, tekintettel a piaci viszonyok időnkénti kiszámíthatatlanságára. A kapitalista gazdaságnak ez egy lényeges eleme. A javaslat aanyag kezelés tényállásával a kockázatvállalás határait oly mértékben beszűkítené, amely már veszélyezteti a vállalkozás szabadságát, és elrettentheti az üzleti életben részt vevőket. A tényállás hozadéka sokkal kisebb, mint amennyi kárt a bevezetése jelentene. Javasolom az elhagyását. (...)

Tisztelt Országgyűlés! Nem az a feladatom, hogy a tervezetet bíráljam vagy dicsérjem, hanem az, hogy lehetőleg tárgyilagos értékítéletet mondjak róla. E tárgyilagossághoz hozzátartozik az is, hogy számos rendelkezése a tervezetnek találkozik a FIDESZ elképzeléseivel. Említhetem például a bennfentes értékpapír-kereskedelmet, a tőkebefektetési csalást, a váltó- vagy bankkártya-hamisítást a banktitokra vagy az üzleti titokra vonatkozó törvényhelyeken. A FIDESZ frakciója úgy véli, hogy a tisztelt Ház előtt fekvő javaslat számos szükséges, tartalmilag helyes és kodifikációs szempontból is megfelelő rendelkezést tartalmaz. Ezek jó részével változtatás nélkül egyetértünk. Másoknál módosító javaslatokkal igyekszünk majd korrigálni az általunk nem megfelelőnek vélt szabályokat. Ugyanakkor a gazdasági büntetőjog egészét tekintve az említett hiányosságok miatt ezt a tervezetet csak egy lépésnek tekintjük, amelyet mindenképpen követnie kell az újabb szabályozásnak. Köszönöm a figyelmet! *(Taps.)*

(1993. szeptember 7.)

5. UNIÓT EURÓPÁVAL! - INTEGRÁCIÓ, TÁRSULÁS, FELZÁRKÓZÁS

*„Európa nem egy nap alatt,
és nem is összeütközések nélkül
jön majd létre. Semmilyen tartós
dolog nem valósul meg könnyedén.”*

(Robert Schumann)

Közép-Európa jogi, történelmi hagyományai és Európa

Magyarországon, miként Közép-Európában mindenhol, a politikai vita fókuszában az Európáról szóló eszmecserék állnak. Európa nem csupán földrajzi egység, hanem egyben értékek által meghatározott közösség, ahol az emberi szabadság a legelső.

A fölülről építkező bizánci típusú társadalomszervezési elvvel szemben Magyarország és a közép-európai országok az európai hagyományhoz tartoznak, és ismét oda kívánnak tartozni. Magyarország azonban az elmúlt negyven év során egy más rendszer befolyása alatt állt, amelyre sokkal inkább a bizánci hagyomány volt jellemző. De a mi jogi és politikai tradícióink az Európai Közösséghez kötnek bennünket morális és történelmi értelemben. A magyarok, hogy felébresszék az alulról építkező filozófiai hagyományt, mindenféleképpen szeretnék az Európai Közösséghez tartozni. Jogunk a római jogon alapszik. A szálak közül, amelyek Nyugat-Európa-hoz kötnek bennünket, ez az egyik legerősebb. S ez a piacgazdaság helyreállításában is segítségünkre lehet.

Közép-Európa lakói olykor félve gondolnak arra, hogy az EGK mai egységesítési folyamata nem túl kirekesztő módon megy-e végbe, hogy nem fordul-e át a kívüllevők elleni protekcionizmusba. Nem volna jó, ha ismét vasfüggöny választaná el egymástól népeinket.

A közelmúltban lezajlott közép-európai forradalmaknak két eredője van. Az egyik egy idegen mamutbirodalom által leigázott emberek megaláztatása. A másik a szabadságért folyó küzdelem, a polgárjogok és a mindenkit egyaránt megillető jogok elnyeréséért. Ha országainknak csak húsz vagy negyven éven belül lesz módjukban csatlakozni az EGK-hoz, akkor régióink a befelé forduló nacionalizmusok veszélyének lesz kitéve. Ezért kell felhívni a Nyugat felelősségére a figyelmet.

Ma nem elsősorban a nyugati kormányok megbocsáthatatlan magatartásáról van szó, amiért a múltban állami kölcsönökkel és segélyekkel támogatták, és tették hosszú életűvé a létező szocializmus diktátorainak uralmát, hanem a Nyugat jövőt illető felelősségéről. Bátorításra és nem hátrányos megkülönböztetésre van szükségünk. A tetteinket irányító ismeretekre, és nem segélyekre tartunk igényt. Segítségre van szükségünk, hogy elég gazdagok legyünk ahhoz, hogy felzárkózhassunk az Önök közösségéhez.

Mi megtettük az első lépéseket a demokratizálódás útján, és hamarosan megindítjuk a magánosítást, és megteremtjük a szabadpiachoz szükséges szerződési szabadság jogi garanciáit.

E célok érdekében kérünk segítséget, hogy megtaláljuk a tradícióinkhoz visszavezető utat, s újra felfedezzük európai minőségünket. Arra kérjük Önöket, küzdjenek azért, hogy ne épüljön fel egy újabb vasfüggöny, ezúttal a célból, hogy megakadályozzon bennünket a csatlakozásban.

(Az 1990. május 16-17-én Párizsban tartott Euro 92' című konferencián elhangzott hozzászólás összefoglalása. Megjelent a párizsi kiadású *Le Libéral européen* 1990. július-augusztusi számában. 51-52. o. Franciából fordította: Balázs Eszter.)

Határozati javaslat az Európai Megállapodásról - A társulási szerződésről

DR. SZÁJER JÓZSEF, a Fiatal Demokraták Szövetsége képviselőcsoportjának vezérszónoka: Elnök Úr! Tisztelt Ház! A magyar Országgyűlés a társulási szerződés elfogadásával az ország polgárainak életét hosszú távon meghatározó döntést hoz. Olyan döntést, amelynek hatásait ma még nem ismerhetjük teljesen; olyan döntést, amiért történelmi felelősséget viselünk valamennyien, mai törvényhozók.

Az Európai Közösségekkel kapcsolatos magyar politikát a pártok közötti konszenzus kell hogy megalapozza. A FIDESZ képviselői örülnek annak a ténynek, hogy a magyar Országgyűlés pártjai között a legfőbb irányok tekintetében ebben a kérdésben nincs lényeges különbség. Örülünk annak, hogy ez idáig egyetlen pártban sem emelkedett a hivatalos politika rangjára az európai integrációt célul tűző, nyitott Magyarország ellenében az elzárkózás, a magyar élettér konfrontációs politikája. Meggyőződésünk, hogy az Európai Közösségekhez való integráció olyan fontos kérdés, amelyet nem sajátíthat ki magának egyetlen párt vagy állami szerv, ahol az összehangolatlanság az ország egészének érdekeit sérti, ahol egységes állásfoglalásra, politizálásra és diplomáciára van szükség minden külső fórumon. (...)

Tisztelt Ház! A nagy történelmi vállalkozások nekibuzdulást és kitartást követelnek. A portugál európai közösségi tagságért folytatott tárgyalások egykori vezetője, vezető diplomata, arra a kérdésre, hogy milyen módszert javasol a magyar EK-tagság eléréséhez, azzal válaszolt, hogy sohasem szabad megállni. Kitartóan tovább kell nyitogatni az EK kapuját, és minden kis megnyíló rést ki kell használni.

A FIDESZ szerint realista, érzelmektől mentes értékelésre van szükség. Külpolitikai és gazdasági lépéseinket nem a jelszavak kell irányítsák, hanem az ország hasznának alapos ismerete.

A társulási szerződés az integráció egyik első lépése. De nem olyan automata, amelyet csak be kell indítani, aztán majd magától elvisz minket a teljes tagságig. A Magyarországgal kötött társulási szerződés bevezetőjének legvégén egy halvány utalás található arra, hogy a tagság kérdése felmerülhet. S ezt a passzust - tudomásunk szerint - csak nagyon nehéz tárgyalások során sikerült belevenni a végső szövegbe.

Ez így szól: „Magyarország és a Közösség a szerződés megkötésekor tudatában van annak, hogy Magyarország végső célja, hogy a Közösség tagja legyen, és a felek véleménye szerint ez a társulás segíti a cél elérését.” Idézet zárva. Ha összehasonlítjuk ezt az Európai Gazdasági Közösség Görögországgal 1961-ben kötött társulási szerződésével, akkor egyértelmű, hogy az jóval határozottabb ígéretként hangzik, mint amit Magyarországgal kötöttek.

A görög szerződés így szól: „Amikor a társulási szerződés működése lehetővé teszi, hogy szembenézzenek az EGK alapító okiratából fakadó kötelezettségek Görögország általi teljes elfogadásával, akkor a szerződő felek megvizsgálják Görögország Közösségbe való belépésének lehetőségét.” Már Szalay Gábor képviselőtársam utalt rá, hogy a más országokkal, például Törökországgal kötött társulási szerződések kiváló bizonyítékai annak, hogy a társulás hosszabb idő után sem vezet feltétlenül a teljes jogú tagsághoz.

A korábbi csatlakozások tapasztalatai azt mutatják, hogy a Közösség részéről a tagságra való alkalmasságnak nincsenek egyértelmű kritériumai. Az Európai Közösségek bővítését eddig általában elsősorban politikai szempontok határozták meg. Ha összevetjük a magyar gazdaság jelenlegi állapotát és a korábban felvett dél-európai országok akkori viszonyait, azt kell megállapítanunk, hogy Magyarország sok tekintetben állja az összehasonlítást. A támogatások leépítését, a kereskedelem és az árak liberalizációját, az adórendszert illetően pedig egyértelműen előbbre tartunk. Ezen országokban az EK-átlaghoz képest magas volt az állami tulajdon részaránya, a mezőgazdaságban pedig jelentős a nagybirtokok, nagyüzemek részaránya - természetesen nem olyan magas, mint ma Magyarországon.

Ezen országok is jelentős strukturális válsággal küszködtek, és a felvétel idején éppen csak elindultak a recesszióból való kilábalás útján. Lehet tehát olyan példára hivatkozni, amikor az EK nálánál fejletlenebb országokat is érdemesnek ítélte a tagságra.

A tagság és a társulási szerződés kérdésében - a FIDESZ véleménye szerint - két dologra kell hangsúlyt helyezni. Az egyik az integrációs lépésekre való belső felkészültség mindenkori szintjének pontos ismerete, a másik realista mérlegelés a mindenkori hasznokról és hátrányokról. Az Európához tartozás történelmi és kulturális élménye alapvető fontosságú valamennyiünk számára. De közben nem feledhetjük el a reális gazdasági kalkulációt sem. A belső fejlődésben a gazdaság átalakítása során el kell jutnunk arra a szintre, ahol az integrációtól reálisan várható előnyök felülmúlják a hátrányokat. Amikor azok a rövid távú hátrányok, amelyek a belépéstől várhatók, nem lehetnek már olyan súlyosak, hogy veszélyeztessék a hosszú távon várható előnyöket.

Az, hogy a magyar európai integrációnak ma nincsen komoly alternatívája, természetesen nem jelenti egyben azt, hogy az EK önmagában csodaszer lehetne, vagy akár csak kielégítő megoldás. Például a görög gazdaság strukturális válságát az európai közösségi tagság sem tudta megoldani. Sőt, éppen az Európai Közösség fejlettebb áruinak erős versenyhatása miatt a görög gazdaság sok tekintetben kiszorult a belső piac egy jelentős részéről, tehát növelte a belső gazdasági instabilitást. A felkészülés hiánya hasonló eredményeket hozhat Magyarországnak számára is. Természetesen vannak sikeres példák is - a legnyilvánvalóbb Spanyolország esete.

Tisztelt Ház! Alapvető érdek, hogy a magyar közeledési szándékokat az Európai Közösség részéről komolyan lehessen venni. Ehhez nem elegendőek a politikai deklarációk. Sokkal fontosabb, hogy létezzen egy olyan, konszenzuson alapuló integrációs stratégia és munkaprogram, amely a mindenkori kormánynak iránymutatásul szolgálhat. A magyar társadalomnak felemelt fejjel, szabad választása alapján kell majdan az Európai Közösségbe belépnie, de az is világos, hogy aránytalanul kisebb partnerként óhatatlanul rengeteg kompromisszumot kell majd megkötnie.

Tisztelt Ház! A felkészülés ma talán leginkább megoldatlan problémája Magyarországon az európai közösségi ügyek államigazgatási, politikai koordinációjának szinte teljes hiánya. A kérdés kezelésére létrejött tárcaközi bizottság erre nem alkalmas. Éppen azt a funkciót nem látja el, amire létrehozták, az egységes fellépés biztosítását, hiszen két minisztérium egyenrangú részeként működik. A kollízió bele van építve magába a rendszerbe. A FIDESZ szükségesnek tartja, hogy egy intézményben legyenek az összehangolás jogosítványai. Hogy ez egy külön Európa Minisztérium legyen, a miniszterelnök alá rendelt integrációs hivatal, vagy valamely ma létező minisztériumhoz legyen telepítve, arról az Országgyűlésnek - és hangsúlyozom, hogy az Országgyűlésnek - nagyon gyorsan, hamarosan döntenie kell.

A FIDESZ már eddig is bírálta azt, hogy az európai ügyekben folyó, sokszor esetleges, ad hoc jellegű, koncepciótlan és koordinálatlan politizálásnak, a sokféle nyilatkozatnak a szubjektív feltételek hiánya mellett fontos szervezeti okai is vannak. Nevezetesen, a sok bába között elvész a gyerek. Mivel az integrációs kérdéseknek nincsen kizárólagos gazdája, ezért ez ügyben is tetten érhető a kormány működését más területen is jellemző kollektív felelőtlenség jelensége.

Aránytalanul eltúlzottnak tartjuk a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának a Külügyminisztériummal szembeni szerepét az EK-ügyekben. Egy határozott külügyi irányítás alatt nem fordulhatott volna elő olyan, hogy miközben a Külügyminisztérium diplomáciai indokok alapján annak érdekében, hogy a többi EK-országot, illetve az EK-országokat a ratifikációra ösztönözze, sürgeti a társulási szerződés mielőbbi parlamenti elfogadását, az NGKM pedig technikai okokra hivatkozva késlekedik a betérjesztéssel. (...)

Tisztelt Ház! A társulási szerződés mérföldkő Magyarország világgazdasági integrációja szempontjából. A szerződésben az Európai Közösségek tudomásul vette Magyarország igényét a Közösséghez való közeledésre, végső soron a csatlakozásra. Minőségileg magasabb szintre helyezte a kétoldalú kapcsolatokat, valamint kijelölte a nem mezőgazdasági termékekre vonatkozó szabad kereskedelem elérésének menetrendjét. A társulási szerződés következményeképpen Magyarország a Közösségek, az EK érdekkörébe került, amelynek egyik fontos velejárója, hogy ezáltal a magyar gazdaságdiplomácia és kereskedelempolitika autonómiája jelentősen csökkent. A szerződés aláírásával Magyarország elismerte az EK-ban alkalmazott piac- és kereskedelemszabályozó eszközöket.

Többen szóltak már arról, hogy az aszimmetria elve csak rövid, ötéves felzárkózási időt hagy a magyar exportnak. Azt is látnunk kell, hogy a társulási szerződés éppen azokon a területeken a leggyengébb, ahol számunkra különösen érzékeny termékekről van szó: ilyenek a textil-, acél- és agrártermékek.

A társulástól várható negatív hatások elsősorban az ország elavult termelési szerkezetéhez kötődnek. A magyar termékek fejlett piacokon való alacsony versenyképességének általános problémáján túlmenően külön gond, hogy a magyar gazdaság szerkezetében igen jelentős súlyt képeznek azok az ágazatok, amelyek az Európai Közösségen belül is a válság-, illetve érzékeny ágazatok közé tartoznak. Jóllehet az utóbbi években a magyar gazdaság igen jelentős exportsikereket ért el az európai piacokon, de azt jelentős mértékben gyengébb minőségű, olcsó, leginkább tömegtermékkel, az éppen adódó piaci réseket ügyesen kihasználva érte el. Erre hosszabb távú piaci stratégiát alapozni aligha lehet.

A hazai tapasztalatok csakúgy, mint a későbbi csatlakozott dél-európai országok tapasztalatai azt is mutatják, hogy az import rugalmassága jelentősen meghaladja az exportét, és így a piacok egységesítésével olcsóbbá váló nyugati importbeáramlás további hazai termékeket szoríthat ki a hazai piacokról.

Tisztelt Ház! A társulási szerződés fontos része a jogharmonizáció Magyarországra háruló kötelezettségeinek felsorolása. A megállapodásban szereplő egyes cikkek jogharmonizációs feladatot tűznek ki, mások a szerződés elveinek megvalósításához szükséges jogi szabályokat írják elő. A jogharmonizáció végrehajtásának módjai eltérőek lehetnek. A magyarországi végrehajtás módjáról nincsen kialakult egységes vélemény. Egyesek szerint a jogharmonizációt egyszerre, a közösségi jogszabályok automatikus átvételével kell megvalósítani. Ez az úgynevezett német modell. Mások szerint a harmonizációt fokozatosan, a hazai jogalkotási rendet figyelembe véve kell végrehajtani. A megállapodás fokozatos közelítést ír elő az Európai Közösség jogszabályaihoz, így a harmonizáció megvalósítására nagy mozgásteret

hagy az országnak, ugyanakkor a harmonizáció lassúsága hátráltathatja integrálódásunk sebességét. Ezeket a stratégiai kérdéseket minél hamarabb el kell döntenünk, és ezt itt, a parlamentben kell tennünk.

Az Országgyűlés két éve nagyszabású jogrendszer-átalakító munkát végez: alig látszunk ki a törvénygyártás teendőiből. A jogharmonizáció elveinek tudatosodása az elkövetkező törvényhozókat kímélheti meg a miénkhez hasonló vesszőfutástól - a jogharmonizáció tehát nem csupán technikai kérdés.

Tisztelt Ház! Jelenleg, amikor az Európai Közösségekhez való integrálódásunkról gondolkodunk, elsősorban az EK jelenlegi integrációs szintje lebeg szemünk előtt. Az Európai Közösség története azonban a maastrichti határozatokkal minőségileg új szakaszba lépett, s jóllehet, az EK-nak eddig is voltak nemzetek feletti intézményei, amelyek a többségi elv alapján hoztak határozatokat, a legújabb tervek szerint viszont Brüsszelnek jogosítványai lennének a tagországok gazdaságpolitikájának alapkérdésében is dönten, és idővel a nemzeti szuverenitás olyan alappilléreiről kellene a tagoknak lemondaniuk, mint az önálló nemzeti valuta, valamint a nemzeti törvényhozás primátusa.

Várhatóan azonban a következő parlamenti ciklusban ezekben a kényes kérdésekben még nem kell dönten. Reálisan a jelenlegi és a következő kormány idején az EK-tagságra való felkészülés, a belépés szándékának hivatalos deklarálása, illetve kedvező esetben a társulási szerződésen túlmutató, de a teljes jogú tagságot még nem jelentő köztes együttműködési formák kialakítása várható.

Mindezzel összefüggésben a magyar Európa-politikának három fő alappillérenek kell lennie: élénk gazdaságdiplomáciai tevékenységet kell folytatni az integrálódás legelőnyösebb útja érdekében; ki kell alakítani egy olyan kormányzati intézményrendszert, amely az ágazati és tárcaérdekeken felülemelkedve képes kialakítani és képviselni a gazdaságdiplomáciai stratégiát, valamint irányítani az európai integrációhoz való csatlakozásra való felkészülés jogi és intézményfejlesztési programját. A harmadik elem maga az illeszkedés programja.

Van még plusz egy feltétel, amely mindennek az előfeltétele, ez pedig a gazdasági stabilizáció, a konjunktúra beindulása, valamint a további intézményi reformok. A tagságtól remélhetők növekedési impulzusok, de csak akkor, ha a gazdaságon belül megvannak a feltételek a növekedésre. Egy mély recesszióban lévő gazdaság félő, hogy nem képes élni a megnyíló piaci lehetőségekkel, nem képes elég vonzó terepet kínálni a befektetni szándékozók számára. Ezzel egyidejűleg további tevékenységek esnének az importverseny áldozatává, és a meglévő források is kiáramolhatnának az országból.

Tisztelt Ház! A FIDESZ elkerülhetetlennek tartja, hogy az európai közösségi társulással és közeledéssel kapcsolatos folyamat a nyilvánosság ellenőrzése alatt és a parlament aktív bevonásával menjen végbe. Emiatt nagyon üdvözljük az európai közösségi bizottság megalakulását és azt a szellemet, amely ebben a bizottságban a viták során kialakult. A folyamat nyilvánosságáért, a közérthető tájékoztatásért valamennyien súlyos felelősséggel tartozunk. A FIDESZ liberális pártként azt vallja, hogy a polgárok és a gazdálkodó szervezetek minél aktívabb bevonása elemi szükséglet, ezzel nagyon sok későbbi ellenállást küszöbölhetünk ki a magyar EK-csatlakozási politikából is. E téren ma még nagyon rossz a helyzet. A társulási szerződéssel kapcsolatos elemi ismeretek hiányoznak azok körében, akik ennek fő megvalósítói kell hogy legyenek. A magyar átlagpolgár ma aligha tud a politikusok által hangoztatott jelszavakon túl erről az ügyről bármit is. A dán népszavazás „nem”-je minden politikus figyelmét fel kell, hogy hívja arra, hogy nem elhanyagolható a tájékoztatás és az aktív állampolgári részvétel.

Tisztelt Ház! Az eddig elmondottak alapján a FIDESZ frakciója a következő javaslatokat teszi:

1. Készüljön általános kormányzati koncepció és felkészülési terv az Európai Közösségekhez való csatlakozás kérdésében, és ezt a kormány terjessze az Országgyűlés elé jóváhagyásra.
2. A kormány rendszeresen, legalább félévente számoljon be az Országgyűlésnek az európai közösségi csatlakozás és az Európa-politika kormányzati lépéseinek alakulásáról.
3. Készítsen a kormány egy javaslatot az európai közösségi ügyek államigazgatási irányításának összehangolására és ehhez kapcsolódóan az Országgyűlésnek és a nyilvánosságnak a döntéshozási folyamatokban való részvételére. Ezt a javaslatot az Országgyűlés tárgyalja meg.

Javaslatainkat, arra tekintettel, hogy a társulási szerződés belső magyar jogba illesztése miatt még visszakerül ide, a parlament elé, a majdani tárgyaláskor módosító indítvány formájában is meg fogjuk tenni. Örömmel vettük a miniszter úr ezzel kapcsolatos ígéretét.

Végezetül hangsúlyozni kívánom, hogy a közösségi társulás és csatlakozás ügyében a FIDESZ frakciója felajánlja együttműködését a Magyar Köztársaság kormánynak.

Köszönöm a figyelmet. *(Taps.)*

(1992. november 16.)

Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz

Magyarország számára megkérdőjelezhetetlen és elsődleges fontosságú cél, hogy belátható időn belül az Európai Unió teljes jogú tagjává váljon.

A szovjet blokk felbomlása új távlatokat nyitott Magyarország számára. Megnyílt a lehetőség arra, hogy fejlett, modern, a polgári szabadságjogokat kiteljesítő demokratikus állam legyünk. A továbblépésnek ma megkerülhetetlen feltétele az, hogy az Európai Unió teljes jogú tagjává váljunk. Csatlakozásunk az évszázadokra visszanyúló politikai, kulturális és gazdasági kapcsolatok újraélesztését és újrafogalmazását jelenti, vagyis visszatérést Európába.

Magyarország ma már kereskedelmi forgalmának több mint felét az EU-val és az EFTA-val bonyolítja le. Reális gazdaságpolitikai cél az, hogy Magyarország az ezredfordulóra megközelítse a kevésbé fejlett nyugat-európai országok mai fejlettségi szintjét.

Az integrációnak lesznek számunkra rövid távon hátrányos következményei, de ezek a hátrányok nem hasonlíthatók össze a kívül rekedés költségeivel. A kívül maradás az azonnal érezhető gazdasági és politikai hátrányok mellett hosszú távon behatárolná Magyarország fejlődésének perspektíváit. A „nem” együtt jár a piacok beszűkülésével, támogatások elmaradásával, a fejlett technológia elérhetatlenné válásával, az európai hálózatokból való kívül rekedéssel, illetve a szükségszerű gazdasági és politikai reorientációval is. Magyarország a világgazdaság dinamikus régióival csak lazán érintkező, periferikus, elsősorban önmagára utalt, ugyanakkor kiszolgáltatott, tartós és kiegyensúlyozott növekedésre képtelen, krónikus gazdasági problémákkal küzdő, politikailag marginalizálódott országgá válna.

Más integrációs alternatíva nem lévén, sikeres csatlakozásunkat csak egy, a realitásokra épülő integrációs stratégia kidolgozásával alapozhatjuk meg. Ez mindenekelőtt politikai gondolkozásunk megváltoztatását igényli.

A FIDESZ véleménye szerint politikai paradigmaváltásra van szükségünk: be kell látnunk, hogy csatlakozásunk feltételeit saját magunknak kell megteremtenünk.

EU-tagságunk nem csak Magyarország integrációs képességén múlik: az EK kibővítésről szóló döntéseit mindig is politikai tényezők motiválták. Ennek a politikai akaratnak a feltérképezéséhez az Unión belül zajló folyamatokat is érdemes figyelembe venni.

1989-90 eufórikus politikai hangulatában úgy tűnt, hogy lehet esélyünk a gyors integrációra. Az Antall-kormány sok jel szerint épített is a mielőbbi EK-tagsággal járó várható politikai és gazdasági előnyökre. Ez azonban a Szovjetunió felbomlásával, az „új demokráciák” számának növekedésével egyre csökkent. Nyilvánvalóvá vált, hogy az Unió aligha képes, s még kevésbé hajlandó ekkora gazdasági csődtömeg szanálására, a nemzetiségi konfliktusok és határviták által megosztott régió maradéktalan befogadására. Az eltelt időszak tapasztalatai nyilvánvalóvá tették, hogy a Közösségnek nincs koherens „keleti politikája”; nincsen politikai elképzelése arról, mit is kezdjen a kontinens keleti felével.

Be kell látnunk, hogy bár az EU támogatása és jelentős külső források bevonása nélkül Magyarországon a gazdasági növekedés beindítása elképzelhetetlen, segítségre csak korlátozott mértékben számíthatunk. Be kell látnunk, hogy az ország modernizálását elsősorban saját erőből kell megvalósítanunk. Ezért az Unióval kialakított kapcsolataink során egyoldalú segélyek és támogatások hiábavaló követelése helyett mindenekelőtt a magyar áruk piacra jutási feltételeinek javítását, a beruházások volumenének növelését, a közös programokban való részvétel kiszélesítését kell szorgalmaznunk.

Bár az EU-tagságról szóló döntés továbbra is politikai döntés marad, egyre nagyobb szerepe lesz a jelentkezők integrálódási képességének és a közösségre háruló terhek minimalizálásának. Ezért van szükség arra, hogy átgondolt és kidolgozott konvergenciaprogram eredményeképpen javuló gazdasági teljesítményt mutassunk fel, és az EK intézményrendszeréhez illeszkedő intézményi struktúrát hozzunk létre.

A FIDESZ szerint 2000-re Magyarország tagja lehet az Európai Uniónak. A csatlakozás dátumának - akár megelőlegezett - rögzítése azért szükséges, mert a felkészülés menetrendjét és a csatlakozási stratégiát ehhez az időponthoz igazodva tudjuk kidolgozni.

Az ezredfordulóra megvalósuló integrációhoz a konvergenciaprogram megvalósítása mellett elengedhetetlenül szükséges az EU-val intézményesített kapcsolatok folyamatos kibővítése és továbbfejlesztése. Magyarország és az EU kapcsolatának alapjait az elkövetkező években a Társulási Szerződés határozza meg. 1994. február 1-jén életbe lépett a Társulási Szerződés. A Szerződés, hiányosságai ellenére, mérföldkő Magyarország világgazdasági integrációja szempontjából. A Szerződés aláírásával az EK és Magyarország intézményesítette a kétoldalú kapcsolatokat, valamint kijelölte a nem mezőgazdasági termékekre vonatkozó szabad kereskedelem megvalósításának tízéves menetrendjét.

A Társulási Szerződés azonban éppen a magyar kivétel szempontjából legfontosabb termékcsoportok esetében nyújtja a legkevesebb azonnali piacra jutási kedvezményt, holott a magyar gazdaság a jelenlegi válságos években szorulna rá leginkább arra, hogy minél akadálytalanabban értékesítse termékeit az európai piacokon. A Társulási Szerződésnek a kétoldalú kereskedelem szabályozásán túli egyéb fejezetei kevés konkrétumot tartalmaznak. Továbbra is kimaradunk a kutatási és fejlesztési programokból, nem részesülünk a regionális felzárkóztatási és fejlesztési alapokból.

Mivel maga az EU is folyamatosan átalakul, nehéz előre meghatározni azt, hogy milyen lesz az Unió, amelyhez mi majd csatlakozni fogunk. A jövő Európai Unióját a Maastrichti Szerződésben kitűzött integrációs célok, az Unió kibővítése, illetve az Unió intézményi

rendszerének reformja fogja meghatározni. Ezt pedig nagyban befolyásolják a jelenlegi elégtelen gazdasági mutatók és a tagországok eltérő geopolitikai érdekei. Ezek az elkövetkező években várható változások ma még nehezen felmérhető további kritériumokat támaszthatnak Magyarország felvételéhez.

A Társulási Szerződés ratifikálása és a koppenhágai csúcs nyilatkozata megnyitotta Magyarország számára a teljes tagság felé vezető utat. Ezzel kapcsolataink látványos fejlődésének kora lezárult; a lehetőségek gyakorlati megvalósítása, a reálszféra valós beépülése az európai gazdaság vérkeringésébe, a politikai egyeztetések és kompromisszumkeresések munkanapjai kezdődnek most el.

Integrációs politikánk paradigmaváltásának jegyében olyan felkészülési stratégiát kell folytatnunk, amely a magyar EU-tagság megvalósulását nagyban meghatározó külső körülményektől függetlenül a lehető leghamarabb alkalmassá teszi Magyarországot az EU-tagságra.

Felkészülési stratégiánk célkitűzése, hogy EU-csatlakozásunkat a lehető legzökkenőmentesebbé tegyük. Ez EU-konform politikai és gazdasági mechanizmusok, intézmény- és jogrendszer kialakítását kívánja meg.

A helyes integrációs stratégia érdekében egy átfogó konvergenciaprogramot kell kidolgoznunk, amely feltérképezi az integráció által érintett területeket, az EU-kompatibilitás és a csatlakozási feltételek által megkívánt átalakítási és fejlődési irányokat, meghatározza az ehhez szükséges feladatokat, valamint e feladatok végrehajtásának programját. Csatlakozásunk konvergenciaprogramját úgy kell kidolgozni, hogy teljesítésével mind Magyarország, mind az EU könnyen áthidalja az EU-taggyá válás időszakos nehézségeit.

A konvergenciaprogram kialakítása és megvalósítása során számítunk az EU együttműködésére, hiszen csatlakozásunk előfeltételei csak az EU támogatásával teremthetőek meg. A konvergenciaprogram az EU feladatait is felvázolja. Tartalmazza, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel, felzárkóztatási alapokkal, anyagi és know-how-jellegű támogatással, folyamatos konzultációkkal, képzési programokkal, szakemberek cseréjével járuljon hozzá a program sikeres megvalósításához.

Magyarország csak az EU tagjaként, az ezzel járó politikai elkötelezettség vállalásával válhat az európai politikai közösség teljes jogú és egyenrangú tagjává. Ez a politikai elkötelezettség azonban nem jelenti nemzeti érdekeink feladását. Új tartalmú szuverenitásunk gyakorlása nemcsak az önrendelkezés egyes múlt századi elemeinek feladását jelenti, hanem azt is garantálja, hogy független és egyenrangú tagja legyünk a nemzetek közösségének.

(Részletek a 2000: *Uniót Európával!* című FIDESZ-dokumentumból. Budapest, 1994. 1-11. o.)

Határozati javaslat az Európai Unióhoz való csatlakozási kérelem benyújtásáról

DR. SZÁJER JÓZSEF, a FIDESZ képviselőcsoportjának vezérszónoka: Elnök Úr! Tisztelt Ház! Az elmúlt négy év során ez a parlament már számtalanszor ült össze azért, hogy az ország jövőjét és az elkövetkezendő nemzedékek sorsát érintő kérdésekben döntsön. Ezeknek a döntéseknek a sorából is kiemelkedik a mai nap, amikor Magyarországnak az Európai Unióba történő tagfelvételi kérelme benyújtásáról kell elhatározásra jutnunk.

Mai döntésünkkel az országot az egyetlen olyan fejlődési út felé fordíthatjuk, amely államiságunk hagyományainak folytatását biztosítani képes. Az ország túlélése és megerősödése, az utánunk következő nemzedékek boldogulása az európai egységbe való tartozásunkkal biztosítható. Ma ezt az egyesített, erős és békés Európát az Európai Unió testesíti meg.

A már létező szellemi közösségünket Európával az egészséges versengés, a kölcsönös bizalmat jelentő szabad kereskedelem, az emberek szabad mozgása akadályainak lebontásával és az együttműködés legváltozatosabb formáinak kialakításával kell szorosabbra fűznünk. Ilyen értelemben nem sok időnk van.

Az 1989-90 után történt nagy világpolitikai változások után jelenleg az a helyzet, hogy a világpolitikai viszonyok a beállás, a bemerevedés felé közelednek. Az elkövetkezendő néhány évben fog eldőlni az, hogy Magyarországnak sikerül-e Európa nyugati peremén megkapaszkodnia, vagy pedig hosszú távon a fejlődő országok szintjére süllyed vissza.

Az európai elvekkel kapcsolatban Schumann, az Európai Közösség alapítója írta a Közösség alapítása előtt, és ezt nekünk jól emlékezetünkbe kell vésnünk: „Az ország, amely ezeket az elveket, az európai elveket nem ismeri el, önmagát zárja ki Európából.”

Tehát a fő feladat: meg kell kapaszkodnunk Európa nyugati felén, s azt is ki kell mondanunk, hogy ez nem könnyű feladat. Európa tanácsbeli tagságunk és más páneurópai mozgalmakban való részvételünk már ezt a nyugat-európai irányt mutatja, de Magyarországot gazdaságilag is be kell építeni az európai egységbe.

A világgazdaság az integráció gazdaságává válik, a termelés, a kereskedelem, a tudományos kutatási eredmények államhatárokon nyúlnak át, és teszik országainkat egymástól függővé. Az elszigetelődés, a protekcionizmus nem az ország jövőjét, hanem a múltba vetését jelenti.

Törvényalkotási munkánkat az ország átalakulásának visszafordíthatatlanná tétele mellett a modernizáció feltételeinek biztosítása indokolja. Az ország gazdaságának modernizációja szempontjából elengedhetetlen exportunk minél korlátozásmentesebb piacra jutásának biztosítása, a külföldi működőtőke mind erőteljesebb bevonása, az infrastrukturális fejlesztések és a tudományos kutatási eredményekkel való lépéstartás.

Az európai uniós tagságunk perspektivikusan mindezt az előnyt biztosítani képes. Sőt ezeket az előnyöket csak az Európai Unióban tudjuk élvezni, kimaradásunkkal nemcsak elveszítjük ezeket, de más, a kinn rekedésből fakadó hátrányokat is magunkra vonunk.

Valóban korlátozásmentes kereskedelem és tényezőáramlás ugyanis csak az Unió határain belül valósul meg. Az Unió ugyanis olyan belső termelőket védő politikákat alkalmaz, amelyek minden más, nem uniós tagállam számára hátrányos megkülönböztetéseket jelentenek. Az Unióból kinn rekedve a világgazdaság dinamikusan fejlődő régióival csak lazán érintkező, periferikus és önmagára utalt ország lenne Magyarország, amely képtelen megküzdeni a krónikus gazdasági problémákkal. Csak a teljes jogú tagság biztosíthatja Magyarország számára, hogy semmilyen tekintetben ne részesüljünk hátrányos elbánásban.

Az európai uniós tagságunk szükségszerűsége a FIDESZ számára nem kétséges. Ma azonban az integrációs folyamat egyik technikai kérdéséről kell döntenünk - időszerűvé vált-e a csatlakozási kérelem beadása - akkor, hogyha tudjuk, hogy a teljes jogú tagság elérése még hosszú évekig várthat magára.

A FIDESZ indokoltnak tartja a csatlakozási kérelem mostani betérjesztését, és támogatja ezt a javaslatot. Ennek egyik, Magyarországtól valójában független indoka az, amit miniszterelnök úr is említett, hogy az Európai Unió a napokban fejezte be a csatlakozási tárgyalásokat az EFTA-országokkal. Az Unió várhatóan hamarosan kibővül a négy EFTA-országgal: meg kell

ragadnunk a sikeres egyezkedéseket követő kedvező hangulatot, és kérelmünk beadásával nem szabad megvárunk az Unió ismételt - és egyébként várható - befelé fordulását.

A kérelem beadása sok tekintetben technikai kérdés, ugyanakkor a kérelem beadásának esetleges késése komolyan késleltetheti csatlakozásunkat. Ismerjük a társulási szerződés ratifikációjából, hogy az Unió malmai meglehetősen lassan örölnék. Ezt a maastrichti szerződés jóváhagyása során is bebizonyították. A hosszadalmas tagfelvételi procedúra egyes fordulóiról való lemaradás akár évekkal is eltolhatja Magyarország csatlakozásának dátumát.

A FIDESZ számára a legmegfontolandóbb indok azonban saját belső modernizációs folyamatainkhoz kapcsolódik. Úgy véljük, hogy az uniós tagság perspektívája lehet az a külső ösztönzés, amely megköveteli a már elindított modernizációs folyamatok végigvitelét, az a kényszer, amely minden jövőbeli kormányra kötelező lesz.

A modernizáció következetes végrehajtása része annak a felkészülésnek, amely az uniós csatlakozásunkat meg kell hogy előzze. A kérelem beadása előrevetíti a csatlakozás várható menetrendjét. A csatlakozási kérelem beadása tehát számunkra azért bír nagy jelentőséggel, mert ezzel a felkészülési program menetrendjét szigorú időhatárok közé szorítja.

Tisztelt Ház! Úgy vélem, indokolt itt és most, a csatlakozási kérelem beadásáról szóló vitában kiemelni az ország európai uniós csatlakozásra való felkészülésének fontosságát. A csatlakozási kérelem beadása feltételezi a belső felkészülés azonnali megkezdését.

Az Európai Unió és a tagjelölt országok kapcsolataiban az utóbbi időben felértékelődött az aspiráns országok csatlakozási érettsége. A csatlakozásról szóló döntés meghozatalakor egyre kisebb szerepet játszanak a politikai elemek, helyettük az integrációs képesség, a növekedésre utaló gazdasági mutatók, az Unió intézményeihez illeszkedő intézményi rendszer kialakítása válik meghatározóvá.

Integrációs politikánk irányváltására, hangsúlyváltására van tehát szükség. Ismerjük fel, hogy csatlakozásunk elemi feltételeit elsősorban saját magunknak kell megteremtünk, az ország modernizációját elsősorban saját erőből kell megvalósítanunk. Ezért alapvető és halaszthatatlan feladat egy átfogó, az élet minden területét érintő felkészülési program kidolgozása. Ez nem csak egy külpolitikai feladat.

Amennyiben a parlament jóváhagyja a csatlakozási kérelem beadását, azonnal előtérbe kerülnek a belső felkészülés feladatai. Az Európai Unió bonyolult és magas szintű kapcsolatrendszeréhez való igazodást rögtönözni nem lehet. Az Unióban alkalmazott megoldások és szabályozók szolgái alkalmazása hazai viszonyainkra keserű csalódást okozhat. Más esetekben pedig az előnyök és a hátrányok előzetes felmérése nélkül ki vállalná fel a nagy ellenállásba ütköző, de hosszú távon megtérülő döntések meghozatalát?

Ebben a tekintetben örömkre szolgál az a nemrégiben elfogadott országgyűlési határozat és a jogalkotási törvény olyan irányú módosítása, amely kötelezővé teszi új jogszabályok, törvények beterjesztésénél annak indokolását, hogy ezek hogyan igazodnak az Európai Unióhoz.

Olyan felkészülési programra van szükség, amely alkalmas az integrációs előnyök minél teljesebb kiaknázására és a jelentkező hátrányok kezelésére.

A FIDESZ komolyan veszi az európai integráció lehetőségeit és kihívásait. Komolyan vette az Európai Unióhoz csatlakozás perspektíváját, és nemrégiben kidolgozta az európai uniós integráció koncepcióját. Ezt a koncepciót nemrégiben hoztuk nyilvánosságra: mintegy 30 oldalas anyag, amely részletesen tartalmazza az ország hazai felkészülési feladatait.

A koncepció tartalmazza, melyek azok a feladatok, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy Magyarország szervesen beépülhessen Európába. A FIDESZ szorgalmazza, hogy a választások után felálló kormány egyik első feladataként kerüljön kidolgozásra részletes kormányzati és felkészülési program, amelyet a parlamentnek is látnia kell. Véleményünk szerint ennek a felkészülési programnak a következőket kell tartalmaznia: a csatlakozás kül- és biztonságpolitikai vetületeit, a személyek szabad mozgásának fokozatos megvalósulása következtében felvetődő feladatokat; a sikeres integrálódás, illetve a csatlakozás negatív gazdasági következményeinek elkerülését lehetővé tevő gazdasági feladatokat; a gazdaság és az államigazgatás intézményrendszerének hatékonyabbá tételét; az európai intézményrendszer, az európai uniós ügyek intézményrendszerének kialakítását; a politikai hangsúlyváltást kifejező integrációs diplomácia alapelveit; a jogharmonizáció részletes programját; az Európai Unió szerepének meghatározását a felkészülésben, valamint a transzeurópai programokba történő bekapcsolódás lehetőségeit. (...)

Tisztelt Képviselőtársaim! Utoljára szólok jövőbeli Európai Unióhoz való csatlakozásunk egyik legfontosabb eleméről, az integrációs ügyek nyilvánosságáról és a tartalmas európai gondolat megismertetéséről. Csak akkor lehet a polgárok széles rétegét az európai integráció ügyének megnyerni, ha erről a polgárok valós és széles körű információkkal rendelkeznek. Az általános jellegű tájékoztatáson túl fontos a gazdasági élet résztvevőinek szakirányú felkészítése az integráció által megváltoztatott közegre. Ma még hiányos és sokszor nehezen hozzáférhető az Európai Unióról itthon rendelkezésre álló információ. Hiányoznak a szakemberek is.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk nemcsak az intézmények szintjén, az áruk, a tőke szabad mozgásában kell hogy testet öltjön, hanem az európai eszmék elfogadására is fel kell készíteni a polgárokat. Az európai érdekközösség és az együttműködés gondolatát nekünk, politikusoknak, az iskoláknak, az egyetemeknek és a médiának kell népszerűsíteniük.

Ismét egy Schumann által írott gondolatot idéznék, amely ma Magyarországon nagyon aktuális: „Fel kell készíteni a lelkeket, hogy befogadják az európai gondolkodásmódokat mindenütt, küzdve a hegemoniára való törekvés ellen éppúgy, mint a politikai nacionalizmusok, az autarkiót szolgáló gazdasági protekcionizmus és a szándékos kulturális elszigetelődés korlátaival. Mindezeket a múltból örökölt irányzatokat fel kellene váltania a szolidaritás gondolatának, vagyis annak a meggyőződésnek, hogy mindannyiunk valóságos érdeke az, hogy felismerjük és elfogadjuk az egymástól való kölcsönös függésünket.” Az Európai Unió elődje, az Európai Közösség alapítójának gondolatai, azt hiszem, nagyon megfontolásra méltóak.

Tisztelt Ház! A FIDESZ frakciója a csatlakozási kérelemről szóló határozati javaslatra igennel fog szavazni, azt támogatja. Köszönöm a figyelmüket.

(1994. március 22.)

6. VÉGJÁTÉK - VÁLASZTÁS '94

*„Mais s'il est quelque chose dont nous sommes persuadés,
c'est qu'il n'y a pas d'événements inutiles...”*

(Marguerite Yourcenar)

Négy év nem elég

- A közvélemény-kutatások eredményei szerint a Magyar Szocialista Párt határozottan vezet, míg a FIDESZ korábbi 54 százalékos csúcsáról 10 százalékra esett vissza. Mi történt a FIDESZ-szel?

- Egyértelmű, hogy nagyon sok szavazót veszítettünk az MSZP-vel szemben. Ennek sok egyedi és egy általános oka van. A FIDESZ akkor kezdett veszíteni a népszerűségéből, amikor hangot adott azon nézetének, hogy a maga részéről ellenzi egy szocialista-liberális koalíció létrejöttét. Mind a médiában, mind pedig budapesti értelmiségi körökben az a határozott vélemény kezdett kialakulni, hogy a Magyar Demokrata Fórum által vezetett konzervatív koalíció legyőzésének egyetlen módja a teljes ellenzék egyesítése, beleértve ebbe a Szocialista Pártot is. Nekünk más stratégiánk van. Mi úgy gondoljuk, nincs szükség a szocialistákkal való közös fellépésre ahhoz, hogy a konzervatívok felett győzelmet arathassunk. Ez az oka annak, hogy tavaly februárban választási szövetséget kötöttünk a Szabad Demokraták Szövetségével, melynek értelmében mindkét párt vállalta, hogy a választások második fordulójában a két párt jelöltjei közül a több szavazatot elérőt fogja támogatni.

Mi a fenti megállapodást úgy tekintettük, mint amelyik visszavezeti az SZDSZ-t a centrum felé, és csökkenti annak a valószínűségét, hogy hajlandó legyen részt venni egy szocialista-liberális koalícióban. Akkor úgy tűnt, ők is így akarják. A szövetség megkötésekor úgy éreztük, hogy a szocialista-liberális összefogás helyett a liberális összefogás irányába haladunk, visszaállítva ezzel a többpárti választásokon a korábbi, hárompólusú rendszert, nevezetesen: szocialisták, liberálisok, konzervatívok. A média nem értett egyet a szocialista-liberális koalíció lehetőségének kizárásával, és ekkor kezdődtek a FIDESZ nehézségei a sajtóval.

Voltak persze konkrét események is, amelyeket ellenünk játszottak ki. Ott volt például a nyugdíjtörvény ügye. A kormány a nyugdíjak 14 százalékkal való felemelését javasolta, míg az MSZP 16 százalékos emelést szorgalmazott. Természetesen támogathattuk volna a magasabb indítványt, vagy ajánlhattunk volna egy nagyobb emelést, de mi inkább a pénzügyi felelősségvállalás fontosságát szerettük volna hangsúlyozni, hiszen a költségvetésben nem voltak források egy ilyen mértékű nyugdíjemelés finanszírozására. Erre persze azzal támadtak minket, hogy a nyugdíjasok ellen vagyunk.

Egy másik ilyen dolog volt az ingatlanügy. A FIDESZ minden más parlamenti párthoz hasonlóan kapott ingatlanokat működéséhez. Mi úgy határoztunk, hogy a nekünk juttatott ingatlanokat értékesítjük, és a kapott pénzt vállalkozásba fektetjük be. Az így szerzett jövedelmet egy helyi FIDESZ-irodából álló hálózat kiépítésére szántuk, melyet szükségesnek ítéltünk a következő választásokon való győzelmünkhöz. A szocialistáknak ugyanis hatalmas erőforrásaik vannak az elmúlt 40 évben betöltött vezető szerepük miatt, az MDF növekvő jövedelemhez jutott az elmúlt 4 év kormányzati vezető szerepe alatt, más pártok pedig külső támogatókat élveznek. Úgy éreztük, hogy további bevételek hiányában nem tudnánk állni a versenyt.

Persze a dolog szimbolikus jelentőségét figyelembe véve ez átgondolatlan döntés volt a részünkről.

A legnagyobb probléma azonban az volt, hogy nem tudtunk kielégítő magyarázatot adni a sajtóban az embereknek. Nincsenek saját lapjaink. Nem is éreztük azt, hogy saját lapra lenne szükségünk, sokkal inkább azon az állásponton vagyunk, hogy a sajtónak szabadnak és függetlennek kell lennie. Az elmúlt három év nagy részében Magyarországon nem is volt gond ezzel, a lapok a FIDESZ-szel is nagyon jól bántak mindaddig, amíg a nemzeti konzervatívok tényleges alternatívájaként kezelték bennünket...

Veszítettünk a népszerűségünkéből egy FIDESZ-en belüli konfliktus kapcsán is, amely a szocialista-liberális koalícióval összefüggésbe hozható. Fodor Gábor, aki a legjobban támogatta egy ilyen koalíció létrehozását, októberben kilépett a FIDESZ-ből, és az SZDSZ-hez csatlakozott.

- Mi volt az alapja a szocialista-liberális koalíció ellenzésének? Ki támogatta az ötletet?

- Volt egy pillanat, amikor az emberek úgy gondolták - mikor Csurka megjelentette tanulmányát, - hogy szükség van a szocialisták és a liberálisok közti összefogásra. A FIDESZ határozottan fellépett Csurka nacionalista megnyilatkozása ellen, és a cikk megjelenése után egy nagy tüntetés is volt.

Ekkor alakult meg a Demokratikus Charta-mozgalom, elsősorban szocialista párti és SZDSZ-beli értelmiségiek vezetésével. A Chartát koalíciós eszköznek szánták. A FIDESZ nem akart hozzájuk csatlakozni. Hiszen a kezdetektől világos volt, hogy ez nem egy széles alapokon nyugvó mozgalom lesz. A Charta ötlete az SZDSZ-től származott, és nézetünk szerint az alapvető célja az volt, hogy a szocialistákat ismét koalícióképpé tegye. Az elmúlt választásokat követően a szocialisták hosszú ideig politikai elszigeteltségben voltak. A sajtóban dolgozó, a kommunistákkal szimpatizálók vezető szerepet vittek ezeken a Csurka-ellenes tüntetéseken, és minket erősen nyugtalanított, hogy azokkal tüntessünk most együtt a sajtó szabadságáért, akik ezen szabadságjogot a kommunista korszakban maguk sértették meg.

A fenti körülmények között kezdte a médiaértelmiség, elsősorban a baloldali beállítottságú nyomtatott sajtóban, de az elektromos médiában is, a szocialista-liberális koalíció általános tervét támogatni. És ez a szocialista-liberális érzelmű sajtó volt az, amelyik a FIDESZ-t támadta.

Részünkről, ezt őszintén be kell vallani, a helyzetnek a nyilvánosság tájékoztatása szempontjából való kezelése nem volt túl sikeres. Nem tudtuk álláspontunkat jól elmagyarázni. De a lényeg mégis az volt, hogy a FIDESZ ellene volt a szocialista-liberális koalíciónak.

- Miért nem keresik az MSZP-vel való megegyezés lehetőségét, a közös elveket? A párt már négy éve nincs hatalmon. Vezetőjük, Horn Gyula kétséget kizáróan reformpolitikát képvisel, az ő érdemének tartják, hogy 1989 augusztusában, külügyminiszterként megnyitotta a vasfüggönyt. Miért nem akarnak velük együttműködni?

- Mert négy év hatalmonkívüliség nem elegendő, és mert a mai napig sem történt generációváltás a párton belül.

A FIDESZ egy radikális, antikommunista párt, nem titok, hogy a posztkommunista pártokkal szemben mindig határozottan léptünk fel. A pártnak ezt a jellemzőjét Orbán Viktor már 1989-ben, a Nagy Imre újratemetésén elmondott beszédében megfogalmazta, ahol azt mondta, hogy az üres koporsó nemcsak az 1956-ban elesetteket szimbolizálta, hanem az eljövendő generációk jövőjét, az elkövetkező húsz évet is. Mindezért a kommunisták a felelősek. Nem hisszük el nekik, hogy hirtelen a demokrácia védelmezőivé váltak, mint ahogy nem hisszük el

az utcán tüntető újságíróknak sem, hogy hirtelen a sajtószabadság védelmezőivé léptek elő. Mi nem a szavaik, hanem a tetteik alapján ítéljük meg az embereket.

Lehet, hogy ez egy érzelmi alapon álló okfejtés, de van a dolognak egy erkölcsi oldala is. Horn Gyula talán valóban pragmatista, ahogy maga is mondta. De az biztos, hogy 1956 után egy félkatonai, karhatalmi szervezet tagja volt. A legnagyobb gond az MSZP-vel, hogy nem történt váltás a felsőbb vezetők körében. Ha szocialista párti kormány alakul, az a régi emberekből fog állni. Ha a szocialisták győznek, reméljük, annyi szavazatot azért nem fognak kapni, hogy egyedül kormányt tudjanak alakítani, és remélhetőleg senki sem lesz hajlandó koalícióra lépni velük. Az egész liberális szövetségnek az volt a lényege, hogy az SZDSZ számára elfogadhatatlanná tegye a szocialistákkal való koalícióalakítást. Vannak olyanok az SZDSZ-ben, akik hajlandók lennének erre, de a párton belül - elsősorban a helyi szinteken - erős ellenzéke van egy ilyen lépésnek.

(Részletek Irena Lasota és Eric Chenoweth interjújából. *Uncaptive Minds*, Washington, 1994. Winter-Spring. 73-83. o. Angolból fordította: Tillmann Mónika.)

Politikusi, és nem bürokrata kormányt akarunk

- *Az eddigiek ismeretében hogy véli, mennyire sikerült előre kiszámítaniuk a választási kampány fő vonulatait?*

- Egy éve készen áll stratégiánk, amely szerint Magyarországon olyan liberális centrumot kell létrehozni, amely az erő pozíciójából veheti fel a versenyt a szocialista és a konzervatív vetélytársakkal. Egy esztendő alatt, a kampányidőszakban sok minden történt, ám a stratégia eddig kiállta a próbát. Számításaink tehát helyesnek bizonyultak.

- *A mai nem teljesen azonos az egy évvel ezelőtti Fiatalkorú Demokraták Szövetségével. Ön miben lát változásokat?*

- Mindenekelőtt a pozícióink változtak. A hazai közvélemény hosszú ideig a szembenállást és a versengést a koalíció, valamint az ellenzék pártjai között láthatta. 1993 első hónapjaiban már érzékelhető volt, hogy a jelenlegi kormánypártok társadalmi támogatottsága csökken, így ezek az erők nem jól szerepelnek majd az 1994-es választásokon. E felismerés nyomán erőteljes verseny bontakozott ki az ellenzék köreiből. Belső okai is voltak annak, hogy a küzdelem megkezdődhetett. A Szabad Demokraták Szövetsége úrrá lett korábbi válságán, s immár offenzív pártként jelenhetett meg a nyilvánosság előtt. A Magyar Szocialista Pártot a közvélemény jelentős része ez időben szabadította meg az utódpártiság bélyegétől. E két párt feltámadása átrendezte az ellenzék belső viszonyait, a továbbiakban már nem indulhattunk ki abból, hogy a FIDESZ a népszerűségét egyedül növelő párt.

- *Sokkolta ez Önöket?*

- Egyáltalán nem. Inkább sürgetett bennünket a liberális blokk életre hívására.

- *E tömörülést Önök hozták létre?*

- Igen, mi tettünk ajánlatot az SZDSZ-nek, és ez a belpolitikában máig ható folyamatokat indított el. Immár nem volt tartható az a nézet, hogy az ellenzéknek valamiféle szociálliberális egységben kell fellépnie a koalíció ellen. A közvélemény, a véleményformáló értelmiség számára nyilvánvalóvá tettük, a liberálisoknak arra kell törekedniük, hogy kizárólag ők alkossák a következő kormányzat meghatározó erejét. A véleményformálók és a közvélemény egy része emiatt szembefordult a FIDESZ-szel, amely egyre inkább a támadások keresztüzébe

került. Rá kellett döbbernünk, hogy a sajtó gyakran igazságtalanul és megalapozatlanul bírál bennünket. Nehézségeinket - s egyben a támadások hevesességét is - növelte, hogy a stratégia miatt az egyik alapító, Fodor Gábor elhagyta a pártot.

- E kilépés, a konfliktus elmérgesedése elkerülhetetlen volt?

- Nem volt az. Amiatt még nem kell távozni, hogy valaki alulmarad a párton belüli személyi versengésben.

- Fodor Gábor a stratégiaváltásra hivatkozott, arra, hogy a FIDESZ eltért eredeti elhatározásaitól.

- Lett volna lehetőség a koncepciók párton belüli egyeztetésére. Fodor Gáborral szemben jómagam éppen azért szálltam ringbe az Országos Választmány elnöki tisztségéért, hogy kiegyensúlyozó szerepemmel megelőzzem a FIDESZ kettéválását. Fodor Gábor azonban áttért, s a FIDESZ így egységes pártként vehet részt a választásokon.

- Az utóbbi egy évben milyen felismerések hatására tették hangsúlyossá stratégiájukban nemzeti és vallási kérdésekről vallott nézeteik módosítását?

- Nem értek egyet a kérdésével megfogalmazott állítással. Nemzeti és vallási kérdésekben ugyanis nem változott a FIDESZ álláspontja. A korábbi támadások hatására azonban kétségtelenül változtattunk a kommunikáción, tehát a nyilvánosság előtt jóval többször és sokkal részletesebben ismertettük nézeteinket. 1993 áprilisában megtartott kongresszusunkon Orbán Viktor országgal-világgal közölte, hogy a FIDESZ nemzeti elkötelezettségű, liberális néppárt. Hosszú ideig abban a hitben éltünk, a nemzeti elkötelezettség számunkra annyira természetes, hogy arról külön beszélni nem szükséges. A magyar nemzet, a határon kívül élő magyar kisebbség sorskérdései indulásunk óta politikánk elválaszthatatlan összetevői. Hogy tartózkodtunk mindennek a hangoztatásától, azt sokan kihasználták, s megpróbáltak olyan látszatot kelteni, hogy ezek a kérdések bennünket nem foglalkoztatnak. Ezt nem tűrhettük, s álláspontunknak megfelelő hangsúlyt adtunk.

- E hangsúly hozzásegítette Önöket a remélt politikai hozadékhoz?

- Ilyen célunk nem volt, hiszen nem az irányunkon, hanem az artikulációnkon változtattunk. Széles körben beigazolódott, hogy helyesen cselekedtünk. A társadalom jelentős része rokonszenvvel fogadta a néppártiság megvalósítása felé vezető lépésünket. Ezt a célt egyébként már 1992 óta követjük. Azt akarjuk, hogy programunkra, ezáltal pártunkra mindenki nyugodtan szavazhasson. Mi nem rétegpárt vagyunk, mi nagy figyelmet tanúsítunk a vallásos emberek és az egyházak iránt is. Nélkülük néppártiságunk megvalósíthatatlan lenne, vállalkásuk nélkül Magyarországon egyébként egyetlen párt sem válhat határozott politikai erővé.

- E kérdések hangsúlyosabb kezelésével nem az volt a céljuk, hogy a közvélemény egy része előtt így is karakteresebben különbözzenek az SZDSZ-től?

- Politikai lépéseinket alapvetően nem az SZDSZ-szel való viszony határozza meg. Mi mindig önállóan dolgozzuk ki álláspontjainkat, s azok érvényesítése érdekében vállaljuk a konfliktusokat - alkalmanként az SZDSZ-szel is. Amikor a FIDESZ létrejött, alapítói világosan látták, hogy a pártok budapesti asztaltársaságok köré szerveződnek. A demokratikus ellenzékéből kinőtt az SZDSZ, a népi írók köréből pedig a Magyar Demokrata Fórum. E tény sok kulturális és politikai konfliktus forrása lett. A FIDESZ mindkét oldalról integrálni, s bizonyos értelemben közvetíteni is akarta a pozitív elemeket. Mi azt akartuk, hogy nagy viták csak valódi gondokról kerekedjenek, bennünket egyetlen percig sem érdekelték az MDF és az SZDSZ irracionális egymásnak ugrásai. Mindenkinek tudomásul kell vennie, hogy a FIDESZ más gyökerű, mint az SZDSZ vagy az MDF.

- *A FIDESZ, az SZDSZ, az Agrárszövetség, valamint a Liberális Polgári Szövetség Vállalkozók Pártjának együttműködése e pillanatban milyen képet mutat a magyarországi liberalizmus erejéről?*

- Magyarországon alapja, társadalmi támogatottsága van a liberalizmusnak. Meg feladata is, hiszen olyan modernizációt kell végrehajtani, amely valójában liberális polgári demokráciát teremtet. A FIDESZ és az SZDSZ között nyilvánvaló és határozott különbségek vannak, de minden pártgyüttműködés alapja a közös érdek. A FIDESZ és az SZDSZ együttműködéséé is. Ha nem tudjuk megőrizni a liberális koalíció egységét, ezzel hosszú távú terveink megvalósítását veszélyeztetjük. A jelenlegi küzdelem ugyanis el fogja dönteni, hogy - évekre, esetleg évtizedekre szólóan - melyik lesz a magyar politikai színtér meghatározó ereje. 1990-ben az SZDSZ volt az erős liberális párt, s - az akkori baloldal gyengélkedését is kihasználva - nem tudott eléggé határozott liberális alternatívát felmutatni a konzervatívval szemben. Megnövekedett erejénél fogva 1994-ben a FIDESZ-nek igen nagy a felelőssége. Ha ugyanis nem tud eléggé határozott liberális alternatívát felmutatni a szocialistákéval szemben, akkor a liberalizmus hosszú távon aligha lehet a magyar politika meghatározó ereje. Most kell a politikai váltógazdálkodás egyik állandó és nagy szereplőjévé válnunk.

- *Gondolja, hogy e váltógazdálkodásban egy liberális koalíció eredményesebb lehet, mint egyetlen meghatározó erejű liberális párt? A jelenlegi választások nem döntenek el egyúttal azt is, hogy melyik liberális párt tekinthető életképesnek?*

- A választások eredménye feltehetően át fogja alakítani a magyarországi pártszerkezetet. Jó esélyünk van arra, hogy erős pártként kerüljünk ki a küzdelemből, s a mi stratégiánk váljon a hazai liberális gondolat meghatározó erejévé. A választásokon a FIDESZ és az SZDSZ természetesen külön-külön próbálja megerősíteni pozícióját. Mindkettőnk elemi érdeke azonban a választási együttműködés fenntartása, annak az egyeztetése, hogy a második fordulóban ki kinek a javára fog visszalépni. Ha e visszalépések bármely okból megghiúsulnak, közös lesz a veszteség. A választások második fordulójában országszerte a liberálisok és a szocialisták párharca várható. Ebből következően a liberális partner vagy szabaddemokrata, vagy fiataldemokrata lesz.

- *Valójában Önök egyetlen eshetőségre készültek fel?*

- A verseny eldönti, hogy az új kormány liberális vagy szocialista dominanciájú lesz-e. A FIDESZ csak liberális dominanciájú kormányban vesz részt. A mi nézeteink politikáról és gazdaságról nem érvényesíthetőek egy szocialista dominanciájú kormányban. Ha nem az ízlésünknek megfelelő kormány alakul, mi továbbra is az ellenzéki padosorokat koptatjuk majd.

- *A dominancia a politika szótárában meghatározó, irányító erőt jelent, de nem kizárólagosságot. Ön szerint létrejöhet olyan liberális dominanciájú koalíció, amelyben helyet kapnak a szocialisták?*

- Csak akkor, ha abban a szocialista részvétel teljesen jelentéktelen.

- *Ön szerint alakulhat ilyen koalíció a választások után?*

- A választási előrejelzések nem ezt mutatják. A szocialisták minden bizonnyal nagyobb erejűek lesznek annál, mintsem egy ilyen koalíció létrehozásába belemennének. A FIDESZ ilyen körülmények között pedig nem tekinti koalíciós partnernek az MSZP-t.

- *S ha az SZDSZ igen?*

- Ez sincs kizárva. Ebben az esetben azonban senki se áltassa magát azzal, hogy egy ún. szociál-liberális koalíció résztvevője. Ebben az esetben egy liberális párt függelékként ott van egy szocialista dominanciájú kormányban. A rendszerváltoztatás idején az SZDSZ nagy határozottságot mutatott azokkal az erőkkel szemben, amelyek ma az MSZP-t alkotják. Az SZDSZ tagsága valószínűleg igen nehezen fogadna el egy ekkora irányváltást. Megalakulásakor a FIDESZ hangsúlyozottan antikommunista, ám kulturált és az ország jövőjét mindig figyelembe vevő párt volt. Ezt a karaktert mi feltétlenül megőrizzük. Ha szándékunkat feladnánk, a politikai élet értékelhetetlen szereplőjévé válnánk, morálisan megsemmisülnénk. Mi azonban nem erre, hanem meghatározó liberális szerepre készülünk.

- *E szereppel mi történik, ha az SZDSZ mégis közös koalícióban vesz részt az MSZP-vel?*

- E lépés a két párt kapcsolatát igen rossz irányba terelné. Nem elképzelhetetlen, hogy a koalíciót netán meghatározó szocialisták mézesmadzagán ott lesz a szabaddemokratáknak felkínált miniszterelnöki poszt is. A lényegen ez nem változtatna, hiszen a szocialista irányultságú koalíció lejártná vagy feloldaná a liberális eszméket. Mindez pedig azonos lenne az SZDSZ hazai és nemzetközi elszigetelődésével, azaz halálos ítéletével. Mi mindent meg fogunk tenni azért, hogy sem az elmúlt négy, sem az elmúlt negyven év politikája ne ismétlődjön meg. A konzervatív kormány kétségkívül csődöt mondott a szocialista rendszer örökségének kezelésével, ez azonban még nem ok arra, hogy visszakerüljenek a kormányba a szocialista rendszer emberei. Ők egyébként nagyrészt személyükben is azonosak azokkal, akik korábban a csődtömeget összehozták. A mi számunkra - az esetleges együttműködés megvizsgálásához - fontos lett volna a generációváltás, vagy legalább a frontemberek kicserélődése az MSZP-ben. Hogy ez mennyire nem történt meg, arról meggyőződhet, aki áttanulmányozza az MSZP országos listáját. Továbbá mi - ellentétben a szocialistákkal - azt gondoljuk, hogy a következő időszak számára katasztrofális lehet egy szakszervezetek által irányított gazdaságpolitika. Nincs tehát mit kezdenünk egymással. A FIDESZ-nek ebben az ügyben egyetlen teendője maradt: nem önző okok miatt, hanem az ország jövője érdekében küzdeni a szocialisták kormányra jutása ellen.

- *Ön szerint milyen jövő vár a jelenlegi kormánykoalíció pártjaira?*

- Van bizonyos bázisuk, s akárcsak 1990-ben, az idén főként listás szavazatokat fognak begyűjteni. Az MDF, a Kereszténydemokrata Néppárt bejutnak a parlamentbe, a kisgazdától azonban csak Torgyán Józsefnek van esélye. A konzervatív pólus meggyengült, nem lesz nagy szerepe.

- *Hol tart a FIDESZ a kormányzati feladatkör betöltésének előkészületeiben?*

- Orbán Viktor három éve - a FIDESZ parlamenti frakcióvezetőjeként - megbízást kapott a párttól arra, hogy e munkálatokat vezényelje. Létrejöttek a részterületekért felelős kabinetek, s kidolgoztuk az új kormányzati és államigazgatási struktúrát. Kimunkált elképzelésekkel, kész anyagokkal fogunk részt venni a koalíciós megbeszéléseken, megfelelő választási eredmények esetén mielőbb szeretnénk tető alá hozni a koalíciós szerződést. Ennek érdekében javában tart a programelemek egyeztetése.

- *A tisztségeket betöltő személyekre is gondoltak?*

- Mi tudatosan nem állítottunk árnyékkormányt, mert ez sok felesleges feszültséghez vezetett volna. Ám mind a politikusi, mind a szakértői csapatunkban jelen vannak azok, akik alkalmasak lesznek a koalícióban nekünk jutó tisztségek betöltésére. Egyelőre a munkát osztjuk szét, a pozíciókat majd később. Politikusi, és nem bürokrata kormányt akarunk. A

kormány tagjai politikusok legyenek, akik döntéseikért - a mögöttük levő párt erejére támaszkodva - vállalják a politikai felelősséget.

- Esetleges ellenzéki szerepükben miként érvényesülne a FIDESZ politikai felelőssége?

- A FIDESZ egész politikai programja arra épül, hogy a fiataldemokraták kormányon lesznek. Ha ez nem következik be, újabb ellenzéki létünk első pillanatában hozzálátunk a következő választásra, azaz a kormányzásra történő felkészüléshez. Pártunk logikája ekkor sem változik, csak a lehetőségei lesznek korlátozottabbak e logika megvalósítására. Ellenzékben az a feladatunk marad, hogy megmutassuk a polgároknak: a kormánnyal szemben mit cselekednénk másképp. Külön ellenzéki stratégiára tehát nem kell felkészülnünk.

- Kormányzati pozícióból az Országgyűlésben Önök milyen változtatásokat kezdeményeznének az ellenzékkal kialakítandó viszonyban?

- A kormánypárti és az ellenzéki szerepeket nem kell összekeverni. Az ellenzékkal szorosan csak a valóban össz nemzetinek minősülő ügyekben, alkotmányossággal kapcsolatos kérdésekben kell együttműködni. Meg kell hagyni az ellenzék azon feladatkörét, hogy hitelesen elemezhesse a kormányzati politikát.

- Hogyan gondolkodik személyes jövőjéről?

- Többféle politikai szerepre készülök, ahogy eddig is többféle szerepkört betöltöttem már pártomban is, országgyűlési képviselői munkámban is. Foglalkoztam egyebek közt alkotmányos és jogi ügyekkel, külügyekkel, pártszervezeti, pártirányítási ügyekkel. Szakmai tartalmukban ezek az ügyek erősen különböztek egymástól, de politikai tartalmuk révén igen jól tettek politikussá válásomnak. Sok fiataldemokrata társammal együtt úgy érzem, felkészült vagyok felelős politikai tisztségek betöltésére.

- Számít arra, hogy a FIDESZ-politikusok életkoruk miatt hátrányba kerülnek majd a tisztségek elosztásakor?

- Ezt egyedül a párt választásokon megszerzett ereje fogja eldönteni.

(Pintér Dezső interjúja. *Magyar Hírlap*, 1994. április 30. 11. o.)

**III. EGY POSZTKOMMUNISTA
KORMÁNY POLGÁRI ELLENZÉKE
1994-1997**

1. A NAGY ÁTVERÉS KORMÁNYA - A LEASSULT POLGÁROSODÁS

*„...a történelem olyan képtár, ahol
kevés az eredeti mű, és sok a másolat.”*

(Alexis de Tocqueville)

A megbízható megoldástól a megoldható megbízásokig - Az első 100 nap, 1994

A FIDESZ - csakúgy, mint négy évvel ezelőtt - átfogóan kívánja értékelni a 100 napja hivatalba lépett kormány tevékenységét. A négy esztendeje - szintén ellenzéki pozícióból - írott tanulmányunk az Antall-kormány indulásáról számos olyan megfigyelést és javaslatot tartalmazott, amely 100 napon túl is helytálló maradt. Ha az előző kormány figyelmet szentelt volna a FIDESZ akkori kritikájának, akkor talán nem következett volna be választási veresége, s elkerülhető lett volna, hogy - immár szabad választások útján - jórészt azok kerüljenek hatalomra, akik 1990 előtt kormányozták az országot. Miközben az újdonsült és a régi kormánypártok az ország nehézségei miatt egymásra mutogatnak, a FIDESZ - ellenzékben maradva - nem kívánja magára venni a volt kormánypártok egykori tevékenységét illető bírálatokat, és határozottan jelzi fenntartásait a jelenlegi kormánykoalíció politikájával szemben.

A Horn-kormány 100 napjának értékelésekor a FIDESZ a konstruktív ellenzéki álláspontjára helyezkedik. Az értékelésnél az vezet bennünket, hogy megvizsgáljuk: a kormány tevékenysége mennyiben szolgálta az ország érdekét. Nemcsak azt vizsgáltuk, hogy mennyiben tér el a kormány tevékenysége az általunk kívánatosnak tartott intézkedéstől, hanem azt is, hogy a baloldali koalíció pártjai vajon betartják-e korábbi ígéreteiket. Ez azért is fontos, mert elsősorban ezek miatt az ígéretek miatt szavaztak rájuk a magyar választópolgárok.

A baloldali blokk nem fukarkodott az ígéretekkel az elmúlt hónapokban. Megpróbálta elhíttetni a választókkal, hogy a Horn-kormány a szakértelem és a párbeszéd kormánya lesz. 100 nap elteltével megállapítható, hogy a polgároknak mindkét ígéletben csalódniuk kellett. A kormány első négy hónapját - néhány helyes és régóta hiába várt intézkedés mellett - a kormányzati húzd meg-ereszd meg, a tétlenség, kapkodás és koncepciótlanság jellemezte. Ezzel ellentétben nagyon tudatosan és alig leplezetten megkezdődött a hatalmi pozíciók megszállása, amit csak a kormányzó pártok egymás közti civódása hátráltat néha-néha. A közvélemény-kutatások tanúsága szerint a fentiek a választók is érzékelik, és egyre inkább elégedetlenek a kormány tevékenységével.

A Horn-kormány eddig a tétlenség kormánya volt

Már az Antall-kormány első 100 napját értékelő tanulmányunkban sem tartózkodtunk a bírálattól, de akkor is igyekeztünk méltányosak lenni. Akkor azt a következtetést vontuk le, hogy a kormány még nem követett el jövátehetetlen és végzetes hibát. A kormány szakmai tevékenységét ma nem a „jövátehetetlen” hanem a „tehetetlen” jelzővel kell jellemeznünk.

A FIDESZ szakértői nehéz helyzetben vannak a kormány első 100 napjának értékelésekor. Összehasonlítva a négy évvel ezelőttivel, a mostani kormány szinte még semmi olyan nagy horderejű döntést nem hozott, amely választási ígéreteiben szerepelt, és amely a gazdasági nehézségek koncepciózus megoldására irányult volna.

Kedvünk lett volna a 100 nap értékelése címén egy üres füzetet kiadni azzal, hogy azt a kormánynak címezve elküldjük, és megkérjük: a következő 100 napban töltsék ki az eddig elmulasztott intézkedéseikkel. Jobb (száz nappal) később, mint soha.

Az Antall-kormány az első hónapokban számos hibát követett el. A mostani kormány csak keveset, mivel a lényegi kérdésekben nem is csinált semmi értékelhetőt. *A baloldali MSZP-SZDSZ-koalíció azokon a területeken, ahol a legnagyobb szükség volna a cselekvésre, s ahol oly nagy hangon gyors, hatékony és szakszerű intézkedéseket ígért - nevezetesen az államháztartás egyensúlyának megteremtésében, vagy a hosszú távú gazdasági növekedést biztosító stratégia kialakításában, vagy egy társadalmi megállapodás megkötésében -, semmiféle érdemleges intézkedésre sem tudta rászánni magát.* Elmondhatjuk, hogy az ország ismét elvesztett négy értékes hónapot. Éppen azt a négy hónapot, amely alatt egy új kormánynak - friss népszerűsége teljében - a leginkább módja van a hosszú távon fontos intézkedések meghozatalára.

A Horn-kormány eddig a leplezetlen hatalmi ambíciók kormánya volt

Amennyire tétlen volt a kormány a beígért jövőbemutató gazdasági és szociális döntések tekintetében, oly szorgosnak bizonyult saját hatalmi pozícióinak kiépítésében.

Egyik leghatározottabb akciója az volt, hogy létrehozza a számára legkedvezőbb önkormányzati választási rendszert. A Horn-kormány és parlamenti többsége négy éve működő politikai szokásjogot és a demokrácia elemi íratlan szabályait rúgta fel, amikor az önkormányzati törvénycsomagot és a hozzá szükséges alkotmánymódosítást szélesebb politikai konszenzus nélkül, az ellenzéki pártok határozott tiltakozásával mit sem törődve fogadta el. Polgári demokráciákban alapvető szabály, hogy a politikai mezőt meghatározó választójogi törvényt választások előtt az érdekeltek nem módosítják egyoldalúan, a saját szájuk íze szerint. A baloldali blokk pártjai már az első komolyabb vitánál megcáfolták azt a kijelentésüket, hogy kétharmados többségükkel nem kívánnak visszaélni. *A választójog efféle átszabása egyik koalíciós párt korábbi programjában sem szerepelt. Ezzel a lépéssel a koalíció megkezdte a saját maga számára kedvező politikai tér kialakítását, a politikai ellenfelek közjogi eszközökkel való kiszorítását.*

A tettek - és a hatalmi ambíciók - beszélnek egy másik területen is, a személyzeti politikában. *A baloldali blokk gyorsan és tervszerűen megkezdte az államapparátus, illetve a gazdasági és kulturális élet államhoz kapcsolódó kulcspozícióinak megszállását.* Ez a folyamat szokatlan csendben zajlik. A mostani kormány nem követte el azt a hibát, amit elődje. Épp ellenkezőleg. Nem nagytakarításról, hanem folyamatosságról beszél, ám eközben masszívan és határozottan folytatja a személycseréket az ÁV Rt.-től a nagyköveti posztokig mindenütt. A média figyelme pedig mintha kevésbé volna éber, mint négy éve.

A háttérben megkezdődött a kormányátalakítás során ki nem szolgált kliensek kielégítése. Az MSZP (még ellenzéki pozícióban) sokat beszélt egy új kliensrendszer kialakulásának veszélyéről. A volt elvtársak tudták, hogy miről beszélnek. Az MDF-kormány e tárgyban tett kísérletei eltörpülnek ahhoz képest, amit ez a kormány 100 nap alatt megvalósított. *Egyre több, az ántivilágban elhíresült illetékes elvtárs bukkan fel ismét komoly pozícióban.* A koalíció több, korábban korrupciós ügyekben megismert személyiség kinevezésétől sem

tartózkodott. *A választópolgárok is meggyőződhetnek arról, hogy miként lett az MSZP számára a „megbízható megoldásból” egy-egy egyszerűen „megoldható megbízás” - a hűséges elvtársak számára.* Talán az ügybuzgalom az oka, hogy olykor-olykor mintha még a törvényi előírásokról is megfélemlenek.

Ezenközben pedig - elterelő hadműveletként - harsány kampány folyik a korrupció ellen. De - talán nem véletlenül - eddig csak az épp levitézlett kormány visszaéléseire és hatalmi összefonódásaira derült fény. Vajh mi lehet az oka annak, hogy a kormány sem a gyanús privatizációs ügyek, sem a titkos kormányhatározatok nyilvánosság elé tárásakor nem kívánt az 1990 előtti időszakra visszatekinteni? Az pedig, ahogyan a kormánypártok a képviselők összeférhetetlenségének rendezését halogatják, mintha arra vallana, hogy a jövőre is szeretnék bebiztosítani magukat. Nem növeli a kormány korrupcióellenes szóvirágainak hitelét az sem, ahogyan a különféle tanácsadó testületek tagjainak összeférhetlenségi ügyeit eltussolni próbálja.

A Horn-kormány eddig a kapkodás és koncepciótlanság kormánya volt

Azt a keveset, amit a kormány a gazdasági és szociális ügyekben tett (illetve tenni próbált), általában ideges kapkodás kísérte. A bejelentett, majd visszavont energiaár-emelés, áfaemelés, a visszavont, majd elfogadott nyugdíjemelés, a sebtében lemondott Expo stb. mind a Horn-kormányban folyó eldöntetlen küzdelemre utalnak. A kampányban jó volt ugyan a mindenkinek mindent megígérünk taktika, kormányzati pozícióban azonban már döntéseket is kell hozni. A gyakori visszatáncolások a határozatlanság és a döntésképtelenség jelei. A habozás és a gyakran megmászott döntések mind a belföldi, mind a külföldi megfigyelő szemében a koncepciótlanság képzetét keltik, s ezzel nem kis bizonytalanságot és kárt okoznak a gazdaságban.

Persze nem állíthatjuk, hogy mindezt ne lehetett volna előre látni. A FIDESZ már a kormányprogram vitájakor felhívta a figyelmet arra, hogy a dokumentum mögül az egykori ötéves tervek ismerős arcvonásai sejlenek fel. Akárcsak a hajdanvolt ötéves tervek, a kormány mai programja is a „legyen” segédigére épül, részleteiben és egészében is. A program szétverésének koreográfiája is a nyolcvanas éveket idézi. A koalíció képviselőit hallgatva az a benyomásunk támad, hogy mindenki egyetért a határozott cselekvés és a radikális gazdasági intézkedések szükségességével - kivéve persze azt a területet, amelyért ő a felelős.

Az eddigi kapkodás és koncepciótlanság ennek a régről oly jól ismert mechanizmusnak tudható be: az eltérő érdekek és elképzelések szétfeszítik a közös kormányzati irányt, s minden érdekcsoport érvényesíti az akaratát. A végeredmény, hogy mindenki kap valamit, ha nem is azt és nem is annyit, amit kapni szeretne. Ám már ez is elegendő ahhoz, hogy ne legyen mód kiforrott gazdasági elképzelések érvényesítésére és a hosszú távú kibontakozásra. Egyenként sem lesz boldog senki, együttesen pedig mindenki rosszul jár.

Jellegzetes az is, ahogy a kormány az első 100 napban szabadulni próbált korábbi választási ígéreteitől. A visszatáncolás eddig bevett koreográfiája szerint először - alsóbb államigazgatási szintről - valamilyen drasztikus javaslattal jól ráijesztenek a polgárokra, majd hivatalosan egy ennél enyhébb változatot adnak elő.

Kapkodás jellemzi a parlamenti munkát is. A kormány elképzelései a törvényhozással kapcsolatban enyhén szólva hiányosak. Az Országgyűlés hosszú ideig egyszerűen nem tudott mit tárgyalni, mert hiányoztak a megfelelő kormány-előterjesztések. Az újabban beérkező kormányjavaslatok pedig még vagy az előző kormánytól erednek, vagy pedig - egy-két esettől eltekintve - szigorúan átmeneti jellegűek.

A rövid távú érdekek előnyben részesítésének egyik lényeges oka az, hogy a Horn-kormány lépéseinek az elmúlt 100 napban egyetlen időhorizontja volt: az önkormányzati választások időpontja. Hosszabb távú döntéseket a rövid távú népszerűség megőrzése érdekében nem hoztak.

A Horn-kormány eddig nem bizonyult a szakértelem kormányának

Már a kormány megalakítása és összetétele sem állta ki a sokat hirdetett szakértelem próbáját. A miniszterelnök főleg korábbi frakciójának második vonalából, pártemberekből állította össze kormányát. 1990-ben azt kellett írunk az Antall-kormányról, hogy azt nem sikerült - az ígéretekkel ellentétben - nemzetközi tekintélyű szakemberekből összeállítani. „A párt vezetői már annak is örülhettek, hogy legalább néhány szaktekintélyt rábírtak a kormányzati munkában való közreműködésre.” Horn Gyula kormányáról ennyit sem lehet elmondani. Békesi László kivételével komolyabb szaktekintély nem tagja a kabinetnek. Több miniszter kapott olyan tárcát, amely eddigi ténykedésétől igencsak távol áll. Az ágazat ügyeiben való tájékozatlanságuk miatt - jobb esetben - tétlenkedtek, rosszabb esetben többször hibás döntéseket hoztak az adott minisztériumok.

A miniszterelnök tanácsadói testülete körüli botrányos események rávilágítottak a kormányon kívüli szakértőkkel való konfliktusokra. Az eddigi intézkedések során a szakértelem csak ritkán kerekedett felül a szűkebb politikai vagy lobbyérdekeken. Szimbolikus tény, hogy a koalíció által benyújtott első két törvényjavaslat (a minisztériumok felsorolásáról és a polgármesterek összeférhetetlenségéről) rövidege ellenére is olyannyira hemzsegett a hibáktól, hogy azért Kuncze Gábor (egyébként a korábbi kormánytól nem megszokott módon) elnézést kért a parlamenttől. De hasonlóképpen kizárólag politikai alapon, szakmai előterjesztések és vizsgálatok nélkül mondta le a kormány a világhiállítás megrendezését is.

A Horn-kormány eddig nem volt a párbeszéd kormánya

A választási kampányban, majd az új kormány megalakulásakor is hangzatos ígéreteket hallottunk arról, hogy a kabinet fontosabb döntések előtt széles körű egyeztetést folytat majd az érdekelt társadalmi csoportokkal. Ebből ez idáig csak néhány látványosnak szánt, de többnyire félresikerült kísérlet lett. Az érdekképviselletekkel kapcsolatban a kormány többnyire az általa előnyben részesített szervezetekkel kötött háttéralkukat, gyakran figyelmen kívül hagyva a hivatalos fórumokat is. Néhány esetben pedig még a törvényben előírt egyeztetéseket sem folytatta le. (Ilyen volt például a forintleértékelés előtti konzultációk elmulasztása.) Komoly kívánnivalót hagy maga után a nagy horderejű önkormányzati törvénycsomag előtti társadalmi egyeztetés elmaradása is. Többször előfordult, hogy a kormány még a kitüntetett társadalmi partnereivel sem egyeztetett.

A kormánypártok és az ellenzék közötti egyeztető tárgyalások gyakran csak alibijellegűek voltak. Ennek legkiválóbb példája a médiaelnökök kinevezése volt; az aláírni vágyó miniszterelnök nem hagyta magát olyan apróságoktól befolyásolni, hogy az ellenzékkel még javában folyik az egyeztetés. A koalíció munkaügyi miniszterasszonya pedig arra a freudi elszólásra ragadtatta magát, hogy a koalíció nyugodtan élhet parlamenti erőfölényével, nem kell az ellenzék támogatottságát megszerezve széles körű társadalmi bázisra támaszkodnia. A miniszterasszony kijelentése kísértetiesen hasonlít arra, amit Csurka István a maga utánózhatalan stílusában mondott négy évvel ezelőtt arról, hogy „abba kell hagyni a totyorgást a konszenzuskeresés homokozója körül”.

Nem jött létre a nagy hangon beharangozott szociális megállapodás sem, pedig ezt az MSZP egyik első teendőjeként sorolta fel a választási kampányban.

A széles társadalmi párbeszéd előfeltétele az volna, hogy legalább a kormányon belül lenne dialógus. Gyakran fordult elő az elmúlt hónapokban, hogy az egyes tárcák vezetői az újságból értesültek az őket is érintő pénzügyminisztériumi tervekről. A koalíció pártjai, a pártfrakciók és a kormány, illetve a legnagyobb kormánypárt frakciója és vezetése között sem tökéletes a kommunikáció. Ha az lenne, akkor nem került volna sor arra, hogy az MSZP-frakció vezetésétől saját frakciója megvonta az előzetes koalíciós egyeztetés jogát, s arra sem, hogy a szocialista frakció egy része levélben cseréljen eszmét saját kormányával.

A léggömbárus

A miniszterelnök gyakran él a rögtönzés eszközével. Talán túlságosan is gyakran. *Aki Horn Gyula nyomvonalán kíván haladni, annak bizony cikcakkban kell szaladnia.* A vagyoadó bevezetése, a szlovákiai bocsánatkérés(ek) csak kiemelkedő példái a miniszterelnök politizálási stílusának. A nagy csinnadrattával beharangozott szeptember végi Horn-beszéd pedig minden koncepciót nélkülözött. A miniszterelnök ígéretei mögül teljességgel hiányzott a realitás, no meg pénzügyminisztere szignója. *Bár régóta tudjuk, szocialista politikus még soha olyan szegény nem volt, hogy ígérni ne tudott volna.* A miniszterelnöki expozéból azonban éppen az hiányzott, hogy hogyan is kívánják megvalósítani az általa megismételt ígéreteket.

Úgy tűnik, hogy a miniszterelnök számára a történelem 1990-ben kezdődött, és a jövő az önkormányzati választásokig tart.

MSZP és SZDSZ, avagy a fúziótól konfúzióig

A FIDESZ azért nem választotta az MSZP-vel való együttműködés útját, mert úgy látta, hogy a polgári alternatíva képviselőjére egy ötvenszázalékos többséggel rendelkező szocialista párttal szemben lehet csak esély, vele egy hajóban evezve semmiképpen sem. Nagyon sajnáljuk, hogy az SZDSZ vezetői ezt nem így látták, és nem tartottak ki az erős polgári ellenzék alternatívája mellett. A FIDESZ számára ez különösen fájdalmas, mert az SZDSZ polgári karakterének elolvadása a polgári erők együttes gyengülését is jelenti.

Nem tudjuk, hogy a koalíciós tárgyalásokon a két párt kötött-e titkos háttér-megállapodást az önkormányzati választásokon való együttműködésről. A fejleményeket látva nem lennénk meglepve, mert amúgy nehéz volna racionálisan magyarázni az SZDSZ magatartását a nekik egyértelműen hátrányos önkormányzati törvény megszavazásában, sőt előterjesztésében! Persze nem ez lenne az első eset - gondoljunk csak az MDF-fel kötött egykori paktumra -, amikor a szabaddemokraták lépre mentek. Ezt a törvényt ugyanis csak akkor állhatott érdekükben elfogadni, ha partnerük eleve biztosította őket a közös választási indulásról. Most viszont, miután az MSZP bejelentette, hogy mindenhol saját jelölteket állít, az SZDSZ nehéz helyzetbe került.

A miniszterelnök egyre kevésbé fogja vissza magát koalíciós partnere nyílt bírálatától. Az SZDSZ pedig egyre frusztráltabban próbálja eljátszani a kormány belső ellenzékének szerepét, bár közben rendre gesztusokat is tesz az MSZP felé. (Pető Iván egyik beszédében tőle és pártjától váratlan módon, önmérsékletét elveszítve, Churchillhez hasonlította Horn Gyulát.)

100 nap után megállapítható, hogy az SZDSZ-nek ebben a kormányban statisztaszerep jutott. Nélküle és megkérdezése nélkül dőlnek el a lényeges dolgok. Az SZDSZ tartja a gyertyát.

Ezt már láttuk valahol

A koalíció száznapos kormányzásának van egy olyan hatása is, amely nem az elmaradt vagy megtett intézkedésekkel függ össze, hanem azzal a ténnyel, hogy az MSZMP utódpartja vette ismét magához a hatalmat. A legkülönbébb intézményekben egyszer csak újra működésbe léptek azok az íratlan szabályok, amelyekhez az állampolgároknak igazodniuk kellett. Az egész országban a legkisebb falutól a fővárosig minden intézményben és szervezetben visszatértek azok a régi reflexek, amelyek révén az emberek - akár hívei voltak a régi rendszernek, akár nem - évtizedeken át intézték ügyeiket. Ehhez nem kellett politikai döntés. Elég volt az a tudat, hogy ismét ugyanazok vezetik az országot, akik régen. Ez máris életre keltette azt a mentalitást, amely annak a rendszernek a lényegi sajátossága volt.

A mostani kormány a gazdasági nehézségekre hivatkozva ismét áldozatokat kér a polgároktól. Azt ígéri, hogy csak egy-két évre kell meghúzni a nadrágszíjat, aztán jöhet a fellendülés. Arról beszél - ismerős a szöveg -, hogy ne vágjuk le az aranytojást tojó tyúkot. Hallotta már ezt az ország lakossága. És közben a tyúk egyre soványabban, tépettebben sántikál az egyre kopárabb baromfiudvaron. Áldozatokat természetesen lehet kérni, ha az, aki kéri, garanciákat is tud adni arra, hogy ezek az áldozatok nem lesznek hiábavalóak. Ilyen garanciákat ettől a kormánytól eddig nem kaptunk. Ha pedig az áldozatoknak csak annyi hasznuk lesz, mint az elmúlt évtizedekben, akkor - sajnos - az teszi jól, aki nem hajlandó a nadrágszíjhúzásra.

A Horn-kormány eddig a be nem váltott ígéretek kormánya. Ígéreteivel szemben eddig egy rövidlátó, sodródó és koncepciótlan vezetés képzetét keltette az első 100 napban. Semmit nem változott eddig az a politika, amit az elmúlt negyven, majd négy évben, majd négy hónapban hatalmon levő kormányok folytattak: a jövő felélése az újabb generációk rovására. Bízunk benne, hogy a maradék 1360 napban nem ez a politika folytatódik majd.

100 nap rövid idő, de már ez az idő is elegendő volt sok választópolgár számára, hogy elgondolkodjék: azt kapta-e, amit ígértek neki a választási kampányban. Nem vitás, hogy 1994 tavaszán az MSZP könnyű álmot ígért választóinak. Arról, hogy ezek az ígéretek megalapozottak voltak-e, arról talán az is tanúskodik, hogy a kormány nem látott hozzá túl nagy vehemenciával a megvalósításukhoz.

A FIDESZ a 100 nap után is körmére fog nézni a kormánynak, teljesíti az ellenzéki szerepből adódó kötelességeit, és számon kéri az ígéreteket a csalódott polgárok nevében is.

(Az első 100 nap. A FIDESZ-frakció kiadványa, Budapest, 1994. november. 5-9. o.)

A különös visszaesőkről

Tisztelt FIDESZ-elnökök Gyűlése! Kedves Barátaim!

A büntetőjognak van egy kategóriája, amely azokra az elkövetőkre vonatkozik, akik büntetésük letöltése után visszatérve a civil életbe egy idő után ismét bűnelkövetőkké válnak. Ezeket nevezi a jog visszaeső bűnözőknek. Az ilyen esetekben nem igazán lehet eldönteni, hogy a visszaeső elkövetés oka a személyiségben rejlő tartós torzulás eredménye-e, a büntetés nem megfelelő foganatosítása, vagy csak a hasonló kínálkozó lehetőségek kihívásával szembeni ellenállásra való képtelenség. Egyesek fejében az is felmerül, hogy talán túl korán engedték ki őket az elzárásból. Mindenesetre a korábbi bűnelkövetők esetében nagyobb a társadalom felelőssége, jobban oda kell figyelni rájuk, hogy a körülmények nyomására nehog

visszaeső elkövetőkké váljanak. Ezért kell időben felhívni a figyelmet, ha a visszaesés első jeleit tapasztaljuk. Senkinek sem érdeke a visszaeső bűnelkövetés terjedése. Büntetőjogi értekezésemet ezzel be is fejeztem.

1994 májusa új politikai időszámítás kezdetét jelenti Magyarországon. A szocialista utódpart elsöprő győzelme a parlamenti választásokon radikálisan megváltoztatta az ország politikai térképét. A választások törvényes és alkotmányos keretek között juttatták vissza a hatalomba az 1990 előtti politikai garnitúra kulcsszereplőinek egy tetemes részét. A gazdasági válság, a konzervatív koalíció csődje és a polgári közép tehetetlensége, a szocialisták gátlástalan ígéretése egyaránt hozzájárultak ahhoz, hogy a demokratikus küzdőtéren a polgári politizálás vereséget szenvedett.

A FIDESZ a választási kampány során világosan elmondta, hogy az ország polgárosodása és alkotmányos fejlődése, külpolitikai integrációs esélyei szempontjából milyen veszélyeket rejt magában és miért nem kívánatos az utódpart visszakerülése a politikai hatalomba. A választások után pedig fel sem merült, hogy az ellenzéki sereg kívül bármilyen más magatartás elképzelhető volna az adott helyzetben a fiataldemokraták számára. Sajnálom, hogy egykori szövetségeseink, az SZDSZ vezetői ezt nem így látták, és nem tartottak ki az erős polgári ellenzék alternatívája mellett.

Az ország érdekében drukkoltunk azonban, hogy baljós jövendöléseink ne igazolódjanak. A cáfolat azonban számunkra is váratlanul, túlzottan hamar jött. Az eltelt rövid idő ellenére a kormány és a baloldali koalíció eddigi országglásának eredményeit összegezve azt állapíthatjuk meg, hogy aggodalmaink nem voltak alaptalanok.

Persze nem az előző rezsim visszaállításáról van szó. Az államszocializmus, a rendszer visszaváltása ma már lehetetlen. De az elmúlt négy hónapban riadtan észlelhattük a késő Kádár-rendszer reflexei, gondolkodásmódja, alkumechanismusai, kulturális beidegződései, szóhasználatának feltámadásának félreérthetetlen bizonyítékait négyéves tetszhaláli állapotokból. A sokasodó jelek visszamenőleg is igazolni látszanak a FIDESZ fenntartásait, amelyek a választások előtt meghatározták tartózkodó, majd a politikai erőter mozgásait látva egyre inkább elzárkózó magatartását a mai kormánykoalícióval, illetve az MSZP kormányzati dominanciájával szemben.

Az elmúlt hat hónap talán legfontosabb jellemzője, hogy a parlamentből mint intézményből a döntő jelentőségű politikai viták átkerültek a koalíciós és kormánypártokon belüli egyeztetésekre. Az ellenzék alacsony számarányánál és sokszínűségénél fogva nem volt képes politikai partneri pozícióba kerülni. Mivel ma Magyarországon nagyon könnyen, egyszerű kétharmados többséggel az egész politikai intézményrendszert át lehet rajzolni, a mostani koalíció számára csak az önmérséklet szabhat határt. Mindehhez nincsen szüksége az ellenzéki pártokkal való alkudozásra.

A koalíció felállásával megszűnt az a magyar parlamentarizmus történetében amúgy kivételes helyzet, hogy az ellenzék viszonylag erős ellensúlyt tudott képezni a kormánypártokkal szemben. A magyar történelemben jellemzőek az olyan parlamentek, amelyekben egy domináns párt van tartósan túlnyomó többségben, mellette mutatóban pedig a számarányában jelentéktelen ellenzék. A politikai ellensúly hiánya elkényelmesíti a hatalmon levő politikusokat, hiszen aktuális feladataik megoldásakor az alkotmány és az alkotmányos jogszabályok csupán puha korlátként jelentkeznek számukra. Pedig ezeknek a szabályoknak épp az a jelentőségük, hogy a rövid távú politikai racionalitással szemben egy kemény korlátot állítsanak a hosszabb távú garanciák beépítésével. A politika filozófia alaptétele, hogy a hatalom természeténél fogva - a legjobb emberi jóindulat mellett is - terjeszkedésre törekszik.

A modern jogállamot épp az különbözteti meg a diktatúrától, hogy nem emberek emberek feletti uralmát jelenti, hanem a törvények emberek feletti uralmát. Nem szerencsés az a helyzet, amikor könnyelmű kísértés támadhat e magasabb törvények napi szorítások miatti lecserélésére.

Ez a helyzet amúgy nem önmagában a választások miatt állt elő, hanem azért, mert az SZDSZ koalícióra lépett az MSZP-vel. Így a korlátlan politikai hatalom kihasználásakor az SZDSZ felelőssége legalább akkora, mint az MSZP-é. Nélkülük ugyanis az MSZP nem lenne képes az alkotmányt módosítani. Mivel a koalíció egymáshoz ideológiailag közel álló pártok, egy balközép és egy baloldali párt szövetsége, nem beszélhetünk ún. nagykoalícióról. Ebből következően ideológiai értelemben a belső ellensúly sem létezik. A nagykoalíciók egymástól lényegesen eltérő pártok között szoktak létrejönni, s ott a koalíción belüli egyensúlyozás biztosítja azt, hogy az ellenzék hiánya vagy jelentéktelen aránya nem bontja meg a politikai váltógazdálkodás és politikai verseny logikáját, s így az alkotmányos intézmények fennmaradása és ideológiai semlegessége biztosítható marad. A közös kormányprogram, a kormányzás sikerében való közös érdekelttség, a hatalom megtartásának és a politikai ellenfelek kiszorításának ingere és az ideológiai-politikai ellensúly hiánya komoly nyomást jelenthet adott helyzetben arra, hogy túllépjenek az alkotmányosság íratlan szabályain, és az ellenzék belegyezése nélkül megváltoztassák az írott alkotmányt.

A polgári normák vagy a jó modor semmibe vételének kiváló példája a választási törvény erőszakos, önérdékű megváltoztatása alig pár hónappal a választások előtt. Az aktus pökhendiségét és elszántságát az ellenkezőjét hangoztató farizeuskodás próbálja elfedni, a kilógó lólábat takaró alá varázsolni. Hallhattuk Magyar Bálinttól, Szekeres Imrétől, hogy ez a módosítás nekik egyáltalán nem előnyös, tulajdonképpen az ellenzéknek használ: „Boldogítunk benneteket saját akaratotok ellenére, ha belegebedtek is, mert mi tudjuk, hogy mi a jó nektek!” Ez a fajta szemérmetlen ráolvasás a szemet szűrő valóságra a kádárista funkcionáriusok jellemző viselkedése volt!

Annak a rendszerváltáskor kialakult elvnek a felborításához, hogy a politikai játékszabályok módosítására csak széles politikai konszenzussal kerülhet sor, sikerült az ideológiát is megtalálni Horn Gyula MSZP-kongresszusi beszédében: azt állította, hogy az ellenzékkel való egyeztetésre nekik azért nincs szükségük, mert a kormánypártok önmagukban is kiadják a kétharmadot; ebből következően az előző kormány is ezt tette volna, ha hasonló többséggel rendelkezik.

Ennél talán csak az SZDSZ volt szemforgatóbb, amikor - miután a parlamentben SZDSZ-es miniszter terjesztette elő a javaslatot - az ellenzék kivonulása ellenére az alkotmánymódosítást megszavazták, elkezdték ellenezni ezt az eljárást, hogy meneküljenek a felelősség alól. Pedig nélkülük nem lett volna képes az MSZP ezt megtenni. Látszik, hogy a koalícióban az SZDSZ is könnyen eltanulta a korábbi rezsim politikai stílusát.

Ez a koalíció kormányprogramjában meghirdette, hogy új alkotmányt kíván csinálni. A FIDESZ frakciója úgy döntött, hogy a jelenlegi feltételek között ebben a munkában csak akkor tud részt vállalni, ha elsőként a koalíció saját számaránya feletti négyötödre felemeli az alkotmánymódosítás küszöbét. Ez biztosítana egyedüli garanciát arra, hogy ne csupán álegyeztetést kelljen folytatni. E területen persze rendszeres a fenyegetőzés a koalíció részéről, hogy amennyiben az ellenzék ebbe nem száll bele, akkor ők maguk egy nekik jobban kedvező verziót fognak elfogadni. Ez is mutatja, hogy az ellenzéki pártok többnyire csak fügefalevélnak kellene. A FIDESZ nem lesz ilyen fügefalevél, és nem fog részt venni alibiegyeztetéseken.

Tisztelt Nagygyűlés! A parlament a fentiekből fakadóan pusztán a vitatkozás színhelye, de szociológiai értelemben nem a döntéshozatalé. A döntések a kormánypártokon belüli és azok közötti egyeztetési fórumokon születnek. Ezek az egyeztetések maguk is meglehetősen időigényesek, és az eredmény maga kényes kompromisszumokon, kényszereken nyugszik, ezért a parlamenti ellenzékkel való plusz egyeztetés, miután a döntés szempontjából csak felesleges energiapazarlás a koalíció számára, szükségképpen alibijellegű. Erre kiváló példa a médiatörvény egyeztetése, ahol az ellenzéknek valójában nem osztottak lapot. De a parlament megkerülésének kiváló példája az is, hogy a költségvetés tervezetének érdekegyeztető tanácsi vitája politikailag hatványozottan fontosabbá vált, mint annak parlamenti megvitatása. Maga az MSZP, a kormányzó párt különböző szárnyai is ott egyeztetnek, és nem a frakciójukon belül! Az MSZP révén erős érdekképviselői lobby került a parlamentbe, amely elmosza az általános politikai képviselő és az érdekképviselő közötti különbségeket. A FIDESZ kezdettől fogva ellenezte az MSZP korporatív törekvéseit, és abszurdumnak tartotta, hogy a munkavállalói érdekképviselő ily módon beköltözzék a törvényhozásba. Maga a politikai skizofrénia, amikor például a munkavállalói szempontból joggal harcias Szöllősiné mint szakszervezeti vezető sztrájkkal fenyegeti azt a kormányzó pártot, amelynek a padsoraiban maga is ül. De a régi idők idézi az is, ahogy a miniszterelnök paternalista gesztussal - látva a konfliktus éleződését - azt ígéri, hogy majd „Icával elrendezzük a dolgokat”. Ilyen körülmények között nem csoda, ha döntésképtelen a kormány, hiszen a belészorult összeférhetetlen törekvések folyton feloldhatatlan patthelyzetekbe kényszerítik.

Tisztelt Barátaim! A polgári alkotmányosság fontos tétele, hogy a politikai felhatalmazás nem metafizikus jellegű, hanem egy adott eljárás, a választás egyszeri eljárási aktusának az eredménye. A premodern kollektivistá ideológiákra hajlamos politikai erők szívük szerint a maguk ideológiáját nem a demokratikus választás konkrét és egyszeri aktusából merítik, hanem abból, hogy magukat a parlamentáris játékszabályokon felül álló eszme, kisajátított örök igazság hordozójának tekintik. Ezek úgy vélik, hogy legitimitásukat a választás eredménye nem megadja, hanem csupán igazolja. Ez nagy különbség. Ez az önkép ugyanis azzal jár, hogy a parlamenti kisebbségre nem úgy tekint, mint vele egyenrangú, noha a demokratikus játék adott menetében éppen gyengébb szereplőre, hanem inkább mint olyan zavaró tényezőre, politikai zajra, ami nehezíti és hátráltatja, úgymond, a népével folytatott párbeszédként feltüntetett monológot. Ennek számos példáját lehetne említeni az elmúlt pár hónap történetéből Horn Gyula nem túl visszafogott szerepléseiből.

Most csak álljon itt egy idézet az MSZP kongresszusán elhangzott előadói beszédből. A szocialisták köztudottan szerény elnöke a következőket mondta: „A Magyar Szocialista Párt nélkül nincs remény Magyarországon a szabadságra, az igazságosságra és a szolidaritásra. Mint ahogy arra sincs remény az MSZP nélkül, hogy a következő évezredben megteremtjük a jóléti társadalmat Magyarországon.” (Egy egész évezred talán tényleg elegendő lenne a szocialistáknak is erre. Láthatjuk, hogy nem szabtak valami szoros határidőt maguknak!)

Tisztelt Nagygyűlés! A polgári jogállam fontos elve a fegyveres erők feletti civil ellenőrzés megvalósítása. Ezt az elvet már a honvédelmi miniszter kinevezésével megszegte a koalíció, mert egy katonát ültetett a minisztérium élére. De konkrét jogsértések is bekövetkeztek ezen a területen. Az SZDSZ-es belügyminiszter nem tudta és nem akarta érvényesíteni politikai ellenőrzési jogát, amikor a közelmúltban a határőrség parancsnoka a honvédelmi törvény által rögzített kötelezettségét megszegve a miniszter, a kormány és a parlament honvédelmi bizottságának jóváhagyása és tájékoztatása nélkül szervezte át a határőrség szervezeti egységeit. Meglepő, hogy 1994-ben Magyarországon egy katonai parancsnok elvonhatja a kormány jogalkotási jogkörét. Ez nem a civil ellenőrzés elve!

A kormány a polgári demokráciákban a törvények alá van rendelve. Durva megsértése ennek az elvnek, amikor a kormány egy rá nézve is kötelező törvényt azzal a kifogással szeg meg, hogy amúgy is tervezi annak megváltoztatását. Ennek több példáját is láthattuk az elmúlt hetekben. Ilyen volt, hogy az Expo-törvény elfogadása előtt a pótköltségvetésben már nem szerepeltették a szükséges tételeket. De ebbe a kategóriába tartozik az is, hogy a kormány meg sem próbálta a költségvetési törvényjavaslatot úgy betervezni, hogy az az általuk is szeptember óta ismert házszabály szerint megtárgyalható lett volna. Ehelyett csípőből abból indítottak, hogy az ellenzék úgyis obstruálni fog.

A polgári jó modor és politikai vita része az is, hogy nem illik nyilvánvalóan valótlan dolgokat állítani. A hatvanas, hetvenes évek politikai nyelvezete visszatérésének jeleit tapasztaljuk, amikor a politikusok úgy próbálják a nyilvánosság előtt kényelmetlen intézkedéseiket elleplezni, hogy épp az ellenkezőjét mondják, mint amit csinálnak. A polgároknak ismét meg kell tanulniuk a sorok között olvasni. A hetvenes években mindenki tudta, hogy mindig az ellenkezőjét kell elhinni, mint amit a politikusok mondanak. Jó példája ennek, ahogyan szavakban zászlóra tűzik a korrupcióellenesség jelszavát, s harsány propaganda folyik a privatizáció visszaélései ellen, miközben ők maguk kétes ügyletekbe bonyolódnak. Hogy ez mennyire csak a propaganda része, azt jól mutatja, hogy a parlamenti szavazás során a FIDESZ összeférhetetlenségi javaslatát még csak napirendre sem tűzték. Ez sem a polgári jó modor része, hiszen a saját javaslatuk már a harmadik határidőre sem született meg.

A késő Kádár-kor bürokratanyelve persze nem csak önmagában tér vissza. Visszatérnek az azt használók is korábbi pozícióikba. A szakértelem kormánya a megbízhatóság alapján és nem a szakmai hozzáértése alapján válogatja saját kádereit. Ezzel szervesen folytatja a kontra-szelekció hagyományát. Így lett a megbízható megoldásból sok száz megoldható megbízás a hűségesen kitartó elvtársak részére. A káderek visszatérésének újabb állomása lesz az önkormányzati választás, ahol a szociáldemokrata eszméktől meg sem érintett klientúra is visszaszivároghat a politikai hatalomba. (Valamelyik újságban olvastam, hogy az egyik kerületi MSZP-s jelölt az az „elvtársnő”, aki a BM-ben a III/III-as nyilvántartást vezette a rendszerváltás előtt.)

A késő Kádár-kor alkumechanizmusainak a feléledéséről a költségvetési törvény vezérszónoklatában részletesen beszéltem. Itt most csak annyit emelnék ki, hogy a költségvetés „mindenki kap valamit, de nem eleget”-elv szerinti szétszabdálása lehetetlenné tesz bármilyen határozott, a helyes irányba tett gazdaságpolitikai fordulatot. Mert ez az elv csak a konfliktuskerülésre alkalmas. Mert mennyi az a valami, amit mindenki kap? Pontosan annyi, amennyi ahhoz elég, hogy egy-egy társadalmi csoport megnyugodjék - ám ahhoz kevés, hogy elégedett legyen vele, hogy belefoghasson valami értelmes és hasznos dologba. Ezzel együttesen mindenki rosszul jár, hisz nincsen ami összeadódhatnék, sem cselekvési kedvben, sem konkrét tevékenységekben. Ez pedig nem más, mint a sikerorientáció helyett a kudarckerülés elve. Az államszocialista pangás modellje.

Kedves Barátaim! Mi, fideszesek időben felhívtuk a polgárok figyelmét a leselkedő veszélyekre. Sajnos csak kevesen hallgattak ránk. Ma nem kis feladat áll előttünk. Az, hogy sikerül-e a polgári demokratikus erőknak újból erőre kapniuk, és sikerül-e fékezniük a közelmúltba való visszacsúszás folyamatát, az rajtunk is fog múlni. Mindehhez sok erőt és elszántságot kívánok magunknak. Köszönöm a figyelmet!

(Elhangzott a FIDESZ-elnökök gyűlésén, Budapesten, a Gólyavárban, 1994. november 26-án. Megjelent a *FIDESZ-Hírlevél*ben. Budapest, 1994. december 7. 1-6. o.)

Divat és politika - avagy egy polgár portréja

- Az Ön megjelenésében mindig van valami érdekes, valami egyéni... Ennyire fontosnak tartja, hogy egy politikus mint közszereplő igenis adjon a megjelenésére, stílusára?

- Valóban fontosnak tartom. Persze ez is - mint oly sok minden más - kor-, helyzet- vagy akár hangulatfüggő dolog, azaz időről időre megváltozik egy ember életében. Rockenbauer Zoltán szokta emlegetni, hogy 1988-ban, a FIDESZ megalakításának idején bozontos szakállal és viseltes farmerben jelentem meg az egyik összejövetelen, míg egy jó hónap múlva pedig a FIDESZ-ről szóló egyik filmben teljesen simára borotváltan és rövid hajjal vagyok látható. Ez persze nem feltétlenül valamiféle filozófiai megfontolás következménye volt, hanem inkább bizonyos hangulatváltozásoké.

De a közszerepléssel járó dolgokban még hangsúlyosabban érzem ennek jelentőségét. Az új politikai elitről mégis az a benyomásom, hogy nem nagyon figyel oda ezekre a dolgokra, tehát hogy úgy mondjam - tisztelet persze a kivételnek -, eléggé szürke a kép. Én viszont sohasem szerettem beleszürkülni semmibe, és lehet, hogy az a hosszú szakáll annak idején pont az akkori állampárti szürkeséggel próbált meg dacolni, most pedig a szürke öltönyös, fekete cipős, fehér zoknis politikusok körébe nem akarok beleszürkülni.

- Mennyiben befolyásolja Önt a napi divat?

- Kétségtelen, hogy a divatnak is van jelentősége, de valójában inkább arról van szó, hogy az ember öltözködésében legyen valami egyéni, különleges, mondjuk egy mellény vagy egy érdekes szín a nyakkendőben. Bármí, ami egy kicsit mássá teszi az embert, bármí, ami persze összhangban van az egyéniséggel, hiszen az ilyesmi mintegy ki is emeli azt...

- A politikai elit valóban elég szürke mifelénk, és ez talán nem csak az öltözködési szokásairól mondható el... Ön külügyekben is járatos ember. Miként vélekedik más országok politikai divatairól?

- Ez változó. Tocqueville-lel szólva, a politikusok egy normális európai országban vagy akár Észak-Amerikában eléggé középszerű emberek. A politikusok tehát az ottani középosztály tagjai, az ottani átlagnak megfelelő emberek. Ennek következtében az uniformizáltság az ő esetükben is megjelenik, persze ez is országonként változó. Az angolok például jóval hanyagabbak, mint például az amerikaiak vagy akár a franciák, akik viszont öltözködési szokásaikat tekintve - érdekes módon - nagyon is merevek. A lényeg, hogy a Hamupipőke-effektus mindenütt érvényesül, azaz szinte kötelező érvénnyel mindenkiből le kell vágni egy darabot, akárcsak Hamupipőke mostohanővérének a lábából, hogy őrá is pont jó lehessen az üvegtopán... Szigorúan ebből a szempontból nézve tehát nem tekintem példának az ottani mintákat.

- Ön a fiataldemokraták parlamenti frakciójának vezetője. Hogyan és mikor került kapcsolatba a FIDESZ-szel?

- Részesem voltam annak a folyamatnak, amelynek eredményeképp létrejött ez a párt. Ennek közvetlen előzménye a szakkollégiumi mozgalom volt. 1983-ban költöztünk ki a nagy Budaörsi úti ELTE-kollégiumból a Szent Hegyre... a Ménési úti Bibó István Szakkollégiumba, a Szent Gellért-hegyre. Ezt mi, akkori joghallgatók valóban kivonulásnak tekintettük abból a nagy, gyárszerű intézményből. És ebben az új otthonunkban kezdtünk el egyfajta saját közösséget kialakítani. Úgy vélem, az országban végbemenő változásokból és a saját politikai fejlődésünkben mindez szervesen következett.

Emlékszem, én már nevelőtanár voltam a Bibó Szakkollégiumban, illetve római jogot tanítottam az egyetemen, amikor '88 elején felmerült az a gondolat, hogy létre kellene hozni egy politikai szervezetet. És aztán néhány hétre rá, éppen a Kövér Laci által megszövegezett alapító nyilatkozattal, meglehetősen éles vita után, március 30-án este megalakítottuk a FIDESZ-t. Ez persze nem volt ilyen egyszerű és kockázatmentes dolog, mint amilyennek ez így elmesélve tűnhet. A megalakítást közvetlenül megelőzően nekem például a pártbizottságról telefonált a jogi kar egyik mindmáig jeles oktatója, hogy szeretné, hogyha *felmennék* hozzá. (Én ugyan két emelettel feljebb voltam mint ő.) Az illető azt mondta, hallott arról, hogy alakul ez a szervezet, és arra szeretne megkérni, *hogy mennék el erre én*, és másnap mondanám el neki, hogy mi történt... Ezt felháborító és becsstelen kérdésnek tartottam, és azt válaszoltam, hogy én ebben nem tudok segíteni.

A dolgokhoz az is hozzátartozik, hogy a megalakulást követő első egy-másfél hétben afféle mérsékelt lelkesedéssel viseltetem a fejlemények iránt, mert bár fontosnak, nagy jelentőségűnek tartottam, ami történt, de nem igazán értettem még mindig a dolog célját. Ezt akkor értettem csak meg, amikor a különböző újságok támadásainak a kereszttüzébe kerültünk. A *Magyar Hírlapban*, a *MTI-ben* és a *Népszabadságban* is jelentek meg cikkek, amelyekben azt állították, hogy illegális szervezet vagyunk, nem felelünk meg a magyar alkotmánynak stb... Ezt döbbenetes és arcátlan dolognak tartottam, és tulajdonképpen igazi aktivitásom is ezzel vette kezdetét, hiszen jogilag meg voltam győződve róla, hogy az akkori jogszabályok szerint a szervezetet teljesen szabályosan létre lehetett hozni. Akkor egyedülálló módon elindítottunk tehát egy jogi eljárást, amelynek keretében bepereltük a sajtót azért, mert valótlan állított rólunk. Így történt tehát, hogy az életem és a FIDESZ sorsa összekötöttetett.

- A polgári demokrácia iránti hűség a FIDESZ politikájának talán kezdetektől a legmarkánsabb eleme. Ön milyennek látja a polgárosodás jelenét és jövőjét, esélyeit ma Magyarországon? Polgári múltunknak ugyanis olyan ünnepi, gazdag és jövőbe mutató fejezetei voltak, mint a múlt századi reformkortól 1848 márciusáig tartó időszak, vagy épp a kiegyezést követő évtizedek...

- Elméletileg és gyakorlatilag is nagyon fontosnak tartom, hogy a polgári demokrácia minél hamarabb kialakuljon és megszilárduljon. Hiszen ahhoz, hogy a politika csúcsán lévő döntéshozók, tehát a kormány vagy a parlament ne hozhasson olyan döntéseket, amelyeket egy ellenállásra képtelen társadalom csak úgy kénytelen legyen tudomásul venni és elszenvedni, ahhoz az egyének és a közösségek szintjén létre kell jönniük az önvédelem biztosítékainak.

A kommunista vagy szocialista rendszerekben pedig épp erre egyáltalán nem volt semmiféle lehetőség. Ott a központi hatalom egy egyenlő módon ellehetetlenített közösséggel, még egy magát közösségként megfogalmazni is képtelenné tett társadalommal nézett szembe.

De a polgárosodás nagyon szorosan összefügg a gazdasági vagy a tulajdonosi szerkezet változásaival, alakulásával is, például azzal, hogy milyen típusú burzsoázia fog kialakulni ebben az országban, milyen és mekkora lesz a középosztály. Hiszen ha nagyon kicsi és erőtlensé, mondjuk, a középosztály, akkor a polgárosodás esélyei jelentős mértékben csökkennek, és akkor egy latin-amerikai típusú, erősen megosztott társadalom jöhet létre ebben az országban. Úgy vélem, Magyarország polgárainak ez nem volna vonzó perspektíva, pedig ennek veszélye fennáll. Ahhoz, hogy közelíteni tudjunk a nyugat-európai modellekhez, az ottani életnívóhoz és létbiztonsághoz - azt gondolom -, erre ügyelnünk kell az értékek szintjén is. Ebből a szempontból fontos a polgári értékek minden lehetséges formában való megjelenítése: az üzleti életben, a tudományban, a kultúrában csakúgy, mint a gazdaságban, a politikában, a jogalkotásban, a köznapi viselkedésben vagy az etika szintjén...

- *Az új kormánykoalíció, a '94-ben létrejött politikai feltételek véleménye szerint javítottak vagy rontottak a polgárosodás esélyein?*

- Azt gondolom, hogy pusztán azzal, hogy egy *nem* polgári, tehát egy egészen más elven szerveződő társadalom korábbi vezetése tudta a hatalmat ismét visszaszerezni magának, a polgárosodás esélye csökkent. Hiszen ha azok a mechanizmusok, amelyeknek éppen a megszüntetésére kellene törekedni, ismét működhetnek, ha azok a régi reflexek és gondolkodásmódok válnak meghatározóvá, amelyekről az ember pedig már azt gondolta, hogy régen a történelem szemétdombjára kerültek, szóval *ha ez így megy tovább*, akkor ezek a folyamatok semmiképp sem fogják szolgálni a hazai polgárosodást. Ugyanakkor mérsékelten optimista is vagyok, mert azt gondolom, hogy abban viszont a rendszerváltás sikerrel járt, hogy a hatalmon levők hatalmának és befolyási övezetének a mélységét azért valamelyest - és nem elhanyagolható mértékben - csökkentette. Hiszen bizonyos fajta piac megjelenése mégiscsak erős kontrollt jelent, miként fékezheti ezt az akár latens visszarendeződést a nyilvánosság kontrollja is, és hát bizonyos értelemben a rendszerváltás ethosza is. Tehát túlságosan erőltetett módon mindezzel tartósan szemben menetelni nem lehet, még akkor sem, ha erre egyes személyeknek erős hajlama volna a politikai vezetésben.

- *Úgy tudom, Ön családos ember. Mégis, szinte sohasem beszél a magánéletéről.*

- Valóban nem szívesen beszélek róla, hiszen a politika a maga sajátosságaiból adódóan a legszélesebb nyilvánosság előtt folyó dolog, viszont az ember személyes élete és a magánélete meg olyan, amit az ember próbál valamilyen szinten védeni a külvilág beavatkozásaitól. Visszaülva az előző témára, az én számomra ez is a polgári értékekkel összefüggő dolog. Mindettől ugyanis elválaszthatatlan a tolerancia, bizonyos értékek és hagyományok tisztelete és az *egyen autonómiájának* a tisztelete. Nem lehet persze itt sem túl merev határokat húzni, de azt gondolom, hogy az védi is az embert, hogy a hátszágát nem adja fel, és nem szolgáltatja ki a szükségesnél nagyobb mértékben.

- *Mégis, ha nem veszi zokon, arra kérem, beszéljen a családjáról.*

- Nős vagyok, van egy kislányom, két testvérem és egy nagymamám. Szüleim meghaltak '82-ben egy balesetben. A kislányom hét éves, azaz épphogy elkezdte az iskolát. A nagymamámat azért is említem külön, mert *ő az, aki a családot összetartja* még ma is, ő a lelki és szellemi megtestesítője a *család* egységének. 84 évesen is életvidám. Ő nevelte fel az egyik öcsémet...

- *Mivel foglalkozik még a politikán kívül? Megmaradt egyáltalán a kapcsolata a civil szférával, a szakmával...?*

- A jogi karon oktatóként is dolgozom. Ezenkívül a *Jogállam* című jogi-politikai negyedéves folyóirat szerkesztésében is részt veszek. Azt hiszem, ez a lap a jogi folyóiratok piacán egyedülálló abból a szempontból - és itt is citálnom kell ezt a szót -, hogy bizonyos polgári értékeket próbál újra meghonosítani a könyvkiadás és a folyóirat-kultúra területén is. A szocialista rendszer e tekintetben is szinte felmérhetetlen károkat okozott. És nem csak azért, mert elsilányította a jogi irodalmat. Nyugat-Európában például a jogászok részei annak a társadalmi rétegnek, amelyben a politikai, kulturális és egyéb dolgokról folyik vita. Ennek következtében nemcsak szigorúan a szakterületükhöz tartozó kérdésekben szólalnak meg, nemcsak ezekben vagy ezekhez van szavuk, hanem véleményük gyakorlatilag mindenütt jelen van. Az a fajta nagyon éles szétválasztás, ami Magyarországon hosszú időn keresztül létezett, egyszerűen jogosulatlan és idejétmúlt. Ideje lenne visszaintegrálni a jogásztársadalmat a kulturális köztudatba, közgondolkodásba. Ennek a folyóiratnak is ez a célja, tehát egyrészt nem szigorúan szakjogi témákkal foglalkozik, vagy nem is elsősorban ezekkel, másrészt pedig egy szélesebb körhöz szeretné eljuttatni az alapvető jogi kérdéseket és ismereteket.

- *Mindezek ismeretében aligha vádolhatná bárki is tétlenséggel. Marad egyáltalán úgynevezett szabadideje?*

- Nem sok, sajnos. Pedig nagyon szeretek moziba járni, igaz, ilyesmire is túlonként ritkán kerül csak sor. Szeretek olvasni, zenét hallgatni. Na és úszni járok a margitszigeti Hajós Alfréd uszodába, egy héten kétszer-háromszor, persze néha kihagyásokkal. Egy-egy hosszabb-rövidebb kihagyás azonban rögtön meglátszik a munkabírásomon és a hangulatomon is. Szerintem egyaránt fontos, hogy az ember testileg, lelkileg és szellemileg folyamatosan, úgymond, karbantartsa magát, mert ellenkező esetben az a tempó, amelyet a mindennapok szinte mindenkitől megkövetelnek, hamar elkoptatja a szervezetet.

Ezt diktálja az ész, ezt súgja a szív is, és én hallgatok rájuk...

(Gyarmati László interjúja. *Griff Gentlemen's*, 1995/1. 66-69. o.)

Milyen a Fidesz polgárideálja?

A közelmúltban tartott kongresszusán a Fidesz eddigi mellé új nevet vett fel, és most már polgári pártként definiálja magát. Kézenfekvőnek tűnt, hogy megtudakoljuk: milyen a párt polgárideálja? Kérdésünkkel ahhoz a Fidesz-vezetőhöz fordultunk, akinek megjelenése, stílusa, gondolkodásmódja számos citoyen vonást mutat.

- *Miként vázolható föl a Fidesz - Magyar Polgári Párt polgárképe? - kérdeztük Szájer Józseftől, a párt parlamenti frakciójának vezetőjétől.*

- Mi a polgári párt fogalmát nem szűkítjük le, és korántsem osztálykategóriát értünk ezen. Nem csak azt tartjuk polgárnak, akinek tulajdona, tekintélyes vagyona van, vagy a vállalkozói szférában dolgozik. A mi polgárképünk színes: *ebbe beletartozik mindenki, aki szellemi értelemben önálló, szabad, nem függ az államtól, egyszóval szuverén ember.* Ilyen értelemben a bér munkás is lehet polgár, feltéve, ha akarja. Polgárnak tekintjük mindazokat, akik az országnak demokratikus, az egyéni és közösségi értékek által meghatározott jövőt kívánnak. A szabadságra törekvés és a kultúra birtoklása az egyik legfontosabb jellemzője a mi polgárképünknek. Egyébként a magyar polgári hagyományokból is át szeretnénk venni azokat a mentalitásbeli elemeket, amelyek nélkülözhetetlenek a polgárosodás általunk kijelölt útjának végigjárásához.

- *Az önök polgárosodásprogramja nem áll ellentmondásban a markáns társadalmi igényként megfogalmazott modernizációval?*

- A polgárosodás programját a modernizációval némileg szembeállítva, ha úgy tetszik, annak ellenpontosításaként értelmezzük, mert úgy látjuk: az a modernizáció, amely a mai kormánykoalíció pártjainak programja, önmagában nem elegendő. A modernizáció fontos, de nézetem szerint annak *a polgárosodással párosulva* kell megvalósulnia. Modernizálni ugyanis diktatórikus rendszerben is lehet, polgárosulni viszont csak demokratikus viszonyok között lehetséges.

- *A klasszikus értelemben vett polgár anyagi helyzetét, egzisztenciáját illetően biztonságos körülmények között él. Nem tart attól, hogy éppen az új polgári középosztálynak kiszemelt réteg alól húzza ki a talajt a restriktív gazdaságpolitika?*

- Valóban tapasztalunk olyan jeleket, amelyek a modernizációnak nem a polgárosodás felé vezető tendenciáit mutatják, és éppen a kiségzisztenciák tönkremenéséhez vezetnek. E tekintetben a mai gazdaságpolitika - ahelyett, hogy ösztönző lenne - *azt a réteget sújtja, amely*

voltaképpen a legtöbbet tehetné a költségvetési és az adósságválságból való kilábalásért és a gazdasági növekedés megindulásáért. A Bokros-csomag elbátortalanítja a vállalkozókat, növeli a munkanélküliséget, és megbénítja azt a fajta kreativitást, amely pedig a polgár egyik legjellemzőbb vonása.

- Az egyetemistákat ugyancsak súlyosan érintik a megszorító intézkedések, és habár ők is szeretnék a szó hagyományos és modern értelmében is polgárrá válni, jelentős hányaduk munkanélküliként kezdi majd az önálló életét.

- A kormány a gyes és a gyed korlátozásával egy egész generációt ellehetetlenít, nem gondolva arra, hogy éppen ők lehetnének a polgári Magyarország egyik oszlopa. A Fidesz e tekintetben is alternatívát állít a kormány politikájával szemben, nevezetesen azt szeretné, ha a gazdasági növekedés nem a polgárosodás egyik vivőereje, a leendő diplomás értelmiség megnyomorítása révén következne be, hanem más források feltárása útján kerülne ki az ország a gazdasági bajokból.

(Gulyás J. Attila interjúja. *Magyar Nemzet*, 1995. május 22. 8. o.)

A meghasonlott koalíció

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Ház! A Magyar Köztársaságnak olyan kormánya van, amelyet egy esztendeje, megalakulása óta folyamatos belső harcok szabdálnak. Az ország dolgainak intézése helyett a koalíciót alkotó két párt - a Magyar Szocialista Párt és a Szabad Demokraták Szövetsége - saját, egymás közti konfliktusaival van elfoglalva.

Az MSZP-SZDSZ-kormány a folyamatos meghasonlás kormánya. A magyar gazdaság, a magyar társadalom eközben válságos helyzetben van. A legújabb statisztika szerint ma Magyarországon egy átlagkeresettel rendelkező kétgyermekes család havi összjövedelme a hivatalos létminimum négyötödét alig tudja biztosítani.

A napnál is világosabb, hogy az országnak égető szüksége van a válságból kivezető politikára. Az ország mai állapota, az átalakulás erőpróbáló feladata, a negyvenéves szocializmus súlyos örökségének felszámolása nem bírja el azt a többletterhet, amit a kormányzó koalíció állandósult belső harca jelent. Ebben a nehéz helyzetben történelmi felelőtlenség a kormány folytonos belső dülakodása. A periodikusan visszatérő kormányzati kötélhúzás nem az ország ügyeiről, hanem két párt kicsinyes, pozíciókért folytatott küzdelméről szól.

Az MSZP-SZDSZ-kormány a felelőtlenség kormánya. *(Taps a Kiszgazdapárt és a Fidesz képviselőinek padsoraiban.)*

Tisztelt Ház! A Magyar Polgári Párt frakciója a nyáron nyilvánosságra hozta az MSZP-SZDSZ-kormány egy évének értékelését. A két kormánypárt a válság leküzdését ígérte, és modernizációt hirdetett. Mára már világos, hogy ez a kormány győzelmeit nem a társadalmi és gazdasági krízis, hanem a menetrend szerinti koalíciós válságok aktuális kezelésében aratta. A Fidesz által kiadott, „A nagy átverés” címet viselő hatvanoldalas tanulmány végkövetkeztetése, hogy egy év kormányzás után bebizonyosodott: ez a kormány alkalmatlan az ország bajainak a kezelésére... *(Taps a Kiszgazdapárt képviselőinek padsoraiban.)*... és megoldására, a magyar polgárosodás elősegítésére.

A Fidesz már megalakulásakor sem akarta ezt a kormányt. Szerintünk ma is jobb lenne, ha mielőbb távozna a színről. *(Szórványos taps az ellenzéki képviselők padsoraiban.)*

A legutóbbi koalíciós krízis oldódni látszik, hiszen a miniszterelnök feladta a nyáron fogant kormányátalakítási tervét, és kapitulált a kisebbik kormánypárt ellenállása miatt. Ez persze felveti annak a kérdését, hogy ki is ma igazán az ország miniszterelnöke. *(Szórványos taps az ellenzéki képviselők padsoraiban.)* A koalíciós kormány, a kétharmadosnál nagyobb többség egyetlen vélt előnye a stabilitás lehetett volna. Ehhez képest ma a kormány az irányítási válság miatt intézkedéseivel állandó bizonytalanságot kelt. Az MSZP-SZDSZ-kormány a bizonytalanság kormánya.

Tisztelt Országgyűlés! A nyár kezdete óta ez az alkalmatlansági lista tovább bővült. Íme néhány kiragadott tétel az elmúlt három hónap történetéből:

- 1. Június végén az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánította a stabilizációs törvény mintegy egyharmadát.
- 2. Júliusban életbe lépett az idén immár harmadik, ezúttal 9 százalékos gyógyszerár-emelés.
- 3. Július 1-jétől fizetni kell a betegszállítást.
- 4. Megszűnt a fogorvosi ellátás ingyenessége.
- 5. Szeptember 1-jétől ismét megemelték a villany és a gáz árát, ezúttal 8 százalékkal.
- 6. Az Országos Munkaügyi Központ kimutatása szerint ismét félmillió fölé emelkedett a munkanélküliek száma.
- 7. Szeptembertől a felsőoktatási intézményekben életbe lépett a tandíjfizetési kötelezettség, amelyet a kormány a hallgatói érdekképviselők és az egyetemi vezetők ellenzése mellett, botrányoktól és tiltakozáshullámoktól kísérve vezetett be.
- 8. A nyár folyamán számos egyetemi és főiskolai oktató kapott felmondólevelet.
- 9. Számos pedagógust voltak kénytelenek elbocsátani az önkormányzatok, iskolákat zártak be országszerte.
- 10. A hivatalos adatok szerint az infláció a tavalyi 17 százalékhoz képest 27-29 százalékra emelkedett.
- 11. Döntés született a szülőotthonok és több kórház bezárásáról. A döntés nyomán például Szolnok megyében egyetlen szülőotthon sem fog maradni.
- 12. Tömeges bírósági keresettel fog végződni a kormány és az önkormányzatok közötti súlyos privatizációs konfliktus.
- 13. A kormány a privatizációs törvényben szabott kötelezettsége ellenére továbbra sem kívánja benyújtani a villamosenergia- és a bankprivatizáció koncepcióját.
- 14. Látványos esetek bizonyították a nyár folyamán a magyar polgárok számára, hogy tovább romlott a közbiztonság. Az országos rendőrfőkapitány szerint újabb 6-7 százalékkal emelkedett a bűnözés.
- 15. Erősödött a kormányzó két párt, az SZDSZ és az MSZP kliensrendszere. Folytatódtak a rokonai és személyes kapcsolatokra alapozott megbízások. Ennek kiemelkedően botrányos példája volt a fővárosi kórházigazgatók kinevezése.
- 16. A pénzügyminiszter volt bankja ellen ügyészi vizsgálat indult egy olyan ügyben, amely az ő bankvezetői időszaka alatt történt. Bokros Lajos miniszter úr továbbra sem hozta nyilvánosságra alapítványának valódi adatait.

17. Mondvacsinált indokokkal, vélhetően politikai indíttatásból felmentették a leghallgatottabb, konzervatív szellemiségű rádiós magazinműsor, a Vasárnapi Újság főszerkesztőjét. (Zaj.)

18. A Magyar Televízióval kötött, alkotmányba ütköző írásos megegyezésük után júliusban az MSZP és az SZDSZ pártvezetői újabb alkotmányellenes szerződést kötöttek, ezúttal a Magyar Rádióval. (Az alkotmány tiltja, hogy pártok közvetlenül irányítsanak állami intézményeket.)

19. A miniszterelnök úr bejelentette, majd később visszavonta azt a hírt, hogy Magyarország vízumkényszert szeretne bevezetni keleti és déli szomszédaival szemben. A hír komoly nyugtalanságot keltett az ott élő kisebbségi magyarok körében.

20. A miniszterelnök úr a Szlovákiában élő magyarok feje felett, teljesen titokban négy-szemközti tárgyalásokat folytatott a szlovák miniszterelnökkel, miközben a magyar kisebbség romló helyzete, 15 magyar iskolaigazgató friss elbocsátása és a szlovákiai nyelvtörvény terve miatt ilyen szívélyes diplomáciai gesztusra nem volt semmi ok.

21. Bokros Lajos és Kuncze Gábor miniszterek a kormányülés helyett a nyilvánosság előtt szegezték szembe eltérő önkormányzati finanszírozási elképzeléseiket.

22. Az egész nyár folyamán tartott nyilvános üzengetés formájában a koalíciós egyeztetés az SZDSZ és az MSZP között a kormány átalakításáról.

23. A honvédelmi minisztert elmarasztalta a Fővárosi Bíróság, amiért a törvény megszegésével több ezer honvédségi köztisztviselőt bocsátott el.

24. Az ország külföldi adósságállománya egy nyári bejelentés szerint a kormány egy éve alatt 24-ről 31 milliárdra nőtt.

Tisztelt Ház! Ezek a tények 24 pontban. Kedves Képviselőtársaim! Ez még nem minden, hiszen a nyár folyamán további kormányzati tervek is születtek, a kormány a megszorító gazdaságpolitika folytatását ígéri. Hadd kezdjek itt ismét egy rövid felsorolásba. Hadd lássuk, mi vár az országra az elkövetkezendő időszakban.

1. A kormány ismét kísérletet kíván tenni a családtámogatási rendszer főbb elemeinek, a gyednek és a gyesnek az eltörlésére, immár 1996-tól.

2. A kormány jövőre emelni kívánja a benzin fogyasztási adóját, a személyi jövedelemadót, a pénzügyminiszter szerint tovább nőnek a vállalkozók adóterhei.

3. Emelni tervezik a dolgozók által kifizetett tb-járulékot, ezenközben a kórház-finanszírozás új rendszere számos önálló kórházat fog ellehetetleníteni.

4. Centralizációt indít be az önkormányzatok pénzügyi támogatásának tervezett csökkentése. Újabb iskolákat, kulturális és szociális intézményeket kell majd bezárni.

5. A PM nyilatkozata szerint gőzerővel folynak az ingatlan- és vagyonadó bevezetéséhez szükséges előkészületek.

De itt abbahagyom ezt a nyomasztó felsorolást. A Fidesz számára a jelenlegi kormány politikája nem elfogadható. A stabilizációs csomag néven futó politika immár társadalmilag, morálisan és alkotmányosan is kudarcot vallott. Érthetetlen a kormány, a koalíció makacs ragaszkodása ehhez. A kormány mostani politikája helyett az országnak találékonyságra, az ország, a nemzet ügye iránt elkötelezett munkabíráásra, egységes kormányzati akaratra van szükség ahhoz, hogy véget érjen a gazdaság válsága, megindulhasson a fellendülés, de úgy, hogy közben ne roppanjanak bele a nemzet alapvető értékei, családok, kisközösségek, működő intézmények; ne következzen be vészes egészségromlás, ne pusztuljon tovább a

természeti környezet, ne sorvadjon el a kultúra és az oktatás, ne kelljen elherdálni az ország szellemi tőkéjét, ne szakadjon ketté a társadalom szűk elitre és az esélytelenek leszakadó tömegére.

Az erős középosztályt létrehozó polgárosodás megvalósítására csak olyan kormányzat, olyan párt lehet képes, amely nem hasonlott meg, amely nem került szembe önmagával, nem veszítette el hitelét, és nem kell napi marakodásokkal, belharcokkal felemésztienie hasznos energiáit. Erre ez a kormány nem képes. Aki ma azt hirdeti, hogy Magyarország számára nincs más alternatíva, mint a mostani MSZP-SZDSZ-kormány, az vak, vagy nem mond igazat. Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Nagy taps az ellenzék soraiban.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1995. szeptember 4.)

Ki üldözte a kisebbséget?

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Ház! (...) Száz éve annak, hogy a magyar Országgyűlés törvényben mondta ki a vallás szabadságát, és bevett, egyenjogú felekezetnek minősítette az izraelita vallásfelekezetet. Az 1895. évi törvénycikkek a múlt század vége nemzeti szabadelvű kormányzatának kiemelkedő vívmányai a polgári szabadságjogok bővítése terén.

Tisztelt Ház! A száz évvel ezelőtti események mai megünneplésébe egy disszonáns elem került. A magyarországi zsidó hitközségek szervezetének ünnepi ülésén felszólalt az Országgyűlés szocialista elnöke. Az eseményről a TV-Híradó október 1-jei esti tudósítása így szólt: „Gál Zoltán szerint a tavaly májusi választások óta megszűnt az a helyzet, hogy bármely társadalmi csoportot vallása, politikai nézetei vagy múltja miatt kirekesszenek a politikai hatalomból” - idézet bezárva.

A napisajtó lényegében hasonlóképpen tudósított. Ezek nagyon súlyos állítások. Egy kormánypárti politikus a mostani kormány feldicsérése érdekében azzal vádolja az előző demokratikusan választott kormányt, hogy állami szintű kirekesztési politikát folytatott vallási, politikai nézetei miatt egyes társadalmi csoportok ellen. A Fidesz számára nem elfogadható, hogy bárki is rövidlátó propagandisztikus politikai célokért szembefordítson egymással embereket és közösségeket akár vallási, akár származási, akár ideológiai alapon. Különösen, ha ehhez bizonyítékokkal nem szolgál.

A rendszerváltással - tisztelt Ház - sajnos hazánkban is, ahogy más polgári demokráciákban is, napvilágra kerültek szélsőjobboldali, rasszista csoportosulások és áramlatok. A Fidesz parlamenti képviselőcsoportja e jelenségek és csoportok ellen nagyon határozottan és időben állást foglalt, szót emelt. Ezek az erők, amelyekről beszéltem, és amelyekre elnök úr megemlékező beszédében szintén kitért, a '94-es választásokon megsemmisítő vereséget szenvedtek. Ettől eltekintve kisebb csoportjaik ugyanúgy léteznek ma is, ahogyan korábban. Elnök úr azonban nem róluk állítja azt, amit mond, hanem a politikai hatalomról, vagyis az ország első szabadon választott kormányáról.

A Fidesz visszautasítja azt a semmivel alá nem támasztható kijelentést és rosszhiszemű sugalmazást, hogy az Antall-kormány politikája bárkit is kirekesztett volna, állampolgári jogaiban csorbított volna vallásfelekezete, politikai nézetei vagy múltja miatt.

Emlékezzünk Schweitzer József főrabbi úr megrendítően szép gyászbeszédére Antall József miniszterelnök sírjánál. Nem hinném, hogy a főrabbi úr ilyen szavakkal búcsúztatott volna olyasvalakit, aki kormányzásával gátolta volna a zsidó felekezet szabadságát és jogait.

Ha pedig - teszem azt - a politikai múlt szolgált volna a kirekesztés alapjául, ahogy másutt, volt szocialista országokban ez több helyen megtörtént, akkor nem ülnének Önök ilyen tehetős számban velünk szemben.

Tisztelt Elnök Úr! Miközben a szocialista-szabaddemokrata-kormánynak akar propagandát kifejteni, elfelejtette, hogy Ön személyében is cselekvő tagja volt - BM-államtitkárként, a Központi Bizottság magas rangú tisztségviselőjeként, majd ideiglenes belügyminiszterként - annak a politikai hatalomnak, amely 1989-ig külön hivatalt működtetett a különböző vallásfelekezetek, így a zsidó felekezet titkos megfigyelésére, befolyásolására, manipulálására és megfélemlítésére. Elfejtette volna, hogyan zaklatta, terrorizálta a Belügyminisztérium az identitásukat kereső és ápoló magyar zsidó fiatalok Shalom-csoportját vagy a magyar zsidó szamizdat folyóiratot még 1988-ban is? Ön valóban azt gondolja, hogy ez a helyzet csupán 1994 májusában változott meg?

Az Ön pártja választási kampányában a társadalmi megbékélés ígéretével kecsgettette az országot. Emlékezzünk csak vissza a nemrég lezárult kínos Süddeutsche Zeitung-ügyre. Vajon az lenne a kormány mai politikája, hogy az ellenzéket ma szélsőséges csoportokkal való együttműködéssel vádolja, a volt kormányzó pártokat pedig visszamenőleg államilag támogatott kirekesztő politikával? Talán a folyamatosan düledező koalíció megtámogatási kísérletének vagyunk-e csak tanúi azzal, hogy a kisebbik kormánypárt régóta alkalmazott megosztó taktikáját vették át immár a szocialista politikusok annak érdekében *(Derültség és zaj az SZDSZ padsoraiban.)*, hogy a közös politikai ellenségkép alapján könnyebben viseljék a közös koalíciós politikai kudarcokat?

Nem értem, hogy a házelnök úr, aki eddig inkább mérséklő tényező volt az ideológiai vitákban, hogyan ragadtathatta magát egy ilyen kijelentésre.

Tisztelt Elnök Úr! Ön az előző kormányt illetően súlyos vádaknak adott hangot az ország nyilvánossága előtt. Ezek a vádak nem igazak. A Fidesz - Magyar Polgári Párt nevében a további vita elkerülése érdekében kérem, vonja vissza őket. Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Nagy taps a Fidesz, a KDNP és az MDF padsoraiban.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1995. október 2.)

Év végi számvetés, 1995

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Asszony! Tisztelt Ház! A Fidesz alapvető ellenzéki feladatának tartja, hogy rendszeresen és tételesen felhívja az MSZP-SZDSZ-kormány és a közvélemény figyelmét azokra a mulasztásokra, káros intézkedésekre és válságtünetekre, amelyeket a koalíció kormányzása során létrehozott.

Elkészítettük az elmúlt három hónap számvetését. Lássuk, milyen ajándécsomagot is rak ez a kormány - persze a szebb jövő kincstári optimizmusának csomagolópapírjában - a magyar családok karácsonyfája alá.

Először. Az elmúlt hónapokban ötre gyarapodott azoknak a minisztereknek a száma, akik otthagyták a kormányt. Sajnos többszöri kísérlet ellenére sem sikerült lemondani a pénzügy-miniszternek.

Másodszor. Folytatódott a koalíciós marakodás. Ez kiegészült a nagyobbik kormányzó párton belüli veszekedésekkel.

Harmadszor. Rekordidő, nyolc nap alatt használta el a kormányfő harmadik szóvivőjét.

Negyedszer. Az Alkotmánybíróság újabb fél tucat ítéletben találta alkotmányellenesnek a megszorító törvénycsomagot. Alkotmányos kudarcát a kormány több alkalommal megpróbálta az Alkotmánybíróságot ijesztgető bírálataival áthárítani.

Ötödször. A kormány késlekedésével tudatosan akadályozta meg, hogy a parlamentnek ideje maradjon az adóábra alapos megvitatására.

Hatodszor. A szlovákiai nyelvtörvény és a romániai oktatási törvény elfogadása világos jelzése volt a kormány alapszerződés-politikája kudarcának.

Hetedszer. Az átfogó reformok helyett tovább folytatódott a fiskális szempontú nyirbálás az oktatásban, az egészségügyben, az önkormányzatoknál, a rendőrségnél, a honvédségnél, a kultúrában, az igazságszolgáltatásban, a mezőgazdaságban és így tovább.

Nyolcdszor. Szorul az adóprés. A jövő évben minden negyedik magyar adófizető 44 százalék felett fog fizetni.

Kilencedszer. Jövő áprilistól megszűnik a gyed. Jövőre jóval kevesebb család lesz jogosult családi pótlékra.

Tizedszer. A pénzügyi szabályok gazdaságilag ellehetetlenítik több település kórházát, a gyógyszerek ára tovább emelkedik.

Tizenegyszer. Az ország történetének legnagyobb sztrájkjában a pedagógusok 80 százaléka vett részt.

Tizenkettszer. Tucatnyi érdekképviselői tömegdemonstráció színhelye volt a Kossuth tér. Csak néhány példa. Egészségügyiek, tanárok, egyetemisták, tűzoltók, nagycsaládosok.

Tizenharmadszor. Tizenhatmillió forintot kaptak az úgynevezett agrárveteránok egy néhány oldalas mezőgazdasági ötletcsokor elkészítéséért.

Tizennegyszer. A kormány a parlament által jóváhagyott koncepció nélkül adta el a hazai energiaszektor jelentős részét.

Tizenötödször. Az ellenzék kérdéseinek hatására hozták csak nyilvánosságra, hogy október óta hivatalos vizsgálat folyik az olajbotrány ügyében.

Tizenhatodszor. A Budapest Bankon úgy adtak túl, hogy annak vételára alacsonyabb, mint tavaly a banknak az adófizetők pénzéből ajándékozott, annak kelendőségét növelő 12 milliárd forint. Ennek a banknak kiváló vezetéséért vett fel 16 milliárd forintot a pénzügyminiszter. Így immár ezt is az adófizetők állják, visszamenőleg.

Tisztelt Ház! Íme az elmúlt három hónap válogatott kormányzati válságkrónikája. Nem lepődnék meg, ha e lista felsorolása után kormánypárti oldalon azzal vágnának vissza, amint azt szeptemberben, az akkori listára válaszolva, miniszterelnök úr tette, hogy mindez nem felel meg a valóságnak. Mielőtt ezt tennék, felhívom figyelmüket, hogy gondolják újra végig: ez a lista csupa köztudomású tény tartalmaz. Ráolvasással még egy ilyen nagy hatalmú koalíciónak sem sikerülhet a valóságot megváltoztatni.

Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz megalakulása óta több kormánnyal szemben védelmezte ellenzéikben a magyar polgárok érdekeit. *(Derűtség, zaj az MSZP padsoraiban.)* Jövőre is árgus szemekkel figyelünk arra, miképpen bánik a kormány az adófizetők reá bízott forintjaival.

Deák Ferenc ellenzéki nyilatkozata számunkra ma időszerűbb, mint bármikor. Idézem: „Folytonos kötelességünknek ismerjük ez ellenőrködést, jelen helyzetünkben pedig éppen polgári bűnnek tartanók ezen feladat teljesítését elmulasztani. Mi a kormánynak sem általános rendszerében, sem részleteiben nem látunk törvénytisztelőbb, méltányosabb és közérdekeinkre kedvezőbb fordulatot, mely által a nemzetnek biztosítékot tudna nyújtani.” Köszönöm a türelmüket. Szébb és boldogabb új esztendőt kívánok!

Köszönöm. *(Taps az ellenzék padsoraiban.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1995. december 21.)

Búcsú az utolsó kommunista pártfőtitkártól

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Ház! A jó ízlés és a minden ember-társunkat egyaránt megillető kegyelet úgy kívánja, hogy az elmúlás eseményei ne kerüljenek az e világi politikai küzdőterre. A tisztos eltemetetés joga, az a jog, hogy választása szerint valaki milyen földben nyugodhassék, olyan alapvető erkölcsi norma, hogy még azt is megilleti, aki olyan rezsim vezetője volt, amely ettől az örök emberi jogtól is megfosztotta ellenfeleit. Ezért mai hozzászólásomat azzal kezdem, hogy annak tárgya miatt a kormány helyett kérek elnézést néhai Grósz Károly családjától - mert nem mi, hanem az MSZP-SZDSZ-kormány tett a politika tárgyává, az előző rezsim üldözötteinek és a társadalomnak az érzékenységevel mit sem törődve, egy egyébként családi kegyeleti aktust.

Kormányközleményből tudhattuk meg, hogy a szocialista-szabaddemokrata kormány gyászolja Grósz Károlyt, és részt vállal eltemetetésében. A temetésen a szocialista-szabaddemokrata kormányt annak egy minisztere képviselte. A kormány a magyar állam és polgárai nevében az előző rezsim állampártjának utolsó főtitkárát, demokratikusan soha senki által meg nem választott népköztársasági minisztertanács elnökét részesítette a hivatalos gyászbán. Annak a rezsimnek a vezetőjét, amely megfosztotta polgárait az alapvető jogaitól, és negyvenéves dicstelen működésével olyan gazdasági csődbe vitte Magyarországot, amelynek felszámolása még több emberöltőig fog tartani. Az MSZP-SZDSZ-koalíció azt a Grósz Károlyt gyászolja, és állítja be haladó reformer politikusként hivatalos nyilatkozatában, aki fiatal kommunistaként szerepet játszott az '56-os forradalom leverésében. Azt, aki MSZMP-főtitkárként 1988-ban szétverette a temetetlen Nagy Imrét méltató június 16-i megemlékezést. Aki betiltotta az ellenzék október 23-i megmozdulását. Aki yamahás rendőráttakkal gázoltatta le a brassói szolidaritási tüntetést, és aki fehérterrorral riogatta az ország népét.

A kormány gesztusa, semmi kétség, szimbolikus és politikai. Azt az újra divatos, a múltat orwelli módon átírni kívánó, történelemhamisító szemléletet tükrözi, amely nem tesz különbséget a '90 előtti és utáni, a diktatórikus és szabadon választott kormányzatok között. Mindez arról árulkodik, hogy az ország mai szocialista-szabaddemokrata vezetése politikai eszmeiségét, önképét tekintve a Kádár-rezsimmel való politikai folytonosság alapján áll.

Tisztelt Ház! Mindez nem meglepő, hiszen tudjuk, hogy a mai kormány vezető pártja és a mai miniszterelnök hivatalos formában még egy bocsánat erejéig sem számolt le állampárti múltjával. A mi szemünkben hitelesebbnek is tűnik ma, amikor elvtársukat, az egykori MSZMP-

főtitkárt kísérik utolsó útjára, mint '89-ben, amikor szinte tülekedtek, „hogy - mintegy szerencsehozó talizmánként - megérinthessek Nagy Imre koporsóját”.

Annál különösebb az SZDSZ asszisztálása - a Mérleg utca kínos és cinkos csöndje.

Tisztelt Szabaddemokraták! Akkor, 1989-ben, amikor az Ellenzéki Kerekasztal pártjai együtt küzdöttek a kommunista pártállam lebontásáért, nem erről volt szó! Amikor június 16-án a Grósz-huszárok egyformán verték és vették őrizetbe Demszky Gábort és Orbán Viktort, akkor nem erről volt szó! Nem arról volt szó, hogy a diktatúra egykori megszemélyesítőjét suttyomban majd szabaddemokrata segédlettel engedik be a demokratikus rendszer politikai panteonjába! Vajon már akkor is másképp vélekedtek, vagy csak időközben, a szocialista kormány bársonyszékeiben gondolták meg magukat? *(Moraj a bal oldalon.)* Netán hosszú bolyongás után az SZDSZ, a demokratikus ellenzékből indulva, a Horn-kormány húsosfazekából kielégülve, az utolsó pártfőtitkár sírjánál leli meg végül önazonosságát - saját igazi gyökereit a múltban? *(Moraj a bal oldalon.)*

A Fidesz emelt fővel vállalja múltját és szabadságküzdelmét. *(Felzúdulás és derűtség a kormánypártok soraiban.)* Nekünk, fideszeseknek, miként '89-ben, úgy '96-ban sincs okunk arra, hogy köszönetet mondjunk az egykori állampárt politikai vezetőinek azért, „hogy a demokráciát és szabad választásokat követelőkkel szemben - bár fegyvereik súlyánál fogva megtehették volna - nem léptek fel Pol Potéhoz, Jaruzelskiéhez, Li Pengéhez vagy Rákosiéhoz hasonló módszerekkel”.

Mi ma is ott állunk, ahol 1988-ban. Mi, fideszesek, mint a fiatal Magyar Köztársaság polgárai, kikérjük magunknak az MSZP-SZDSZ-kormány demokratikus méltóságunkba gázoló, szélsőbalos gesztusát!

Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps az ellenzéki pártok soraiban.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1996. február 5.)

Mi van itt?!

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! Egy ország lerontásának legbiztosabb módja az, ha a hatalmat az ígéretőkre bízák - írja egy ókori görög gondolkodó. *(Zaj.)* Két esztendeje a szocialisták és a szabaddemokraták jobb kormányzást ígértek a magyar polgároknak; tisztességet, szakértelmet, észt, szívet s - nemes egyszerűséggel - a megoldást, méghozzá megbízhatót.

A Fidesz - Magyar Polgári Párt szerint másfél év után az emberek csak kapkodják a fejüket, hogy mi folyik kormányzás címén ebben az országban. A szocialista-szabaddemokrata kormányzásban kitágultak a fantázia határai, és eleddig hihetetlen dolgok is megesnek. Megesik, hogy a tiszta közéletet hirdető kormány egy minisztere saját fiának ad zsíros megbízásokat az adófizetők pénzéből; hogy a kormánypártokhoz közel álló vállalkozók és magas rangú kormánytisztviselők maguk tagjai azoknak a kormánybizottságoknak, amelyekben saját cégeiknek ítélik oda a kormányzati üzleteket; hogy egy hivatalba lépő miniszter nagylelkűen lemond korábbi állami állásának sokmilliós végkielégítéséről annak fejében, hogy majd jövőbeni lemondása után a kormányfő garantálja neki visszatérését, s ami még meglepőbb: jó hűbérúrhoz méltóan a miniszterelnök ezt meg is ígéri.

Tisztelt Ház! Az ész kormányában megesik, hogy a szavakban jogállamot hirdető miniszterelnök alkotmányellenes módon a Legfelsőbb Bírósághoz fordul jogi tanácsért; hogy éves átlagban minden második hónapban lemond egy miniszter s minden évben egy pénzügyminiszter, és a lemondott pénzügyminiszterek versengve rombolják az ország nemzetközi tekintélyét, mexikói típusú válsággal fenyegetőzve, vagy zajosan híva fel a figyelmet arra, hogy a Valutaalap által kívánt társadalombiztosítási költség hamis adatokon alapul; hogy a lemondott miniszterek hat hónapi felmondási időre felveszik bérüket, pedig ilyen pénz semmilyen más munkavállalónak nem jár, ha maga mond fel a munkahelyén; hogy címzetes államtitkárok milliós végkielégítést vegyenek fel egyheti munkavégzés után.

Tisztelt Ház! A tisztesség kormánya hatalma idején megesik, hogy egy miniszter olyan törvényt terjeszt a parlament elé, amelyet maga is ellenez, s pártja még tiltakozást is szervez ellene; hogy egy koalíciós párt vezetői külföldi lapokban szidják koalíciós partnerüket, amiért azok posztkommunista módszerekkel kormányoznak; hogy kormánypárti képviselőkkel pártjaik visszavonadják az aláírásukat egy vitanapot kezdeményező ívről, mintha a képviselők gondnokság alatt állnának, és nem tudnák maguktól eldönteni, hogy mit írnak alá. (*Hangok a bal oldalról: Jaaaj!*) A szakértelem kormányának idején megesik, hogy az állami privatizációs szervezetben egy takarítónő havi negyvenezer, egy egyetemet végzett munkatárs havi kilencszázezer forint fizetést kapjon, és minden hatodik alkalmazottra jusson egy szolgálati autó; hogy a társadalombiztosítás a nyugdíjak és a táppénz helyett szobanövényekre és soha fel nem épülő klinikákra költsön milliőkat; hogy a kormányülésen becsületsértésbe menő hangnemben beszéljenek egymással a miniszterek és a meghívottak; hogy a szakértelem kormányának egy minisztere zsebszámlológépen, odahaza, a konyhai hokedlin fabrikálja össze a kabinet gazdasági programját, és erre még büszke is... (*Hangok a bal oldalról: Húúú!*); hogy egy nappal azután, hogy a Pénzügyminisztérium felállít egy adóreform-bizottságot az adózás új koncepciójának megtervezésére, a miniszterelnök újabb rögtönzéseként ismét beveti a vagyonadó ötletét. (*Közbeszólások a bal oldalon: Húúú!*) Szerencsésebb országokban a miniszterelnököknek döntéseik vannak, és ezzel kormányozzák az országot, kevésbé szerencsésekben a miniszterelnököknek ötleteik vannak.

De az is megesik, hogy amikor kiderül: a hagyományos statisztikai számítás szerint túl magas lenne a létminimum alatt élők száma az országban, akkor új kiszámítási módszer bevezetésével kívánják megakadályozni a hazai elszegényedés tömegessé válását, legalábbis a látszat szintjén.

Tisztelt Ház! Kizárólag a napirend előtti hozzászólás rövidsége az, ami miatt a Fidesz által az elmúlt hetekből összegyűjtött felsorolásomat itt abba kell hagynom. A Fidesz - Magyar Polgári Párt szerint a mostani koalíció nem tud és nem is akar jobban kormányozni. Ennek bizonyítékául engedjék meg, hogy a leghivatottabbat idézzem az Országgyűlési Napló február 5-i számából: „Hogy milyenek leszünk, Torgyán úr, azt még nem tudom megmondani - állítja Horn Gyula miniszterelnök -, de nem leszünk rosszabbak önöknél.” (*Derűlttség és szórványos taps a kormánypártok soraiban.*) Mi tagadás, kedves képviselőtársaim, jó magas mércét állított magának az MSZP-SZDSZ-koalíció! Köszönöm, hogy meghallgattak. (*Taps a jobb oldalon. - Közbeszólások a bal oldalról: Te is elég magasat állítottál fel! - Ez magas színvonalú volt! - Ti fel sem érnétek! - Zaj.*)

(Napirend előtti felszólalás. 1996. március 25.)

Miért nem „jó” a kormány teljesítménye?

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Asszony! Tisztelt Országgyűlés! Minap egy újságírói kérdésre válaszolva a miniszterelnök úr kormányának tevékenységét az iskolában szokásos osztályzatok szerint négyesre, azaz jóra értékelte. Eltekintve attól, hogy igazából az érdemjegyeket a tanárok szokták adni, és nem maguk a nebulók, szeretnék ezzel kapcsolatban néhány megjegyzést tenni. A Fidesz szerint a miniszterelnök úr ez esetben nem csupán alaptalanul feldicsérte a kormányát, hanem egyben alig néhány héttel a féléves bizonyítványok kiosztása előtt, súlyosan megsértette a tanulóifjúság azon részét, akik jó tanulónak mondhatók, azzal, hogy az MSZP-SZDSZ-kormány csapnivaló teljesítményét az övékéhez merte hasonlítani. *(Taps a jobb oldalon, zaj a bal oldalon.)*

Tisztelt Országgyűlés! Ez elégtételt követel, ezért a következő néhány percben az MSZP-SZDSZ-kormány '96-os tevékenysége néhány elemének a felidézésével szeretném cáfolni az optimista értékelést.

Először. '96-ban tovább romlottak a lakosság életkörülményei. Az áremelkedés 4 százalékkal, a reálbérek csökkenése 2 százalékkal haladta meg a kormány által ígértet. A Bokros-csomag inflációgerjesztése után idén sem sikerült 20 százalék alá nyomni az inflációt.

Másodszor. A társadalombiztosítási költségvetés hiánya tízmilliárdokkal haladta meg a tervezettet.

Harmadszor. A kormány súlyosan megalázta a nyugdíjasokat azzal, hogy miközben folyton újabb nyugdíjmelésről beszélt, a valóságban fél százalékkal emelte a nyáron a nyugdíjakat, ezzel egy átlagnyugdíjas körülbelül 90 forint emelést kapott. *(Zaj a bal oldalon.)*

Negyedszer. Februárban a miniszterelnök újból ingyenes fogtömést ígért, májusra ebből nem lett semmi.

Ötödször. Több kórház eladósodása miatt szív- és csontvelő-átültetési műtétek álltak le, s megakadt a kórházak gyógyszerellátása is.

Hatodszor. A kormány kapkodva és meggondolatlanul zárt be kórházakat, csökkentette az ágyszámot.

Hetedszer. Az MSZP-SZDSZ-kormánytöbbség koncepció nélkül emelte fel a nyugdíjkorhatárt.

Nyolcadszor. A kormánynak súlyos problémái voltak az alkotmány betartásával is. Keleti György miniszter úr azzal akarta kimenteni magát a MiG-ek parlamenti felhatalmazás nélküli lengyel gyakorlatokor, hogy nem tudott arról, hogy merre tartózkodnak a magyar hadsereg elitalakulatai.

Kilencedszer. A kormány öt minisztert használt el az idén: Bokros, Dunai, Suchman, Szabó és Lakos urakat, akik valamennyien, köztük a saját akaratukból lemondók és távozó is, hathavi fizetésnek megfelelő búcsúpénzzel távoztak.

Tizedszer. Nem távozott azonban posztjáról a többször is botrányba keveredett Keleti, Kuncze és Baja miniszter úr.

Tizenegyszer. Botrányos és törvénytelen módon menesztette a kormány a rendőrség vezérkarát, a bűnözők a leváltással egy időben értesültek a leváltott és a kinevezendő rendőri vezetőkkel. De elfogyasztott a kormány két MNB-alelnököt, az APEH vezetőjét, a MÁV és a titkosszolgálat főnökét is. *(Zaj a bal oldalon.)*

Tizenkettedszer. Jogállamban meglehetősen szokatlan módon kormánypárti képviselőket neveztek ki a Műemlékvédelmi Hivatal és az Idegenforgalmi Bizottság élére.

Tizenharmadszor. A nemzetközi gyakorlatban felettébb szokatlan módon, egy választási kampány közepén kötött a kormány a két ország kapcsolatát alapjaiban érintő alapszerződést Romániával, amelyben a magyar kormány lényegében lemondott a magyar kisebbség autonómiatörekvéseinek támogatásáról.

Tizennegyedszer. A kormány titkosította az európai uniós kérdőívekre adott magyar válaszokat.

Tizenötödször. A kormány aláírta, majd megtagadta a nyári magyar-magyar csúcs közös nyilatkozatát.

Tizenhatodszor. A kormány által felügyelt ÁPV Rt. 800 milliót fizetett ki egy zugügyvédnek sikerdíj címén.

Tizenhetedszer. A kormány kitüntette a bőrfejűek tanítóját, Potyka bácsit, de ugyanezt tette az '56 utáni tisztogatások egyik fő alakjával, Réczei László volt igazságügy-minisztériumi tisztségviselővel.

Tizennyolcadszor. A kormánypártok kísérletet tettek az országgyűlési nyilvánosság, a napirend előtti hozzászólások korlátozására.

Tisztelt Országgyűlés! Hosszú órákon át lehetne folytatni ezt a felsorolást a '96-os év szomorú tényeinek a felidézésével. Éppen ezért nagyobb szerénységre szeretném inteni a Fidesz nevében a kormány propagandistáit. *(Zaj a bal oldalon.)*

Tisztelt Országgyűlés! Az ellenzék, a Fidesz teljesítette feladatát, rávilágított a '96-os évben a kormánytevékenység sötét oldalaira, s a kármentés jegyében megtette a saját javaslatait. Ennek jegyében szeretném figyelmükbe ajánlani a Fidesz *Polgári Magyarországért* című dokumentumát *(Zaj a bal oldalon.)* Köszönöm a figyelmet. *(Taps a jobb oldalon.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1996. december 19.)

Van más választás: Polgári Magyarország

Kedves Barátaim! Fideszesek! Polgári Demokraták!

Jó érzés ismét így együtt lenni!

Erejét megsokszorozott, magabiztosan gyarapodó, az ország kormányzását átvenni kész s az országot, a magyar nemzetet a harmadik évezredbe átvezetni képes párt seregszemléje a Fidesz mai kongresszusa.

Tisztelt Kongresszus!

A Fidesz programtéziseinek s a mai kongresszusnak két alapvető feladatot kell teljesítenie. Az első, hogy megmutassa minden magyar polgárnak, hogy a Fidesz olyan párt, és a polgári demokrata irány olyan politika, amely figyel, amely *odafigyel az emberekre*. A Fidesz-Magyar Polgári Párt olyan párt, amely erre a szilárd alapra építi kormányzati terveit.

A második feladat az, hogy világossá tegyük mindenki számára, hogy a Fidesz vállalja a kormányzás felelősségét, és képes *megteremteni a polgári Magyarországot*. Megvan az ehhez szükséges szellemi ereje és programja - eddig összegyűjtött gyakorlati tapasztalatokkal felvér-

tezve, kellő alázattal, de elszántan vág neki a várt feladatnak. A Fidesz győzni akar, és az országot, a *magyar nemzetet szolgálni akarja*.

Kedves Barátaim!

Az a kormánypolitika, amit gyakorlatában, politikai eszméiben, kultúrájában és közerkölcseben az MSZP-SZDSZ-koalíció képvisel, megbukott. Alkalmatlannak bizonyult arra, hogy Magyarországnak polgári jövőt kínáljon. Sőt - ezen túl -, ez a politika bűnös abban, hogy jobbára fölemésztette, elherdálta és hiteltelenítette azokat a hatalomra lépésekor még létező lehetőségeket, reményeket és kihívásokat, amelyeket a nemzetnek a rendszerváltozás csodája jelentett - vagy inkább jelenthetett volna. Az a politika, amelyre ma az országnak szüksége van, csak a mostani kormány ellenében valósulhat meg.

A polgári politika az emberekre és közösségeikre, érdekeikre, szándékaikra, gondjaikra figyel. A Fidesz odafigyel a polgárookra, meghallja hangjukat, és képviseli őket. Mi odafigyelünk a családokra, a fiatalokra, a tanárookra, az egészségügyi dolgozókra, a kistermelőkre, az önkormányzatokra. Mi odafigyelünk a fuvarozókra, a kisvállalkozókra, a rendőrökre, a körzeti orvosokra és az egyetemi oktatókra. Ez a figyelem - kedves barátaim -, ez a Fidesz ereje, s ebből gyarapodhat tovább.

Elnök úr! Tisztelt Kongresszus! De vajon mit akarnak a magyar polgárok, mit akar a Fidesz, és mit is csinál az MSZP-SZDSZ-kormány?

Az emberek megélhetést, gyarapodást, tisztességes polgári életet akarnak maguknak és családjuknak. Ugyanezt akarja a Fidesz is: polgári gyarapodást biztosító gazdasági növekedést. A mai kormány azonban kitartóan és makacsul folytatja a társadalmat kettészakító, a növekedést leállító gazdasági restrikiót.

A polgárok - gyermekeiknek - esélyt teremtő oktatást akarnak, a fiatal családok a lakásépítés ösztönzését akarják, az emberek színvonalas egészségügyi ellátást akarnak. A Fidesz - Magyar Polgári Párt programja ennek feltételeit kívánja biztosítani. A szocialista-szabaddemokrata kormány leépíti az oktatást és a kórházi ágyakat, elvonja, lecsökkenti a gyermekgondozási ellátásokat és a lakásépítési támogatásokat. Mindezt néhány tízmilliárdos költségvetési megtakarítás érdekében.

Az agyonadóztatott, a feketegazdaságba viaszorított vállalkozók terheik csökkentését, tisztességes vállalkozási feltételeket akarnak. A Fidesz a kis- és középvállalkozásokat akarja megerősíteni, s visszahozni őket a törvényes gazdaságba. A Horn-kormány soha nem látott méretű korrupciót teremtett az országban, s közben tovább terheli a vállalkozókat, és újabb adók ötleteit melengeti.

A polgárok félelem nélkül, biztonságban akarnak élni. A Fidesz olyan államot akar, amely biztosítja a szabadság rendjét, és van ereje arra, hogy megvédje polgárait a bűnözőktől. A mai kormány csak szavakban támogatja a rendőrséget, a valóságban elhanyagolja, visszafejleszti és elbizonytalanítja. A polgárok jogainál előbbre helyezi a bűnözők jogait.

Tisztelt Kongresszus! Ha a mai kormány '98 után tovább folytathatja uralmát, akkor minden marad a régiben. A polgárok jobb jövőt, változást akarnak. A Fidesz változást akar és képes is azt véghezvinni! Mi, fideszesek nemet mondunk a mostani kormánypolitikára, és azt állítjuk, hogy van más, van jobb megoldás, a polgári Magyarország!

A Fidesz politikája esélyt kínál az embereknek a polgári gyarapodásra. A polgári demokrácia legfontosabb feltétele, a szabadság akkor ér valamit, ha kiegészül az esélyek egyenlőségére való törekvéssel. Ellenkező esetben olyan elvadult és zabolátlan társadalmi helyzetet teremt, amelyben a szabadság könnyen önmaga ellenébe fordul, elviselhetetlenné és kezelhetetlenné

mélyíti a szakadékot a győztes kevesek és a számos vesztesek között. A szabadság csak annak érték, aki élni képes vele. A versenyképtelenek, az esélytelenek és a végleg leszakadottak hadát fordíthatja az alkotmányos demokrácia ellen, ha a szabadság titokzatos tárgya csupán úgy lóg a fejük felett, mint a kísérleti majomketrec tetejéről a banán, csábosan, de elérhetetlenül. Ahhoz, hogy a polgárok mind nagyobb számban élni tudjanak a szabadsággal, az államnak biztosítania kell az ehhez szükséges eszközök és esélyek demokratikus minimumát.

Ha a demokratikus állam egyáltalában nem gondoskodik a szabadság rendjéről, olyasfajta szabadság jön létre, amelyről igen találóan írta egykor Ignotus Pál: „Nem szeretnék olyan szabad lenni, mint a madár, kit minden percben megehet az erősebb. S ha nem szeretnék úgy szabad lenni, mint a madár, úgy sem szeretnék, még a gazdaság miatt sem, fegyelemben állani, mint a természetangya.”

Kedves Barátaim! A természet-rend drágán elérhető kiszabadságait, kegyként megnyíló kiskapuit az államszocializmusban volt szerencsénk megismerni. Ma pedig azok, akik akkoriban kényük-kedvük szerint mérték a szabadság morzsáit, mindig annyit, amennyit önkényes rendjük fenntartásához éppen szükségesnek láttak, akkora lendülettel ugrottak rá a ló hátára, hogy tüstént át is estek a másik oldalára. Mint akik el sem tudják képzelni, hogy a központosító és elnyomó állam és a minden rendet és normát áthágó szabad rablás és érdekérvényesítő gátlástalanság között van középút is. A kapitalizmus - amint ők mondják - „építéséből” ugyanúgy kifelejtették a társadalmi érdekegyesítés demokrata követelményét, ahogy a szocializmus építése közben sem láttak túl saját élcsapatuk berkein.

A szabadság értelmes rendjét azonban a törvények önmagukban nem tudják garantálni. A szabadság rendje törvényekre épül, ezek adják az alapját - de tartalma a közerkölcsből szövődik: az igényes politikai kultúrából, a polgári tisztességből és méltóságból. Sajnos viszonyaink mára kaotikussá váltak e téren. A korrupció ragálya ellepte az állam egész testét. A kormányzat fogadkozásai annak elburjánzása ellen csak annyit érnek, mint a viccbeli nyuszika erényei: Sírdogál a nyuszi az erdőben, arra megy a medve, s megkérdi: „Miért sírsz nyuszika?” - „Mert megerőszakoltak” - zokogja a nyuszi. „Hol?” - „Hát a folyóparton.” - „Mikor?” - „Tegnapelőtt... meg tegnap...” - „És most hova tartasz nyuszi?” - „Hát a folyópartra...” Sajnos a három éve regnáló politikai elit is így van vele... Pityereg egy kicsit, ha muszáj, aztán vissza gyorsan a folyópartra.

Tisztelt Kongresszus! A Fidesz politikája, amely a polgári Magyarország megteremtésére törekszik - mint azt a programtéziseink tervezete is rögzíti -, nem téveszti szem elől a társadalmi érdekegyesítés szükségességét. A Fidesz tudja, hogy ha szavát tartani akarja, és feladatát teljesíteni, akkor folyamatosan és érzékenyen figyelnie kell az emberekre, a közösségre, amelynek sorsa éppen rábízatik.

Mikor azt állítjuk, hogy van más választás - akkor a szabadságot mindenkinek felett biztosító és tiszteletben tartó, de a szabadság rendjéről is gondoskodó államra és kormánypolitikára gondolunk. Ehhez a Fidesznek olyan szövetséget kell kötnie a polgárokkal, amely felhatalmazást és erőt ad a rendszerváltozás irányának olyan kiigazítására, amely a társadalom, a polgárok nagy többségét immár képes lesz érdekeltté tenni egy gazdasági gyarapodást is hozó demokratikus politikai rend fenntartásában és védelmében. Mindezt a szabadság, esély és nemzeti érdek hármasszavának jegyében!

Tisztelt Kongresszus! Kedves Barátaim! Az új évezred küszöbén a magyar polgároknak két Magyarország között kell választaniuk. A szabadságot gyarapodással párosító, polgárainak esélyt nyújtó Magyarország, az öntudatos, hazájukra büszke polgárok Magyarországa - vagy

egy kiszolgáltatott, lecsúszottak tömegeiből álló s a szegénysége folytán a szabadságot elvesztő, megosztott Magyarország között.

A Fidesz választása világos. A következő egy esztendőben mi, fideszesek együtt, tegyünk meg mindent annak érdekében, hogy a magyar polgárok is helyesen döntsenek, s akkor a jövő század egy sikeres, erős és öntudatos Magyarországa lehet!

Köszönöm, hogy meghallgattatok!

(Elhangzott a Fidesz VIII. kongresszusán. Budapest, 1997. április 19.)

A NATO küszöbén

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! Azon a napon, amikor Bill Clinton bejelentése után kétségtelen, hogy a magyar kormány és polgárok, Magyarország a NATO-ba meghívást kap, azon a napon, amikor megkezdődik Amszterdamban az Európai Unió magyar csatlakozás szempontjából sorsdöntő csúcstalálkozója, meglepő, hogy a felelős magyar kormány külügyminisztere nem ezekről a történelmi jelentőségű ügyekről beszél, hanem hisztérikus stílusban, történelmi tényeket összekeverve (*Moraj a bal oldalon.*) egy ellenzéki párt sikeres rendezvényével foglalkozik. Ez több mint meglepő! Az azonban, hogy azon a napon, amikor éppen 39 éve, hogy kivégezték '56 hőseit, egy szocialista politikus ilyen durva, erőszakos stílusban nyilvánul meg, az egyszerűen döbbenetes. (*Közbeszólás a Fidesz padsoraiból: Így van! - Taps a Fidesz padsoraiból.*)

Tisztelt Országgyűlés! (*Folyamatos zaj a kormánypártok padsoraiból.*) Térjünk rá az ország számára történelmi jelentőségű ügyekre!

A magyar nemzet a rendszerváltás nyolcadik évében kiemelkedő jelentőségű történelmi esemény előtt áll. Minden bizonnyal Magyarország meghívást fog kapni a NATO-csatlakozásra. Ezzel hazánk a harmadik évezrednek és a magyar államiság második ezredévének olyan kivételes történelmi eséllyel vághat neki, amely hosszú, megpróbáltatásokkal teli évszázadok után először adatik meg. A NATO ugyanis jelenleg az egyetlen olyan nemzetközi szervezet, amely hatékonyan képes garantálni tagállamai és ezen keresztül Európa, valamint az észak-atlanti térség stabilitását és biztonságát. Ez a stabilitás és biztonság elengedhetetlen feltétele annak, hogy Magyarországon és a térség többi államában zajló történelmi jelentőségű átalakulás, amely a diktatúrából a polgári demokráciába és a piacgazdaságba vezet, sikeres lehessen. A NATO azonban ezt a biztonságot nem valami külső hatalomként garantálja, hanem önálló, egyenjogú, felelős tagállamai közös értékei, akarata és cselekvése eredményeképpen. Csak olyan ország lehet tehát ennek a szövetségnek tagja, amely a biztonságnak nemcsak haszonélvezője kíván lenni, hanem kész és képes azért tenni is. A Fidesz - Magyar Polgári Párt meggyőződése szerint Magyarországnak ilyen országnak kell lennie, és biztosak vagyunk abban, hogy minden felelősen gondolkodó politikai erő egyetért ezzel.

Hiszen ne legyenek illúzióink! A világméretű háború veszélye a kétpólusú világ felbomlásával megszűnt ugyan, de helyébe azonnal új veszélyforrások léptek. Ki hitte volna például '89 kegyelmi pillanatában, hogy a rég elfeledettnek hitt agresszív nacionalizmusok újjáéledhetnek, hogy történelmi, vallási, etnikai okokból háborúk törhetnek ki Európában? Ilyen körülmények között ebben a történelmi pillanatban óriási jelentősége van annak, hogy a nemzet mennyire képes saját jelenének és jövőjének biztonsága érdekében felismerni teendőinek fontosságát, vállalni a politikai felelősség súlyát, meghozni a szükséges döntéseket és rendületlenül végre is hajtani azokat. Ennek érdekében elengedhetetlen, hogy valamennyi felelősségteljes politikai

erő teljes egészében értse, érezze és kifejezze: az ország biztonsága és védelme olyan kiemelkedő fontosságú nemzeti ügy, amelyért a politikai erőknek egységes célokat követve, egységes akarattal kell fellépniük. Úgy érezzük, hogy erre a NATO-csatlakozástól függetlenül is mindenképpen szükség van.

Ettől a gondolattól vezérelve a Fidesz - Magyar Polgári Párt ezennel azt kezdeményezi, hogy a parlamenti politikai pártok szándékaik, akaratuk komolyságát kifejezve közösen dolgozzanak ki egy Európában megszokott nemzeti védelmi chartát, amelyben lefektetik Magyarország védelempolitikájának alapelveit, fejlődési irányait, valamint a védelemben szerepet játszó szervezetekre vonatkozó fejlesztési célokat. Mindezt annak érdekében, hogy hazánk a harmadik évezred küszöbét a nemzetvédelem területén világosan kinyilatkoztatott nemzeti egyetértéssel léphesse át, így biztosítva a honvédelmi-biztonságpolitikai folytonosságot. Felkérjük egyben a kormányt, hogy az illetékes tárcák bevonásával segítse elő a dokumentum kidolgozását, és tegye lehetővé, hogy a hazai és a nemzetközi közvélemény ezt megismerhesse. Ez a dokumentum demonstrálná, hogy hazánk kész és képes kivenni a részét az egységes és biztonságos Európa megteremtésének feladatából, és segítené kiteljesíteni a rendszerváltás óta elindult honvédelmi és haderőreformot.

Tisztelt Országgyűlés! A charta kidolgozásával kapcsolatos tárgyalásaink érdekében levélben fogok fordulni az országgyűlési pártok frakcióvezetőihez a Fidesz - Magyar Polgári Párt frakciója nevében. Bízom abban, hogy kezdeményezésünket a tisztelt Ház mindkét oldalán támogatni fogják, és megvalósításában részt vesznek annak érdekében, hogy ez a charta a védelempolitika területén *(Az elnök a csengő megkocogtatásával jelzi az időkeret leteltét.)* a nemzeti egyetértés dokumentuma lehessen, bizalmat adva a magyar állampolgároknak és szomszédainknak egyaránt.

Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps az ellenzék padsoraiból. - Zaj. - Közbeszólások a bal oldalról.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1997. június 16.)

2. A JOGÁLLAM VÉDELMEBEN - FOLYTATÁSOS TÖRTÉNETEK

*„A róka megváltoztatja a szőrét,
de nem a természetét.”*

(Suetonius)

A képviselői összeférhetetlenségről I.

DR. SZÁJER JÓZSEF (FIDESZ): Tisztelt Ház! Tisztelt Miniszter Úr! A költségvetés általános vitájában összehasonlító elemzést végeztem a szocialista párt választási ígérete és a költségvetés tévyszámait között. Véggözetkeztetésem a kiemelt példák alapján az volt, hogy önök nem tartották be a választáson tett ígéreteiket, becsapták a magyar választópolgárokat. A szocialista frakció akkor kifogásolta, hogy miért a választási ígérekhez kívánjuk mi mérni mostani cselekedeteiket.

Vannak azonban az önök beváltatlan ígéreteinek frissebb példái is. 1994. november 8-án, kedden itt a parlamentben Horn Gyula miniszterelnök azt ígerte, hogy a koalíciós frakciók még novemberben, „még ebben a hónapban” - mondta akkor - beterjesztik a képviselők összeférhetetlenségéről szóló törvényjavaslatot. A jegyzőkönyv ezt az ígértet rögzítette, mint ahogyan más ígérteteket is rögzít. Ezzel indokolták akkor önök azt, hogy miért nem vették napirendre a FIDESZ javaslatát, amely arról szólt, hogy a képviselők ne tölthessenek be fontos gazdasági pozíciókat, és hogy a politika és a gazdaság ne fonódjon össze.

Ez idáig önök ezt az ígért törvényjavaslatot nem nyújtották be. Kérdésem az, hogy ismét - mint már annyiszor - valamifajta félreértés áldozatai vagyunk-e, vagy pedig a szocialista időszámítás szerint még mindig november van. Tudjuk, hogy ezzel mindig baj szokott lenni. Tudjuk, hogy a nagy októberi szocialista forradalom is igazából novemberben volt. Köszönöm. *(Moraj, zaj a kormánypartok soraiban. - Taps az ellenzék soraiban.)*

Az erdélyi magyarság nyelvéhez való jogáról I.

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Asszony! Tisztelt Ház! A romániai szenátus a napokban olyan törvényt fogadott el, amely ha hatályossá válik, újabb fejezetet nyit az erdélyi magyarság beolvasztásának szomorú romániai történetében.

A megszavazott törvény minden eddigi törekvést felülmúl. Elvekben ugyan - szavakban - deklarálja ez a törvény a kisebbségek anyanyelven tanuláshoz való jogát, de a törvény részletszabályai, amelyek a tényleges iskolarendszerről szólnak, nem tartalmaznak semmiféle biztosítékot, és tulajdonképpen az anyanyelvű oktatás intézményi feltételeinek elsorvasztására nyitják meg a lehetőséget.

Tudatos stratégia ebben a törvényben, hogy az egyre magasabb iskolai fokozatokban egyre kevésbé lehessen a kisebbségnek a nyelvén tanulni. Az oktatási törvény a műszaki, a mezőgazdasági és a közgazdasági képzést, bármilyen iskolai fokozatról is legyen szó, csakis román nyelven teszi lehetővé. Ez a törvény a nemzeti kisebbségek anyanyelvű egyetemi képzését a pedagógiai, a kulturális és művészeti képzésre korlátozza, és csak ezekre a

szakokra felvételizhetnek a kisebbségek anyanyelvükön. Ezzel tulajdonképpen a Bolyai Egyetem mint önálló magyar intézmény visszaállításának szűnne meg a lehetősége. A román szenátus mindezt a javaslatot megtoldotta azzal, hogy a törvény általa megszavazott változata kötelezővé teszi román tannyelvű iskolai osztályok működtetését minden helységben, függetlenül attól, hogy van-e román jelentkező vagy nincs.

Néhány szemelvény a törvényből:

A törvényjavaslat 8. §-ának (1) bekezdése azt mondja, hogy a román nyelv - mint hivatalos nyelv - tanulása és elsajátítása az iskolákban kötelező minden román állampolgár számára, függetlenül nemzetiségétől. Ez a passzus tehát nem pusztán a román nyelv tanulmányozását, hanem elsajátítását mint egy befejezett folyamatot tenné kötelezővé, ami felháborító és elfogadhatatlan a magyar kisebbség számára. A magyar anyanyelvű oktatást ez a törvény kivételként kezeli, magyarul csak kivételesen lehet tanulni az iskolában.

A törvény 118. §-a azt mondja, hogy a gimnáziumi és liceumi fokozatokon a románok történelmét és Románia földrajzát román nyelven tanítják, a vizsgákat ezekből a tárgyakból román nyelven kell letenni. Kötelezővé teszi, hogy a felvételi vizsgák a műszaki, a mezőgazdasági és a közgazdasági oktatásban román nyelven történjenek. Ezzel tulajdonképpen a szabad anyanyelvi oktatás lehetőségétől zárja el az ott élő magyar kisebbséget.

Az RMDSZ szenátorai tiltakozásképpen kivonultak az ülésről a törvény megszavazásakor. Ugyanezen törvény képviselőházi megszavazását megelőzően a romániai magyarok egy hét leforgása alatt félmilliónyi aláírást gyűjtöttek egy olyan alternatív törvénytervezet támogatása érdekében, amely figyelembe veszi a nemzeti kisebbségek oktatási hagyományait és igényeit, és megfelel a kisebbségek alkotmányban rögzített jogainak, valamint a Románia által aláírt nemzetközi dokumentumoknak. Az utóbbi törvénytervezet nem került a román törvényhozás napirendjére, de még bizottsági megvitatásra sem érdemesítették.

Tisztelt Ház! Amennyiben ezt a törvényt elfogadják Romániában, azzal nemcsak az Erdélyben élő magyar kisebbséget, hanem minden magyart méltóságában sértenek meg. Ezért a Fidesz - Magyar Polgári Párt felhív minden politikai erőt arra, hogy kétoldalú és nemzetközi kapcsolatait mozgósítva tegyen meg minden lehetséges lépést annak érdekében, hogy az európai normákat sértő, a magyar kisebbséget fenyegető törvény ne váljon Romániában hatályos joggá. A magunk részéről - nemzetközi kapcsolatainkat felhasználva - mindent meg kívánunk tenni ennek érdekében.

Felhívjuk a Magyar Köztársaság kormányát, hogy ne csak a látványosnak szánt gesztusok szintjén, hanem az oktatási minisztériumok és a gyakorlati együttműködés szintjén is azonnal tegyen meg mindent annak érdekében, hogy nyomást gyakoroljon Romániára, vigye a kérdést a nemzetközi fórumok elé. Köszönöm a figyelmet. *(Taps.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1995. június 20.)

Az erdélyi magyarság nyelvéhez való jogáról II.

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Ház! „Nemzeti életet nemzeti nyelv nélkül gondolni lehetetlen. Jaj a nemzetnek, mely lakhelyéből kiüldöztetett, jaj annak, mely ősi nyelvétől fosztatott meg. Mert nyelvünkben nem csupán más nyelvektől különböző hangokat bírnak, de erőt, mely létünket egyedül tartja fenn.” Kölcsey Ferenc intelmei ma sem veszítették el érces zengésüket. Most épp az Erdélyben élő magyarok kiáltják újból Európának,

hogy - Sütő András szavaival - „egyetlen megmaradt uszonyunkat, a nyelvet akarja lenyesni a nacionalizmus kardja”.

Elnök úr az előbb említette, hogy tíz erdélyi magyar fiatal néhány órával ezelőtt érkezett meg biciklivel Kolozsvárról Budapestre, hogy aztán tovább folytassa útját Strasbourgba. A kerékpáros ifjúsági karaván célja, hogy felhívják a figyelmet a Romániában júniusban elfogadott kisebbségellenes tanügyi törvényre. Az „Ifjúsági karaván az anyanyelvi oktatásért” felhívása többek között ezt írja: „Ez a törvény magyarellenesebb még a Ceaușescu-rezsim hasonló törvényeinél és rendelkezéseinél is. Az elkövetkezendő időszakban hatékony eszköze lesz az anyanyelvű oktatás széttűzésének, mert ez a törvény előírja a román tananyag osztályok telepítését minden helységben, megtiltja számos tantárgy anyanyelvű oktatását, beleértve a teljes körű szakoktatást, felszámolja a létező magyar szakiskolákat és osztályokat, megszünteti a felekezeti oktatási lehetőséget, végképp államosítja az egyházaktól elkobzott iskolákat, megtiltja az önálló magyar egyetemi és főiskolai intézmények létesítését, a magyar anyanyelvű gyermekeket román tananyagú iskolákba kényszeríti, mert megtiltja számukra, hogy felsőoktatási szinten anyanyelvükön felvételizzenek. A romániai magyarság nem fogadhatja el ezt a törvényt, amely az országban élő kisebbségek akaratát semmibe veszi.”

A Fidesz - Magyar Polgári Párt véleménye szerint a Ceaușescu-rendszer falurombolási terve óta ez a törvény az, amely a legnagyobb szisztematikus támadás az Erdélyben élő magyar kisebbség ellen. Ez év június 20-án napirend előtti felszólalásban hívtam fel a figyelmet, hogy kövessünk el mindent az erőszakos asszimiláció eme újabb tervének megvalósítása ellen.

A Fidesz elnöksége júliusban memorandumot küldött a Magyar Köztársaság külügyminiszterének a magyar-román alapszerződés kérdésében, s ebben leszögeztük, hogy a Fidesz - több más feltétel mellett - csak akkor tudja támogatni a szerződés megkötését, ha a magyar fél garanciát kap a román képviselőház és szenátus által újólafogadott oktatási törvény RMDSZ által sérelmezett paragrafusainak visszavonására és újratárgyalására.

Tisztelt Ház! A biciklikaraván méltóságteljes civil tiltakozása ismét felhívja mindannyiunk figyelmét a készülő jogtiprásra, amely mind a tizenöt millió magyar méltóságát sérti. Ebben a nehéz helyzetben fokozott a felelőssége a Magyar Köztársaság kormányának. A Fidesz képviselőcsoportja nevében ismét felszólítom a kormányt, hogy tegyen meg mindent a terv megvalósulása ellen. Mozgósítsa nemzetközi szervezetekben működő képviselőit, a kisebbségi jogok iránt érzékeny nemzetközi közvéleményt, vesse fel a jogsérelem ügyét kétoldalú nemzetközi kapcsolataiban, forduljon jegyzékkel Románia kormányához, amelyben részletesen kifejti, hogy mely pontjaiban és miért tekintjük diszkriminatívnak a tanügyi törvényt! A Fidesz véleménye szerint, bár a kormány nem volt teljesen tétlen ebben az ügyben, de még korántsem merítette ki annak a jelentőségéhez mérhető lehetséges diplomáciai eszközöket.

Tisztelt Ház! Hadd fejezzem be felszólalásomat a nagy magyar erdélyi írónk, Sütő András szavaival: „A beszéd, a nyelv és a nyelvhasználat elvileg és általánosságban éppoly természetes jelenség, engedélyhez nem kötött megnyilatkozás, mint a lélegzés. Hallottál-e államot arról beszélni, hogy alkotmányos jog a lélegzés, a lábhasználat vagy a kézhasználat? De arról igen, hogy ennek vagy annak, vagy amannak a nyelvnek a használata megengedett-e vagy nem engedtetik meg. Holott az embernek ez olyan természeti joga, hogy ki se kellene nyilvánítani. Szükséges mégis mindaddig, míg e század nacionalizmusának hétfejű sárkánya egyebek közt épp nyelvet, anyanyelvet zabál, növekvő étvággyal.”

Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1995. szeptember 11.)

A miniszterek jogállása I. -

A lemondott pénzügyminiszter végkielégítéséről

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Ház! A múlt héten a Miniszterelnöki Hivatal egyik tisztségviselője a Magyar Nemzet tudósítójának kérdésére válaszolva elárulta, hogy a lemondott pénzügyminiszter mintegy 2 millió forinttal távozik a kormányból, mert kifizetnek neki hathavi felmondási időre számított bért, továbbá kéthónapnyi végkielégítést. Azt is megerősítette, hogy a korábban lemondott miniszterek: Békesi, Kovács, Katona, Kósáné, Fodor miniszterek szintén részesültek hathónapi felmondási időre számított összegben.

Tisztelt Ház! A Fidesz - Magyar Polgári Párt szerint olyan kormánytagnak, aki önként, lemondással válik meg a kabinettől, a jelenleg hatályos jog szerint nem jár végkielégítés és felmondási összeg sem.

Kedves Képviselőtársaim! A hatályos jogban az alkotmányon kívül ma két olyan törvény van, amely részben foglalkozik a kérdéssel. Az egyik a köztisztviselők jogállásáról szóló, ez azonban az illetményrendszer kivételével nem terjed ki a miniszterre.

A másik jogszabály a régi, de még hatályos 1973. évi III. törvény, amely a Minisztertanács tagjainak jogállásáról szól. Ennek 13. §-a ad a mostani alkotmánnyal ellentétesen felhatalmazást a kormánynak arra, hogy a miniszteri jogállás részletszabályait megalkossa.

A Miniszterelnöki Hivatal véleménye szerint olyasmi, hogy lemondás, nem is létezik. Ez azonban nem igaz, hiszen az idézett törvény külön említi a lemondást és a felmentést, és az 1987-es kormányrendelet csak a felmentés esetére teszi lehetővé a hathavi kifizetést, végkielégítésről pedig nem is tesz említést. Nem szól a rendelet a lemondás anyagi következményeiről sem, ami annyit jelent, hogy erre az esetre egy fillér sem jár a miniszternek.

A Fidesz számára az, hogy a lemondásokat jogi csúrés-csavarással felmentéssé maszkírozzák azért, hogy aztán nagy pénzeket fizettethessenek ki maguknak, elfogadhatatlan.

Mi, fideszesek tiltakozunk az adófizetők nehezen megkeresett pénze rovására folytatott kormányzati jogi büvészkedés ellen. Ez a gyakorlat azért is vérforraló, mert ha én, mondjuk, egy húsz évet ledolgozott egyszerű munkavállaló, például sofőr vagyok, és magam mondok fel a munkahelyemen, egy fillér végkielégítés nem jár nekem. De ugyanúgy magam viselem döntéseim következményeit, ha a köz alkalmazottja, például pedagógus vagyok. Pedig a miniszter ugyanannak az államnak az alkalmazottja, a Magyar Köztársaságé.

A kormány mostani jogértelmezése ellentétes A Munka Törvénykönyve, a közalkalmazotti, a köztisztviselői, a polgármesterek vagy épp a képviselők jogállását szabályozó törvények lemondásról szóló szabályaival. Egyik esetben sem jár ugyanis végkielégítés vagy felmondási összeg annak, aki maga mond fel a munkahelyén.

Tisztelt Ház! Mielőtt önök, kormánypárti képviselőtársaim, még két év után is azzal akarnának visszavágni, amit megszoktunk, hogy az előző kormánytól örökölték ezt a helyzetet, felhívnam a figyelmüket, hogy a Fidesz az előző kormánynak nem volt tagja. *(Derűltség.)* Annyi különbség azonban ezen a téren van a két kormány között, hogy az előző kormánynak a miniszterek lemondása miatti jogi problémákkal nem kellett annyit küszködni, mert a kormányt a miniszterelnök kézben tartotta, s az a kormány nem a ma rendszeres kéthavi lemondások által, hanem a miniszterelnök akaratából alakult át, amikor arra szükség volt.

Tisztelt Ház! A Fidesz csütörtöki tiltakozása hatására pénteken a miniszterelnök egy nyugdíjas aktívaértekezleten bejelentette: a Legfelsőbb Bírósághoz fordul azért, hogy megtudja, törvényes-e a miniszteri végkielégítés. Horn Gyulának sikerült, nem épp jogállami módon, a legmagasabb bírói testületet alaposan összetéveszteni saját kormányának egyik hivatalával.

Igaz, nem ő az első demokrata érzelmű vezető politikusaink közül, akinek gondjai vannak a hatalmi ágak elválasztásának két évszázados jogállami elvével. Az előző Országgyűlést már kiszolgált képviselőtársaim emlékeznek még arra a felejthetetlen pillanatra, amikor egy akkori, félig kormánypárti képviselő összekeverte Rousseau-t Montesquieu-vel.

A magyar alkotmány szerint a kormány jogi szakvéleményért nem fordulhat a független magyar bírósághoz. A magyar adófizetők egy szép kis apparátust fizetnek azért, hogy jogi kérdésekben a kormánynak ne legyen gondja. Ezt Igazságügyi Minisztériumnak nevezik.

Tisztelt Ház! Addig is, amíg Horn Gyula képbe jön a Bokros-végkielégítés jogi háttérét illetően, a Fidesz a következőket követeli:

A kormány haladéktalanul szüntesse meg a miniszteri lemondások miatt kialakult helytelen jogértelmezést és törvénytelen gyakorlatot. Fizettesse vissza az eddig törvénytelenül felvett összegeket a lemondott miniszterektől. *(Taps a jobb oldalon.)* Ne utalja ki a pénzügyminiszter végkielégítését és felmondási díját. Vonja vissza az alkotmányellenes '87-es rendeletet, terjessze be végre a miniszteri jogállást szabályozó törvényt a parlament elé, lehetőleg még a következő miniszter lemondása előtt.

Ha azonban fennmarad az adófizetők pénzének rovására folytatott diszkriminatív értelmezési gyakorlat *(Az elnök pohara megkocogtatásával jelzi a felszólalási idő leteltét.)*, akkor a Fidesz haladéktalanul az Alkotmánybírósághoz fordul az alkotmányellenes kormányrendelet *(Az elnök pohara megkocogtatásával ismét jelzi a felszólalási idő leteltét.)* megsemmisítése érdekében, és benyújtja saját törvénytervezetét. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps a jobb oldalon.)*

(Napirend előtti felszólalás 1996. február 26.)

A miniszterek jogállása II. -

A kormánypártok választási ígéreteiről

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Ház! Az előbb szó érte a Ház elejét, hogy egy MDF-es képviselőtársunk olyan kérdésről szólt, amely napirenden van. Ez egyébként abban az esetben sem volt igaz, hiszen Pusztai Erzsébet egy kormányrendeletéről beszélt, amely éppen nincsen napirenden, én pedig őszintén mondom, nagyon szívesen lemondanék arról, hogy napirend előtt beszéljek arról a kérdésről, amelyről ismét szólnom kell, a miniszteri végkielégítések ügyéről, abban az esetben, hogyha napirenden lenne ez a kérdés, és az Országgyűlés ezt már tárgyalná.

Tisztelt Ház! Az elmúlt héten a sajtóban, tegnap pedig napirend előtti hozzászólásban a Fidesz nevében tiltakoztam a minisztereknek kifizetett végkielégítések ellen; mert olyan kormánytagnak a jelenleg hatályos jog szerint, aki önként válik meg a kabinettől, nem jár végkielégítés és felmondási összeg.

Tegnap módom volt az ezzel kapcsolatos jogi érveinket kifejteni. Mivel azonban egy napirend előtti hozzászólás ötperces keretébe kevés fér bele, ma a kérdés politikai és erkölcsi vonatkozásaival szeretnék foglalkozni. Délután pedig, előre jelzem, egy interpellációt intézek a miniszterelnök úrhoz, hogy végre az ő álláspontjáról is világos képe legyen a közvéleménynek; hiszen mégiscsak ő a miniszter úr munkáltatója. Akkor majd a képviselőtársaink szavazhatnak is erről a kérdésről.

Tisztelt Szocialista és Szabaddemokrata Képviselőtársaim! Szemünk előtt igazolódik, hogy csak látszat volt, hogy önök két éve még tisztában lettek volna azzal, hogy a jogosulatlan végkielégítések, a hatalom rongyrazása megmérgezhetik egy szegény ország polgárainak hangulatát. Ha jóhiszeműbbek vagyunk, akkor azt is mondhatjuk, hogy csak a hatalom zsírosbödönjei mellett változott homlokegyenest a fordítottjára egykori harsány szociális érzékenységük. Ha már önök ilyen feledékenyek, akkor megpróbálom felfrissíteni az emlékezetüket.

Menjünk csak időrendben! Néhány idézet következik. 1994. április 6. *Népszabadság*, politikai hirdetés: „Lesz-e tiszta közélet?” - hangzik a kérdés. Fodor Gábor válaszol: „Igen. Az SZDSZ-kormány megakadályozza, hogy az adófizetők pénzét végkielégítésekre költse. Jogunk van a tiszta közülethez.” - Az SZDSZ, mint látjuk, nem akadályozta meg.

Menjünk tovább! 1994. április 14. *Vasárnapi Hírek*. Kuncze Gábor, az SZDSZ miniszterelnök-jelöltje: „Azt mondtuk, olcsó és tisztességes államra van szükség. Az adófizetők pénzét ne költse végkielégítésekre, fölösleges tárca nélküli miniszterek autózásaira. Önöknek joguk van olyan kormányra, amely kizárólag az emberek és az ország hasznára figyel.” - A Horn-Kuncze-kormány, mint láthatjuk, nem ilyen kormány.

Ugorjunk tovább az időben. 1994. július 14. A helyszín az Országgyűlés, miniszterelnöki expozé, Horn Gyula beszél. „Módosítani kell a végkielégítésről szóló törvényt. Elfogadhatatlannak tartjuk a sokmilliós végkielégítések gyakorlatát. Olcsóbb kormányzást és olcsóbb államot akarunk. Nem szabad urizálni egy parlamentnek és kormánynak abban az országban, ahol a lakosság nagy többsége rossz körülmények között él.” A törvényt azóta sem módosították.

Tisztelt Ház! A helyszín és a szónok változatlan, 1995. június 20. Horn Gyula most Deutsch Tamás fideszes képviselő kérdésére válaszol, aki Bokros Lajos 16 milliós végkielégítése iránt érdeklődik. „Szeretném leszögezni, hogy a 16 milliós végkielégítést nem a pénzügyminiszter úr vette fel, hanem a Budapest Bank elnök-vezérigazgatója. Önök nem tudnak egyetlen kormánytagot sem megnevezni, aki bármiféle prémiumban, végkielégítésben, vagy nem tudom, külön jutalomban részesült.” De olvassuk csak tovább! Visszontválasz ugyanarra a fideszes kérdésre. „Tisztelt Képviselő Úr! Ismételten hangsúlyozom - mondja Horn Gyula -, ha bárki a kormányban vagy a kormányhoz közel álló, vagy az államigazgatásban dolgozó jogtalanul venne fel pénzt, az engem mérhetetlenül irritálna, és eljárnék az ügyben.”

Tisztelt Ház! Ma már világos a Fidesz szerint (és minden választópolgár számára is), hogy az MSZP-SZDSZ-kormánynak másfél év sem volt elegendő a polgárokat joggal felháborító végkielégítések rendszerének rendbetételére - sőt, a helyzetet tovább súlyosbították -, sem az állami tulajdonú bankszférában, sem pedig az államigazgatás csúcspozícióiban. Ezért kaphatott végkielégítésként 16 milliót Bokros Lajos, 10 milliót Rusznák Tamás, egy, egyébként a külföldieknek alig elsózható csődtömeg, a Budapest Bank két vezetője, hogy aztán újabb állami pozícióban találja magát. Ezért perelhetett sikeresen az Agrobankot csődbe vivő bankvezér, a büntetőeljárás alatt álló Kunos Péter 20 milliós végkielégítésért az állami adópénzekből konszolidált jogutódnál.

Tisztelt Kormánypártok! Önök becsapták a polgárokat! Tiszta közéletet ígértek, és mára még a korábbinál is mélyebbre süllyedt az ország a korrupcióban. Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps az ellenzék padsoraiból. - Dr. Rapcsák András: Fel a fejjel!)*

(Napirend előtti felszólalás. 1996. február 27.)

Határozati javaslat a Magyar Köztársaság Alkotmányának koncepciójáról

DR. SZÁJER JÓZSEF, a Fidesz képviselőcsoportjának vezérszónoka: Köszönöm a szót, Elnök Asszony. Tisztelt Országgyűlés! Szerettem volna én is az eddigi hozzászólókhoz hasonlóan, mindjárt az elején az ügyhöz méltó emelkedettséggel kezdeni a beszédemet az alkotmány koncepciója most tárgyalandó tervezetéről. Sajnos nem tehetem.

Talán szimbolikusnak is tekinthetjük azt az egybeesést, hogy az alkotmánykonceptió vitájára egy nappal azután kerül sor, hogy a Magyar Köztársaság kormányának egyik felelős minisztere - Keleti György honvédelmi miniszter - durván megsértette a jelenleg hatályos alkotmányt és az erre tett esküjét. S mindezt, úgy tűnik, büntetlenül és felelősségre vonás nélkül - a törvény, az alkotmány felett állók magabiztosságával. Ez a tény felveti, hogy mi a valódi értéke az itt elhangzott szárnyaló szavaknak, magának az alkotmánynak mi az értéke. Jogunkat garantáló erő-e az alkotmány, vagy csak egy darab papír, amit egy felelős miniszter, akkor hajít a szemétkébe, amikor úri kedve diktálja? S a Köztársaság felelős miniszterelnöke mindezt tétlenül nézi. A Fidesz szerint ez az alkotmányosság a jogállam elveinek nyílt, ráutaló magatartással történő elutasítása, és éles ellentmondásban áll a kormány ékesszólásával. Hitelteleníti az alkotmány melletti szóbeli kiállást.

Tisztelt Országgyűlés! Kedves Képviselőtársaim! *„Alig fél évtizeddel a zsákutcának bizonyult négy évtizednyi államszocializmus után, és néhány évvel az ezredforduló előtt, Magyarország történelmének egyik legsúlyosabb kihívása előtt áll. Nem kisebb kérdést kell megválaszolnia, mint hogy Európa egyenrangú társországaként tudja-e átlépni a harmadik évezred küszöbét, vagy lecsúszik a világ végleg megrekedt, nyomorba, káoszba és erőszakba süppedt, reménytelenségben vegetáló nagyobbik részéhez.*

Magyarországnak választ kell adnia arra, hogy korszerűsíteni tudja-e gazdaságát, oktatását, igazgatási rendszerét.

Választ kell adnia, hogy gátat tud-e vetni a társadalom végletes kettészakadásának, biztosítva az elszegényedett millióknak legalább a majdani felemelkedés reményét.

Választ kell adnia arra, hogy mindeközben képes lesz-e fenntartani az egyéni szabadságjogok és a demokratikus intézmények működő rendszerét.

Választ kell adnia, hogy képes lesz-e az alattvalók örökül kapott társadalma helyett megteremteni a végre szabad kezdeményezőképességű polgárok társadalmát.

Választ kell adnia, hogy képes lesz-e mindehhez a polgárok szolidaritását, összetartozástudatát kifejező közösségek létrejöttét és fennmaradását elősegíteni.

Választ kell adnia, hogy képes lesz-e mindehhez olyan kulturális és erkölcsi környezetet teremteni, amely az emberi-polgári értékek kiteljesedését segíti.

Választ kell adnia arra, hogy képes lesz-e megőrizni, élhető és lakható formában, a természetes és mesterséges környezetünket. Magyarországnak választ kell adnia önmaga és a világ számára, akar-e, tud-e, és ha igen, hogyan, részt venni az emberiség előtt álló kérdések megválaszolásában.” [Részlet a Fidesz Programnyilatkozatából.]

Tisztelt Országgyűlés! Nekünk, politikusoknak, akik ellenzékben vagy kormányon, az ország sorsa iránt felelősséget viselünk, választ kell adnunk arra a kérdésre, miként tudunk részt venni a magyarság előtt álló feladatok megoldásában. A Fidesz - Magyar Polgári Párt szerint a Magyar Köztársaságnak, a magyar polgároknak olyan alkotmányra van szüksége, amely alapot és keretet ad e nemzeti, történelmi kihívásra adandó hosszú távú válasz sikeréhez.

Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz számára megalakulásának első pillanatától központi érték a szabadság. Az egyén és közösségei, a tulajdon és a vállalkozás szabadsága. „Nem hisszük, hogy létezhet értékeesebb társadalmi cél, mint a polgárok békés, szabad, független életének biztosítása.” A parlamentáris demokrácia feltétlen és elkötelezett hívei vagyunk. Nem voltunk és soha nem leszünk hajlandók lelépni az alkotmányosság talajáról.

Tisztelt Ház! A Fidesz szemben áll és szembeszáll minden olyan kormányzati vagy éppen a kormányzattal szemben megfogalmazódott törekvéssel, amely veszélyeztetné az alkotmányos rendszer működését. A szabadság megvalósulásának keretét mi, polgári demokraták parlamentáris demokráciában és a piacgazdaságban látjuk. Az elmúlt évek arra figyelmeztetnek bennünket, hogy világos különbséget kell tenni a korlátozott hatáskörű, de feladatainak ellátásában erős, határozott állam és a tág hatáskörrel rendelkező, de gyenge, eszköztelen, erélytelen állam között. Az utóbbi maga iránti bizalmatlanságot és rendpárti illúziókat kelt polgáraiban. A Fidesz a jogállam híve. Ezért az emberi és polgári jogokat garantáló törvények és a hatalmi ágak elválasztása által korlátozott polgárok és közösségeik által ellenőrizhető, de erős államot akar.

Tisztelt Képviselőtársaim! A Fidesz szerint olyan alkotmányra van szükség, amely hatékonyan egyesíti a polgárok jogainak védelmét, a polgárok és közösségei hatalom feletti ellenőrzését egyfelől és a cselekvőképes, erős államot másfelől. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a magyar polgárok szabadságjogaik biztosításán túl azt várják az államtól, hogy garantálja számukra a biztonságos, félelem nélküli élet lehetőségét. Egy életképes, stabil közjogi berendezkedés csak akkor létezhet és maradhat fenn, ha az államnak van felhatalmazása, és képes is a szükséges átfogó intézkedések megtételére a társadalmi bajok megoldása érdekében. A tehetetlen, gyenge állam hamar elveszítheti tekintélyét, és felélesztheti a demokrácia-ellenes hangokat. És akkor könnyen elveszhet a szabadság is. Ezért, véleményünk szerint, olyan államra, olyan kormányzatra van szükség, amely egyszerre korlátozott és egyszerre hatékony.

Tisztelt Ház! Mi, fideszesek tudjuk, hogy nem könnyű egy olyan közjogi rendszert megalkotni, amely alkalmas a rendszerváltozás hatalmas átalakító feladatainak befejezésére, és eközben meg tudja őrizni a közösség bizalmát, és egyben felelősségre vonható is marad.

Az Amerikai Egyesült Államok kétszáz éves alkotmánya e tekintetben komoly tanulság lehet számunkra. Az amerikai alkotmányt ugyanis olyan időszak után hozták létre, miután megtapasztalták a központi kormányzat gyengeségének hátrányait. Az alkotmányozó atyáknak nemcsak az volt a céljuk, hogy megakadályozzák a zsarnokság visszatérését, hanem az is, hogy energikus kormányt és törvényhozást hozzanak létre, amely képes arra, hogy kormányozzon, irányítson, elősegítse polgárainak jólétét.

Tisztelt Országgyűlés! A cselekvőképes állam érdekében erős, a kormányt ellenőrizni képes parlamentre és erős kormányra van szükség. A parlamentáris köztársaság és a hatalmi ágak elválasztásának, kölcsönös ellenőrzésének rendszere erre megfelelő kereteket biztosít. A Fidesz szerint a parlamenti ellenőrzés hatékonyságának növelése, a parlament közjogi súlyának emelése érdekében a mainál jóval kisebb országgyűlésre van szükség. A mai közel 400 fő helyett ennek fele, mintegy 200 képviselő is elegendő volna. A Fidesz kisebb, erősebb és hatékonyabb parlamentet akar. Szükségesnek tartjuk, hogy a választási rendszer alapkérdései szintén helyet kapjanak az alkotmányban.

Tisztelt Ház! A Fidesz szerint a polgárok jogainak biztosítása érdekében az alkotmánynak a szabadságjogok olyan megfogalmazását kell tartalmaznia, amely alapján közvetlenül bírósághoz vagy Alkotmánybírósághoz lehet fordulni. Nem hangzatos deklarációkra van szükség az

alkotmányban, hanem kikényszeríthető normákra. Mi, polgári demokraták, alapvetőnek tartjuk, hogy az alkotmány rögzítse az államnak a polgárokkal szembeni kötelezettségeit. Többek között olyan területeken is, mint a közpénzek állami felhasználásáról való elszámoltatás és elszámolás, a költségvetési és gazdasági alkotmányosság és az államot kötő szabályok az adóztatás területén.

Az alkotmánynak tartalmaznia kell a közhatalom és a magánszféra világos elhatárolását. Ez a korrupció felszámolásának fő alkotmányos eszköze. A köz alkalmazottai, a köz pénzt kezelők, a politikusok, az állami és önkormányzati döntéshozók számára világosan rögzíteni kell az összeférhetetlenség alkotmányos szabályait. Garanciák kellene arra, hogy az állami bürokrácia nem fonódik össze a magánpénzekkel, az állampolgároknak biztosíték kell arra, hogy ügyükben részrehajlás nélkül jár el a hivatal. Csak így teremthető meg a közbizalom az állam iránt.

Tisztelt Ház! A Fidesz olyan alkotmányt szeretne, amely megerősíti az igazságszolgáltatás függetlenségének garanciáit. Véleményünk szerint a bíróságok szervezeti igazgatásának jogát egy vegyes összetételű, ún. igazságszolgáltatási tanács kezébe kellene adni a mai kormány-irányítás helyett. Ez biztosíték lenne a polgárok számára arra, hogy kormánybefolyástól mentesen ítélik meg ügyeiket a bíróságok. Ez összekapcsolható lenne azzal, hogy az ügyészség viszont a kormány alárendeltségébe kerülne, és főként vádhatósági feladatokat látna el.

Kedves Képviselőtársaim! A Fidesz szerint az új alkotmánynak időálló, működőképes közjogi rendszert kell rögzítenie, amely képes garantálni az alkotmányos intézmények stabilitását, egymás általi kölcsönös kiegyensúlyozását. Mivel azonban a rendszerváltás társadalmi-politikai kihívásaira is választ kell adni, az új alkotmány nem válhat túl merevvé sem. Az eljárásjogok, a bírósági fórumrendszer, a közigazgatási és önkormányzati rendszer, az ország területi beosztásának közeljövőbeli reformja vagy az Európai Unióhoz való csatlakozás feladatai mind azt jelzik, hogy a későbbi változtatásoknak teret adó rugalmasságra is szükség van. Az alkotmánynak figyelembe kell vennie azt, hogy a buszt, az ország buszát a hosszú átmenet alatt, menet közben kell megjavítanunk.

Tisztelt Ház! A Fidesz szerint az új alkotmánynak az ezeréves magyar államiság, a százötven éves magyar polgári alkotmányosság és az alig hétéves rendszerváltás szilárd és gazdag hagyományára kell épülnie. S egy új alkotmánynak a közjogi folyamatosság jegyében kell megszületnie. Éppen ezért szerintünk nincs szükség az 1989-90-ben kialakult demokratikus intézményrendszer alapjainak megváltoztatására. A Fidesz e tekintetben konzervatív alkotmányt szeretne.

Tisztelt Ház! Eddig arról beszéltem, hogy a Fidesz milyen köztársaságot, milyen alkotmányt kíván. Most arról szeretnék szólni, hogy van-e szükség egyáltalán új alkotmányra. Van egy alapvető politikai természetű érv, ami miatt szerintünk feltétlenül szükség volna egy új alkotmány elfogadására. Az 1994-es választások, annak eredményei és az annak eredményeként felállt 72 százalékos többségű koalíció ténye felhívja a figyelmet arra, hogy milyen törékeny és gyenge az alkotmányos biztosítékok rendszere. Ma az alkotmányozó hatalom egybeesik a kormányzó hatalommal, és ez semmiképpen sem szerencsés. Egy kétharmados többséggel bíró koalíció ma lényegében a teljes alkotmányos rendszert átalakíthatja, saját érdekeihez szabhatja. Hogy ezt teszi-e vagy sem, az csupán demokratikus önmérsékletén és nem az alkotmányba vésett korlátaain múlik. S az önmérséklet, mint tudjuk, nem igazi garancia. 1994 szeptemberében, amikor a két kormánypárt a saját szája íze szerint szabta át az önkormányzati választások szabályait és az alkotmány megfelelő passzusait, ez az önmérséklet éppen csődöt mondott. Ezzel szemben az új alkotmány előkészítése során - eddig legalábbis - mindez működött. Azt pedig csak a közeli jövő fogja eldönteni, hogy elvi alapon, az alkotmányosság

íratlan elvei miatt történt-e ez így, vagy csak múló hangulat volt a kormánypártok részéről, amely elpárolog, mint a kámfor, mihelyt a közelgő választások hatalmi érdekei mást diktálnak.

Tisztelt Ház! A Fidesz szerint az új alkotmánynak biztosítékot kell teremtenie a közjogi rendszer stabilitására, s meg kell nehezítenie az alkotmány aktuálpolitikai célú módosításait.

Kedves Képviselőtársaim! A másik, immár jogi jellegű érv az új alkotmány mellett, hogy az 1989-90-ben létrejött alkotmány nem egységes szövegű, formailag elnagyolt. Ez egyrészt gyengítheti a jogbiztonságot, hiszen többféle értelmezést is lehetővé tesz, másrészt pedig aránytalanul megnövelheti az Alkotmányt értelmezni hivatott Alkotmánybíróság hatalmát. Ez utóbbinak korláta így pusztán az Alkotmánybíróság által önként vállalt önkorlátozás, s nem pedig a jogilag garantált szabályozottság. Az Alkotmánybíróság ún. láthatatlan alkotmány-konceptiója sem jött volna létre, ha az alkotmány szövege egységes koncepció jegyében született volna. A láthatatlan alkotmány éppen arról szól, hogy a tételes alkotmány hiányos, ezért az Alkotmánybíróságnak kell azt kitölteni - értelmezéssel. Ez, a jogalkotói szerep, a parlamenti szerep átvételét jelentheti, hogyha nem vigyázunk.

A harmadik érv lehet amellett, hogy miért kell új alkotmányt alkotni: mert ezzel szimbolikusan is lezárható a rendszerváltás közjogi korszaka. E tekintetben azonban, azt hiszem, a szimbólumokkal jobb lesz egy kicsit óvatosabban bánni. Ma a parlament többségét ugyanis annak a pártnak a képviselői adják, amely jogi és politikai értelemben s vezetőinek személyében is örököse annak a pártnak, amely évtizedeken keresztül sárba tiporta az emberi jogokat, s tagadta a polgári demokratikus állami elveket. Ez a párt még máig sem tisztázta hivatalosan viszonyát elődjéhez.

Tisztelt Országgyűlés! Újabb érv lehet az új alkotmány mellett, s nem elhanyagolható, hogy a mai alkotmány hatályos szövege, bizonytalanságai, hiányosságai miatt magában rejtje a jövőbeli alkotmányos válságoknak a veszélyét. Alkotmányos zavarok eddig is voltak. S lehet, hogy el lehetett volna kerülni őket egy új alkotmánnyal. Gondoljunk csak a taxisblokádra, a bírósági vezetők kinevezési ügyére, a köztársasági elnöki jogkörrel kapcsolatban rendre visszatérő konfliktusokra, vagy arra például, hogy a jelenlegi miniszterelnök szemrebbenés nélkül használt fel zugügyvédi feladatra egy másik hatalmi ágat, a Legfelsőbb Bíróságot, Bokros úr végkielégítésének kapcsán.

Tisztelt Ház! Ennek ellenére az alkotmányosság elvei ma jórészt működő elvek 1990 óta. Az elmúlt parlamenti ciklus legnagyobb vívmánya a Fidesz szerint az, hogy sikerült kialakítani az alkotmányos parlamenti demokrácia és a piacgazdaság intézményrendszerét. Alkotmányos rendszerünk messze van attól jelenleg, hogy tökéletes legyen, hogyan is lehetne az, amikor az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásain néhány hét alatt kellett összeütnünk egy új alkotmányt. De még így is alkalmas arra, hogy a siker reményében lehessen védekezni az alkotmányellenes szándékokkal szemben, szigorúan alkotmányos alapokon. Gondoljunk csak arra, hogy miként védte meg tavaly az alkotmány a magyar polgárokat a Bokros-csomag legdurvább elemeitől.

Mindent összevetve, az új alkotmányra a Fidesz szerint akkor van szükség, ha valóban hatékonyabbá, demokratikusabbá és átláthatóbbá teszi az államszervezet működését, és az eddigieknél jobban képes garantálni a polgárok és közösségek szabadságjogait, valamint az állam feletti ellenőrzés jogosítványait. Új alkotmányra akkor van szükség, és akkor jó, ha megszületik, ha nem pusztán az éppen legutóbbi választásokon győztes párt vagy pártok akaratát tükrözi, hanem elfogadható, az ország ügyeit a mában és a jövőben meghatározó főbb politikai erők és a polgárok számára.

Tisztelt Ház! Figyelmeztetésül hadd idézzem egyik jeles jogásunkat, Trócsányi Lászlót: „A magyar közjogi tradíciók is arra kötelezik az alkotmányozókat, hogy kellő önmérséklettel, megfontolva haladjanak előre a nemzeti konszenzust kifejező új alkotmány előkészítése során.”

Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz országgyűlési képviselőcsoportja azt a dokumentumot, amelyet a parlament alkotmány-előkészítő bizottsága a ház asztalára letett, a maga erejéből támogatja és támogatni tudja.

Tisztelt Országgyűlés! Egy valóban élő, működő alkotmánynak nem a levegőben kell lebegnie, hanem a földön, biztos támasztékon kell állnia. Macaulay, az egykori angol hadügy-miniszter és neves történész száz éve ezt írta egy külföldi barátjának: „A ti alkotmányotok csak vitorla és nem horgony.”

Tisztelt Ház! Szeretném, ha az alkotmány, melynek tárgyalását ma kezdtük el, nem csupán vitorla lenne, ami elszáll, hanem biztos horgony, amelyhez bizakodással köthetjük hosszú távon a harmadik Magyar Köztársaság hajóját. Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps az ellenzék padsoraiban.)*

(1996. május 22.)

A képviselői összeférhetetlenségről II.

Ha egy képviselő, egy politikus egyben valamely fontos gazdasági életbeli posztot is betölt, az könnyen korrupcióhoz vezethet. A két állás egyidejű betöltésekor nem lehet ugyanis elválasztani egymástól azt, hogy ha az illető tesz valamit, azt a választópolgárok képviseletében vagy cége önértékében teszi-e.

Senki sem szolgálhat két urat egyszerre. Ezért aztán a képviselőház tekintélyének megőrzésére és a korrupció megelőzésére a polgári demokráciák szigorú szabályokat fogadtak el a képviselők összeférhetetlenségéről.

A Fidesz - Magyar Polgári Párt a képviselői összeférhetetlenség kérdését a demokrácia tisztasága kulcskérdésének tekinti. Ezért is bombázzuk immár a második kormánytöbbséget javaslatunkkal, hogy szüntesse meg azt a helyzetet, amelyben a képviselők gazdasági lobbyszerkezetek alapján hozhatnak nagy jelentőségű politikai döntéseket.

A Fidesz annak híve, hogy az országgyűlési képviselők csak a választóikat és pártjaikat képviseljék a parlamentben. A Fidesz szerint a képviselő se magán-, se állami cégben ne tölthessen be vezető pozíciót parlamenti mandátuma tartamára. Nem tartható az a gyakorlat, hogy vezető kormánypárti képviselők, leváltott és lemondott miniszterek stratégiai jelentőségű állami cégek vezetői, igazgatótanácsi tagjai legyenek, s busás pluszjövedelem fejében politikai befolyásukat kiárusítsák a köz kárára.

1994-ben a választásoknak nekivágó mai koalíciós pártok, az MSZP és az SZDSZ a tiszta közélet jelszavát tűzte zászlajára. Mivel az előző ciklusban az ellenzéki MSZP és az SZDSZ maga terjesztett be törvényjavaslatot 1993-ban a képviselők gazdasági érdekeltségeinek nyilvánosságra hozataláról, s nem győzte lépten-nyomon az akkori kormány klienspolitikáját ostromozni, a naivabb választópolgárok azt gondolhatták, hogy e pártok, hatalomra kerülésük esetén tisztességesen rendezni fogják a kérdést.

A képviselők gazdasági életben betöltött pozíciói szigorú összeférhetetlensége sürgős szabályozásának terve helyet kapott az MSZP és az SZDSZ koalíciós megállapodásában és a kormányprogramban is. 1994 szeptemberében maga a miniszterelnök beszélt erről indulatosan, hadd idézzem: „Hadd említsek néhány olyan jelenséget, amely idegesíti az embereket, és rontja a társadalmi közérzetet, hangulatot. Elfogadhatatlan a törvényhozói és az állami vállalati tisztségeknek az összefonódása. Ezért a kormánykoalíció rövidesen az Országgyűlés elé terjeszti, hogy melyek azok a vállalati, közéleti tisztségek, amelyek nem férnek össze a parlamenti képviselőséggel.”

Azóta számos javaslat született, de két évvel a kormányfő beszéde és a koalíciós megállapodás után még mindig nincs törvény a képviselők gazdasági összeférhetetlenségéről. Akkoriban a Fidesz benyújtotta saját szigorú javaslatát, amit az MSZP-s többség még csak a parlament napirendjére sem volt hajlandó tűzni.

Az idő előrehaladtával természetesen egy ilyen törvény elfogadása egyre több kormánypárti érdeket érint. Egy ilyen törvény nyilván akadályozná a kormány négyéves gazdaságiklientúra-építési tervének sikerét. Két év után - ma már világos - a Horn-kormány és parlamenti többsége az időhúzásra játszik. Ezt igazolja az MSZP-s terv is, hogy ha lenne is ilyen törvény, az már csak a '98-ban megválasztott képviselőkre vonatkozhatna.

Tisztelt Képviselőtársaim! Hogyan képesek önök a korrupcióellenes harcról papolni, s tisztességes magatartást elvárni a polgároktól, amikor még a saját ügyeikre sem tudnak - négy év ígéretése ellenére - egy egyszerű szabályt elfogadni?

Tisztelt Ház! Sajnos, ma már biztos, hogy egy valódi, tiszta helyzetet teremtő, szigorú összeférhetetlenségi törvényre a magyar választóknak még további két évet várniuk kell. Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps az ellenzék padsoraiban.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1996. szeptember 23.)

Új alkotmánybírák választásáról I.

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! Mikor egyszer Thomas Jeffersont, az amerikai függetlenség és alkotmányosság atyját megkérdezték arról, hogy szerinte mi a különbség a jogállam és az önkény között, röviden így válaszolt: „A jogállamban a törvények uralkodnak az emberek felett, míg az önkényben az emberek a törvények felett”.

Tisztelt Országgyűlés! A Magyar Köztársaság Alkotmányában foglalt valamennyi kinevezési, választási jogosítvány '94 nyara óta az akkor hatalomra került kétharmados többségű koalíció kezében van. Ez a koalíció választott kétharmados többségével köztársasági elnököt. Az MSZP-SZDSZ-kormány, az elnök, a parlamenti többség az ellenzék nélkül jelölhet, választhat, nevezhet ki neki tetsző személyeket valamennyi fontos állami pozícióba, a Legfelsőbb Bíróság elnökétől az Állami Számvevőszék elnökén és a legfőbb ügyészen át egészen az ÁPV Rt. vezérkaráig. A koalíció kíméletlenül élt is valamennyi jogosítványával. Ahol pedig erre jogi lehetősége nem volt - mert még nem járt le a korábban kinevezettek mandátuma -, ott a politikai nyomásgyakorlás tisztította meg a terepet, mint a Nemzeti Bank korábbi elnökének eltávolításakor két éve, vagy mint legújabban, amikor a kormányfőnek és az új bankelnöknek sikerült a neki nem tetsző alelnököktől is megszabadulnia.

Tisztelt Ház! A magyar Alkotmány a jelenlegi parlamenti erőviszonyok közepette egyetlenegy ponton nem ad egyedüli, az ellenzék nélkül történő kinevezési lehetőséget a mai kétharmados többségnek. Ez a pont az alkotmánybírák megválasztása. Vagyis annak az intézménynek az összeállítása, amelynek feladata a mindenkori többségi döntések feletti alkotmányos ellenőrzés.

Tisztelt Országgyűlés! Az egykori fogadkozásokkal szemben, hogy az MSZP-SZDSZ-koalíció nem fog visszaélni kétharmados többségével, már eddig is láthattuk, mi a valóság. A koalíció első dolga hatalomra jutása után az volt, hogy pár héttel a választások előtt egyoldalúan módosítsa az Alkotmányt és az önkormányzati választások szabályait. És bár önmérséklete jeleként beleegyezett az új Alkotmány közös előkészítésébe, annak alapelveinek megszavazását eddig épp egyes vezető MSZP-s képviselők akadályozták meg.

Tisztelt Országgyűlés! Ami az elmúlt héten történt, az ország-világ előtt végképp világossá tette, hogy a koalíció saját hatalmának semmiféle alkotmányos korlátját nem hajlandó elviselni.

Tisztelt Ház! Az, hogy előzetes biztosítékok nélkül a keddi szavazásra egyáltalán sor kerülhetett, azt az ellenzék gesztusa tette lehetővé azzal, hogy a kormánypártok által korábban javasolt személyt is jelöltek. Hozzáteszem, nem azért, mert a jelölt baloldali nézeteivel egyetértett volna, hanem a politikai kompromisszum érdekében. Az ellenzék teljesítette az alkotmányos mulasztás kiküszöbölésére a kötelességét. Először: a jelölőbizottságban, nyílt szavazással támogatta és jelölte Holló Andrást; másodszor: az alkotmányügyi bizottságban nyílt szavazással támogatta a jelöltet; harmadszor: titkos szavazataival hozzásegítette a megválasztáshoz, hiszen a szavazati arányokból és a jelenlétből világos, hogy ma Holló András sem lenne bíró, ha az ellenzék nem szavazott volna rá. Ezzel szemben a koalíció felelős azért, hogy a másik jelölt, Bruhács professzor - akit eredetileg az ellenzék javasolt - nem kapott elegendő szavazatot.

A koalíciós nyilatkozatok Bruhács professzor leszavazásával kapcsolatban finoman szólva ellentmondanak egymásnak. Az SZDSZ frakcióvezetője szerint nem lehet tudni, ki, hogyan szavazott, mert az titkos volt. Ezzel szemben a szocialista házelnök azt állítja, hogy ha három bírót jelöltek volna, akkor elég szavazat jutott volna Bruhács professzorra is. De ez ellentétes azzal is, amit egy másik szabaddemokrata mond, hogy politikai természetű kifogások lettek volna a jelölttel.

Tisztelt Országgyűlés! A történetek mindenesetre újból megalapozzák azt a gyanút, hogy a koalíciós kormányzás fontos döntéseit - mint például a Bokros-csomag egy részét alkotmányellenesség miatt - megsemmisítő, az Alkotmánybíróság elleni tudatos támadássorozat egyik lépésével van dolgunk. Ez előrevetíti annak árnyékát, hogy a koalíció akár még az egyoldalú alkotmánymódosítástól sem riad vissza, hogy saját szája ízének megfelelően alakítsa át az Alkotmánybíróságot és annak összetételét. Mindezt azzal az ürüggyel, hogy az ellenzék és az Alkotmánybíróság akadályozza a kormányzást. Mindaddig alapunk van mindezt feltételezni, amíg az MSZP és az SZDSZ helyre nem hozza súlyos mulasztását, és meg nem választja Bruhács professzort alkotmánybíróvá.

Tisztelt kormánypárti Hölgyek és Urak! Önökön a sor! *(Erős taps az ellenzék padsoraiban.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1996. november 18.)

A miniszterek jogállása III. - Az alkotmánybírósági döntés után

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Elnök Asszony! Az elmúlt hetekben felgyorsult az MSZP-SZDSZ-kormány elköpásának a folyamata. *(Moraj a kormány-pártok padsoraiból.)*

A magyar polgárok és a Fidesz szemében már eddig is átjáróház volt az MSZP-SZDSZ-kormány, de a napokban újabb álmerekordok látszanak megdőlni, s eljutottunk a két számjegyű, tíz feletti miniszteri váltások korába.

A kormányfő szemmel láthatóan maga sem tudja követni az eseményeket, és kétségbeesve látja a szakértelem és a megbízhatóság kormányának szétesését. *(Moraj a kormánypártok oldalán.)* A miniszteri lemondások nagy száma felvet egy olyan kérdést is, amelyet a Fidesz részéről csaknem már egy éve, Bokros pénzügyminiszter úr lemondásakor szóvá tettem, vagyis a miniszteri munkaviszony megszűnésekor nekik kifizetett hathavi felmondási búcsúpénz ügyét. Ha ez így folytatódik, akkor egyre komolyabb költségvetési terhet jelent a kormánytagok további alkalmatlansága a magyar adófizetőknek.

Tisztelt Országgyűlés! A jövőben sem sok jót várhatunk, ugyanis az idén lemondott miniszterek - Bokros, Dunai és Szabó urak - egyike sem volt benne az 1994-ben indult Horn-kormányban, amiből immár az a törvényszerűség vonható le, hogy az új miniszterek kopási sebessége nagyobb.

Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz tiltakozásának hatására 1996 februárjában a kormány, változtatva az addigi gyakorlaton, végül mégsem fizette ki Bokros Lajos kéthavi végkielégítését. Tiltakozásunk ellenére sem szüntette azonban meg azt, hogy a távozó miniszter - függetlenül attól, hogy mennyi időt szolgált, és hogy saját maga mondott-e le, vagy a kormányfő váltotta le - hathavi felmondási összegre jogosult.

A Fidesz jogértelmezése szerint nem csupán a végkielégítés, de ez az összeg sem jogos azoknak, akik maguk mondanak le. A lemondás következményeit mindenki maga viseli, hiszen ő vállalta a döntését. Az említett hathavi búcsúpénzfizetési gyakorlat erkölcsileg is tarthatatlan, nem csak jogilag, hiszen egy közembernek sem jár egy fillér sem, hogyha maga mond fel a munkahelyén. Ezt tovább súlyosbítja, hogy az esetek nagy részében a lemondott miniszter egyben országgyűlési képviselő is, tehát nincs erkölcsi indoka a hathavi segélynek.

Tisztelt Országgyűlés! Miután egy éve, a Fidesz kritikájának ellenére is, makacsul ragaszkodott az MSZP-SZDSZ-kormány a hathavi miniszteri búcsúpénzhez - két, nyilvánvalóan alkotmányellenes jogszabály nyakatekert, a távozó miniszterek számára kedvező értelmezése alapján -, ezért az Alkotmánybírósághoz fordultam a két jogszabály alkotmányellenességének kimondása és megsemmisítése végett.

Az ítélet néhány hete született meg, azóta a Magyar Közlönyben is megjelent. Az Alkotmánybíróság néhány hónapos haladékkal megsemmisítette a törvényt és azt a minisztertanácsi határozatot, amelyre eddig számos miniszter búcsúpénzét alapozta a kormány. Az Alkotmánybíróság ítélete a következőket mondja ki: „A magyar alkotmányos jogállamban a végrehajtó hatalmat gyakorló kormány tagjainak jogállása olyan jelentős alkotmányossági ügy, amelynek tartalma nem nyugodhat sem a szabályozatlanságból fakadó esetlegességen, sem pedig a kormány saját privilegizálását lehetővé tevő önszabályozáson. Ezt a követelményt egyértelműen kifejezi az alkotmány 39. §-a, amely az érintett állami vezetők tekintetében a jogállás, a díjazás és a felelősség törvényi szabályozását írja elő.”

Mindezek ellenére néhány napja azt hallhattuk, hogy Szabó György, frissen leszerelt MSZP-s népjóléti miniszter, aki maga kezdeményezte távozását, tehát lemondott, szintén kap a hathavi pénzből.

Tisztelt Országgyűlés! Feltűnő, hogy azok a pártok, amelyek az előző kormányzat - úgymond - urizáló magatartását bírálták még alig két éve, az MSZP és az SZDSZ, milyen jól alkalmazkodtak az állami vezetőket anyagilag jutalmazó szabályokhoz.

A mai kormányzat két éve húzza-halasztja a képviselők összeférhetetlenségének szabályozását, és csak az alkotmánybíróági döntés nyomására következett be, hogy megkaptuk a miniszteri jogállásról szóló tervezetet, amely a legfőbb állami vezetők és miniszterek jogviszonyát rendező törvényjavaslat lenne.

Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz szerint szégyen, hogy hat évvel az első szabad parlamenti választás után az ország politikai elitje nem bírt megszűlni egy, a kormány tagjainak jogviszonyát rendező törvényt. Pedig már minden más pozíció rendezve van a bírától a polgármesterekig, a közalkalmazottaktól az országgyűlési képviselőkig.

Még nagyobb szégyen, hogy egy kormány két évig a törvény nélküli bizonytalan helyzet fenntartására spekulál azért, hogy kedvező jövedelemszerző helyzetét is fenntarthassa. Ezután most már bízhatunk abban, hogy az Alkotmánybíróság szorításának a hatására megteszi a szükséges lépéseket.

A Fidesz nevében egy alkut szeretnék önöknek ajánlani. Hogyha most testületileg lemond a kormány, akkor a Fidesz-frakció hajlandó összegyűjteni a hathavi miniszteri búcsúpénzt; ez még mindig olcsóbb, mintha maradnak még másfél évig. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps az ellenzéki pártok padsoraiból. Moraj a kormánypártiak oldalán.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1996. december 10.)

Új alkotmánybírák választásáról II.

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! Az elmúlt napokban a kormány részéről gyakran hallhattuk, hogy a jogállamiság elve, az alkotmányosság betartása akadályozza a kormányt a mezőgazdasági termelők MSZP-SZDSZ-kormány intézkedéseivel szembeni, mára országossá dagadt tiltakozása követeléseinek teljesítésében.

Valójában azonban a valódi kormányzati változtatási készség hiányát próbálják így a jogállam elveibe burkolni. Vagyis hogy ne a kormányra, hanem az Alkotmányra haragudjanak a tiltakozók. Persze nem találná szembe magát a kormány ilyen alkotmányos gondokkal, ha már a részben maga által is beismert súlyos tévedéseit tavaly el sem követi, és nem vezeti be a termelőket ily módon terhelő törvénymódosításait. De az, hogy az alkotmányosság felfogása a Horn-kormányban meglehetősen sajátos, arról a szocialista földművelési miniszter múlt heti szavai tanúskodnak, aki ha már a társadalombiztosítási és adóterhekkel kapcsolatban újat mondani nem tudott, legalább a kormány eredményeként tüntette fel azt, hogy szabadon lehet Magyarországon tüntetni. Idézem: „Remélem, mindenki értékeli, hogy ma félelem nélkül lehet az utcára vonulni azokkal az eszközökkel, gépekkel, amelyeket láthattunk. Ez a demokrácia bizonyítéka.” Ez persze csak abból a szemszögből tekinthető értékelendő ténynek, amelyből a szocialisták nézik, vagyis hogy volt olyan idő, amikor a szabad tüntetést nem engedélyezték (gondoljunk csak a yamahákra).

Tisztelt Országgyűlés! Van azonban egy terület, ahol a koalíció nem ennyire finnyás az Alkotmány megsértésével kapcsolatban, és tulajdonképpen ez a mai felszólalásom tényleges tárgya: ez pedig az alkotmánybírák választása.

Tisztelt Ház! Nem elég az, hogy mára már mindenki számára világosan a kormány hibát hibára halmoz, a tb-terhektől kezdve az autópályadíjig, a közbiztonság rohamos romlásától a korrupcióig, vagyis az ország vezetésére való alkalmatlansága egyre látványosabb jelekben mutatkozik meg a polgárok számára, hanem még az Alkotmányt is hajlandó megsérteni, ha hatalmi érdekeiről van szó. Nagyon nehéz elhinni az alkotmánybírák választásával kapcsolatban, hogy a koalíció lépései mögött nem tudatos stratégia rejlik. Az Alkotmánybíróság számos esetben semmisítette meg az MSZP-SZDSZ-többség által megszavazott törvényeket. Ezt a koalíció meglehetősen nehezen viselte. Véleményünk szerint ezért akarja a jogállamiság örét megleckéztetni. Az alkotmánybíró-választás körüli kormánypárti huzavona világos üzenet az alkotmány őreinek.

Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz - Magyar Polgári Párt részéről már sokszor elmondtuk e Ház falai között, hogy a mai magyar alkotmánynak egyetlenegy olyan pontja van, ahol egy közjogi méltóság megválasztásához nem elegendő a mai kormánykoalíció kétharmados ereje, hanem a kormánypártoknak az ellenzékkel is meg kell egyezniük.

Nos, tisztelt Ház, árulkodó tény, hogy a kormány kudarcot vallott ebben, mert hatalmi arroganciája miatt képtelen volt elfogadni, hogy nem döntheti el az ügyet egyedül. Ma, 1997 elején ismét az a helyzet, hogy még mindig két hely betöltetlen az Alkotmánybíróságon, és ez alkalmas lehet a bíróság munkájának ellehetetlenítésére. Mindenki emlékszik még a parlament tekintélyét súlyosan lejárató tavalyi szavazásra, amikor a kormánypártok leszavazták Bruhács János professzor bírójelölését. Azóta a helyzet tovább romlott. A hétpárti jelölőbizottság a határidőn belül ismételten jelölte Bruhács professzort, de az Országgyűlés elnöke még mindig nem terjesztette az egyébként teljesen szabályos jelölést az illetékes bizottság, valamint a Ház elé, pedig erre őt egy kétharmados törvény és maga az Alkotmány is kötelezi.

Tisztelt Országgyűlés! A magyar parlamentarizmus szégyene a mára kialakult helyzet az alkotmánybírák választásával összefüggésben. Ezért a Fidesz - Magyar Polgári Párt nevében felszólítom az Országgyűlés elnökét, hogy ne akadályozza tovább a bíróválasztás menetét, és haladéktalanul terjessze azt a bizottság, majd a Ház elé szavazásra. Felkérem kormánypárti képviselőtársaimat, hogy ne asszisztáljanak az Alkotmánybíróság ellehetetlenítéséhez. Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps az ellenzéki pártok soraiban.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1997. február 24.)

3. A SZABADSÁG RENDJÉÉRT - IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS, KÖZBIZTONSÁG, KORRUPCIÓ

*„Mikor az országban sok a hívság,
szaporodnak a nyomorúságok...
mikor sok az ügyes mester,
gyarapodnak a ritkaságok;
mikor sok a parancs, a törvény,
sűrűsödnek a tolvajok, betyárok.”*

(Tao Te King. Fordította: Weöres Sándor)

Veszélyben a magyar bíráskodás

„Olyan törvények vagy rendelkezések, amelyeket nem tartanak be, vagy csak részben tartanak tiszteletben - jobb lett volna, ha sosem születnek meg. Mivel az első esetben a törvény nem több, mint a semmi, a második esetben pedig csak féltékenység és elégedetlenség keletkezik” - írja George Washington egy James Madisonhoz írott levelében 1787-ben.

A magyar Országgyűlés 1990 óta ontja a különböző törvényeket és határozatokat - s mindezt abban a hitben, hogy a megvitatott és elfogadott jogszabályokat majd be is fogják tartani. A törvények akkor élnek, s nem válnak semmivé - Washington szavaival -, ha azok a minden- napokban kikényszeríthetőek. A kikényszerítés pedig a bíróságok ítéleteivel lehetséges.

Nem túlzás ma azt állítani, hogy a bíróságok és a bíráskodás helyzetének megnyugtató rendezése még mindig a magyar törvényhozás és kormányzat legnagyobb alkotmányossági adóssága. Az elmúlt években több jó szándékú lépés történt a jobbításra, sikerült például időlegesen megállítani a bírák elvándorlását. Szintén segíti a bíróságokra nehezedő terhek lecsökkentését a nemrégiben elfogadott eljárási gyorsítócsomag. De mindez nem változtat azon a tényen, hogy a bíráskodás - mint önálló hatalmi ág - függetlenségének és kielégítő működésének *megalapozása* a tényleges feltételek tekintetében máig nem történt meg.

A *feketegazdaság* terjedése az egyik világos intő jele annak, hogy az önkéntes jogkövetéssel, a gazdasági törvényességgel súlyos gondok vannak. A gyors és megbízható bírósági jogérvényesítés hiánya maga is szüli a jog kikerülését és a joggal való visszaélést. Az átlagpolgár szerint jogának bírósági érvényesítése lassú, költséges, és nem éri meg a befektetett energiát. Márpedig ha a polgárok közötti konfliktusok nem a jog, hanem az erő alapján oldódnak meg, akkor az állam az egyik legalapvetőbb feladatát nem tudja teljesíteni. Niccolò Machiavelli, a XV. századi filozófus írja egyik művében: *„hasznos és szükséges, ha az állam törvényei módot adnak, hogy a közösség levezesse az egyik-másik polgárral szemben érzett haragját, mert ha nincs ilyen törvényes mód, rendkívüli eszközökhöz folyamodnak, amelyek kétségtelenül több kárt okoznak, mint a törvényes lehetőségek.”* Ha a peres feleknek éveket kell várni az ítéletre, akkor annak következményei, az önbíráskodás, a korrupció, a gazdasági törvényesség szétzilálódása, majdnem biztosan bekövetkeznek.

A másik két hatalmi ág - a *végrehajtó hatalom*, vagyis a kormány és a *törvényhozó* hatalom, vagyis az Országgyűlés - jogállami működésének alapjai az elmúlt parlamenti ciklusban kiépültek. A két hatalmi ág alkotmányosbiztosíték- és anyagifeltétel-rendszere is megteremtődött. Annál nagyobb az a mulasztás, ami a bíráskodás tekintetében történt. Németországban ma arról folyik a parlamenti vita, hogy hozzáigazítsák-e a képviselői jövedelmeket (!) a szövet-

ségi bírákéhoz. Ennek oka az, hogy *a német jogállam anyagi értelemben a bírakat becsüli meg jobban*, hiszen ott tisztában vannak e hatalmi ág valódi függetlenségének anyagi feltételeivel. Magyarországon ezzel szemben a bírának évről évre bérharcot kell folytatniuk - ennél kevés szégyenletesebb dolgot lehet elképzelni egy alkotmányos jogállamban.

Ma a bíraskodás megfelelő működését számos tényező akadályozza. Az elmúlt években a bíróságokhoz beérkezett ügyek száma jelentősen emelkedett. A törvényhozás újabb és újabb esetekben nyitotta meg a bírói utat mint a jogérvényesítés legnagyobb biztosítékát. Ma már minden ötödik ügy *egy éven túl* fejeződik be, s nem ritka a három-öt éves befejezés sem. Ez persze nem a bírónak múlik; egy bíró 80-100 ügygel képes havonta megfelelő színvonalon foglalkozni. A mai gyakorlat szerint egy bírónak ennek minimum a kétszeresét kell hogy ellássa, de nem ritka a 400-600 ügy (!) sem. A bírák munkaidejük jelentős részében nem érdemi munkát végeznek, mert az őket kiszolgáló személyzet hiányzik, az infrastruktúra elavult. Jelentősen csökkenti a bíróság tekintélyét a bírósági épületek leromlott állapota; nem ritka a 10-12 négyzetméteres tárgyaló, nagy a zsúfoltság, a munkakörülmények gyakran megalázóak. *Nagy a veszélye az újabb tömeges elvándorlásnak*, mert a bírói jövedelmek értékvesztése ismét rohamosan megindult. Nem az egyensúly jele az sem, hogy a bíróságokon hiányzik a középgeneráció, és tovább csökken a férfiak aránya. A perek vezetése egyre bonyolultabb szakismereteket követel, miközben a felgyorsult tempóban még a jogszabályok változásának a követésére is alig marad a bírónak idejük. Az ügyek szerkezetének változását nem követte a bírósági munkakörök átszervezése.

Mindezek fényében nem csoda, ha a Legfelsőbb Bíróság elnöke azonnal segítségért kiált! Solt Pál szerint összetett intézkedéssorozatra van szükség: „Mindenkinek lépnie kell. Az Országgyűlésnek az alkotmányozás folyamatában prioritást kell adnia az igazságszolgáltatási reformnak. A kormány feladata, hogy biztosítsa a személyi és tárgyi feltételeket. A bírák kiemelkedően fontos feladatot látnak el a társadalomban, ezért garantálni kell az anyagi függetlenségüket. Nem olyan nagy a magyar bírói létszám - alig haladja meg a kétezer főt -, hogy ne lehetne teljesíteni. Ha ezt most nem teszi meg a kabinet, később sokkal nagyobb árat kell fizetnie.”

A bíróságok ügye nem csak egy szűk kör gondja. A bíróságokkal évente *a polgárok egyharmada* kerül valamilyen kapcsolatba - ha nem sikerül a bírói hatalmi ágat megerősíteni, akkor nemcsak a jogállam alapjait ássuk alá, de a polgárok mindennapi együttélésében is komoly feszültségek állhatnak be.

Az Országgyűlés mint önálló hatalmi ág számára ma már tovább nem halasztható kötelesség, hogy a Magyar Köztársaságban a jogállam garanciája a bírói hatalom önálló, a polgárok jogait megvédeni képes szervezet lehessen. Ideje, hogy a kormány is komolyabban vegye a bírák segélykiáltását. A jövő évi költségvetési tervezetben az igazságügyi tárcának nem sikerült elérnie a bírói jövedelmek emelkedését, így a bírói hatalomnak a másik két hatalmi ág szintjére való emelése tovább várat magára. A demokrácia - és minden tisztos jogkereső polgár kárára!

(Az 1995. október 16-án elhangzott napirend előtti felszólalás szerkesztett változata. *Magyar Nemzet*, 1995. október 21. 18. o.)

A rejtett közösségek hálózata - Siker- vagy sikerdíjtörténet?

Jó két éve azzal kezdtem az akkor hatalomra került Horn-kormány értékelését, hogy a büntetőjogból vett fogalommal, a „különös visszaeső bűnelkövető” kategóriával írtam le az akkori helyzet veszélyeit. Ezzel a bukott szocialista rendszer akkor újra hatalomra került egykori vezetőire, de jóval inkább az ország polgárait leselkedő friss veszélyre utaltam. Vagyis arra, hogy az ország régi-új urai ugyanott folytatják, ahol pár évvel azelőtt kénytelenek voltak abbahagyni.

„*Boldog az ország, hol titokban szőtt, előre nem látott cselszövények senkit meg nem lephetnek. Hol a közvilágosság, a sötétség fondorkodásait már előre megsemmisíti, hol a dolgok szokott folyása, egyenességet s egyenesség által bizodalmat hoz magával.*” (Kölcsey Ferenc)

1.

Bizonyára voltak, akik akkor túlzónak, netán durvának érezték azokat az érveinket, állításainkat, amelyek valamiféle jelképes restauráció veszélyeire utaltak. Mi már az első pillanattól fogva attól tartottunk, hogy az ország régi-új urai, miközben elvtársi buzgalommal nekiveselkednek (ahogy ők mondják) „a kapitalizmus építésének” - az államszocialista idők viselkedési normáit, kliensreflexeit, sivár és slampos közkultúráját, uram-bátyám kapcsolat-hálóját, a képmutatás és a cinizmus egész frazeológiáját szépen átplántálják a piacgazdaság és a demokrácia viszonyai közé.

Azóta a különös visszaesés bekövetkezett. Ha most a jog területéről akarunk az aktuális magyar helyzetre megfelelő frappáns fogalmat találni, akkor a római joghoz kell folyamodnunk. Az úgynevezett Tocsik-ügy kapcsán a helyzet a *furtum manifestum* jogi szakkifejezéssel írható le. A legpontosabban ez magyarul annyit tesz: *tetten ért lopás!* Mindkét aktusnak, a visszaesésnek és a tetten ért lopásnak is az alanya, vagyis az *elkövető ugyanaz: a kleptokrata posztkommunista elit.*

A korrupciós és gazdasági bűnözés az elmúlt két évben drámai méreteket öltött. 1995-ben Magyarország bűnelkövetési rekordot állított fel. Az 500 ezer elkövetett bűncselekmény 80 százaléka vagyoni elleni cselekmény volt. A sikkasztásra vonatkozó '95-ös adatok 34 százalékos emelkedést mutatnak az előző évhez képest. A csalások száma egy év alatt 328 százalékkal nőtt. De ugrásszerűen megnőtt a számviteli fegyelem megsértése, a jogosulatlan pénzintézeti tevékenység, elképesztő mértékben növekedett az adó- és tb-visszaélések és a csődbüntettek száma. A vagyoni elleni bűncselekmények által okozott kár mintegy 50 százalékos emelkedéssel '95-re 62 milliárd forintba rúgott. Idén a tendencia tovább folytatódott. Az ORFK adatai szerint 1996 első kilenc hónapjában annyi volt a korrupciós bűncselekmények száma, mint 1995-ben egész évben. A sikkasztások száma az év első felében mintegy 30 százalékkal volt több, mint egy évvel korábban. A Legfőbb Ügyészség tájékoztatása szerint 1996 első felében 78 százalékkal több vesztegetési ügyre derült fény, mint a múlt év azonos időszakában.

A felsorolt adatok csak a korrupció megfogható és látható részére szolgálnak például, de az *igazi nagy ügyeket* igazából nem érintik. Ma Magyarországon a korrupció sajátos válfajával van dolgunk. Az államszocializmus megbukott, ám a bukott hatalom emberei a maguk ügyesen hibernált kapcsolatrendszerét áttelepítették a piacgazdaság melegágyába. A csapat a régi, legfeljebb a pálya új. A „fiúk” könnyen és gyorsan belakták, könnyen feltalálták magukat az új terepen. Itt a korrupció tétje nem egy jobb kocsi, mint a régi szép időkben, hanem egy zsíros állás, ami új távlatokat nyit, egy kivételezett állami megrendelés vagy egy előnyös, gyors privatizálással szerzett cég. A bankhitelek tízszázalékos árfolyamon lehet szerezni,

tipikusak az egy pályázóra kiírt tenderek, önkényesek a bankok tőkeinjekciói, kontrollálhatatlanok az állami kezességvállalások. Csinos kis gazdasági birodalmak alakulnak ki aktív politikusok körül. A kormányzó pártok hívei ülnek a bankvezetésekben, és néha - lazításként - átsétálnak a kormányzatba, gondoskodva arról, hogy titkos kormányhatározatok biztosítsák elhagyott bankjuknak a tőkeinjekciót, maguk pedig milliós végkielégítéseket kapnak fájdalomdíjként.

A kormányzati apparátus emberei, a politikusok és a magánvállalkozók egy sajátos csoportjának a rendszerváltás előtti időkből gyökerező kapcsolati hálójára *ma már zavartalanul és kontroll nélkül működik*. Például az „olajgate”-botrányban is világossá vált, hogy az orosz államadósságok lebontását nyílt pályázat kiírása nélkül bonyolította a kormányzat, és az ügybe egykori miniszter, hivatalban lévő miniszter és annak fia, volt közigazgatási tisztviselő és kormányzó párti politikus egyaránt belekeveredett.

2.

A „szakértő” kormány egy területen volt *igazán profi: a korrupciós mechanizmusok kialakításában és működtetésében*. Megteremtette annak feltételeit, hogy a kapcsolati tőke működőtőkévé alakulhasson. A politika és a közigazgatási szféra nehezen tetten érhető módon előnyben részesíti, kedvező haszonszerzési lehetőségekhez juttatja a gazdaság régi-új szereplőit, cserébe azok anyagilag kedvező helyzetbe hoznak politikai szereplőket és pártokat. Ráadásul sejthető az is, hogy *már a szervezett bűnözés is kerülgeti a politikát*. A bűnözésből származó pénzeket a gazdaságban lehet tisztára mosni. A nyolcvanas években bűnözőként ismert személyeknek sikerült üzleti vállalkozóként, tőkeerős befektetőként megjelenni a piacon. Már csak egy lépés, hogy gazdasági hatalmuk kiterjesztése érdekében megkezdjék a beépülést a döntéshozók közé.

A régi kapcsolatok hálózata a valóságban láthatatlan, körvonalai sejthetők, csak az arcok ismerősek. Kikerülhetetlen, hogy ne emlékeznénk arra, hogy sok, az igazságérzetünket ma sértő ügy szereplőjét már láttuk valahol, valamikor. Olyan személyi kapcsolatok, valóságátfestési technikák tűnnek szemünk elé, amelyeket a késő Kádár-rendszer korrupciós mechanizmusai csiszoltak ki, amelyeket már más körülmények között kipróbáltak, és most kipróbáltan alkalmazhatnak azok, akiknek a rendszerváltozás csak egy múltó epizód, aprócska kellemetlenség volt.

Nem csodálkozunk azon, hogy a Horn-kormány olyan sokat beszél és olyan keveset cselekszik a korrupciós jelenségek ellen. Ez a *kétarcú* magatartás szervesen következik abból a világból, amelyből e kormány érkezett. A magyar átalakulás elmúlt hatéves története immár szétválaszthatatlanul együtt fog haladni a *lenyúlt* közjavak történetével. Ma már látható, nem lehet elbagatellizálni az egykori KISZ, MSZMP, Népfront, Munkásőrség és egyéb hatalmi szatellitek vagyonának utótörténetét. Privatizációjuk máig érezteti hatását a valódi, állami tulajdont lebontó privatizációban. E vagyonrészek privatizációja tette lehetővé, hogy a pártbürokrácia *információs monopóliumát* megtarthassa és átmenthesse. Ez tette lehetővé, hogy a szocialista választási győzelmet tudatos személyzetpolitika készíthesse elő, és ez tette lehetővé azt a korporatív berendezkedést, amelyet az MSZP-SZDSZ-kormány olyan nagyon favorizál. Csak akkor várhatjuk el ettől a kormánytól az alkotmányos kötelezettségeinek és felelősségének megfelelő intézkedéseket, ha elvárhatnók, hogy szembenézzen támogatóinak előtörténetével. De Horatiusszal mi is tudjuk, hogy: „Balgá reményt tilt az irigy idő hosszan szöni.”

Addig, amíg e közvagyonot privatizáló és az immár privát tőkét újra politikai hatalom megragadása érdekében felhasználó új tulajdonosi csoport a rejtőzködésen és az eredettörténet elfelejtetésén fáradozik, mi alapján várhatnánk el azt, hogy nyílt és törvényes eszközökkel lépjen fel az átalakulás bonyolult korrupciós jelenségei ellen?

A hálózat működésének alig szab határt a polgári jog vagy a közjogi intézmények természetes tagolódása. Mintha valakik folyton átjárnának a falakon - a kapu, a főbejárat pedig alig volna több, mint balekoknak és szájtátiknak szóló díszlet. Az arcok, a személyek cserélhetők. *Csak a hálózat maradjon sértetlen* - ez a lényeg. De honnan hová vezetnek egy-egy ügy szálai? Ez az, amit a kívülálló nem láthat színről színre. Mert ez már nem pusztán vétkes személyeket, nem tocsikmártákat állítana elénk, hanem világosan megmutathatná a politikai tőke és a tényleges tőke konkrét kapcsolódási pontjait és informális összetételét. Azaz a mai hatalom legmélyebb bugyrába engedne bepillantást.

Minden korrupciós viszony alapja a megbízhatóság. Ki-kí számíthat a másik ígéretére, szavára, cinkos hallgatására. A szocialista klientúra a megbízhatóság terén olyan paraméterrel dolgozik, amelyikkel szemben minden más versenyképtelen, mert minden másnál ellenőrizhetetlenebb, megfoghatatlanabb, és egyben sokkal nagyobb a „merítése” is: ez pedig az elvtársi kötelék. Amelyik, amíg csak helyzetben van, mindig begyógyítja a sebeit, és újrateremti önmagát. Persze máshol is van belterjesség és összetartás, de az mégsem ugyanaz, mint az utódpartí. Nincsen meg az a diszkrét többlet, a cinkosságnak az a furcsa primátusa, ami hangulatilag talán leginkább egy dzsungelharcban megedződött veteránegység tagjainak a körére hasonlít. Ahol a hatalomban cinkosok találkoznak, ott a korrupció kísértése is nagyobb, mint másutt.

3.

Ezek után nem csoda, hogy a választási ígérek a tiszta közéletből éppúgy a süllyesztőbe kerültek, mint az inflációhoz igazított családi pótlék. Nem volt igazán sikeres a miniszterelnöknek a gazdasági nyomozóhivatal felállítására tett kísérlete sem. Világos, hogy a jogállamot és a pártállam kazamatáit összetévesztő kormányfő elsősorban koalíciós partnereit, másodsorban saját köreinek politikai és gazdasági érdekcsoportjait akarta bizonytalanságban és félelemben tartani. Ilyen okok motiválhatták a hol támadóan, hol védekezően hangszerelt „nyolc-tíz ügy van a zsebemben” című színjáték előadását.

Ugyanakkor ez a kormánykoalíció ügyes összjátékkal lehetetlenné tette, hogy a parlament még időben megalkossa a képviselők összeférhetetlenségéről szóló törvényt. E kormánykoalíció még csak nem is fontolgatja, hogy tisztességes összeférhetlenségi szabályokat állapítson meg a köztisztviselők kar számára. *Ez a kormány nem egyszerűen tehetetlen, hanem jól felfogott érdekéből szabad folyást enged a korrupciónak.* Láthatóan a legalapvetőbb követelmények megteremtése elől is elzárkózik.

A korrupciónak a szociálliberális klientúra számára kiemelt terepe a magánosítás. A privatizáció Horn Gyula által adott eposzi jellemzése: a *sikertörténet* a napokban módosításon ment át. Sikertörténet helyett *sikerdíjtörténet*té avanszált.

1994-ben a szakértelmet ígérő jelszavakban elfelejtették - akár csak „egy lábjegyzet erejéig” - feltüntetni, hogy egy szélhámos zugüggyvédttől fogják megvásárolni azt - százezer forintos órabérért. A közpénzekkel való gazdálkodás jogi és erkölcsi szabályai betartásának - az eltelt néhány évben történő - nyilvánvaló fellazulása előzte meg a Tocsik-ügy kirobbanását. Már korábban is folyamatosak voltak azok a hírek, vélemények, újra és újra felbukkanó jelek,

melyek a korrupció és a kormánykörök összeérését valószínűsítették. Különösen a magánosítással összefüggő ügyekben.

Eddig a Fidesz ezzel kapcsolatos hozzászólásaira, megjegyzéseire, észrevételeire a kormány részéről mindig tagadás és visszautasítás volt a válasz. A Tocsik Márta és az ÁPV Rt. közötti megbízás körül kirobbant botrány többszörösen is igazolta a kormányzat, a magánosítás és a korrupció közötti szoros összefüggéseket. A Tocsik-ügyben a privatizációs folyamattal kapcsolatban eddig példátlan szabálytalanságokra derült fény. Az ÁPV Rt. felügyelőbizottságának jelentései, a parlamenti meghallgatások és az eddig nyilvánosságra került számvevőszéki vizsgálatok adatai alapján kiderült, ami eddig is világos volt számunkra, hogy a törvényszegés, a jogerős bírósági ítéletek semmibevétele, a belső szabályzatok áthágása, személyi összefonódások a magánosítás és annak irányítása minden területén - napi gyakorlattá váltak. Mindez a területet felügyelő miniszterek, a kormány tudomásával, talán nem is hallgatólagos támogatásával. Az pedig már a cinizmus magasiskolája, hogy a csillagászati mértékű sikerdíjról február óta tudó miniszterét, a „Bánat-os” Suchman Tamást azzal védi főnöke, hogy nem saját zsebre dolgozott.

4.

A Horn-kormány által vezérelt privatizációt mára alaposan beárnyékolják az újra és újra kirobbanó botrányok, amelyeknek az ügyek különbözőségétől függetlenül jellegük azonos. Olyan ügyekről van szó, ahol a nyertes a nyilvánosság kizárásával győzhetett, olyan vételárért juthatott jelentős értékű tulajdonhoz, amelyről később kiderült, hogy csak töredéke a megszerzett vagyon valódi piaci értékének. Ezekben az ügyletekben gyakran olyan megbízottak ügködtek, akik milliós megbízásaikat a jogszabályok előírásainak mellőzésével szerezték meg.

Az elmúlt hetekben az olyan nagyobb horderejű ügyek, mint a Budapest Bank eladásakor adott milliárdos kormánygarancia-vállalás, a Tocsik-ügy vagy a Dunaferri vagyonkezelése kapcsán - az ÁPV Rt. igazgatósága leváltása előtti utolsó órákban nyélbe ütött - újabb milliárdos sikerdíj napvilágra kerülése után ma a helyzet azzal fenyeget, hogy a korrupciós ügyek magát a privatizációs folyamatot is maguk alá temethetik. A Fidesz szerint *a magánosítás, a magántulajdon és a versenyre alapuló szabad piacgazdaság tekintélyének megőrzése, illetve visszaszerzése a nemzet és az ország alapvető érdeke*. Ezért nem elfogadható számunkra, hogy egy elhibázott, a korrupció gyanújába keveredett kormányzati gyakorlat áldozatává váljon a magángazdaság és a magánosítás ügye, s ezáltal súlyos veszteségeket szenvedjen az ország nemzetközi tekintélye.

Egy nemrég megjelent közvélemény-kutatás szerint a lakosság az elmúlt évtized legkorruptabb korszakának tartja a Horn-kormány két esztendejét. A megkérdezettek fele úgy látja, hogy a legutóbbi választások utáni időszakban a korrupció nagyon elterjedt jelenséggé vált. A felmérés adatai szerint a polgárok 63 százaléka számít a Tocsik-ügyhöz hasonló újabb visszaélésekre. Ez a helyzet mára aláásta és kikezdte a demokratikus intézményrendszer tekintélyét, a kormánypárti politikusok hitelét, összességében a közügyek iránti bizalmat.

Minden korrupció merénylet a közjó és a közerkölcs ellen. A károkozás nemcsak anyagi, hanem mentális is. A korrump ember szívesen sugalmazza azt, hogy a világ egészében romlott, mindenki lop, csal, hazudik. A magyar polgárok ismerik a „nem az ÁPV Rt., hanem a világ korrump” és ehhez hasonló félhivatalos nyilatkozatokat. Akkor viszont kész az önfelmentő ideológia is: „még mindig jobb, ha mi vesszük el, mint ha ők.” Aki pedig kivonja magát a

hétköznapi kriminalitás vagy legalábbis cinizmus emez etalonja alól, az a korrupció világában nem becsületes, nem erkölcsös, hanem balek. Nem tiszteletre méltó, hanem szánandó.

A károkozáshoz tartozik az állampolgári biztonság megrendülése is. Ha a korrupció elharapózik, megrendül a biztonság, amely a polgárt a parlamentáris berendezkedéshez, a jogszerűséghez, a méltányossághoz, a bírói függetlenséghez fűzi. Minden ilyen botrány „a jéghegy csúcsa” érzetet kelti. A gyanú könnyen áttérjed addig érintetlen területekre is. Gyanúba keveredik a rendőr, a bíró, a hivatalnok. Egy országban mindenki tudja - ösztönösen is, nem kell hozzá szociológusdiploma -, hogy egy hatalmi elit korrump-e vagy sem. S egy hatalmi elit nem is lehet csak egy kicsit korrump, mert a korrupció folyton bővíti és újratermeli önmagát. Ha pedig a törvénytisztelő ember elkezd hátrányos helyzetűnek érezni magát, akkor az adott társadalomban semmi sincs, ami az elbecstelenedést megállíthatná.

5.

Mára a korrupció - nagyságrendje és folyamatos térnyerése miatt - a társadalmi méretű vagyonszerzés egyik fő eszközévé, a tőkeáramlás és a tulajdoni átrendezés legális formáit kiegészítő, annak súrlódásmentességét segítő kenőanyaggá; a gazdasági és a politikai szféra fontos összetevőjévé vált. Éppen ezért, amikor ennek felszámolásáról beszélünk - annak eszköztára nem szűkülhet le a bűnüldözés klasszikus eszközeinek megerősítésére.

Világosan el kell választani a korrupcióval és bűnözéssel összefonódott feketegazdaságot a kisvállalkozások és kisemberek számára is elérhető szürkezónától. Nem lehet összekeverni a korrupcióval elnyert állami pénzeket ellenőrizhetetlenül elherdáló nagyvállalkozót, az ukrán maffiózót és a számlát nem adó zöldségest. Az első ellen lehetséges jogi eszközökkel harcolni, a második ellen fellépni elsősorban a bűnüldözés feladata, a harmadik eset viszont elsősorban nem a bűnüldözés hatáskörébe tartozik. A szürkegazdaság visszaszorításában sokkal inkább a gazdálkodás feltételeinek javítása lehet az eredményes.

A politika és a gazdaság ma létező korrump összefonódásainak megoldása alapvető társadalompolitikai kérdés. A latin-amerikai típusú kétpólusú társadalomszerkezet kialakulásának megakadályozása, a középrétegek állami politikával történő megerősítése lehet az igazi válasz a felső gazdasági-politikai rétegek korlátok között tartására. Csakis egy dominánsan a középrétegek által ellenőrzött társadalomban biztosítható az a kényszer, az államnak az az ereje, amellyel a jogrend keretei közé tudja majd visszaterelni a mára elszabadult jogon kívüli vagyon- és tulajdonátcsoportosítási folyamatokat.

Ez a társadalomszerkezeti program azonban a jelenlegi kormánytól nem várható. Elindításához és végrehajtásához Horn Gyulának és csapatának távoznia kell. Csak egy, az előző rezsim újraéledt kapcsolati hálójának fenntartásában nem érdekelt polgári kormány hajthatja végre ezt a programot. Olyan kormány, amely nem csupán a külső rendet képes biztosítani, de van belső tartása is.

Ellenkező esetben minden marad a régiben. *A pénz beszél, a vesztes ugathat, ha akar, a karaván pedig zavartalanul halad egy reménytelen és bizonytalan jövő homályába vesző banánköztársaság felé.*

(A Fidesz-elnökök országos gyűlésén, 1996. október 12-én, az ELTE Aulájában elhangzott beszéd szerkesztett változata. *Magyar Nemzet*, 1996. november 2. 14. o.)

Rendőrségi vezetők leváltásáról

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz-Magyar Polgári Párt szerint a múlt hét végi leváltássorozat a kormány részéről egy képmutató és figyelem-elterelő lépés volt, amelynek politikai célja egyértelmű. Ez pedig nem más, mint hogy a valóban súlyos budapesti és országos közbiztonsági helyzetért való felelősséget a kormányról és a belügyminiszterről a rendőrségre tereljék át. Pénteken Horn Gyula és Kuncze Gábor helyett Pintérnek és csapatának kellett elvinni a balhét. *(Felmorajlás a bal oldalon.)* Ez elfogadhatatlan, különösen annak fényében, amit a Horn-Kuncze-kormány eddig a rendőrséggel az elmúlt két és fél esztendőben művelt.

Nehogy valaki azt gondolja, hogy ez a leváltássorozat a közbiztonság javításáról szól. A rendőrséget az MSZP-SZDSZ-kormány nem a közbiztonság fenntartása és a bűnözés elleni küzdelem eszközének használta, nem abban segítette, hogy ezeket a problémákat megoldhassa, hanem politikai játszmák eszközének. E hatalmi játszma kiszolgáltatotta és elbizonytalanította a magyar rendőrséget. *(Közbeszólás a kormánypárti padsorokból: Például?)* A mostani leváltás tehát a kormányon belüli hatalmi harcnak a megnyilvánulása, arról szól, hogy ki ellenőrzi, mely politikus ellenőrzi a rendőrséget. A leváltás módja már önmagában is kiállítja a kormányról a bizonyítványt. Az a tény, hogy a rendőrség felső vezetése a bűnözőkkel egy időben tudta meg a leváltás hírét, felháborító, minden szakmai és erkölcsi szabálynak ellentmond. Mindezt azután, hogy a belügyminiszter maga biztosította néhány napja még bizalmáról a vezérkart. Az is tanulságos, hogy a miniszter úr eddig még mindig nem adta meg a konkrét okokat és a sietség okát.

A jogállamiságon áttörő csupasz politikai akarat legdurvább megnyilvánulása azonban az volt, hogy a kormány még arra sem ügyelt, hogy a rendőrségi törvényt - kétharmados törvényt - betartsa, éppen ezért a Fidesz a *(Az elnök pohara megkocogtatásával jelzi a felszólalási idő leteltét.)* belügyminiszter azonnali távozását követeli. Ma ez lehet a közbiztonság javításának az egyedüli garanciája Magyarországon. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps a jobb oldalról.)* (...)

Tisztelt Országgyűlés! Az imént már említettem a rendőrségi vezetők leváltása ügye kapcsán, hogy a belügyminiszter úr, illetőleg a kormány nem adta meg azokat a konkrét okokat, amelyek a leváltáshoz vezették őket. Hack Pétertől hallhattunk rendőrségi központról, ménesről és néhány más ilyen okról, de azt gondolom, hogy ezek egyike sem állja meg a helyét.

Azért vállalkoztam erre a mai napirend előtti hozzászólásra, mert szeretném a valódi, tényleges okait a döntésnek megvilágítani az önök számára. Az imént már elmondtam, hogy a rendőrséget az MSZP-SZDSZ-kormány nem a közbiztonság fenntartása és a bűnözés elleni küzdelem eszközének használta, hanem politikai játszmáknak szolgáltatta ki. Erre tette fel a koronát a rendőrségi vezetők leváltása.

Ez a politikai játszma három síkon folyt. Egyrészt az MSZP és az SZDSZ között. Az MSZP vezető körei ugyanis soha nem bírták megbocsátani azt az engedményt, hogy a BM kikerült az MSZP irányítása alól. A miniszterelnök sorozatos próbálkozásai a Központi Nyomozóhivatal felállítására és hasonlókra a rendőrség feletti ellenőrzésről folytatott harcnak a részei voltak.

Másodszor: a kormánypártok azt sem tudták igazán soha megbocsátani a rendőrség vezetőinek, hogy a most leváltott vezetők már az előző kormánynak a bizalmát is élvezték.

Harmadszor: a BM-et vezető SZDSZ-en belül is folyamatos volt a küzdelem arról, hogy a rendőrség határozott fellépése vagy az intellektuel, rendőrségellenes hangok legyenek-e az erősebbek.

A mostani leváltás tehát a kormányon belüli hatalmi harc megnyilvánulása, és a Horn-kormány ebben letette a garast a pártállami és nem jogállami megoldás mellett.

Ezt bizonyítja, hogy az MSZP-SZDSZ-kormány ezzel az elterelő akcióval a ténylegesen fontos, a rendőrséget megerősítő intézkedések helyett az e téren uralkodó káoszt növelte csak tovább a leváltással. A rendőrség lefejezésével újabb csapást mért az amúgy is rohamosan romló magyar közbiztonságra, és most még a vezetés folytonosságának hibái is bekövetkeznek, ugyanis újabb fél év telik el, amíg az új vezetés beletanulhat. Hozzáteszem, változatlan körülmények között, hiszen a néhány nap múlva megszavazandó '97. évi költségvetésben a rendőrség helyzetének a javítása nem szerepel.

Tisztelt Országgyűlés! Feltűnő az is, hogy Horn miniszterelnök és Kuncze belügyminiszter úr politikai indíttatású akciója egy nappal az után következett be, hogy az ÁPV Rt.-Szokai-Bernhardt-Tocsik-ügyet vizsgáló parlamenti bizottság előtt Pintér Sándor országos kapitány bejelentette, hogy politikusok, országgyűlési képviselők is érintettek az ügyben. Ezzel először jelent meg a nyilvánosság előtt olyan hír, amelyben hivatalos személy erősítette meg azokat a sajtóhíreket és ellenzéki vélekedéseket, hogy a sikerdíjbotrányban nyakig benne vannak a kormányzó pártok, és Tocsik Márta csak statisztika az ügyben.

Lehet, hogy Pintérnek és társainak éppen azért kellett mennie, mert túl jól végezte a dolgát a botrány MSZP-hez és SZDSZ-hez vezető szálainak a felderítésében. *(Taps jobbról.)*

Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz mindenesetre fokozottan figyelni fogja a jövőben a rendőri vezetés magatartását és a kormány magatartását a vizsgálat továbbvitelében, és kíváncsiak vagyunk, hogy valóban megérkeznek-e a Pintér Sándor által beígért mentelmi felfüggesztési kérelmek az Országgyűléshez.

Tisztelt Országgyűlés! Hosszú idő óta halljuk azokat a rendőrségi nyilatkozatokat - legutóbb a leváltott főkapitánytól is -, hogy a közbiztonság égető gondjainak túlnyomó részét meg tudná oldani a rendőrség, ha kicsivel több támogatást kaphatna az állami költségvetésből. A Fidesz képviselőcsoportja szerint az elmúlt két esztendőben az MSZP-SZDSZ-kormány kísérletet sem tett a bűnüldözés anyagi feltételeinek javítására. A Horn-kormány által eddig előkészített két állami költségvetés nemhogy nem kezeli kiemelten a rendőrséget, hanem ellenkezőleg, bűnrészességet vállal az ágazat hallgatolagos lepusztításában. Az anyagi ellehetetlenülés elől a magánszférát kiszolgáló technikákba hajszolták bele a kapitányságokat olyan tevékenység és alapítványok formájában, amely egy jogállamban összeférhetetlen és elfogadhatatlan.

Tisztelt Országgyűlés! A belső bajok orvoslása helyett a kormány ismételten bűnbakokat nevezett meg, és félrevezető látszatintézkedéseket tett. A Fidesz szerint az állam feladata az, hogy a közbiztonságát, a félelemmentes életet a polgárok számára garantálja. Ma Magyarországon azonban a becsületes embereknek kell meghúzódnium, és a bűnözők tartják félelemben a polgárokat. *(Az elnök csengetéssel jelzi a felszólalási idő leteltét.)* Eközben az ország vezetői, mint a belügyminiszter nemrég, maffiavezérekkel fényképezkednek *(Moraj.)*, amely egy valódi demokráta kormányban már régen az illető lemondásához vezetett volna. *(Taps a jobb oldalról.)* Éppen ezért a Fidesz továbbra is követeli a belügyminiszter távozását. Köszönöm, hogy meghallgattak.

(Napirend előtti felszólalás. 1996. december 2.)

Javaslat a korrupció letörésére

A magyar polgárok az elmúlt évtized legkorruptabb korszakának tartják a Horn-kormány időszakát. Ez a helyzet mára kikezdte a demokratikus intézményrendszer tekintélyét és a közügyek iránti bizalmat. A korrupció a közmorál szempontjából a legveszélyesebb társadalmi jelenség.

A Fidesz - Magyar Polgári Párt az elmúlt három évben is mindent megtett annak érdekében, hogy a korrupció ne terjedhessen tovább Magyarországon. Parlamenti hozzászólásaink és interpellációink során számos ügyet tártunk a nyilvánosság elé. Mi kezdeményeztük a privatizációs részvénytársaság, az MSZP és az SZDSZ ügynevezett sikerdíjbotrányát kivizsgáló parlamenti vizsgálóbizottság felállítását. Az ügy eredményeképpen az MSZP pénztárnoka és az SZDSZ kampányának finanszírozója is a vádlottak padjára került.

A Fidesz tisztában van azzal, hogy melyek a Magyarország modern történelmében leg súlyosabbnak mondható korrupció valódi társadalmi okai. Van stratégiánk arra, hogy miképpen lehet felszámolni ezeket az okokat és ezáltal csökkenteni a korrupciót.

A korrupció sajátos társadalmi jelenség. Rejtett volta miatt a bűnügyi statisztikák csak töredékét képesek felfedni, a társadalom azonban - szemben a statisztikákkal - igenis számon tartja eseteit, hozzávetőlegesen ismeri nagyságrendjét. Ma a korrupció nagyrészt a kiváltságosok játéka, a tétje pedig nagy magánvagyonok tényleges teljesítmény nélküli megszerzése és gyarapítása. A korrupció a gazdaság és a politika összefonódásának eszköze és eredménye egyben. Az ország ma vészesen sodródik azon állapot felé, amikor a korrupció véglegesen megfertőzi az államigazgatást, a bűnüldöző szerveket, eléri az igazságszolgáltatást és a politika csúcsait is. Ha pedig nem a törvények az irányadóak, hanem a változó árfolyamon vásárolt magatartásszabályok, akkor könnyen elvesz a jogállam, elvesz a szabadság.

1994 után olyan politikai csoportosulás került vissza a politikai hatalomba, amely számára a politika és a gazdaság összefonódása nemhogy nem jelent gondot, hanem hatalomgyakorlása technikájának alapja volt az előző rendszerben. Már akkor sejteni lehetett, hogy a klientúraépítés elleni politikai jelszavak csak a polgárok megtévesztésére szolgáltak. Gyanúink sajnos gyorsan beigazolódtak. A politika feletti gazdasági befolyás felszámolásának első, szimbolikus lépését szolgáló törvény elfogadását az országgyűlési képviselők összeférhetlenségéről csaknem három évig szabotálta a kormánytöbbség. A végül elfogadott törvény a valóságban alig korlátozta az összefonódás lehetőségét. A Fidesz 1993-ban módosító javaslat, 1994 őszén pedig önálló törvényjavaslat formájában kezdeményezte a szigorú összeférhetlenségi szabályokat, de a kormánypárti képviselők azt napirendre sem engedték venni.

Súlyos a kormány mulasztása abban is, hogy saját apparátusát lényegében hagyta kiszolgáltatottá válni a gazdasági befolyás számára. Elmaradt a köztisztviselők anyagi helyzetének rendezése. Ennek fejében pedig - jobbik esetben - a politika csak szemet hunyt afölött, hogy vezető állami tisztségviselőket a nagy tőkeerejű cégek zsíros igazgatótanácsai, felügyelőbizottsági helyekkel „a saját ügyüknek nyerik meg”. A legegyszerűbb összeférhetlenségi és etikai szabályok nincsenek rögzítve, ami az egészségtelen összefonódások melegágya. Így fordulhat elő, hogy egy kiobbant korrupciós ügy kapcsán az egyik fontos tárca minisztere csodálkozott a rádióban, amikor megtudta, hogy beosztottjainak milyen, a tárca profiljához szorosan kötődő gazdasági érdekeltségeik vannak. Ettől kezdve azonban már nem beszélhetünk többé a köz szolgálatáról, hiszen egy döntéshozó - legyen az köztisztviselő vagy

politikus - nehezen tudja elvonatkoztatni a gazdasági érdekeltségeit is érintő döntései során magát személyes ügyétől.

A Fidesz szembe kíván szállni a korrupcióval. Mi véget vetünk a század legkorruptabb éveinek! Ehhez azonban nem elégedhetünk meg azzal, hogy csupán büntetőjogi kategóriaként kezeljük az ügyet: önmagában a büntetési tételek emelésével komoly eredmény nem érhető el.

Tisztességes, a polgárokat szolgáló politikát! Az MSZP-SZDSZ-kormány eddig minden jel szerint nem egyszerűen tehetetlen, hanem jól felfogott érdekből enged szabad folyást a korrupciónak. A korrupció okainak csökkentéséhez alapvető feltétel, hogy a politikai hatalmat a közpénzek magánzsebbe való átjátszási lehetőségként, a közjavak klienseknek való osztogatásra való felhatalmazásként felfogó, korrumpálódott jelenlegi politikai elitnek távoznia kell a végrehajtó hatalom csúcsairól. Új politikusnemzedéknek kell jönnie, amely a politikát a közösség, a polgárok szolgálatának tekinti. A korrupció mai szokatlan nagyságrendjének egyik fő oka a posztkádárista politikusi garnitúra és a pártállam átmentett vagyonának alapján meggazdagodott gazdasági elitesz csoportok szétválaszthatatlan összefonódása.

Szigorítjuk a politikusok gazdasági összeférhetetlenségét. Szigorítani szükséges az országgyűlési képviselők gazdasági összeférhetetlenségének szabályait, mert jelenleg sok kibúvóra ad lehetőséget, és a tilalmak alig terjednek ki a magánszektorban való szerepvállalásra.

Megerősítjük a hivatalnoki kart. Alapvető feladat a leginkább kiszolgáltatott köztisztviselői kar megerősítése. Az állam szolgáltatásait igénybe vevő polgárok számára fontos, hogy a köztisztviselők külső befolyás nélkül, jó szakértelemmel döntsék el az ügyeket. A tisztességes megélhetést biztosító fizetések, a köztisztviselőknek járó külön juttatások rendszere mellett lehet szó arról, hogy szigorú összeférhetetlenségi szabályokat állapítsunk meg az államapparátusban dolgozók számára. Differenciált, az adott terület sajátosságaihoz igazodó jogi szabályokat és etikai kódexet kell kidolgozni. A köztisztviselők számára meg kell tiltani, hogy cégekben tisztségeket vállaljanak, kötelezni kell őket a vagyonbevallásra, és ki kell zárni azt a lehetőséget, hogy valaki olyan gazdasági területen helyezkedjék el, amelyet korábban hivatalnokként felügyelt. Az állam persze sehol és sosem tud versengeni a piaci fizetésekkel, de cserében garantálni tudja a biztonságos, kiszámítható karrier lehetőséget.

Javítjuk a belső állami ellenőrzést. Meg kell erősíteni az állami szféra belső pénzügyi ellenőrzésének rendszerét. Vonatkozik ez mind a kormányzati belső ellenőrzésre, mind az Állami Számvevőszék megerősítésére. Ehhez képest immár lassan két éve nincsen elnöke az ÁSZ-nak.

Megerősítjük a közbeszerzési rendszert. Különös figyelmet kell fordítani az állami megrendelések, kezességvállalások, támogatások és engedélyezések külső befolyásolástól mentes döntési rendje számon kérhető szabályainak kidolgozására. A Fidesz javaslatára fogadta el az Országgyűlés, hogy a privatizációs részvénytársaság se mentesüljön a közbeszerzési szabályok alkalmazása alól. Mára bebizonyosodott, hogy a közbeszerzés néhány éve bevezetett rendszere nem működőképes. Az állami kiadások nem csökkentek kimutathatóan a közbeszerzések hatására. Kisebbségi erőfeszítéssel ki lehet játszani a szabályokat. A közbeszerzéssel kapcsolatos korrupciós botrányok - mint a főváros esete is - világosan jelzik a közbeszerzési rendszer sebezhető pontjait. A közbeszerzést felügyelő Közbeszerzési Tanács jogosítványai gyengék. Mi meg fogjuk erősíteni a közbeszerzés ma csak külsőségeiben létező intézményrendszerét. A cégnyilvántartás korszerűsítésével, naprakész nyilvános követhetőségének biztosításával ki kell szűrni a fantomcégek részvételét az állami megrendelésekben.

Szigorítjuk a korrupciós bűncselekmények büntetési tételeit. A közvéleményt zavarja, hogy még azokban a nagy horderejű ügyekben is, amelyek nyilvánosságra kerültek, gyakran késedelmes és gyakran arcpirítóan alacsony a büntetés. Ezért tárgítani kívánjuk a vagyon-elkobzással járó büntetés alkalmazási körét. A törvényszegéssel szerzett vagyonok büntetés-végrehajtás előli átjátszásának megakadályozására lehetővé tesszük a bíróság számára a vagyoni kapcsolatok hatékonyabb vizsgálatát. Az elkobzás és a lefoglalás rendszerében már az eljárás kezdetén akadályokat kell állítani a kérdéses vagyonok eltüntetésének. Bizonyos nagyon súlyos esetekben nyugat-európai mintára, egyes büntetteknel az ismeretlen eredetű, nagyarányú meggazdagodás eseteiben a kétes vagyonok eredetének bizonyítására meg kell fordítani a bizonyítási terhet: az eredetet ne a hatóság, hanem a gyanúsított bizonyítsa. Társadalmi veszélyességének fokozódása miatt fel kell emelni a hivatali vesztegetés büntetési tételét.

Ma egyre több polgár érzi úgy, hogy becsületes munkával egyre nehezebb tisztessen boldogulni, miközben ügyeskedéssel, szabályszegéssel egyesek egyre jobban élnek. A Fidesz - Magyar Polgári Párt olyan világot akar, ahol a korruptak és a csalók elnyerik büntetésüket, ahol mi sem kényszerülünk folytonosan a kiskapuk keresésére. *Mi véget vetünk a tocsikolásnak!*

„A szabadság hamar elpusztulhat ott, ahol az emberek közt a korrupció uralkodik.” (Edmund Burke)

(Részlet a Fidesz jogi programjából. 1997. november)

4. MEGSZORÍTÁS KONTRA NÖVEKEDÉS - GAZDASÁGPOLITIKA A KÖZÉPOSZTÁLY ELLENÉBEN

*„Aki szerénység nélkül beszél,
vagyis ígéretet, az a megvalósítást
ugyancsak nehéznek fogja találni.”*

(Konfuciusz)

Törvényjavaslat a Magyar Köztársaság 1995. évi költségvetéséről

DR. SZÁJER JÓZSEF, a Fiatal Demokraták Szövetsége képviselőcsoportjának vezérszónoka:
Elnök Asszony! Tisztelt Országgyűlés! A költségvetési törvény megtárgyalása és elfogadása az Országgyűlés legfontosabb joga és kötelessége. A költségvetés előkészítése és előterjesztése a mindenkorai kormány egyik legnagyobb horderejű feladata, a kormányzati tevékenység évente visszatérő vizsgája. Ritkán kerül erre sor. Ha leszámítjuk a menetrendszerű pótköltségvetéseket, akkor elmondhatjuk, hogy az Antall-kormánynak is mindössze négy alkalommal volt módja - időben rendre változó pénzügyminiszterekkel - költségvetési tervezetét előterjeszteni.

Immár az MSZP-SZDSZ-kormány is beterveztette összesen benyújtandó költségvetési tervezeteinek egynegyedét. Egy kormány első költségvetése különleges jelentőségű dokumentum. Ez az első valódi szembesítés a választási és kormányprogrambeli ígéretekkel. Az első igazi megmértetés. Vízválasztó, amely meghúzza a demagógia és az igazmondás határát. Amíg egy kormány nem terjesztett ilyet elő, addig miniszterelnöke és miniszterei a szembesülés szégyene nélkül folytathatják a választási kampányban megszokott ígéréteik halmozását az általuk kiválasztott tetszés szerinti társadalmi csoportok felé.

Ahogy azonban beírják egy törvényjavaslatba a tényleges számokat, attól fogva a tőle eltérő ígéretés hazudozássá válik, s tegyük hozzá: egyben visszamenőleg szemfényvesztéssé silányul minden addigi megalapozatlan ígéretés. A költségvetés világos láttelepe egy kormány valódi politikájának. Kiderülnek belőle igazi prioritásai, hogy mi az, ami egy kormány számára valóban, és melyek azok, amelyek csak szavakban fontosak. (...)

Tisztelt Ház! A FIDESZ frakciója és szakértői a rendelkezésre álló rövid idő alatt alaposan megvizsgálták a tervezetet, és úgy foglaltak állást, hogy a törvényjavaslatot nem tudjuk támogatni. A költségvetés és a korábbi ígéretek egybevetéséből azt a következtetést vontuk le, hogy a Horn-kormány becsapta a magyar választópolgárokat. A költségvetés tervezetéből egyszerűen kimaradtak azok a vonzó és kíváncsú - egyébként mindenki számára elfogadható - változások, amelyekkel a kormánypártok a választópolgárok tetszését elnyerték. Hogy stílusosan szóljak: „talán nem véletlenül.”

Nézzünk néhány példát! A Szocialista Párt tavaly egy, a napilapokban Horn Gyula aláírásával megjelent dokumentumában a következőket írta. Csak hogy mindenki számára világos legyen, erről a dokumentumról, újsághirdetésről van szó. *(Felmutatja a dokumentum fénymásolatát.)* Idézem: „A szocialisták számára elfogadhatatlan a reálberek társadalmi szintű további csökkenése.” Ezzel szemben a szocialista kormány által benyújtott költségvetési tervezet az alábbi előrejelzést tartalmazza: az 1994-ben egy keresőre jutó reálbér - amely az idén a bázisszámhoz viszonyítva 105 százalék - 1995-ben 95 százalékra csökken.

Ugyanez a választási hirdetés - ismételten jelzem, hogy erről van szó (*Ismét felmutatja a dokumentum fénymásolatát.*) - tartalmazza az alábbi kijelentést: „Olyan állapotokat akarunk teremteni, hogy megálljon a munkanélküliség növekedése, egy számjegyre csökkenjen a munkanélküliek aránya.” Ezzel szemben a költségvetés tervezete a foglalkoztatottak létszámának négy-öt százalékos csökkenését valószínűsíti, s ennek egy jelentős része a munkanélküliek körét bővíti majd. Nem menti ebben az esetben természetesen Horn Gyula miniszterelnököt, mindkét mű szellemi szerzőjét, hogy a régről jól ismert dialektikus szemlélet foglyává vált a jelenség leírásánál. Eszerint a munkanélküliség csökkenéséhez annak emelkedésén keresztül vezetne az út.

Hogy ne vádolhassanak olyasmivel, hogy csak a Szocialista Párt cselekvési hatókörén már kívül, bár ígéretési hatókörén még belül eső példákat hozok, lássuk a következő idézetet a tavaly augusztusi opusból. Eszerint a szocialisták kezdeményezik, hogy „az új parlament és az új kormány a munkaadók és a munkavállalók érdekképviselőinek közreműködésével alkosson olyan féléves programot, amely tartalmazza a legfontosabb törvényhozási és gazdaságpolitikai lépéseket a gazdaság stabilitása érdekében. Ez alapozza meg a négyéves parlamenti ciklus gazdasági szociális teendőit.” Ehhez képest a Horn-kormány négy hónap eltelte után és megállapodás nélkül terjesztette be első költségvetését. Az első félévből már csak két hónap maradt.

Hamis illúziókeltés persze nem csak a választási kampányhoz kötődhet. A miniszterelnök szeptember 27-i beszédében ezt mondta: „Elfogadhatatlan jelenség az adók és más járulékok fizetési kötelezettségeinek nem teljesítése. Napjainkban 180 milliárd forintba tehető az elmaradt társadalombiztosítási járulékok összege. Mindez hiányzik a közösség forrásaiból.” Ehhez képest a költségvetési tervezet 48. §-a egy állami nagyvállalat járadékfizetési tartozásának elengedéséről rendelkezik. Pénzügyminiszter úr bizonyára nem tudta, hogy a miniszterelnök szerint ez elfogadhatatlan.

A választási ígérek számonkérése az ellenzék kötelezettsége, de nem egyedüli privilégiuma. Talán nem gyengíti az eddig elmondottak hitelét, ha egy valódi kormánypárti politikust idézek arról, hogy a korábbi ígérek teljesülését miként látja. A Magyar Nemzet szombati számában olvastam az alábbiakat: „Homlokegyenest az ellenkezője folyik annak, amit az a párt meghirdetett programjában, amelynek frakciójában ülök.”

Tisztelt Ház! A választás jelszavai között fontos szerepet kapott az az állítás, hogy a mostani kormányt alkotó pártok hatalomra kerülésével a szakértelem kerül majd kormányra, illetve hogy ezzel a párbeszéd kormánya jön majd létre. E két jelszó - a szakértelem és a párbeszéd - megvalósulását most a költségvetés tervezete alapján fogom vizsgálni.

Azt hiszem, abban valamennyien egyetérthetünk, hogy a Magyar Köztársaság '95. évi költségvetését rendkívüli helyzetben tárgyalja az Országgyűlés. A kormány heteken át húzta mind a saját, mind pedig a parlament idejét azzal, hogy néhány tízmilliárd forintnyi megtakarítást érjen el a pótköltségvetésben. Ez elvette az energiát attól, hogy egy megalapozott, koncepcióval kiértékelte, technikailag átláthatóbb szerkezetű költségvetést terjesszen elő. Ez elvette az időt attól, hogy a parlament alaposan megtárgyalja a pótköltségvetésnél nagyságrendileg fontosabb, egész évre szóló, saját reményei szerint több év gazdaságpolitikáját is megalapozó '95-ös büdzsét.

Hamar munka sosem jó! - tartja a régi közmondás. Könnyen meglehet, hogy elfogadása után néhány hónappal a Ház asztalán újból megfordul ez a tervezet - ezt most már a Pénzügyminisztérium különböző tisztségviselői sem tagadják -, immár pótköltségvetés, a '95. évi pótköltségvetés formájában.

Lehet, hogy többszörösen kell majd megfizetni a mostani kapkodás árát. Nem vigasztal bennünket az sem, hogy az eddigi gyakorlat szerint rendre csak a pótköltségvetésben láttuk viszont korábban időben megtett saját javaslatainkat. Ez nem vigasz, mert ez azt jelzi, hogy nem sok minden változott azzal, hogy a korábbi - kormányt élesen bíráló - ellenzéki politikusok állították fel az új koalíciót. A „szakértelem kormányától” elvárható lett volna, hogy a korábban négy éven át bírált kormány hibáit, költségvetési baklövéseit legalább részben kijavítja. Ez a költségvetés azonban hemzseg azoktól a hiányosságoktól, amelyeket a FIDESZ és a korábbi ellenzék pártjai joggal kértek számon a dilettánsnak kikiáltott MDF-kormányon négy éven át.

A beterjesztés formáját tekintve nincs lényeges különbség a mostani kormány és a korábbi kormány költségvetései között. A számvevőszék jelentése részletesen foglalkozik ezekkel a hiányosságokkal. Tegnap Hagelmayer úr sajnálkozva ecsetelte, hogy immár sokadszor kéri számon ugyanazokat a hibákat a kormány tervezetén. Ezeket a hibákat mi is sorolhatnánk. Kezdve attól, hogy a javaslat nem áttekinthető, nem ellenőrizhető, nincsenek a fejezeti főösszegek megfelelően összeadva, egészen addig, hogy a többéves rossz szokástól nem eltérve a kiadások irreálisan alul-, a bevételek felültervezettek.

Ez utóbbi kirívó példája itt a vitában már többször elhangzott: a privatizációs bevételek valószínűtlenül magas tervezése. Míg '94-ben a magánosításból 19 milliárd forintnyi bevétel származott, addig a mostani tervszám 175 milliárd. Ilyen mértékű emelkedés eléréséhez valamilyen csodának kellene bekövetkeznie. Még ha a legnagyobb tételt jelentő Mol Rt. magánkézbe adása sikeres lenne is, akkor is maximum 100 milliárd körül lenne ez a bevétel. Arról nem is beszélve, hogy a privatizálási bevételek ilyen felszórólása a privatizálás egyébként kívánatos prioritásait is megzavarhatja. Ha a költségvetést tápláló pénzüsszegek behajtása lesz az egyetlen szempont, akkor miként használható majd a privatizáció a gazdaságpolitika rugalmas eszközeként? Ez a követelmény olyan feszített tempót állít a privatizálás elé, amelyet nem alapoz meg az elmúlt időszak gyakorlata.

Hiányzik a tervezetből az államháztartás mérlege. A pénzügyminiszter úr tegnapi, nyugtatásnak szánt szavai, hogy a társadalombiztosítási alapok nem fogják a költségvetés hiányát növelni, még nincsenek tényleges megegyezéssel megpecsételve. Így bizonytalan, hogy nélkülük tervezhető-e a költségvetési mérleg. Hogyan lehet érdemben dönteni, ha ilyen horrorilis tételek hiányoznak a leírt anyagból?

Az pedig már nem a szakszerűtlenség, hanem a félrevezetés kategóriájába tartozik, hogy a Világbanktól és az Európai Beruházási Banktól származott hiteleket a bevételek között tünteti fel a tervezet, mintha azok nem épp a hiányt gyarapítanák.

Tisztelt Ház! Az említett tények csak taláломra kiragadott példák, de összességében elmondható, hogy valamilyen, a korábbi kormányétól lényegesen eltérő többlétszakértelem nyomait nem fedezték fel a tervezeten.

Nézzük a másik jelszót: a párbeszédet. A költségvetés érdekképviselletekkel való egyeztetését tekintve a társadalmi párbeszéd kormánya szinte rosszabbul áll, mint az előző, az arisztokratikusan elzárkózónak kikiáltott kormány. Pedig az érdekképviselletekkel való kitüntetett kapcsolatai miatt joggal lehetett volna várni a mostani koalíciótól, hogy megkönnyebbedik az egyeztetés. Ehhez képest a költségvetési javaslat úgy került benyújtásra, hogy jelen pillanatban még maga a pénzügyminiszter úr sincs tisztában azzal, hogy miképp fog a végső változat kinézni. Ennek fő oka nem a parlamentben várható változások, hanem az, hogy a tervezet nem ment át a szükséges egyeztetésen. A társadalmi partnerekkel való tárgyalások még most folynak, s ezek eredménye kérdéses.

A kormány arra fog kényszerülni, hogy a parlamenten kívüli megállapodásait a költségvetési vita közben hozza be a Házba módosító indítványok formájában. Ezt az elmúlt négy esztendőben együttesen kifogásolta az ellenzék. Itt tehát szintén nem sok változást konstatálhatunk. De a költségvetési tervezet külső egyeztetése csak az egyik elem. A múlt heti ülésen majdnem a javaslat visszavonása mellett döntött a kormány, mert a mutatók állítólag már a beterjesztés óta megváltoztak volna. A kormánypártok frakcióin belül is egyre több az elégedetlenkedő és kritikus hang, és a kormánypárti módosító indítványokat még csak most készítik.

A párbeszéd talán egyetlen eddig sikeres példája a múlt héten a Házbizottságban az ellenzék és a kormánypártok között létrejött megállapodás. A FIDESZ az ország érdekeire tekintettel és nem a Horn-kormány megsegítése érdekében járult hozzá a Hárszabály felfüggesztéséhez és a költségvetési vita korlátozásához, az önmérséklet gyakorlásához. Tettük ezt annak ellenére, hogy ez ellentétes közjogi ízlésünkkel, és annak ellenére, hogy az MSZP frakcióvezetője a tárgyalások kezdeményezése helyett csípőből obstrukcióval vádolta meg az ellenzékét.

A költségvetés előkészítése és egyeztetése, illetve pontosabban annak hiánya tekintetében a Horn Gyula vezette kormány nem bizonyult a társadalmi párbeszéd kitüntetett kormányának.

Tisztelt Ház! A koalíció által beterjesztett költségvetés tervezete mögött a jó szándék nem, de a régóta várt gazdaságpolitikai koncepció hiányzik; számainak egy része megalapozatlan kívánalmakra és vágyakra épül. A FIDESZ a benyújtott javaslatra az eddig felemlített súlyos formai hiányosságokra és elsorolt szöszegésekre is tekintettel, de alapvetően annak tartalma miatt fog „nem”-mel szavazni, mert ez a költségvetés tartalmában folytatja azt a rövidlátó és sodródó gazdaságpolitikát, amelyet az elmúlt negyven vagy négy esztendőben is láthattunk: a jövő és a jövőendő nemzedékek létalapjainak előzetes felélését.

A mostani tervezet, szemben a korábbi ígéretekkel és a mai retorikával, amely átvette a FIDESZ gazdaságpolitikájának jelszavát: a félfordulatot, nem kezdeményez a valóságban jelentős fordulatot a gazdaságpolitika irányában. Ezzel újabb értékes hónapok veszhetnek el, s közben az idő fogy, és az ország gazdasági kilábalásának esélyei rendre elenyésznek. (...)

Az adók emelése újabb áldozatvállalásra hívja fel a polgárokat. A kormány abból indul ki, amit David Hume filozófus több évszázaddal ezelőtt mondott, hogy az alattvalókban minden újonnan kivetett adó új képességet szül arra, hogy elviselje azt, és a közterhek növelése arányosan növeli a nép szorgalmát is. De maga a filozófus is figyelmeztet, hogy maga a maxima nem megalapozott, és ezzel az elvvel már sokan tévesen visszaéltek.

Egy évvel ezelőtt a FIDESZ vezérszónoka a jövőbe tekintő, hosszabb távon gondolkodó költségvetési és gazdaságpolitikát kérte számon az akkori kormányon. Tette ezt abban a reményben, hogy a várt gazdaságpolitikai félfordulatot egy politikai fordulat megalapozhatja. Egy politikai fordulat megtörtént - megjegyzem, nem az, amit a FIDESZ kívánatosnak tartott volna. Ennek ellenére egészen a költségvetési javaslat beterjesztéséig reménykedtünk a négyéves trend jelentős módosulásában.

Örülünk, hogy a tavaly a FIDESZ által behozott és a mostani kormánypártok által akkor hevesen bírált gazdasági félfordulat néhány felismerése bekerült a kormányzati gondolkodásba. A FIDESZ meghirdetett gazdaságpolitikájával egyezőnek és helyesnek tartjuk annak a felismerését a kormány részéről, hogy a cél a fogyasztás és a beruházások arányának a megváltoztatása, nem pedig a deficit mechanikus kiadáscsökkentéssel való apasztása. De a tervezetben nem látszanak ennek a felismerésnek a következetes változtatásai. A tervezett 5 százalékos beruházásnövekedés ehhez vajmi kevés. Az adósságszpirálból való kinövekedés gazdaságpolitikai eszközei meglehetősen szegényesek. Az össze nem hangolt részintézké-

dések azzal a hatással járhatnak, hogy az egyes restriktív lépések a társadalom számára csak a negatívumokat jelzik. A mai koalíció könnyen elődei sorsára juthat, és úgy veszítheti el a népszerűségét, hogy az igazán szükséges lépéseket meg se merte tenni. Ezzel beáll oda, ahol azok a kormányok sorjáznak, amelyek eddig kényelmi okokból rendre elszalasztották az ország kilábalásának kínálkozó esélyeit.

Tisztelt Ház! A FIDESZ képviselői aktívan részt fognak venni a kormány gondatlansága miatt csak kurtúra tervezhető költségvetési vitában. Képviselőtársaim el fogják mondani részleteiben javaslatainkat, gazdaságpolitikai koncepciókat, egy polgári Magyarország megalapozásának gazdasági és politikai programelemeit.

Alapállásunk, hogy a jövő társadalmi szintű felélése, a fiatal generációk esélyeit csökkentő sodródó politika nem folytatható tovább. Köszönöm a figyelmet. *(Taps.)*

(1994. november 22.)

A megszorító csomag csődje

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Asszony! Tisztelt Ház! Éppen fél esztendő telt el a márciusi fekete vasárnap, az MSZP-SZDSZ-kormány restriktív gazdasági csomagjának elfogadása óta. A csomag egy tehetetlenségbe bénult, fejtetlenül kapkodó, belül egymással marakodó koalíció politikájában jelentett ha nem is épületes, de vadnyugati mértékkel mérve is férfias fordulatot. *(Derűtség a jobb oldalon.)* A csomag meghirdetésekor a miniszterelnök és az SZDSZ viszonyában addig nem tapasztalt harmóniát és egyetértést hozott. A társadalom széles rétegei szemében azonban minden addiginál durvább módon állította szembe a kormányt és a kormányzó pártokat saját választási propagandájukkal.

Idézzük fel, milyen intézkedéseket és javaslatokat tartalmazott a márciusi ajándécsomag. Megszüntette a gyedet, radikálisan csökkentette a családi pótlékra való jogosultságot, bevezette az egyetemi tandíjat, tb-kötelessé akarta tenni a szerzői honoráriumokat, megemelt több adót és illetéket. Térítéskötelessé kívánta tenni a járóbeteg-ellátást és a betegszállítást. Radikálisan leértékelte a forintot, magas vámpótlékot vezetett be.

Tisztelt Ház! A program bejelentése akkor sokszerűen érte a magyar polgárokat, de a vezető kormánypárti politikusokat is. Sem a kormánypártok elnöksége, sem parlamenti frakciói nem tudtak a csomagról. Két miniszter azonnal lemondott. Az ellenzéki pártok - köztük a Fidesz - már akkor elmondták, hogy előkészítetlen, megalapozatlan döntés született, amely számunkra elfogadhatatlan.

Kedves Képviselőtársaim! Fél év elegendő volt ahhoz, hogy ma kimondhassuk: a Fidesz szerint az MSZP-SZDSZ-csomag minden lehetséges szempontból megbukott. Megbukott szakmailag, megbukott erkölcsileg, megbukott alkotmányosan, de megbukott politikailag is. Neves közgazdászok és kutatóintézetek mondták ki, hogy a megszorító gazdaságpolitika épp a magyar gazdaság legsúlyosabb gondját, a belső államadósság rohamosan növekvő kamatterhének problémáját fokozza tovább, hogy a csomag szociáliskiadás-csökkentő részétől eredetileg várható 30 milliárdos bevételnél nagyobb összegű újabb kiadást jelent az államnak a csomag másik hatása, az államadósság kamatterhének 50 milliárdos nagyságrendű emelkedése.

Az intézkedések eredményeképpen rohamosan nőtt a külföldi eladósodás, megnövekedett a felszámolási és csőd eljárások száma, csökkent a fogyasztás és a reálbér. És minden hiába: a kormány által hön vágyott megállapodás az IMF-fel még mindig nem született meg. Hamarosan beérik a csomag újabb eredménye is: októbertől tovább emelkedik a kenyér, a liszt ára; a cukoré pedig száz forint fölé megy.

Tisztelt Ház! Az MSZP-SZDSZ megszorító csomag szakmai ellehetetlenülését az erkölcsi ellehetetlenülés kiütkező tünetei kísérik. Miközben a polgároktól lemondást és veritékes erőfeszítést kíván a kormány, azonközben a csomag megalkotója és apostola, Bokros úr, ország-világ előtt gátlástalan anyagi mohóságba esett, és korrupciószerű pénzügyi botrányok sorozatának hőségévé vált. *(Zaj a teremben.) (...)*

Hogyan tudná egy kormány megfékezni a panamázást, ha pénzügyminisztere védelmébe veszi saját korábbi törvénysértéseit, s ehhez a miniszterelnök támogatását is megkapja?

Tisztelt Ház! Az Alkotmánybíróság máig mintegy másfél tucat ítéletet hozott a csomag egyes részeiről. Az eredmény ma már ismert. Az alkotmányossági vizsgálat után a restriktív program vázából is alig maradt valami. Októberben újabb ítéletek várhatók, a vizsga folytatódik. A csomag maradékai tovább foszlanak. Az alkotmánybírósági ítéletek a Horn-kormány és parlamenti többsége eddigi legnagyobb kudarcát jelentik.

Kedves Képviselőtársaim! Az MSZP-SZDSZ-csomag politikailag is csúfosan megbukott. Eredményt nem hozott, csupán általános felháborodást és elkeseredést. A Fidesz - Magyar Polgári Párt számára kezdettől világos volt, hogy az MSZP-SZDSZ-csomag nem megfelelő orvosság az ország válságára. Aki a nemzet, az ország jövőjében gondolkodik, az nem nyugodhat bele abba - amibe az MSZP-SZDSZ-kormány láthatólag simán beletörődött -, hogy olyan modernizációt hajtson végre, amelyet nem kísér széles körű polgárosulás, s amely kettészakítja a társadalmat, egyik oldalon az Európába tartókra, a másik oldalon az örök lemaradókra, a felemelkedés esélyétől megfosztottakra.

Más út, más politika kell Magyarországnak. A Fidesz - Magyar Polgári Párt nevében felszólítom a kormányt: terjesszen be törvényjavaslatot, amely hatályon kívül helyezi a kudarcot vallott stabilizációs törvény maradékát. Magyarul: vonja vissza a csomagot. Vonják vissza! Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps az ellenzéki padsorokban.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1995. szeptember 18.)

Javaslat a csomag visszavonására

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Ház! Négy hete, a pénzügyminiszter nevét viselő megszorító csomag bevezetésének féléves évfordulóján a Fidesz nevében felszólítottam a kormányt, hogy helyezze hatályon kívül a stabilizációs törvénycsomag az Alkotmánybíróság által még meg nem semmisített részét. Mivel a kormány ez idő alatt ilyen tárgyú törvényjavaslatot nem nyújtott be, mi, a Fidesz országgyűlési képviselői úgy határoztunk, hogy mi magunk kezdeményezzük a csomag visszavonását.

Tisztelt Kormánypártok, Kormánypárti Képviselőtársaim! Arról szeretném önöket meggyőzni, hogy a saját érdekükben és az ország érdekében támogassák a csomagot visszavonó indítványomat.

Első érvem, hogy a csomagból úgyis alig maradt már valami. A megszorító törvénycsomag új magyar rekordot állított fel az egy közlőnyoldalra jutó alkotmányossági elmarasztalások számában. A meg nem semmisített intézkedések között olyan horderejű szabályok maradtak meg, mint hogy a minisztériumi helyettes államtitkárok száma négyről ötre emelkedjék.

Második érvem, hogy nemcsak az ország polgárainak lesz jobb, hanem a kormánynak is, ha a minden józan ember által szükségesnek tartott gazdasági reformlépéseket nem ennek a csomagnak a terhét tovább cipelve akarják megvalósítani. Egy, a hétvégén tartott rendezvényről szóló tudósítások arról szóltak, hogy az egyik kormányzó párt a jövőben a társadalom elfogadó- és tűrőképességét is figyelembe kívánja venni a további gazdasági lépések megtételekor. Ez örömteli dolog, még ha egy kicsit elkésett is.

Harmadszor: újabb zsákutca lehet az a fajta politika, amit a pénzügyminiszter képvisel. A kormánytöbbséget adó képviselőtársaim neki is üzenhetnek, hogy nem osztják azt a nézetet, amit néhány hete az egyik napilapban mondott: „Bokros leszögezte: más formában, de be fogjuk vezetni az Alkotmánybíróság által elbírált összes intézkedést.”

Tisztelt Ház! A csomag hatályon kívül helyezése mindezért üzenet értékű lehet a társadalom számára. Ma már a kormánypárti képviselők egy része is belátta, hogy felesleges volt egy csekély bevétel érdekében a társadalmat felizgatni. A gazdasági reformlépések nem a társadalom ellenében, a polgárok ellenében kell hogy történjenek. A polgárokat meg kell nyerni a gazdaságpolitikához... *(Az elnök pohara megkocogtatásával jelzi a felszólalási idő leteltét.)*, nem pedig sokkolni őket.

Kedves Kormánypárti Képviselőtársaim! A csomag visszavonása azt bizonyíthatná, hogy önök képesek a kudarcokból tanulni - okos enged, számár szenved.

Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps a jobb oldalon.)*

(A gazdasági stabilizációról szóló törvény visszavonására irányuló javaslat kétperces indoklása. 1995. október 16.)

Fekete vasárnap 2.

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Ház! Az MSZP-SZDSZ-kormány évkönyvébe és a magyar polgárok emlékezetébe „Fekete vasárnap 2.” néven fog bevonulni a tegnapi, február 18-i kormányülés. *(Moraj a kormánypártok soraiban.)*

A rendkívüli ülés a Fidesz szerint öt szóval jellemezhető: Bokros ment, a csomag tovább nőtt.

Tisztelt Ház! A Fidesz régóta követeli a miniszterelnöktől a hitelét veszített pénzügyminiszter leváltását. Ennek ellenére számunkra a hétvége fő eseménye nem a miniszter menesztése, hanem a magyar polgárok terheinek újabb drasztikus növelése. Mert miről is döntött tegnap a szocialista-szabaddemokrata kabinet, ha nem a csomag kibővítéséről, a korábban alkotmányellenesnek nyilvánított, a Fidesz által többször elítélt elvonások felújításáról a családtámogatási rendszer területén?

Lássuk: április 15-től megszűnik a gyed, eltörlik az anyák gyeshez való alanyi jogosultságát és a várandóssági pótlékot. Az energiaárak jókora emeléséről döntött az MSZP-SZDSZ-kormány. Márciustól 25 százalékkal emelkedik a gáz, 18 százalékkal a villamos energia, 20, illetve 30 százalékkal nő a távhőszolgáltatás díja.

A társadalombiztosítással kapcsolatos tegnapi döntések alapján bizonyossággá válik az újabb gyógyszerár-emelés, az egészségügyi szolgáltatások szintjének további zuhanása.

Tisztelt Ház! E döntések szociális nagyságrendjüket tekintve a Fidesz szerint nem különböznek a tavaly márciusi csomagétól. Az újabb elvonások következtében egy tipikus magyar családban, ha eddig még nem tették volna, végleg lemondanak a szülők arról, hogy újabb gyermeket vállaljanak, ha eddig 20 Celsius-fokra tudták befűteni télen a lakást, akkor most be kell érniük 15 fokkal, és a jó isten mentse meg őket attól, hogy valaki megbetegedjen, mert vagy a drága gyógyszerről, vagy a lakásrészlet törlesztéséről kell lemondaniuk. Ezt a családot előzőleg megfosztották attól, hogy, mondjuk, az apa túlmunkával hárítsa el az anyagi csődöt, hiszen Bokros Lajos adójóváírásos, adóelőleges kormányzati rémálma két hete mindenki számára megfogható valóság lett. Ez a család, tisztelt képviselőtársaim, nem lélegzik fel, hogyha azt hallja, hogy Horn Gyula végre ejtette Bokros Lajost, inkább görcsbe rándul a gyomra az újabb, biztosan megérkező csapások hallatán.

A Fidesz szerint a pénzügyminiszter lemondása miatt csak akkor lélegezhetne fel a magyar társadalom, ha ez a lépés egyben a végét is jelentené annak a politikának, amely a középosztály elszegényedését és a magyar társadalom végleges kettészakadását a modernizálás szükségszerű mellékhatásának fogja fel, és abba hezitálás nélkül belenyugszik. Pedig a kormányzati politika megváltozására nem sok esély van. Tudjuk, a pénzügyminiszter megszorító politikája Horn miniszterelnök és a koalíció töretlen támogatását élvezte.

Mindannyian emlékszünk még a szocialisták karneváli hangulatú Bokros-imádására és az „I love Lajos” feliratú trikókra.

A miniszterelnök úr most sem késlekedett annak kijelentésével, hogy marad a stabilizációs kurzus. Az újabb kormánydöntések folytatják azt a sort, amit a mostani kormánytól már megszokhattunk: a középosztály ellehetetlenítését, a gyermekes családok túlélési esélyeinek szisztematikus rombolását, hiszen tudjuk, hogy szociológiai felmérések világosan feltárták, hogy ma Magyarországon a gyermekek, a gyermekes családok körében terjed a leggyorsabban a szegénység, itt a legnagyobb a lecsúszás veszélye.

Tisztelt Ház! A Fidesz szerint létezik olyan politika, amely az egységes Európába viszi Magyarországot, és amely mégsem süllyeszti szegénységbe a társadalom kétharmadát, és nem apasztja le a jövő nemzedék erejét. Egy ilyen politika megvalósítására a maradék két esztendőben már nem sok esély van. A polgárok többsége számára már eddig is többször bebizonyosodott, hogy ez a koalíció Bokrossal vagy anélkül alkalmatlan az ország vezetésére. *(Taps a jobb oldalon.)* Ideje lenne, hogy ezt önök, kormánypárti képviselőtársaim, szintén észrevegyék. Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps a jobb oldalon.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1996. február 19.)

Az ország gazdasági szuverenitásáról

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): (...) Elnök Úr! Tisztelt Ház! Minden ország számára kulcsfontosságú kérdés az energiaellátása. Az az ország, amely energiahordozókban szegény, különösen vigyázzon arra, hogy energiaimportjánál ne kerüljön egyoldalú függőségbe. Éppen ezért Magyarország kormányának kínosan ügyelnie kell arra, hogy energiaimportunkat több térségből biztosítsuk, és ne kerüljön az ország függőségbe egyetlen energiahordozó és egyetlen ország esetében sem.

Ez alapigazság, mondhatni politikai egyszerűség. Azonban úgy látszik, a magyar kormány ezzel nincsen tisztában, akár tudatos politikából, akár csak alkalmatlanságból fakad ez a tény, az ország számára a kormány energiapolitikája életveszélyes. Miről is van szó?

A földgáz részesedése a Magyarországon felhasznált energiahordozókból 34 százalék, és az előrejelzések szerint ez az arány az ezredfordulóig csak növekedni fog. A földgáz viszonylag környezetbarát, a lakossági szolgáltatás bővülésével komoly sikereket érhet el a környezetvédelem és az energiahatékonyság terén. Azonban az energiahordozók kívánatos kiegyensúlyozott arányát a földgáz részesedése már most is eléri. Különösen kritikus a helyzet, ha arra gondolunk, hogy a földgáz mai beszerzési lehetősége az ország számára a hazai termelésen túl kizárólag Oroszország. Míg a többi energiahordozót több országból és térségből világpiaci versenyáron tudjuk vásárolni, a földgázt lényegében csak az oroszoktól.

Minden kormány elemi érdeke lenne, hogy ezt a függő helyzetet oldani próbálja. Ez csak a jelenlegi kormány számára nem fontos kérdés. Úgy látszik, hogy az ország mai régi-új vezetői annyira hozzászoktak az orosz függőséghez, hogy enélkül a szociálliberális kormánynak már nem is megy. *(Zaj a bal oldalon. - Dr. Szabó Zoltán: Ez méltó!)* Vagy miképpen lehetne magyarázni azt a tényt, hogy a kormány tétlenül tűri, hogy az orosz fél a magyar nemzeti olajvállalat, a MOL Részvénytársaság gáz-nagykereskedelmi jogosítványát akarja megszerezni, s mindezt úgy, hogy az orosz felet az ezt akadályozó magyar törvények egyáltalán nem is zavarják? (...)

Tisztelt Képviselőtársak! Ma az a helyzet, hogy az orosz törekvések elől az utat az ÁPV Rt.-ben ülő, az ország érdekeivel szembeni Moszkva-barát vezetés egyengeti, élén az igazgatótanács elnökével. *(Zaj a bal oldalon.)* Hathatós segítséget nyújt hozzá a MOL-ban ülő volt moszkvai nagykövet és elvbarátai. A kormány pedig csendesen szemléli az eseményeket. Ha ez a helyzet változatlan marad, a történelem fogja ismételni önmagát. Azonban a szovjet megszállás óta sok víz lefolyt a Dunán, most nem a fegyvereké, hanem a gazdasági befolyásé és a monopolhelyzeté lesz a főszerep, de a statiszták... *(Az elnök pohara kocogtatásával figyelmet az idő leteltére.)*, a szocialista kormány és az orosz nagyhatalmi érdekek változatlanok. Ahogy változatlan a szenvedő fél is - Magyarország. Köszönöm a figyelmet. *(Taps az ellenzéki pártok soraiban.)*

(Napirend előtti hozzászólás. 1996. május 13.)

Horn Gyula újabb esete a fogakkal

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! Horn Gyula miniszterelnök, MSZP pártelnök, demagóg. A köznyelvben demagógnak azt nevezik, aki politikai támogatottságának növelése végett az embereket félrevezeti, hamisan ígérget. Demagógnak bélyegezni valakit súlyos vád. Ezt bizonyítani illik. Én egyetlen konkrét, közelmúltbeli, sokak által ismert és megszenvedett esetet kiemelve szeretném meggyőzni önöket.

Tisztelt Ház! Horn Gyula és a magyar polgárok fogai közötti ellenséges kapcsolat már régebben kezdődött. De most ennek a viszonynak csak a közelmúltbeli állomásaival foglalkozom. A miniszterelnök egy évvel ezelőtt, pénzügyminiszterével közösen, megszüntette a magyar polgárok fogászati ellátásainak ingyenességét. A Fidesz ez ellen időben felemelte a szavát. Az intézkedés hatására a fogorvosok becslése alapján például Egerben ötven, Kalocsán hatvan százalékkal esett vissza a fogorvosi ellátást igénybe vevők száma. Sokan inkább

megvárják, amíg tönkremegy a foguk, és már csak az ingyenes húzásra jelentkezőknek, ezért a foghúzások száma megkétszereződött. Mindezt egy olyan országban, ahol a fogszuvasodás népbetegségnek számít. A Fidesz borús jóslatait hamar beigazolta az idő.

Tisztelt Ház! Cervantes *Don Quijote* című regényének egy mondásával szólva: „A száj fog nélkül olyan, mint a malom kő nélkül.” Bizonyára ebből a bölcsességből is okult a nyilvános önkritikához egyébként nem szokott miniszterelnök, amikor 1996. január 19-én, egy angyal földi aktívaértekezleten meglepő bejelentést tett: a kormány felül kívánja vizsgálni a fogászati ellátások térítésmentességéről hozott korábbi döntését. A másnap megjelent lapok így tudósítottak. Idézem: „Egy egész ország nem lehet fogatlan azért, mert az emberek nem tudják megfizetni a fogászati kezelést - jelentette ki Horn Gyula.” A bejelentést a lakosság és a fogorvosok részéről megkönnyebbülés fogadta, a kezelésre váró polgárok egy része - a naivabbak - elhitték a miniszterelnöknek, hogy igaz, amit állít, és elhalasztották esedékes kezelésüket, hogy kivárják az ingyenesség bevezetését. De lássuk a nagy port felvert bejelentés szomorú utóéletét.

Pár nappal később a népjóléti miniszter fogmegtartó kezelésekre szűkítette le az ígéretet. Államtitkárának január 23-i nyilatkozata szerint (az időpontnak van jelentősége!) a fogtömés és a gyökérkezelés, és a fogínybetegségek kezelése és a fogkő-eltávolítás lesz majd ingyenes. Mindez április 1-jétől. Ugyanez az államtitkár február 6-án már azt mondta, hogy csak az egyszerűbb tömések lesznek térítésmentesek, a bonyolultabbaknak csak egy részét téríti meg a biztosító. Újabb fordulat következett be márciusban, a Népjóléti Minisztérium szakértői anyaga szerint már a foggyökér-kezelésért és a fogtömésekért mégiscsak részleges térítési díjat kell fizetni. Majd bejelentik, a rendszert nem áprilisban, hanem május elején vezetik be.

Alig egy hónap elteltével, április 15-én a minisztérium már arról számol be, hogy mégsem május 1-jétől, hanem csak május közepétől változnak a díjak. Ekkor már azt is közlik, hogy mennyi lesz az ára a Horn Gyula szerint ingyenes töméseknek. Az amalgámtöméshez 500, az esztétikai töméshez 800, a gyökértöméshez 1200 Ft-tal járul hozzá majd a tb., a többit a biztosított fizeti. A kormány dönt. A rendelet, az elmondottaknak megfelelő szűk körű díjcsökkentésekkel, az április 26-i Magyar Közlönyben jelenik meg, és egy hete, május 13-án lép életbe.

Hogy összefoglaljam, miként lett a hegyek vajúdásából egérke, hadd idézzek a napilapok főcímeiből, időrendben. Január 20. *Ismét ingyenes lesz a fogászat.* Január 24. *Ingyenes lesz a fogtömés.* Január 31. *Fogászat részben térítésmentesen.* Március 23. *Fizetős marad a fogtömés.* Április 15. *Csak május közepétől olcsóbb fogtömés.* Április 18. *Gyökereként 1000 Ft.* Május 13. (Ez a vég!) *Csökken egyes fogászati kezelések ára.*

A történetnek persze nincs vége, hiszen a kormányrendelet végrehajtása komoly gondokat okozott a múlt héten, a fogászatok egy részében megfelelő tájékoztatás híján az orvosok nem tudták az új díjakat alkalmazni. Több helyen a betegek, különösen a szegényebbek, abban a hitben, hogy az ingyenesség rájuk is vonatkozik, elmentek a fogászatra, majd azonnyomban sarkonfordulnak. Vagyis Horn Gyula januári bejelentése nem más, mint demagógia, a jereváni rádió szokásos híre nem Moszkvában, hanem Rosztovban, és nem osztogattak, hanem fosztogattak.

Tisztelt Ház! Egy éve az MSZP-SZDSZ-kormány szétverte a magyar fogászati ellátást. Az idei kísérlete egy jobb rendszer visszaállítására, a valóban őszinte elhatározás hiányában, kudarcba fulladt. A miniszterelnök felelőssége azonban nemcsak az értelmetlenül kihúzott, vagy tovább szuvasodó fogakért, a szövődménybetegségekért és a magyar lakosság romló fogászati állapotaiért kérhető számon, hanem azért is, mert csúful átvette a magyar polgárokat

a fogászati ellátás ingyenességének propagandisztikus ígéretével. Márpedig egy betartatlan ígéretnél még egy lyukas fog is többet ér. Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1996. május 20.)

Az infláció valódi okai

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! Az ilyenkor szeptemberben szokásos áremelkedési hírek és riasztó tények az idén is menetrendszerűen elérték a magyar polgárokat. Az országban járva a Fidesz - Magyar Polgári Pártnak a képviselői is a polgárok panaszáradatával szembesülhettek. A gyermekes családok számára a szeptember az iskolakezdés költségei miatt jelent komoly megterhelést - hozzáteszem, a megemelkedő tankönyvárakkal. A korai fűtés is tovább növeli a nehézségeket.

Ezért nem meglepő, hogy szinte sokkolta a lakosságot a kenyér, a baromfi, a disznóhús, a cukor árának további emelkedése. Szeptember 1-jével a nagy élelmiszerláncoknál 1 kiló karaj általában 800, a csirke átlag 400 forintra emelkedett. A lapok jelentése szerint a cukor ára is hamarosan megugrik 100-130 forintra, s nő majd a liszt és a tejtermékeknek az ára is. *(Közbeszólás a bal oldalon: A tojás mennyi?)* Azt hiszem, hogy a politikusoknak azzal a kérdéssel is foglalkozni kell, hogy mennyi a tojás ára. Mindezt akkor, amikor a lakoságnak már az év elején s az év közben el kellett viselnie több alapvető termék árának a megemelkedését: drágultak a postai, közlekedési szolgáltatások, a benzin, az energia és a gyógyszer is. A nyár pedig meghozta a kenyér árában is a bűvös százforintos határ átlépését.

Az alapvetőnek számító élelmiszerek mostani áremelkedése a legszegényebb és a legelesettebb rétegeket sújtja leginkább. Az a szegény nyugdíjas vagy többgyermekes fiatal anya, aki eddig óriási erőfeszítéssel még össze bírta kuporgatni a pénzt arra, hogy néha legalább egy kis csirkehús kerüljön az asztalra - igaz, már ez sem a csirke nemesebb részeiből, hanem baromfihátból, -szárnyból vagy csirkeaprólékból, csirkelábból -, az mostantól már ezt a luxust sem engedheti meg magának.

Az ország vezető kormánypárti politikusai különbözőképpen reagáltak a magyar családok helyzetének romlására. Az áremelkedések életbe lépésének napján egyik magas közjogi méltóságunk az egyik országos napilap tudósítása szerint, mikor az egyik riporter feltette neki a kérdést, hogy - idézem -: „A jelenlegi elkeseredett körülmények között milyen lehetőséget lát?”, a riporter tovább folytatni nem tudta a kérdést, mert közjogi méltóságunk magából kikelve csapott az asztalra, s kikérte magának, hogy szüntelenül az ország nehézségeivel szembesítsék. Az ország miniszterelnöke viszont az áremelkedések kapcsán nem győzi folytonosan és elkeseredetten, de leginkább legendás szociális érzékenysége által gerjesztett indultól fűtve hangsúlyozni, hogy Magyarországon piacgazdaság van, s az árak emelkedéséhez nincs a kormánynak köze.

Tisztelt Képviselőtársaim! Tisztelt távol lévő Miniszterelnök Úr! Ha önök azt az önök által untig hangoztatott tételt, hogy a kormánynak az áremelkedésekhez, az inflációhoz nincs köze, maguk is elhiszik, akkor jobb volna az ország kormányzását haladéktalanul hozzáértőbb kezekre bízni. *(Zaj a bal oldalon.)*

Ha pedig nem hiszik el, de mégis mondják, akkor cinikus módon, önző érdekből félrevezetik a polgárokat. Az árak tavalyi 30, idei 27 százalékos emelkedését a szakértők szerint is jórészt a kormány tettei okozták. A kenyér ára nem azért megy száz forint felé, tisztelt képviselőtársaim, a baromfi, a sertés, a cukor és a benzin nem azért szökik már az átlagpolgár számára

is szinte elérhetetlen magasba, mert a termelők mohók és telhetetlenek. Az inflációs robbanást nem ez, hanem a kormány által választott gazdaságpolitika okozza, amely a gazdaság javulását a lakosság fogyasztásának csökkentésére, az inflációra kívánta alapozni, és az áremelkedésre egyszerűsítette le a gazdasági gyógyterápiát. A kormány volt az, amely a bérből élőket és szegényeket megsarcolva az áremelkedések felpörgetésével igyekezett gazdasági egyensúlyt teremteni.

Engedjék meg, hogy két angolszász közgazdát idézzek. Keynes szerint: „Az infláció folyamatos fenntartásával a kormányok titokban és észrevétlenül polgáraik javainak jelentős részét ragadják el.” A másik mondat Milton Friedman Nobel-díjas közgazdásztól származik: „Az infláció nem más, mint törvénytelen adóztatás.” De hadd olvassak fel egy magyar közgazdászt, volt vállalkozót is ebben a kérdésben. Aki szerint, idézem: „Napjainkban, a még mindig magas infláció mögött ott van az állam, amely számos probléma megoldására a fogyasztói árak emelését választotta.” Ezt a magyar szakértőt, képviselőtársaim, Medgyessy Péternek hívják.

Miután pénzügyminisztere révén maga a kormány is tisztában van azzal, hogy az áremelkedések mögött ott van a kormány, sőt, a kormány épp az inflációt használta fel, hogy a törvényben rögzített adókon túli további 100 milliárdokat vegyen ki a polgárok zsebéből, ezután nem szerencsés, hogyha a miniszterelnök úr a piacgazdasággal takarózik. A Fidesz - Magyar Polgári Párt frakciója már fél esztendeje nyilvánosságra hozta 8 pontos, inflációellenes csomagját. Akkor ezt a kormány is követendőnek tartotta, azonban mégsem történt megfelelő lépés.

Minap az egyik napilapban azt olvastam, hogy az Újpesti Áruház egynapos születésnapinostalgiaakciót rendezett, ahol 3,60-ért árulták a kenyérnek a kilóját. Ez a szocialista álom, a megvalósult rózsaszín álom, aminek két éve sokan bedőltek. A magyar polgárok többsége (*Az elnök pohara megkocogtatásával jelzi a felszólalási idő leteltét.*) számára viszont marad a létező szocialista kapitalizmus gazdaságpolitikájának kongó valósága. Köszönöm, hogy meghallgattak. (*Taps a jobb oldalról.*)

(Napirend előtti felszólalás. 1996. szeptember 10.)

A középosztályt sújtó adópolitikáról

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! „Gyakran úgy látszik, hogy a kormány csak sodródik az eseményekkel, és nincs átgondolt stratégiája, ezért erősíteni kell a szakmai műhelymunkát” - állította Horn Gyula miniszterelnök a múlt keddi napilapok tudósítása szerint. Ha ezt maga a miniszterelnök úr is elismeri, akkor nem meglepő, hogy a nyáron az MSZP-SZDSZ-kormány két évének az értékelésekor az egyik kormánypárti nyilatkozó - miután más jót nem nagyon tudott felhozni a kormány védelmére - azt állította, hogy a mostani kormány legalább képes beismerni saját hibáit.

Az ügy, amelyben napirend előtt szólni kívánok, a személyi jövedelemadó kérdése, kormányzati hibák be nem ismerésének éppúgy példája, mint az ellenzéki kritika burkolt beépítésének.

Tisztelt Országgyűlés! A személyi jövedelemadó jövő évi törvényjavaslatában a kormány nyári döntései alapján megszűnik a tavaly bevezetett kettős adótábla, és csökken a tavaly megemelt legmagasabb adókulcs. A minap a szocialista frakció egyik vezetőhelyettese ezt nyilatkozta a televízió műsorában, idézem: „Kialakult egy olyan negatív helyzet, hogy az

átlagos fizetésű polgárok is majdnem a milliomosokra jellemző kulcsok szerint adóznak. És ha jól tudom, az adófizetők fele a legmagasabb jövedelmi sávot már eléri.” Ezen kissé elcsodálkoztam, mert tavaly a személyijövedelemadó-törvény parlamenti tárgyalásakor kormánypárti oldalról egészen mást hallottunk. Az akkori pénzügyminiszter például azt mondta, hogy a törvényben „az eddigieknél hangsúlyozottabban megfogalmazódik a méltányosabb, igazságosabb adóteher-elosztási igény, a benyújtott javaslat alapvető célkitűzése az arányos közteherviselés”. A szocialisták vezérszónoka a tavalyi vitában pedig így szólt: „A Ház elé került adótábla-változatok hatásait a szocialista képviselőcsoport behatóan tanulmányozta, és végül azt a megoldást támogatta, amelyik a terhek nagy részét nem az átlag és a körüli jövedelmű társadalmi csoportokra hárítja, hanem a magasabb jövedelműek adóterhelését növeli.” Amint láttuk, a frakcióvezető-helyettes úr állítása szerint ez a milliomosok szerinti adózást jelenti.

A parlament akkori vitáiban a Fidesz - Magyar Polgári Párt képviselői hiába küzdöttek a kormány és a kormánypártok rögeszméi ellen. Hiába hívtuk fel a figyelmet, hogy Kósa Lajos fideszes vezérszónokot idézzem: „a megszavazott adósávok a magyar középosztály jövedelmi ellehetetlenítését jelentik, mivel az adótábla az adófizetők egynegyedét a legmagasabb adósávba tolta fel.” Mindezt ma már tények bizonyítják, amit a szocialista képviselőcsoport is elismert.

A kormány e tévedése nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a tervezettnél nagyobb lett az idén a reáljövedelmek csökkenése, s alacsonyabb a gazdasági növekedés. A koalíció számára azonban akkor nemcsak ez volt falra hányt borsó, hanem a Fidesz képviselői által önálló indítványként benyújtott, a kormánypártok rossz döntését korrigáló, arányos, alacsonyabb felső kulcsú, a középosztályt méltányosabban adóztató, továbbá a kettős adótáblát megszüntető törvényjavaslatunk is. A koalíció még napirendre sem volt hajlandó venni konstruktív ellenzéki javaslatunkat.

Tisztelt Ház! Ezután, ekkor következett be a kormánypárti megvilágosodás. Tavasszal a Pénzügyminisztérium szakértői bizottságot küldött ki az adózással kapcsolatban, s az több hónapi vizsgálódás után többek között azt állapította meg, hogy a kettős adótábla, valamint az a tény, hogy az adófizetők aránytalanul magasabb százaléka fizeti a legmagasabb kulcs szerinti adót, igazságtalan. Idézem a vizsgálat eredményét: „A cél a legmagasabb adókulcs csökkentése és az adóterhelés egyenletes elosztásának biztosítása, hogy a legmagasabb adókulcs legfeljebb az adózók 10 százalékát érintse.”

Ezután következtek a kormány imént idézett intézkedései, a Fidesz szerint is helyes irányba tett, bár messze nem kielégítő lépései.

Tisztelt Ház! A kormány nyolc hónapi, a választópolgárok bőrén végzett kísérletezés és egy magas szintű szakértői bizottság több hónapnyi kutatása után végül is oda jutott, ahova már tavaly novemberben eljuthatott volna, ha akkor a Fideszre és ellenzékeire hallgat saját rögeszméivel szemben. A belügyminiszter úr szavajárásával ezt „spétreakciónak” szeretném nevezni.

Tisztelt Ház! Ha valóban igaza volna a beszédem elején idézett kormánypárti képviselőnek a hibák beismeréséről, akkor most a kormánypártoknak legalább annyit illett volna mondaniuk, hogy „Tévedtünk, bocsánat, és a Fidesznek, az ellenzéknek volt igaza”. De az is lehet, hogy egy kormány esetén, bár fontos, de nem az a legfőbb erény, hogy beismerje a hibáit, hanem az, hogy el se kövesse őket, legalábbis a nagyobb baklövéseket mellőzhetné. Elismerem azonban, hogy a Horn-kormánnyal szemben az eddigi tapasztalatok alapján ez is túlzott elvárás. Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps a jobb oldalon.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1996. szeptember 16.)

Kinek fájnak a kormány intézkedései?

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! A minap a rádió Déli Krónikája a miniszterelnök urat idézte: „Az intézkedések azoknak fájnak, akiket azok érintenek” - mondta Horn Gyula. Bölcs megállapítás. A miniszterelnök úr - akinek ezúton hadd kívánjak jobbulást - a pillanat hevében nyilván nem is fogta fel, hogy az MSZP-SZDSZ-kormányzás alatt ez a mélyenszántó gondolat a szokásosnál is többet jelent. 1997 elejére nyilvánvaló, hogy az, amit a Horn-kormány csinál, már az egész országnak fáj.

Tisztelt Országgyűlés! A terebélyesedő Szokai-Tocsik-ügy következtében Magyarország legmélyebb belpolitikai válságát éli 1990 óta. A közbiztonság soha nem látott mértékben romlik, ennek világos jelei a mindennapossá vált robbantások - amelyek közül a példa ma sem maradt el. Ezenközben részben állami pénzekből épített autópályán az ország szívében majdnem annyit kell fizetniük a magyar polgároknak, mint amennyit egy osztrák fizet azért, hogy saját hazájában egy egész éven át autózhasson az összes autópályán. Ezalatt a kormány titokban Bős-Nagymaros ügyében egyezkedik, s mintegy egyéves kódosítás után visszaállamosítja a Budapest Bank Polgári Bankját.

Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz szerint a kormányzati politika bukásának látványos esete a kormány adó- és társadalombiztosítási politikájának ismételt kudarca. Emlékezzenek vissza, hogy tavaly ugyanilyenkor torkollott káoszba Bokros Lajos kettős adótáblája. Immár menetrendszerűnek mondható tehát a február eleji válság. A miniszterelnök úr januári állítása, miszerint a vállalkozók terheit csak fokozatosan csökkentik, érdekes formában öltött testet előttünk, mégpedig a kiegészítő tevékenység közterheinek négyszeres növekedésében és az egészségügyi hozzájárulás bevezetésében. Lehet, hogy a miniszterelnök úr a marxista dialektikában megszokott fogalomhasználat szerint arra gondolt: hogy valami csökkenhessen, ahhoz először radikálisan növekednie kell.

Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz - Magyar Polgári Párt képviselőcsoportja szerint az MSZP-SZDSZ-kormány által a tavaly elfogadott törvénymódosítások már nemcsak további terheket rónak a kisvállalkozásokra, de a másodállású egyéni vállalkozók helyzetét egyenesen ellehetetlenítik. A belső piac növelése és támogatása helyett a kisvállalkozások szűkítése van soron. Az átgondolatlan kormányzati intézkedések hatására ez idáig néhány hét leforgása alatt több tízezer kisvállalkozó adta vissza vállalkozói engedélyét. Ez jövátéhetetlen károkat okozott mind a magyar gazdaságnak, mind pedig az intézkedések által érintett vállalkozóknak. Ugyanis ezek javulás esetén sem fogják újból kiváltani vállalkozói engedélyüket.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy ezek az egykori vállalkozók a szociális segélyért sorban állók, illetve a feketegazdaságba visszاسzorulók táborát gyarapítják. Az MSZP-SZDSZ-kormány ezzel a lépéssel éppen azt az aktív társadalmi réteget támadta meg ismét, amely anyagi helyzetének romlását túlmunkával is hajlandó volt eddig finanszírozni és mérsekelní. Az intézkedés - a Fidesz szerint - különösen a fiatal családókat és a pályakezdőket sújtja.

De az is tipikusnak nevezhető, ahogy a kormány a kialakult válságra reagált. Az egyik kormányzati tisztségviselő, amikor szembesítették a visszaadott vállalkozói engedélyek nagy számával, azt felelte, hogy ez nem is olyan nagy baj, hiszen a tervezett bevétel így is be fog jónni az államkasszába.

Tisztelt Ház! Ide vezet, ha egy országban a Pénzügyminisztérium csinálja a gazdaságpolitikát. Az ilyen kormányzatnak nem az a fontos, hogy virágzik-e az ország gazdasága, nem az a fontos, hogy boldogulnak-e az emberek, hanem az, hogy meglegyen a tervezett bevétele.

Tisztelt Országgyűlés! Az MSZP-SZDSZ-kormány tetteiből az látszik, hogy az ő felfogásuk szerint nem a kormány van a polgárokért, hanem a polgárok vannak a kormányért. Ez önmagáért beszél.

Tisztelt Országgyűlés! A kormány eddigi döntéseit jellemző kapkodás és a szokásos utólagos beismerést követő megkésett korrekció elbizonytalanodáshoz vezet a magyar társadalomban. Ezért a Fidesz - Magyar Polgári Párt képviselőcsoportja felszólítja a kormányt, hogy mielőbb nyújtsa be a tavalyi káros döntését helyrehozó törvényjavaslatát. Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps az ellenzék soraiban.)*

(Napirend előtti felszólalás. 1997. február. 3.)

Visszatérés a '94-es gazdasági mutatókhoz

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Asszony! Tisztelt Országgyűlés! Az ország ügyeiért aggódó ellenzéknek mindig jó az, ha az ország helyzetének akár egészen csekély javulásáról is hallhat, még akkor is, ha ez a javulás meglehetősen relatív, hiszen amit az államtitkár úr, illetve a Központi Statisztikai Hivatal előzetes számítások alapján ismertetett, nem jelent mást, mint hogy a növekedés 1997-ben ismét elérte az 1993-as, tehát a négy évvel ezelőtti szintet, valamint az infláció 1997-ben elérte az 1994-es szintet. Ami annyit jelent, hogy az ország jelenleg még mindig rosszabb állapotban van, mint ahogy annak idején ezt az MSZP és az SZDSZ által vezetett koalíció átvette.

Abban az esetben, ha a kormány elhibázott gazdasági intézkedéseivel nem állította volna le a gazdasági növekedést, akkor most feltehetően ott tarthatnánk, mint néhány környező ország, ahol stabilnak mondható a 4-5 százalékos gazdasági növekedés. Ugyanakkor a lakosság ebből nem látott mást, mint 10 százalék feletti reálbércsökkenést, áremelkedést. (...)

Ezért mindenképpen szerénységre inténém a kormányt. Ezek a gazdasági eredmények a gazdasági szakértők szerint jelenleg meglehetősen törekenyek, és mindenképpen arról szólnak, hogy az MSZP-SZDSZ-koalíciónak hosszú erőfeszítések útján a ciklus végére talán sikerül olyan állapotba hoznia az országot, mint amilyenben annak idején átvette. (...)

Köszönöm a figyelmet. *(Taps az ellenzéki oldalon.)*

(„Kétperces” észrevétel. 1997. április 8.)

Külföldiek termőföldszerzése tárgyában

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! A Magyar Köztársaság miniszterelnökének... *(Általános zaj, több képviselő távozik az ülésteremből.)*... a múlt héten ismét sikerült a közvéleményt felbolygatnia. Horn Gyula egy MSZP-s pártaktíva-értekezleten bejelentette, miszerint a kormány biztosítani kívánja, hogy a szövetkezetek és gazdasági társaságok is vásárolhassanak magyar termőföldet. Két napra rá a kormány mindenfajta előzetes tárgyaegyeztetés nélkül tárgyalni is kezdte a három év elteltével hirtelen a süllyesztőből

elővarázsolt javaslatot, és a kormány sajtótájékoztatóján maga a miniszterelnök erősítette meg újból, hogy a földvásárlás lehetőségét ki kívánják szélesíteni.

Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz és az ellenzéki pártok, több társadalmi szervezet és mezőgazdasági érdekképviselő azonnal tiltakozó nyilatkozatokat adott ki, mert a kormányfő újabb rögtönzése folytán a külföldi tulajdonosok kezébe juthat a termőföld. A miniszterelnök úr becsapja a közvéleményt, amikor azt állítja, hogy a jogi személyek földszerzésének biztosításával nem kerülhetne termőföld külföldi tulajdonba. A társaságok földszerzésének biztosítása a hátsó kapun behozná a külföldi tulajdonosokat, hiszen elegendő egy, a feltételeknek már megfelelő gazdasági társaságban üzletrészt vásárolni, és máris pillanatok alatt külföldi lesz a magyar termőföld tulajdonosa. *(Németh Zsolt: Így van!)*

A jóval tőkeerősebb külföldi befektetők pillanatok alatt felvásárolhatják a termőföld nagy részét, hiszen ma még a termőföld ára a piaci viszonyok kialakulatlansága miatt jelentős mértékben alulértékelt Magyarországon. Ebben a helyzetben a magyar gazdák rossz anyagi helyzetük miatt alulmaradnának a külföldiekkel való versenyben, és kiszorulhatnának a földpiacról. A külföldi tulajdon megjelenése felnyomja a földbérlet árát és ezzel a mezőgazdasági termelés költségeit: ez így minden magyar állampolgárt érint, mert jelentősen drágíthatja az alapvető élelmiszerek árát.

Tisztelt Ház! Az is világos, hogy a kormányfő átgondolatlan rögtönzésének nincsen nemzetközi oka, nincsen ilyen nemzetközi nyomás. Sem az Európai Unió, sem más szervezet nem kényszeríti Magyarországot, hogy ilyen elhamarkodott lépést tegyen, kivéve talán a spekulatív külföldi befektetőket, akik arra törekszenek, hogy a később majd emelkedő termőföldárak hasznát bezsebeljék, valamint azokat, akik már eddig is törvénytelen zsebszerződésekkel a dunántúli termőföld egy részét megszerezték, és azt legalizálni szeretnék. Nem hiszem, hogy a magyar termőföld nemzeti tulajdona ellenében engedni kellene ezeknek a nyomásoknak.

Tisztelt Országgyűlés! A kormányfő ötlete éppen akkor robbant be a közéletbe, amikor folynak a nemzeti agrárprogram kidolgozásának munkálatai. Világos, hogy ha valami érinti a magyar mezőgazdaságot, akkor a külföldiek földhöz juttatásának biztosítása ilyen kérdés, ami messzemenő következményekkel jár.

Az agrárkerekasztalnál eddig egyetértés volt abban, hogy a termőföldnek nemzeti tulajdonban kell maradnia. A gondolat mostani felvetése azt is igazolja, amit az ellenzék és a magyar társadalom már sokszor tapasztalt (gondoljunk csak a Bokros-csomagra vagy az alkotmányozási megállapodás egyoldalú felrúgására az MSZP vagy az SZDSZ részéről!), hogy a kormány szava semmit nem ér. Igazolja, hogy a kormány az agrárkerekasztalnak és a nemzeti agrárprogramnak csupán propagandaszeretpet szánt, és arra volt jó, hogy a februári belpolitikai válságot kezelje, de valójában megy a saját feje, a lobbyk és a rögtönzések útján. *(Németh Zsolt: Így van!) (...)*

Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz mindezek alapján elfogadhatatlannak tartja az MSZP-SZDSZ-kormány tervének megvalósítását, és nyomatékosan tiltakozik ellene.

Miniszterelnök Úr! Tisztelt Kormány! Hagyjanak fel az ország és a vidéki lakosság tönkretévésének tervével! Ne adják a magyar termőföldet külföldi kézre!

Tisztelt Országgyűlés! A Fidesz a maga részéről minden alkotmányos eszközt fel fog használni annak érdekében, hogy Horn Gyula és kormányának a külföldiek termőföldjuttatására vonatkozó tervét megakadályozza.

Köszönöm a figyelmüket. *(Taps az ellenzéki pártok soraiban.)*

(Napirend előtt felszólalás. 1997. június 2.)

A magánosítás mint a klientúraépítés legjobb eszköze

DR. SZÁJER JÓZSEF (Fidesz): Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! Mikor az Ellenzéki Nyilatkozat kérdéseiről beszélünk, nem feledkezhetünk meg annak az egyik legfontosabb üzenetéről: ez pedig a polgárosodás ügye, ami ma is egyik legfontosabb ügye ennek az országnak. Ennek az egyik akadályáról szeretnék napirend előtti hozzászólásomban szólni, vagyis a magánosítás nemzeti ügyének pártcélokra való felhasználásáról.

Tisztelt Országgyűlés! A magánosítás kérdése a magyar rendszerváltozás, egy demokratikus piaci elveken alapuló társadalom egyik legfontosabb ügye. Fontos, mert arról szól, hogy az állampárti vezérlésű gazdaságot miként lehet felváltani egy versenyelvű és így a polgárok, a fogyasztók, a munkavállalók érdekeit jobban szolgáló rendszerrel; fontos, mert a magánosítás helyes vagy hibás végigvitele több évtizedre meghatározhatja, hogy kik lesznek a tulajdonosok a magyar gazdaságban. Nem pusztán gazdasági, hanem politikai ügyről is van szó, hiszen a ma meghozott döntések az egész ország jövőjét, a magyar polgárok jövőbeli jólétét érintik.

Éppen ezért a Fidesz-frakció tagjai nagy érdeklődéssel olvasták az MSZP-SZDSZ-kormány két éve leköszönt pénzügyminiszterének szavait a minap az egyik napilapban. Amit Békesi miniszter úr a szerdai interjújában elmondott, az nagyon tanulságos, hiszen rávilágít arra, hogy a népnek szánt propagandaszólamok mögött valójában mit is gondol Horn Gyula, mit cselekszik a miniszterelnök és pártja, a Szocialista Párt, mihelyt kikapcsolják a jupiterlámpákat, a kamerákat és a mikrofonokat. A *Népszabadságban* olvasott szöveg önmagáért beszél.

A volt pénzügyminiszter szerint: „Két éve egy zárt frakcióülésen a miniszterelnök egy teljesen új privatizációs stratégiát, szervezeti és hatásköri rendszert hirdetett meg. Kijelentette: a privatizációval baloldali érzelmű tőkés osztályt kell létrehozni Magyarországon.” A továbbiakban Horn azt is mondta - állítja Békesi úr -, hogy „a privatizációt önállóvá kell tenni, és az egész folyamatot ki kell venni a pénzügyminiszter hatásköréből, és alapvetően a politikai erők döntésére kell bízni”. Folytatom az idézetet: „A zárt ülésen nyilvánvalóvá vált, hogy gellert kapott a korábbi koncepció”; az lett a lényeg, hogy „a hozzánk közel állók kerüljenek kulcspozícióba. Ebbe az irányba egyébként iszonyú nyomás nehezedett a miniszterelnökre és a kormányra is az MSZP holdudvarában létező vállalkozói csoportok és bizalmasok részéről. Az új koncepció megváltoztatta a felállást azzal, hogy a privatizáció kikerült a pénzügyminiszter hatásköréből, s hogy létrehozták a politika vezérelte privatizációt. A privatizációs szervezet vezetői - a felügyelő miniszter - a miniszterelnök legszűkebb bizalmi köréből kerültek ki. Megteremtődtek azok a feltételek, amelyek háttérbe szorították az üzleti elveket, előtérbe helyezték az úgynevezett klientúrát.”

Tisztelt Ház! Három éve az MSZP választási kampányában átlátható privatizációt sürgetett, és kórusban tiltakozott az előző kormány, úgymond, klientúraépítő tervei ellen. Ma már a Tocsik-ügy és számos privatizációs botrány után a napnál is világosabb, hogy igazából nem a klientúraépítés maga zavarta a Szocialista Pártot, hanem az, hogy ezt nem ő teheti; de 1994-ben ennek is eljött az ideje. És most a beismerés is megérkezett: az MSZP és Horn Gyula kormányzásának egyetlen valódi célja van, hogy az MSZP-hez közel állók kerüljenek a gazdaság kulcspozícióiba, és a magyar gazdaság minél nagyobb részét szerezzék meg az MSZP számára.

Így történhetett meg az a döbbenetes dolog a magyar rendszerváltásban, hogy a magyar nép erejéből, több évtizedes munkájából létrehozott nemzeti vagyont saját zsebre, maguk között épp azok osztják szét, akik és akiknek az elődei a szocializmus idején nem válogattak az eszközökben, amikor a magyar társadalom elnyomásáról volt szó.

A magánosítást nem a magyar piacgazdaság jobbítására, hanem kicsinyes hatalmi célokra használják. Az idézett interjú tanúsága annak, hogy mindez egy jó előre, tudatosan végiggondolt, aprólékosan kidolgozott lépéssorozat volt. A célja az MSZP újbóli bebetonozása a politikai hatalomba. Ennek fényében nem ad okot túl sok bizakodásra a miniszterelnök úr szombati bejelentése, hogy az MSZP-nek az eddigi politikáját kell folytatnia.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Képviselőtársaim! A király meztelen! Köszönöm a figyelmüket.
(*Taps az ellenzék padsoraiban.*)

(Napirend előtti felszólalás. 1997. június 9.)

-&-